

సంపాదకురాలు: పర్ణా శారదాదేవి

సలహా సంఘసభ్యులు: బ్రహ్మశ్రీ ఉప్పలూరి గణపతిశాస్త్రి గారు

- .. వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు
- .. మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు
- .. డా॥ గిడుగు సీతాపతి గారు
- .. విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు
- .. రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు
- .. శివశంకర స్వామి గారు
- .. వసంతరావు వెంకట్రావు గారు
- .. డా॥ పుట్టపర్తి శ్రీనివాసచార్యులుగారు
- .. దేవులపల్లి రామానుజరావు గారు

వేదవాఙ్మయము

తిరుమల శ్రీనివాసశర్మ

(ఆంధ్రోపాధ్యాయుడు, ఉన్నతపాఠశాల అలంపురము)

సంస్కృతి వికేతనము

హైదరాబాద్.

~~చంకావాడలకు 1-4-0~~

ఇతరులకు 1-8-0

సర్వస్వామ్యములు నికేతనమువారికి
ప్రథమ ముద్రణము 1953

సర్వస్వామ్యములు నికేతనమువారికి ప్రథమ ముద్రణము 1953

విషయ సూచిక

1.	వేదములు	1
2.	ఋగ్వేదము	23
3.	యజుస్సామాధర్వణములు	57
4.	వేదకాల సామాజిక జీవనము	77
5.	బ్రాహ్మణగ్రంథములు	83
6.	వేదాంగములు	119
7.	కల్పసూత్రములు	127
8.	వైదిక యజ్ఞములు	137
9.	ఆధారగ్రంథములు	155

తొలి పలుకు

సాహిత్యాంగములలో ననువాదమొకటి, మూలమునందలి భావమునకు లోపము రానీక దానిని తర భాషలో కరిగిపోయి యనువాదము.

ఇది “అనుకరణ”, “అనువాద” ములను మీరిన యుగమైనను, నేటి విశ్వసాహిత్య వాహినిలో జేరి పారునవకాళము నివి సర్వథా కలిగియున్నవి. కావుననే సాహిత్యము, మానవ స్థామాన్యనకై తెరచియుంచిన గొప్ప సృష్టి, యగుట కన్పడుచున్నది.

ప్రపంచ సాహిత్యములోని వివిధ రీతి, నీతుల దనవిగజేసికొని ప్రతి సాహిత్యము నేను మరియొచ్చును. అట్టియెడ ననాదిసిద్ధమగు వేద వాఙ్మయమును వ్యయప్రయాసలతోర్చి, బహుభంగుల నేర్చి, మనకై గూర్చిన పాశ్చాత్య పండితులభీందనములు, వీరు కన్పపడి సంపాదించియుంచిన గ్రంథముల మాతృకలు గొన్నియైనను మనచెంతలేక ఇప్పుడు వారి నే పనిబడి యున్నామని యెంతయు పరిహాసాస్పదమైనది. మనగ్రంథములకై వారి మెప్పే మనకు గనువిచ్చెను!

శ్రీ శకంఠ, సాయణ, రామానుజాది మహాపురుషులు రచించిన భాష్యములు వేదాంగముల విశద పరుపనుక్షేపబడినను వానికి విస్తృత రూపములై మాత్రము మనకు గోచరించు చున్నవి. ఇట్లుగుటకు గురుకులములు నశించి, జేదవిద్య కనుమరుగై దేశీయులను పరభాషా సంస్కృతులు మిరుమిట్లు గొలుపుటయే కారణము.

ఆర్య - అనార్య వాదములు, సాహిత్య సంస్కృతులు, వ్యాధులు తన్నివారణోపాయములు, కస్త్రుచికిత్స, శిల్పము, జ్యోతిషము, యజ్ఞములు, రాజనీతి మున్నగు ననేక విషయములను జేదవిదులగు ఋషులు దమ యనుభవ సిద్ధముగ ఋకులలు, మంత్రముల మూలమున లోకమునకు వెల్లడి చేసిరి. అయిన సంస్కృత విద్యాగ్రంథ మెరుగని వారికి వి ‘మంత్రము’ లై నిలచినవి; యుగగమనమునకు భావ. కైలి, లివులునులోనై తమ పరిచయమును త్రనుముగ గోలుపోవుచున్నవి. ఇట్టితరి ననేక విషయముల నొక్కచోజేర్చి మాతృ భాషలో నందరికి దెలుప వలసిన యవసరమెంతయో కలదు.

ఈ విషయమున ఉత్తమ సాహిత్యము నెరుకుచు పాశ్చాత్యులు చేసిన కృషి యెంతయు క్లాఘనీయము.

ఏభాషలోనేయమూల్య విషయమున్నను దానిని విలుచుకొని తెలుగు వారి కొనుగు గురితో నిదియునువదింపబడినది. ఈ పుస్తకము “వేద-బౌద్ధ ఉపాసక సాహిత్య” అను హిందీ గ్రంథమున కనువాదము. ఇది యధా తథముగ ననువదింపబడక నందందు మార్పులకును గోరైనది. తెలుగు నేతకై మూలగ్రంథ కర్తలకు కృతజ్ఞతలర్పించు చున్నాను.

ఈ పుస్తకమును అంశమహాజనుల హస్తములకందించు నవకాళము లభించుటచే నాకెంతయు సంతసము కలిగినది. ఇచ్చి పనిగో నాకు మార్గదర్శకులై యుగక విధముల లోడ్చుచు ఇంత యల్ప కాలముగో దీనిని ప్రసిద్ధి పరచిన శ్రేణులను “సుకూత”, శ్రీగడియారము రామకృష్ణ శర్మ గారలకు జెందియున్నది.

సంస్కృతీ, సంప్రదాయముల పునఃస్థాపించు నాళయముతో నేవ జేయుచు నీ గ్రంథ మూలమున ప్రజా సేవయొనర్చుట కవకాశమిచ్చిన నంనస్కృతీ వికేతనమున కెంతయు ఋణపడితిని.

కవ్యానయులు సాహిత్యము నందలి ఉత్తమ కృతుల ననువదింపజేసి దిక్కుదిక్కులకు ప్రబలనట్లు జేయవలయునని యాశించు చున్నాను.

అలంపురము }
14 నవంబరు 1953.

అనువాదకుడు
తీసుమల శ్రీనివాసకర్మ

వేదవాఙ్మయము

వేదములు

వేదములత్యంతప్రాచీనములై మిక్కిలి పొగడ్డలనందిన పవిత్ర గ్రంథములు; నేటికిని ఆర్యసంస్కృతిని చాటుచు, హైందవధర్మములకు మార్గదర్శకములుగ నున్నవి. అనేక సంప్రదాయములచేతను, విభిన్న సంస్కృతులతోడను నస్తవ్యస్తమగుచున్న హిందూజాతి నేడుకూడ వేదములముందు సాగిలి మొక్కుచున్నది. ఇవియింత గొప్పవని తెలిసినప్పటికిని పరమగోప్యములై గహనములై, యజ్ఞేయములైయున్నవి. కావున నిప్పుడిట్టివేదముల సామాన్యపరిచయము కొన్ని యధ్యాయములలో చేయవలెనని మా సంకల్పము.

వేదములార్యుల సాహిత్యములో ప్రాచీనతమమైనవి. పాశ్చాత్యులలోని గొప్పవిద్వాంసులును ఋగ్వేదము మానవసంస్కృతిని బోధించు నాది గ్రంథమని యొప్పుకొని యున్నారు. మహర్షి దయానందులు వేదముల కాలము 1960852984 అని చాటిరి. సాయః భాష్యకారులదియు నిడేయభిప్రాయము. వేద మిశ్వరకృత సాహిత్యమనియు, సృష్ట్యాదినిది యుదయించెననియు నీ విద్వాంసుల తలంపైయున్నది. తిలకు మహాశయుడు జ్యోతిర్గణితముల నాధారముగగొని వేదములు క్రీ. పూ. 6000సం॥ క్రిందివని సిద్ధముచేసెను. పాశ్చాత్యపండితు లితనిసిద్ధాంతమునే చాలావరకంగీకరించుచున్నారు.

మధ్యకాలములో వేదములకు సంబంధించిన విజ్ఞాన స్వరూపమును భారతవర్షము మరచియుండెను. వేదములు - కర్మకులు - అందందు, విశేషముగ దక్షిణాఫ్రవారు, వేదనూత్రముల వల్లనేయుండుడిరి. అయిన నా మంత్రాధ్యాదికజ్ఞాన మేకొందరికో యుండెడిది. అకాలమున వైరోహ

ఖండము సంస్కృత సాహిత్యజ్ఞానము నేమాత్రియము గలిగియుండలేదు. కావుననే ఆదినములలో భారతదేశమునకు వచ్చిన శ్వేతముఖులకు సంస్కృత సాహిత్యము అందు వేదవిషయము బొత్తిగా తెలియకపోయెను. ఇది యటుండ వేదముల యాధార్థ్యము నెరుంగని భారతీయ విద్వాంసులుకు (కొందరు) వాటిని స్లేచ్ఛుల భారినండి సంపూర్ణముగ రక్షించుచుండిరి.

గడచిన వందసంవత్సరములలో పాశ్చాత్యవిద్వాంసులు ప్రాచీన సంస్కృతసాహిత్యమును పునరుజ్జీవింపజేసి దాని గొప్పదనమును లోకమునకు చాటిరనుట యతిశయోక్తి కాజాలదు. సుహృత్ శతాబ్దము క్రిందట సర్. విలియమ్స్ జోన్స్ 'శకుంతల' ననువదించి సంస్కృత సాహిత్యమును స్వదేశీయులకు పరిచితము గావించుటయేగాక వారిమనముల నావైపాకర్షింపజేసెను. ఇతడు తనభూమికలో 'ఆసియాఖండపు సాహిత్యమున ప్రకాశతులైన యద్భుతవస్తువులను నిదియొకటి. మరియు నిది మానవ కల్పనాఫలితముగు రచనలతో నతికోమలమును సుందరము నైనది. దీనివలె నే యుగమందును, నేదేశమునను, నేకాలమునను, నేదియు రచింప బడలేదు.' ఇతనియనంతరము ప్రసిద్ధుడగు 'గేటే' కవియు నీనాటకమును గొప్పగాకీర్తించెను.

తరువాత సర్. విలియమ్స్ జోన్స్ ఏషియాటిక్ సొసైటీని స్థాపించి మనుస్మృతి ననువదించెను. తరువాత ప్రాచీనసంస్కృత భాండారము నెవ్విధమునను బడయుజాలదయ్యెను. అతడు కేవలము బుద్ధుని యనంతర సాహిత్యముననే పరిశోధింపసాగెను.

కోల్ బ్రూక్ పండితుడుగూడ నిదేవిధమున పనిజేయు నారంభించెను. ఇతడు గొప్ప గణితజ్ఞుడుగ నుండి యైకోపాయుండలి సంస్కృత విద్వాంసులలో మిన్నయైయుండెను. వేదాంతము, బీజగణితము, హిందూగణిత సిద్ధాంతములపై ననేక గ్రంథములవ్రాసి 1805లో చైకోపీయులకు నితడు వేదములకు పరిచితమొనర్చెను. అయిన కోల్ బ్రూక్ గారు వేదముల మూల్యము సంతకరకు దెలియజాలరైరి, అతడొకచో అనువాదకుని శ్రమ యటుండని, పాఠకులకైనను తమ కష్టమూల్యములభించుట గతినమేయని వ్రాసెను.

డాక్టర్ H. H. విల్సన్ కోల్ బ్రూకు ననుసరించుచు ఋగ్వేద సంహితను అంగమున ననువదించెను. ఇదిగాక సంస్కృతనాటకములను, మేఘదూత, విష్ణుపురాణాదికముల ననువదించెను.

ఇదేసమయమున ఫ్రాన్సులో 'వర్నె' అనునొక గొప్ప విద్వాంసుడుండెను. ఇతడు 'జిండావస్తా' మరియు వేదముల తాత్పర్యమును గమనింపజేయుచు నొక వ్యాకరణమును రచించెను. ఋగ్వేదమునకు వ్యాఖ్య వ్రాయుచు దానిమూలమున నితడాద్యుల ఇతిహాసముపై వెలుతురుసారించి 'సీరియా'లోని శంఖలిపినిగూడ చదివెను. ఇదిగాక, బౌద్ధవాఙ్మయమును కూడ నితడుద్ధరించెను. ఈతడు పాతికేంద్రవరకు మైకోపాదేశీయులకు ప్రాచీనసంస్కృత సాహిత్యవిషయముల గరపెను. వేదవాఙ్మయమును విశదపరచిన 'రాథ్' మరియు ప్రొఫెసర్ మాక్స్ మూలరు లితని శిష్యులొకటి లోనివారు.

ఇటీవల జర్మన్ పండితులీవిషయమై ఎక్కువప్పక్షిసల్పిరి. రాజా రామమోహనరాయల సమకాలికుడగు 'రోజన్' పండితుడు ఋగ్వేదములోని మొదటి యష్టకమును లాటిన్ భాషలో ననువదించెను. దీనిని పూర్తిగా ననువదించు సంకల్పమితని యకాలమరణమున నెరవేరదయ్యెను. అనాటి సుప్రసిద్ధవిద్వాంసులు 'వాప్', 'గ్రీమ్', 'హంబోల్ట్'ల ప్రయత్నముచే యుగమును మార్చునంతటి తత్వములు ప్రకటితములయ్యెను. ఈపండితులు సంస్కృతము, జిండ్, గ్రీకు, లాటిను, ప్లేన్, ట్యూటన్, కెల్టిక్, భాషలు పరస్పర సంబంధమును గలిగి యొకమూలమునకు జెందినవను విషయమును పోశ్చాత్యులొప్పు కొనునట్లు చేసిరి.

దీనివలన సంస్కృత మన్ని భాషలకు తల్లియను ప్రమాణ మేర్పడెను. ఆతతాబ్దపు ప్రసిద్ధ విద్వాంసుడగు 'రాథ్' యాస్కుని నిరుక్తమునకు టిప్పణమును వ్రాసి, దాని సంపాదకుడయ్యెను. దీని తరువాత నితడు 'హితవి' సహాయమున 'ఆథర్వణ' వేద సంపాదకుడై 'నహలికు'ని తోడ్పాటుతో సంస్కృతభాషకు నొక పూర్ణకోశమును సిద్ధపరచెను. దీనితరువాత 'లెస్క' పండితుని గొప్ప పుస్తకము Indische - Alter thumskunde ప్రకాశితమయ్యెను. శుక్ల యజుర్వేదము, దాని బ్రాహ్మణములు, మరియు

నూత్రములను 'వేరు' వెలయించెను, ఇకడనేక సందిగ్ధ విషయములను తన Indischesludion లో వాఖ్యానించుచు సంస్కృత సాహిత్య ప్రామాణిక వృత్తాంతములను ప్రకాశింప జేసెను. దీనితరువాత 'వేసధీ' సామవేదమునకొక విలువైన సంస్కరణమును ప్రకటించెను.

చివరకు (ప్రొ. మ్యాక్స్ మూలర్ సమస్త ప్రాచీన సంస్కృత సాహిత్యమునకు, సమయము ననుసరించి, 1859 లో క్రమపట్టికను సిద్ధముచేసెను. తరువాత సాయణభాష్యమును, వెనువెంటనే ఋగ్వేద భాష్యమును ప్రకాశింపజేసెను. ఈ ప్రకారముగ దుర్గభిమును, పరమ గోప్యమునైన వైదిక సాహిత్యము విద్యార్థులకు నులభమయ్యెను.

భారత దేశమున డాక్టర్: హాంగ్ వితరేయ బ్రాహ్మణము ననువదించి ప్రకటించెను, దీని తరువాత ఋషి దయానంద సరస్వతి ఋగ్వేద సంహితను తొలుత హిందీలో ననువదించెను, పిదప యజుర్వేదముకూడ సుబభుమగు హిందీభాషలో వీరిచేతనే పరివర్తిత మైనది. వంగ పండితుడు సత్యవ్రత సామశ్రమి సాయణభాష్యముతో గూడిన సామవేదపు మంచిసంస్కరణము నొకదానిని వెలయింప జేసెను. ఇతడు 'మహీధర' వాఖ్యతోనున్న శుక్ల యజుర్వేదమునకు గూడ సంపాదకుడై 'నిరుక్త'మునకొక చక్కని సంస్కరణమును వెలికి తెచ్చెను.

ఇట్లు దుర్గభిములగు వేదములు 100 సం॥లలో నందరి యందుబాటులోనికి వచ్చినవి.

దేశ దేశములలో వేదముల విషయమై విద్వాంసులలో భిన్నాభిప్రాయములుండినవి. మొదటిది బ్రహ్మవాది మతము. దీని యభిప్రాయ మేమన పరమాత్ముడు సృష్ట్యాదిని నలువురు సమాధిస్థ ఋషుల హృదయ సీతులలో వేదముల ప్రకటింపజేసెను. ఇది చాలా ప్రాచీనమైనది, దీనికి బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులు కూత్రములు పుష్టిచేకూర్చినవి. సాయణ, దయానందులు నీని ననుగమించిరి. ఋగ్వేదము 10. 90. 9, యజు 31.7. మరియు 34.5, అథర్వణము 90-4. 7.20 శతపథము 14-5.4.10 మను 1.13, 12.94, నుండి 12.100 వరకు, నిరుక్తము ఆ 2, మున్నగు

నుదాహరణములచే వైవిధ్యము సమర్థింపబడుచున్నది. రెండవది దార్ప
నికము, దీనిలో వేదమనాది, నిత్యమును విషయములు నమ్ముబడవు. వాటికిని
యొత్పత్తికలదని భావింపబడును. దీనికి తోడ్పడుటలో సాంఖ్యము
5.45-51 వరకు యోగము 1.24 (వ్యాసభాష్యము మరియు వాచస్పతి
మిశ్రుని తర్కము) న్యాయము 2.67, వైశేషికము 1.1.3, జేహన్తము
1.3, మిమాంస 1, 1, 18, ఉదాహృతములగును. మాడవది నిరుక్త
మతము, అది మొదటి యభిప్రాయముతో నించుమించు శక్తిభవించును.
కాత్మమతము నాలవది. ఇది వేదములు నిరర్థకములు, వాటి యగ్గము స్వయ
ముగ దెలియబడదు," నిరుక్తకారుడిద్దానిని విరోధించెను.

అయిదవది యాజ్ఞిక మతము. దీని యభిప్రాయమేమనగా వేదములు
కేవలము నలువురు ఋషుల హృదయములలోనే ప్రకటితములు కాలేదు.
కాని ఈ మంత్రోద్భవ్యులగు ఋషుల హృదయములలోనే యవి ప్రకటితము
లైనవి. మరియు నిజమే యవి ప్రకటితము లగుచుండును. వేదము లిప్పటికిని
సంపూర్ణములు కావు. ఈ మతము వారు వేదస్థ దేవతలను సచేతనులుగ
నమ్ముదురు. శంకరుల వారి మతానుయాయులు, ఋగ్వేదపు 10.71.11
లోని మంత్రము మరియు ఋ. 10.90.16 వ మంత్రము దీనిని పుష్టికరించును.
దీనిని బ్రాహ్మణములును బలపరుచును. అయిన నిరుక్తకారుడు దీనిని
విరోధించును.

ఐతిహాసిక మారవది. ఇది వేదములలో నీళ్వరీయ విజ్ఞానమును
విశ్వసించక వాటిలో అర్యసంస్కృతి యొక్క ప్రాచీనైతి వాసమును
మాత్రము స్వీకరించును. ఈపక్షము తన పరముగ ఋగ్వేదమున 1.32.0
1.32.11 - 3.33.5 - 3.33.6 - 10.98.5 - 10.98.6-7.47 -
7.4.8 - 1.105.9.1.104.1-1.126.7 3.53.14 - 4.30.18 - మంత్ర
ముల నుదహరించును.

7 వ మతము పాశ్చాత్య విద్వాంసులది. వీరు వేదములనుండి అర్యుల
మూలము మరియు సుద్దమ స్థానముల బరిశోధింతురు. తమ గవేషణలో వీరు
గాధా, వ్యుత్పత్తి, పురాతత్వ మస్తిష్క, మానవీయ భూస్థర, ప్రాణ్యవ
శేషాదిక శాస్త్రముల సహాయమునుపొందుదురు. తిలకు పక్షమీ మతమునకు
సంబంధించినది.

వేదకాలము - మృగశిర కాలము క్రీ.పూ. 10 వేల నుండి 8 వేల సం॥ల వరకు

,,	,,	,,	,,	6000—2500	వరకు
,,	కృత్తిక	,,	,,	2500—1400	,,
తైత్తిరీయ సంహిత (బ్రాహ్మణము)	,,	,,	2500—1400	,,	
,, (అరణ్యకము)	,,	,,	2000—1400	,,	
జ్ఞానపరములగు నుపనిషత్తులు	,,	,,	1900—1600	,,	
ఆర్వాచీనో పనిషత్తులు	,,	,,	700 — 600	,,	

దర్శనము మిక్కిలి బుద్ధిగమ్యమగు శాస్త్రమేయైనను వేదములను గురించి దానివర్ణనలస్పష్టములు. ఇంతయేగాక సకల దర్శనకాయలయు నొకే యభిప్రాయముకాదు. వేదాంత నూత్రకారులు వానికి భాష్య కారులునగు వ్యాస శంకరులకధన మిట్లున్నది. 'వస్తుజాతినాచకములగు శబ్దములజాతి నిత్యమైనది.' నైయాయీకులు వేదములు స్యతఃప్రమాణములని యందురు. వైశేషికులు ఈశ్వరకృతములనియు, సాంఖ్యిలాది పురుషుని నుండి పుట్టిన వనియు నమ్ముదురు. మిహంసకారులు వేదార్థమే విత్యమని యందురు. ఇవన్నియు బ్రహ్మవాదిమతమునకే యనుకూలించుచున్నవి.

తిలకుమతమును గమనించినచో ఇంతవరకు ప్రకాశితములగు మతము లన్నిటికంటెను ప్రమాణయుక్తమగుట-భూగర్భశాస్త్రవేత్తల యనుసారముత్త రభ్రువములోనిహిమపుశ్చయకాలము 10,12, వేల ఏళ్ల క్రితముదగుట తిలకు వాదము దెబ్బతించుచున్నది. ఐన వేదములను సమర్థించు విద్వాంసుడు సత్య వ్రత సామశ్రమి తిలకు మతమును పూర్ణముగ విరోధించెను. ఈ విరోధములో పటుత్వము కాని వివేచనా తర్కముల బలముకాని లేదని నాకనిపించును.

తిలకు తన 'హిరియసు' గ్రంథమున అంకగణిత, జ్యోతిష సిద్ధాంతముల నాధారముగగాని ఇతిహాసమున కందనివైదిక కాలమునీవిధముగ తలపోసి యున్నాడు.

వైతిహాసికులలో ప్రసిద్ధుడగు రమేశచంద్రదత్తు వేదకాలము క్రీస్తుకు పూర్వము 2000 సం॥ నుండి 1400 వరకుని విశ్వసించెను. అద్యులు సింధు

లోయలలో నున్నప్పుడు ఋగ్వేదము వెలువడినదని యితని యభిప్రాయము, వేద భాష్యకారుడగు సాయనా చార్యుడును ఋగ్వేద మతి ప్రాచీనమని నమ్ముచున్నాడు. పాశ్చాత్య విద్వాంసులును ఋగ్వేదపుటాధికాంశము ఆర్యులు సింధు తీరమున నున్నప్పుడే రచింప బడినదని తలంచు చున్నారు. తక్కిన యంశములు తరువాత వికచితమైనవని వారి యభిప్రాయము. విశ్వమిత్రుని పుత్రుడగు మధుశ్శనుడు మరియు దశమమండలపు ఋషిబృందము ఋక్కుల వెలయించిన ఋషులలో నాధునికులని తోచుచున్నది. వ్యాకరణాచార్యుడగు 'పాణిని' క్రి. పూ. 4 వ శ|| ములో నుండెనుట నిర్ణయపడ మ్నది. ఇది నూత్రములకు మధ్యయుండు, శౌకుని 'బృహదేశిత' లో 'యాస్కుని' యభిప్రాయములు స్థానిక బడుటచే యాస్కుని తరువాతనే నిర్ణయమునకు ఋగ్వేదపు విశేష కాఖిలను శౌకునుఁ డచించెనని బోధపడుచున్నది. దీని వలన యాస్కుడు పాణిని కన్న నించుమించు 150 సం॥ లు తరువాత వాడుగ నుండెనుట స్పష్టమగును. జైన బౌద్ధదర్శన శాస్త్రములు హిందూ దర్శన శాస్త్రములకు ప్రతిపాదమాలకములగుట నూత్రముల యారంభ కాలము బుద్ధునకు మొదటిదై యున్నది. ఇవియునుపనివత్తుల యాధాగము పైననే రచింపబడినవి. ఉపనిషత్తులు, బ్రాహ్మణముల పరిశిష్టమలరణ్యకముల క్రమ వికాసమే. లేకున్న 2, 3 శతాబ్దములలో నిట్టి విశేషసాహిత్యము వికసించ జాలదు.

బ్రాహ్మణముల రచనాకాలము క్రి. పూ. 800 నుండి 600 సం॥ పూర్వమని మ్యాక్స్ మూలరు విశ్వాసము. ఆయిన నీకాల నిర్ణయము కేవలము నిర్ధారకుగు యుక్తివాదము పైననే యాధార పడియున్నది. జర్మన్ పండితుడగు 'యాకోబీ' మరియు తిలకు ప్రముఖుల జ్యోతిష సిద్ధాంతముల తరువాత పాశ్చాత్య విద్వాంసులు నైతము మ్యాక్స్ మూలరు వాదమును తృణీకరించిరి.

జ్యోతిషము ననుసరించి కాల నిర్ణయకుగుట లెస్స. పృథివి నూత్యుని ముందు పరిభ్రమించినంత కాలమొక దినముగను, చంద్రుడు భూమిచుట్టు తిరిగి నంత కాలమొక మాసముగను నెన్నబడును. అయిన జ్యోతిషము గంభీరముగ చెప్పినదేమన : రెండవవసల నడుమగల సమయమునకు కొంత ముందుగనే

చంద్రుడు భూమిని చుట్టుచున్నాడు. మొదట చెప్పిన సమయము 30 దినముల కన్న తక్కువ మరియు తరువాత చెప్పినలెక్కతో 27 దినముల కన్న తక్కువ యగుచున్నది. కావున పొచ్చిన కార్తాంతములు జ్యోతి శ్చక్రమును 27 భాగములుగ విభజించి, ఒక్కొక్క భాగమునకు 'నక్షత్ర' మని పేరిడిరి. నేటి కాలమున నక్షత్రముల లెక్క 'అశ్వినీ' నుండి యారంభింపబడుచున్నది. ఏ బిందువున నక్షత్ర మెట్టి విభవద్రోఖతో గలసి ఉత్తరాభి ముఖమగునో ఆ బిందువశ్చిని నక్షత్రమునకు మొదటి బిందువగును. నక్షత్రముల పేర్లు : అశ్వినీ, భరణి, కృత్తిక, రోహిణి, మృగశిర, ఆర్ద్రా, పునర్వసు, పుష్యమి, అశ్లేష, మఘ, పూర్వాషట్టాణి, ఉత్తరాషట్టాణి, హస్త, చిత్ర, స్వాతి, విశాఖ, అనూరాధ, జ్యేష్ఠ, మూల, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరా షాఢ, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, శతభిషం, పూర్వాభాద్రపద, ఉత్తరాభాద్రపద, రేవతి. ఈ రీతిగ జ్యోతిశ్చక్రమున ప్రత్యేక భాగమునకు నక్షత్రమని పేరు కలిగినది. తారాగణ మెప్పటికిని జ్యోతిర్మయ మైనది, అయినను కొన్ని అంధ కారమున పట్టుబడియుండును. వాటి నేగ్రహములందుము. అవి సూర్యుడు, చంద్రుడు, బుధుడు, శుక్రుడు, మంగళుడు, బృహస్పతి శనియనునవి. ప్రాచీన విద్వాంసులు నూర్యచంద్రులనే గ్రహములని తలచిరి. ఆకాలమున నొక్కొక్క గ్రహ మొక్కొక పరి జ్యోతిశ్చక్రమున తిరిగవచ్చుకాలమే నిర్దిష్టమైయుండెను. ఆకాసమున నుత్తరభాగమున నొక కదలికలేని చుక్కకనబడును. ఇది ఇతర గ్రహములవలె నక్షత్ర మండలమున తిరుగుటగాని, నక్షత్రములవలె పుడమికి నలునై పులను తిరిగవచ్చుటగాని యెరుగదు. అదియ "ధృవ" నక్షత్రము. దీనికిక్రింద గ్రహసమానముల వైభాగమున సప్తబుధుషి మండలమను పేరుతో నేడు ప్రకాశమానములగు నక్షత్రము లగుపడును. ఈ ఏడు నక్షత్ర చక్రమునుండి వేరుగనున్నవి. జ్యోతిశ్చక్రమున వీటి గమనమేలెక్కరుదు. అయిన సప్త బుధుషిమండలపు 2 నక్షత్రములు 'ధృవ' నక్షత్రమునకు సమరేఖ మైననుండియెంతర నక్షత్రములతో గూడి యుండునో సప్తర్షి మండలమంతయు వాటి వెంబడి యుండును. తరుక్షేత్రయుద్ధసమయమున సప్తర్షి మండలము 'మఘా' నక్షత్రముతో గూడికొనియుండెనట. నేడును సప్తబుధుషిమండలము 'మఘ' లో గూడి యున్నది.

సప్తబుధుషిమండలమునకు చలనములేకపోయినను ప్రాచీనులు దానికి గతియున్నట్లెంచి తద్వారా సమయనిర్ణయము చేయుటకొక యుపాయమును

గనిపెట్టిరి. సప్తఋషిమండల మొక్కొక్క నక్షత్రములో 100 సం॥ వరకుండునని వారు తలచియుండిరి.

ఋగ్వేదసంహితలో విభువద్రోఖపై 'వృగళిర' నక్షత్రముండినట్లు వ్రాయబడినది. బ్రాహ్మణయుగములోగూడ నిదేశేఖపై 'కృత్తికా' నక్షత్రముండినట్లు తెలియుచున్నది. క్రీ. పూ. 2500 సం॥ కృత్తికలో మరియు 4500 సం॥ తొలుత వృగళిరలో మహావిశ్వసంక్రాంతియై యుండినదని తిలకుగారును, జర్నల్ కాన్స్ట్రువేత్త యాకోబియును ధృవపరచుచున్నారు.

కీ. శే. తిలకుగారు జ్యోతిర్విజ్ఞానము నాధారముగగొని వేదవిషయమున జేసిన గవేషణాఫలితములనదగు రెండు పరిణామములివి. ఒకటి వేదనిర్మాణకాలము క్రీ. పూ. 8000 నుండి 10000 సం॥ లు వెనుకటిదనియు, రెండవది వేదములనిర్మాణ ముత్తరధృవమనగా 'సుమేరువు' పై నైనదనియు స్పష్టములైనవి. ఋగ్వేదపు 1.24.10 యొక్క మంత్రము తిలకుగారి వాదనకు ముఖ్యమైనది.

శ్లో. అమీయ ఋషానిహితాస ఉచ్చాసనక్తం దద్భక్తేకుహ
చిద్దినేయుః, అదద్దాని వరుణ్యస్యవ్రతాని విచా కళావృంద
మానక్తమేతి !

ఈమంత్రమున కర్ణమిది: మన తలవైనున్న సప్తర్షి నక్షత్రములు రాత్రియగుపడును. మరియు పగలదృశ్యమగును. చంద్రుడుగూడ రాత్రియే గనబడును. ఇవి వరుణుని అక్షయకర్మలు.

ఈమంత్రమున తలవైనున్న సప్తఋషుల వర్ణనమున్నది. ఈ సప్తఋషులు త్వర ధృవముననే కేవలము తలవైనున్నట్లుగపడుదురు. ఇదేవిధమగు వర్ణన ఋగ్వేదపు 10.89 లోని 18 ఋషుల మార్కన్తతి, నూక్తముల యొక్కయు, దాని రెండవఋషయొక్కయు మొదటి యర్థములోనున్నది.

నమూర్య: పర్యురూపరాం శ్వేన్ద్రోవక్రృత్యాద్రభ్యోవదక్రా.' అహో చింపదగిన రెండవ విషయమేమనగా ఋగ్వేదమున పలుచోట్ల దీర్ఘమగు

సుహృద్దశసలున్నవి. వీటివిగురించి ముందుపదివెదరు. ఋగ్వేదము 7.76.3లో చూడుడు. „తాసీదహాని బహుభాన్యాసన్యా ప్రాచీనముదితా నూర్య స్యయతఃపరిహర ఇవావరం త్యుహోదద్యతేన పువర్యతీవ.” ఉపస్సు ప్రకటితమై నూర్యోదయము వరక నేకదినములైనది. ప్రియుని నలువైపుల దిరిగిచూచు శ్రీవలె నది [ఉపస్సు] పరిభ్రమించుచున్నది. ఈ నలువైపుల తిరుగుచున్న ‘నువ’ యెట్టిది? ఇదేవిధమగు ప్రమాణములు ఋగ్వేదమున 8.41.3-1.113.10-11, 12.13-1.174.7-2, 15.6-2, 28.9-లో దొరుకును. వీటిలో దీర్ఘకాలము వరకు నువస్సుండిట్లు చెప్పబడినది. ఈ మంత్రములో నువస్సు బహువచనముగా వర్ణింపబడినది. అధర్వణ నేదము 7.22,7 మరియు తైత్తిరీయ సంహితయొక్క 4ప్ర. 3, అ.11.లో 30 భాగములలో పరిభ్రమించుచున్న ‘ఉప’ వర్ణనకలదు. ఈ యువస్సులు పోతిననుగునవి కాక ఉత్తరధ్రువమందు రెండు నెలలవరకుండు నట్టివగుట వలననే నూత్నలబధికన ఋషు లవశ్యముగ దీనిని చూచియుండిరి. ఇదిగాక నైతరేయబ్రాహ్మ్యమున 2-2-1లో ఆగ్నిష్టమాదిమజ్జములలో ప్రాతః కాలమున పక్షులు మేల్కొనకముందే ప్రాతరనువాకపు వేయబుడలను పఠింపలేదు. అయిన వేయబుడలు 1 లేక $1\frac{1}{2}$ గంట పరిభ్రాతములో వెట్లు పఠింపబడలేవు? దీనికై దీర్ఘయగు ప్రభాతమవసరము.

ప్రభాతము మరియు నువస్సులవలె దీర్ఘములగు రాత్రుల వర్ణనలు గూడ దొరుకుచున్నవి. ఋ 1.32,10లో దీర్ఘకము, అను క్లబ్దములు వచ్చినవి. ఇదేవిధముగ ఋ2.27.14లో ‘దీప్యతమిక్రాః’ క్లబ్దములున్నవి. 37.67.2.లో మిక్కిలిశాన్దముతో వర్ణనలు ‘మనకు తమస్సు అంతమై యువస్సుయొక్క ధ్వజ మగుపించుచున్నది’ అని నుడివెరి. ఇట్టిమాటలే ఋ. 10.134.1 మరియు ఋ. 2.2.2-10.927 లో నున్నవి. ఈ ప్రాంతములలో మహారాత్రివర్ణన కలదు. మృగ్యమూలర్ దీనికి ‘నిరంతర రాత్రి’యని యర్థముచేసియున్నాడు. వేరు చోట్లలోగూడ నిట్లే వర్ణనలుకలవు.

దీర్ఘరాత్రివలె దీర్ఘ దినవర్ణనయు ఋ. 5.45,5-10,138,3-2,87, 5లో కలదు.

ఈ మాటలకు బుప్తి తెత్తరీయ బ్రాహ్మణము 3.9.22.2 వేదాది కలుగుచున్నది. 'ఏకంవా ఏతద్దేవానామావాః యత్సంవత్సరమ్' అనగా దేవతల దినమొక సంవత్సరముదై యుండెడిది. ఇదే మాటమనుస్మృతి 1.67లో చెప్పబడినది. మహాభారతము ఆరణ్య పర్వము 161-12 లో గూడ దీనివర్ణనయున్నది. 'పైజెప్పినవర్ణనలు ప్రమాణముల యాధారముపై తిలకుమహాశయుడు వేదనిర్మాణస్థాన ముత్తరీధ్వర మనియు, వాటి కాలము క్రి. కు 8-10 సంవత్సరముల పూర్వమనియు నిర్ణయించియున్నాడు.

అయిన కొన్ని యశములు మావిచార సరణిని మార్చునట్టివిగ నున్నవి. అవి వేదములలోని భారతదేశపు నదీనద ప్రదేశాదిక వర్ణనలు, ఋగ్వేదమున 360 దినముల సంవత్సర విషయము సుప్రప్రముగ తెలుప బడినవి. భారతదేశమున ప్రస్తుత ఢిల్లీ ప్రాంతమునుండి వాయువ్య భాగ వర్ణనలు మున్నగునవి కలవు. ఈ సంగతులన్నియు వేదములు భారత వర్ణముననే పుట్టినవని సప్రమాణముగ ఘోషించు చున్నవి. మంత్రములలో 'అద్రంగి రథమును చేయునట్లు కొత్తనూత్తముల నల్లిరి. నూత్తములు కొత్తవైనను దేవతలు ప్రాచీనులే.' 'మా పూర్వపితృలు' మున్నగునాకృత్యములనుండి వేదములలో వాటి నిర్మాణములకన్న పూర్వస్మృతియు కలదు. ఇంద్రునికి 'పూర్వా', 'పూర్వ్యా', 'అశ్వినీ కుమారులకు 'పూర్వ్యాణి' అను శబ్దముల ప్రయోగము ఇంద్రునికన్న నత్యంత పూర్వ పరిచితములని తెలుపుచున్నది. ఋగ్వేదము 8.59.6 లో మిక్కిలి ప్రాచీనకాలపు ఋషులను గురించిన స్మరణమే కలదు. ఒకవేళ వేదసాహిత్యము ఋషుల కలననే నిర్మింప బడియుండిన నది యొకేకాలమున గాక, కీర్ణమునుగాక, సుదీర్ఘకాలమున శతాబ్దములలో సిద్ధమైనది. ఆ కాలమును రెండు భాగములుగ జేయవచ్చును. ఒకటి హిమ పూర్వకాలము, రెండవది హిమోత్తర కాలము. దీక్షోపాదిక వర్ణనలు అతి ప్రాచీనములు. ఆర్యుల ఆదిపురుషులుత్తర ధ్రువమున నున్నప్పుడు అనగా హిమ పూర్వకాలమునాటివి, మరియు ననార్యులతో జుడములు, ఇంద్రుడు మున్నగు దేవతల వర్ణనలు హిమోత్తర కాలమున ననగా ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు వచ్చి సగస్వతీ తీరమునుండి 'ఈరాను' తరకు వ్యాపించిన కాలమునాటివి. అయిన నార్యులొక పరిప్రబల జలౌఘములందును మరియొక పరి తెత్తరి హిమవత్సగు శిఖరాగ్రి

ములందును చేరి యదట చాలా కాలమువరకుండి, తరువాత క్రమమున దిగి సమస్తమగు నుత్తరఖండమును పిదప దక్షిణాపథ రివయమును చేసి కొనగలిగిరి.

గృహ్య నూత్రములలో వివాహ సమయమున 'ధ్రువదర్శన'మును గురించిన సంగతికలదు. ఈ ప్రక్రియనేడును నాచారమున నున్నది. అయిన 'నేడేదమునను ధ్రువుని'ని గురించిన ప్రస్తావనయే లేదు.

పురాణములు మరియు మహాభారతమునుండి పరిక్షితుని కాలమున సప్తర్షి మండలము 'మఘ' నక్షత్రమున నుండినదని తేటబడుచున్నది. ప్రాచీన విద్వాంసులకు 100 సంవత్సరములకొకపరి యొక్కక్క నక్షత్రములో సప్తఋషిమండల ముండునను విషయముగూడ జ్ఞప్తియందుండెడిది. దీని ననుసరించి కడపటి నందుని రాజ్యాభిషేక సమయమును గుణించి పంచాంగకారులూ సమయమున సప్తఋషిమండలము 'పూర్వాషాఢ' నక్షత్రమున నున్నట్లు వ్రాసిరి. ఈ ప్రకారము పరిక్షితుని జననమునుండి మహాపద్మని పట్టము వరకు 1015 సం॥ లగును. పరిక్షితుడు జన్మించిన కాలమే కలి ప్రారంభ కాలము. ఈ ప్రకారముగ క్రీస్తుకు 1500 సం॥లకు పూర్వము కలికాల మారంభమైనట్లై చవలెను.

వశిష్ట, విశ్వామిత్రులు సమకాలికులనుట నిర్వివాదమైనది. వీరిరువురును [పంచామృతేలిన] సూర్యవంశపు రాజగు 'మదాను'ని కాలమున నుండిరి. మదానునిచే వీరు యజ్ఞముల చేయించిరి. వశిష్ఠుని పుత్రుడు శక్తి, శక్తికి పరాశరుడు - పరాశరునకు వ్యాసుడు - వ్యాసునికి శుకుడు గలిగిరి. వ్యాసుని శిష్యుడే వైశంపాయనుడు. గాధికీ విశ్వామిత్రుడు, ఇతనికి మధుచ్ఛనుడు పుట్టిరి. ఈ లెక్కకు మహాభారత కారుడగు శ్యామడు వైదిఋషి వశిష్ఠుని నాల్గవ లేక యైదవ తరమువాడని సిద్ధమగుచున్నది. మహాభారతము రచనాకాలముపై దృష్టిసారించిన నది 'పాణిని' కన్న పూర్వపుదని తెల్లమగును. పాణిని తన వ్యాకరణమున నారణ్యుధ్యాయములో 'మహాభారతములోని ప్రాత్రల మదాహరణముగా వివరించి యున్నాడు. ఆశ్వలాయన గృహ్య నూత్రములలో గూడ మహాభారతము బాహ్యతమైనది. ఇటులగుట మహాభారతములోనే యంశములకు సంబం

ధించిన విషయములున్నను నది నూత్రయంగమునకు మొదటిదై యున్నది. ఇంచుమించు దర్శనములును నూత్రయంగములొనివే అయిన మహాభారతమును గూడ దర్శన కాలమున వెలిసిన గ్రంథమనిన నభ్యంతరములేదు. వీనికి మొదల పనిపత్తులై, ఉపనిషత్తులకు పూర్వము బ్రాహ్మణములై వాటికి మొదలు వైదిక యంగములును వెలిసినవి. ఉపనిషద్బ్రాహ్మణ యంగములకు మధ్యకాలమును గుర్తించుట కష్టముగ నున్నది. బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులొకే యంగమునకు జేసినవని విశ్వసించు చున్నాము. బ్రాహ్మణములు కర్మకాండీయులగు - బ్రాహ్మణుల - సాహిత్యమై యున్నవి. అటులే యుపనిషత్తులు జ్ఞానకాండీయులగు త్కత్రియుల సాహిత్యము. ఋగ్వేదము లోని దశమమండలము, అథర్వణ వేదములోని రచనలీ యంగమునకు జేసినవియే. ఈ సమయములనే ఆర్యులు త్కత్రియులు తమలో దాము గొప్పదనమునకై ఘోరముగ పోరాడిరి. చంద్రవంశజులగు రాజులతో 'భృగుముని'కి విరోధముండుటయు, త్కత్రియులకు బ్రాహ్మణులపై క్రౌఢ ముండుటచే గావోలు బ్రహ్మవిద్యను గుప్తముగ నుంచవలెననుటకు పెక్కు ప్రమాణములు గలవు. ఈ విషయము మునుముందు విస్తారముగ జరువగలదు.

(ప్రొ. అవినాశ చంద్ర)దాసు, కలకత్తా యూనివర్సిటీ లెక్చరార్ - తన „ఋగ్వేదిక్ ఇండియా”లో ప్రకటించిన భావములివి.

„పాక్షికములును, నాకస్మికములును నగుపరిణామములకును, భోజన, వసతి, ఋతు సంబంధములగు పరిస్థితులకును వివక్షలై 'ఆర్యులు' స్థాన పరివర్తనముల జేయుచు, దిరుగుచుండిరి. వీమయంగ మహా పరివర్తనముల కారణముగ వనోపధులను, పశువులను స్థానదలనము జేయక తప్పలేదు. సరంతరము మార్పులకు లోనగు భౌతిక, భౌగోళిక పరిస్థితుల కారణముగ నార్యుల నాస్తవిక స్థానమును గురించి తెలియుట కతినమైనది. కావున నది సప్తసింధు, ఉత్తరధ్రువము, ఉత్తర విరోపా, మధ్యఆశియా, మధ్యఆఫ్రికా మరియు నేదో విలుప్త మహాద్వీపముకూడా కావచ్చును.”

ఋగ్వేదపు గొన్ని మంత్రముల నుండి సప్తసింధు ప్రాంతపు జలస్థల విభాగమును గురించి కొంత తెలియుచున్నది. భూగర్భ కాస్త్ర

సిద్ధాంతములద్వారా తెలియునదేమన తృతీయ యుగమున నేటి రాజపుత్రు
స్థానము సముద్రముగ నుండినది. 'సాంహర' సరస్సు దీనికివశిష్టమగు
సంశయైకస్థు తెల్లమగుచున్నది. పంజాబునకు తూర్పున నా సముద్రాం
తము గంగసరస్సుగా నుండి యుండినది. ఈ ప్రదేశము హరిద్వార
ప్రాంతమున నెచ్చటనో యుండి యుండును. ఈ మాటకు సుమారు
3-4 లక్షల సంవత్సరములై యుండనోవు. ఆర్యుల ప్రాచీన కాలమున
నచ్చట నివసించిరి. ఋ. 3.32.13 నూక్త మినాదమును పుష్టికరించుచు
ఋగ్వేద నూక్తములు 'పూర్వ' మధ్యకాలములందును, తరువాతను రవింప
బడినవని తెలుపును.

భూగర్భ శోధనవలన పంజాబు సప్తసింధు ప్రదేశముగ నుండెననియు,
ఒక సముద్రముచే దక్షిణ భారతము వేరై యుండెననియు, నీసముద్ర
మాధునిక రాజపుతానా ప్రాంతమై యుండి తూర్పున నాసామువరకును,
పశ్చిమమున సింధు నదాగ్రమున నుపనదులు గలియవరకును, వ్యాపించి
యుండినది. పృస్తుత టర్కిక్ క్రిందను, నుత్తరమున నుత్తర సముద్రము
వరకును, పడమట కృష్ణసాగరము (నల్లసముద్రము) వరకును విస్తరించి
యుండినది. నల్లసముద్రము, కేస్పియను సముద్రము, అరేబియా సముద్రము
బాల్కన్ సరస్సులు దీని భాగములుగ నున్నవి. టర్కిక్ తూర్పుననొక
'ఏజియాటిక్' భూమద్య సాగర ముండినది. ఋగ్వేద మాదతుస్సముద్రము
లను గురించియే, మిగుల ప్రాచీనమగు విషయమును, వర్ణించుచున్నది.
ఆసమయమున దక్షిణాపథమొక గొప్ప ద్వీపమై తూర్పున బ్రహ్మదేశము
నుండి పడమట ఆఫ్రికా కొనవరకును దక్షిణమున 'నాస్ట్రేలియా', వరకును
వ్యాపించి యుండినది. ఋగ్వేదానంతరమొక ప్రబలమగు భూకంప
కారణమున నా ప్రదేశము సముద్రమున మునిగెను. మరియు నచటి
యెత్తుగు ప్రదేశములు, భారతీయ ద్వీపసముదాయము, పశ్చిమాంతసాగర
ద్వీపములు, ఆస్ట్రేలియా ద్వీపములు, మెడగాస్కార్ ద్వీపములు దక్కినవి.
అటు రాజపుతానా ప్రదేశము సముద్రము నుండి వైకుంఠమైనది. ఈ కారణ
మున పంజాబు వాసులకు దక్షిణాపథమునకు త్రోవ యేర్పడినది.
'అగస్త్యుడు, దక్షిణమునకు వచ్చి సముద్రము నాపోకించి వింధ్యపర్వతమును
నిగ్గిల జేసెనను పురాణ గాథకు ఈ మహత్వపూర్ణమగు ఘటనయే కారణముగా

నోవును. సర్వవిధముల ఋగ్వేదకాలమున 'గాంధార' మును వదలి సప్తసింధు (పంజాబు) ప్రాంతము నలుగడలను సముద్రముచే చుట్టబడి యుండినది. ఆ కాలమున పశ్చిమ ఆశియా మరియు నాశియా మైనరులతో గాంధారమునకు సంబంధ ముండినది.

దక్షిణ మహాద్వీపమున సముద్రమున చునుగుటయు, రాజపుత్ర స్థానము పైకి వచ్చుటయు సంభవించి నప్పుడే 'శతపథ' బ్రాహ్మణము, మరియు 'తైదియ' లో వర్ణింప బడిన మహాజల ప్రళయమై యుండును. దానినే 'మను' ప్రళయ మనియు, 'మాహా' జల ప్రళయ మనియు నందురు. అట్టితరి అర్యులు హిమాలయలపు పైభాగముల కెగబ్రాకుట తప్పని సరియై యుండును. మరియు హిమాలయములపై నా మహాశాగరపుటపరి మిత బాహుళములే మంచై కురిసి సంచయింపబడి యుండును. ఇట్లుగుట వలననే నా ప్రదేశమున జనుల యునికి కష్టమై చిన్నచిన్నగ వారు క్రిందికి రాసాగి యుందురు. అర్యులు పాంచాల, కోసల, విదేశా, అంగప్రదేశ ముల వరకును, తిన్నగా నడచివచ్చిన కాలమిదియే యైయున్నది.

ప్రాచీన సప్త సింధుప్రదేశమున 'సరస్వతి' చాలా గొప్ప నదిగ నుండినది. అది మిక్కిలిగ పొంగుచుండినది. ఈ ప్రదేశమున నాలుగు నెలల వరకు వర్ష ఋతువుండెడిది. వర్ష ఋతువును 'చాతుర్మాస్య' మని యిప్పు టికిని యనుచున్నాము. రాజపుత్రానము సముద్రమునుండి బయల్పడుటయు గంగాసరస్సు నట్లమగుటయు, కారణములుగ సప్తసింధు (పంజాబు) ఉష్ణ దేశమై నానల గొల్పొయెను. ఋగ్వేదమున వర్షమును మొదట 'హిమ' మనియు, పిదప 'హేమంత' మనియు, నాపై 'శరత్' నియు వర్ణించిరి. ఇట్లునుటకు చాలా వరకిదియే కారణమై యుండును.

ఋగ్వేదమున 'కికట' ప్రదేశ వర్షనము కలదు. 'ఈయవార్య కికటములో నావులేమి మేయగలవు' అర్యులుత్తర దక్షిణ పూర్వయాత్ర చేయునవసరమున గంటబడిన యొక యూవర ప్రదేశమే 'కికటమై' యుండును.

ఈభౌగోళిక మహాపరివర్తనా సంతకమే అర్యులు మద్యములగు యాత్రలకై సాహసింబిరి. ఒక కొండరైరోపా యొక్క మిక్కిలి పడమటి

కొనకు జేరిరి. మరికొంద 'రీరాను' లో నివసించిరి. అయిన వారు దక్షిణ పూర్వ ప్రదేశములకు నాలస్యముగ జేరిరి. సముద్రము వెనుకకు జరిగిన నాభూమి చాలా కాలము వరకు యాత్రకును, నివసించుటకును యోగ్యముగ నుండక పోవుటయే దీనికి కారణమై యుండును.

ఋగ్వేదము, సముద్ర వ్యాపార మొనర్చు, 'పణి' యను నొక తెగను గురించి తెలుపు చున్నది. ఇది తప్పుక ఋగ్వేదపుటుత్తర కాలమున క్రొత్తగా కుదురుకొనిన తెగయైయుండును. ఈ తెగవారు గొప్ప కళా వశలురును, మిక్కిలి యాశాపరులుగ నుండిరి. 'వడ్డీ' పెక్కువ గొనుచుండిరి ఋగ్వేదపు గొన్ని నూక్తులలో వీరికృత్యముల నేవగించుకొని వీరితో యుద్ధము జరిపిన సన్నివేశము లభివర్ణితములైనవి. వీరిని దోపిడిగాండ్రనియు తలచుచుండిరి. నేడు చాతులు మొదలగువాని నమ్ముచుదిరుగు 'ఈరానీ' స్త్రీపురుషులే చాలామట్టుకా 'పణి' జాతికి జెందినవారుగ నుందురు. వీరి యాచార వ్యవహారములను జూచిన గొంతకుగొంతయైనను ఋగ్వేదపు 'పణి' జాతి జ్ఞాపకమునకువచ్చును. వీరు యుద్ధములకొరవక నావికులై సముద్రముపైనే నివసించుసాగిరి. కొన్నాళ్ళకు రాజపుతానాభాగము బయల్పడగా వారు గుజరాత్, మలబారు లందప్పటప్పట నుండ మొదలిడిరి. వారికచట నోడలుకట్టుటకు వలసిన కలప లభించుచుండినది. వీరే 'మెసాపాటేమియా' యందుండి 'బాలిలోనియా' సామ్రాజ్యమును స్థాపించి. వీరు 'మధ్యధరాసముద్ర'పు ట్లాడునగల 'నీరియా'కును జేరిరి. వాస్తవమున కీజాతియే ఐకోపా యితహాసమునకు గారణమై మెసాపాటే మియా, ఈజిప్టు ఫోనేసియా, ఉత్తరాఫ్రికా మరియు స్వీడనులలోను పనివేశముల స్థాపించెను.

ఆకాలమున మధ్యదీపియా నీటిలో మునిగియుండెను. కావున 'నేషియామైనరు'లో నైకోపాదేశమునకు పోవుటకొకేత్రోన పొంట్స్-బాస్సురన్ భాసంధియే యుండినది. ఆర్యులీత్రోవన నవటికిజని 'సెమిటిక్' జాతిని సృష్టించిరి. ఈమాట నొప్పుకొనుట కన్నియో కారణములు గలవు. ఈరానీయులు విశుద్ధముగ 'నార్యు'లే. ఆర్యసంస్కృతి చిహ్నములీనాడును ఈరానునందుగలవు. ఆర్యుల స్వర్గములపేళ్ళచ్చటి నగరముల కీయబడినవి.

బ్రాహ్మణులచే నాడంబరముగ జరుపబడు యజ్ఞములకుమాత్రము వీరు విరుద్ధముగ నున్నారు. వీరు కేవలము ప్రాచీనపద్ధతిపై “గార్హపత్యాగ్ని”ని మాత్రమే - నేటివలె - యుంచుట కిష్టపడుచుండిరి. యజ్ఞముల జేయుచు, సామ్రాజ్యముల స్థాపించుచు పోవుచున్న మొదటిగుంపు అందందు యజ్ఞములలో పశువధ; ‘సోమరసపానము’ల ప్రచారమొనర్చుచు సాగినది. ఈ రెండుపనులును రెండవజట్టువారి కనిష్టములైయుండినవి. ఈ కారణమున వారిలో వైషమ్యములేర్పడి జగడములు, రక్తపాతము జరిగినవి. వీరు యజ్ఞము లాచరించువారని కోపముతో “సుర” అనియు - కలుద్రావు వారనియు బిలువ, వారును క్యంగ్యముగ ‘నసురు’ అని వీరిని బిలువసాగిరి. ఈ దేవాసురసంగ్రామములు పురాణములలో మిక్కిలిగ నభివర్ణితములై యున్నవి. చివరకనుటలు తపస్థలమువదలి “పరభూముల”లో గొప్పగొప్ప సామ్రాజ్యముల స్థాపించిరి.

క్రీ. శ. 1907లో ఏసియా మైనరు ప్రాంతమందలి ‘బోగజ్’ అను గ్రామమున భూమిని త్రవ్వగా కొన్ని వ్రాయబడిన ఇటుకలు దొరికినవి. వీనిలో రెండు ‘టిటానియా’ రాజగు ‘మెలిత్సహ్సూనర్’ మరియు ‘మెసాపాటేమియా’రాజు ‘మెలిత్తజ్వ’ల నడుమ జరిగిన సంధిపత్రములు. ఈ రెండు సంధిపత్రములును క్రీస్తుకు 1400సం॥ పూర్వపువి. వీటిలో సుభయ దేశస్థులును దమతమ కులదేవతా ప్రార్థనలజేసి వ్రాసిరి. ‘మెతానీ’ రాజు ‘మెత్ర’ వరుణ, ఇంద్ర, నాసప్తద్యయ (అశ్వినీ దేవతలు) వైదిక దేవతలను పూర్ణించెను. ఇది క్రీ. 1400 సం॥లకు పూర్వము మెసాపాటేమియా (మెతానీ) జనులలో వైదిక దేవతలపై భక్తిగౌరవములు, వారి విషయక జ్ఞానముండెనని తెలియుటకు ప్రబల నిదర్శనముగ నున్నది.

దక్షిణ విగుప్తములోని ‘తేలేల్ అర్సనా’ అనుచోట ‘సెన్నియో’ శేఖలు దొరికినవి. వాటిలో పడమటి ఆశియా రాజులు ‘ఫెరా’కు వ్రాసిన ‘సెన్నియో’కలవు. ఈ రాజులపేర్లు ‘ఆర్య’లని వ్రాయబడినవి. దీనివలన గూడ క్రీస్తుకు 16, 15 శతాబ్దముల క్రితముత్తర మెసాపాటేమియా మరియు సీరియాలో వైదికభర్తమే అంతటను ప్రాకియుండినది. ‘బాబిలోనియా’ తూర్పులోనున్న ‘కసాఈబ్’ జాతివారి ఇలవేల్పు పేరు ‘నూర్బుడు’. ఈరానీ శాఖనుండి భారతీయశాఖ విడిపడుటకుముందే మెతానీ

మరియు పడుచుటి ఆశియాలో ఆర్యులు పరస్పర మార్వసాహిత్య, సంస్కృతాలనుండి దూరమైయుండిరి. అసమయముననే ఆర్యుల 'స' వర్ణము ఈరానీ 'హ'గ మారినది. ఈ 'హ' వర్ణమును తార్థాగమములు, శకులు భారతములోనికి తమ దండయాత్రలతోపాటు ప్రవేశపెట్టిరి. 'మాశవ' సింహవీర్యముండి విక్రమాదిత్యుడు వారిని తరిమినను వారి 'స'కు బదులు వచ్చిన 'హ' మాత్రమింతవరకును తద్వంశీయులగు రాజపుత్రులయు, నచటి సామాన్యప్రజల యుచ్చాగణమందును నిలిచియున్నది.

'చాన్డీ'యులతో భారతీయుల పరిచయము, తత్ప్రజామము 'నభర్వ' వేదమున స్పష్టముగ గనించుచున్నది. ప్రాచీన 'వైదికయులు విశ్వ కల్యాణ ప్రదులగు దేవతలనుపాసించు చుండిరి. ఋగ్వేదములో నీవిషయము స్పష్టము. అయిన 'చాన్డీయా' ని వాసులు మాత్రమయంగళప్రదులగు దేవతలనే యుపాసించుచుండిరి. వారింద్రజాలాది విద్యలనుపయోగించు చుండిరి. ఈ యింద్రజాలాదిక విద్యనుగురించియు అభర్వణమున మనకు తెలియుచున్నది. 'త్రయా'అను ప్రసిద్ధ శబ్దములో నుండి తెలియునదేమన తొలుత వేదములు ఋక్, యజు, సామములని మూడు మాత్రమేయుండి, తరువాత నభర్వణము సంగ్రహింపబడినది. అయిన బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులలో దీనిని గురించి వ్రాయబడియున్నది. దీనివలన నది 'త్రయా'కన్న నాధునికమైనను నదియు మిక్కిలి ప్రాచీనమైనదే.

సాయణుడు నాలుగువేదములను ఒప్పియున్నాడు. వేదములు మూడేఅను విషయమును 'తెస్సాల్ సర్వచతుర్ ఋషిసామానిజన్మిరే, ఘవానిజన్మిరే తస్మాద్వజస్త స్మాదశాయత" అను శ్లోకము వివరింపబడుచున్నది. ఋ. 8-4. దీనిలో మూడువేదముల వివరమే యున్నది. అయిన సాయణుడిద్వైనిని ఖండించెను. అతడు 'ఘండాంసి' యనుదాని నభర్వణ వేదమనియు గ్రహించెను. 'ఛాందోగ్యోపనిషత్తు'లో నారదుడు 'సనత్కుమారులతో నిట్లెను. 'ఋగ్వేదం భగవోఽధ్యేమి యజుర్వేదం సామవేద మభర్వణంచేతి,' తాపనీయోపనిషత్తులో కూడ అభర్వణ వేదమునుగురించి కలదు. 'ఋగ్యజుస్సాయాభర్వణశ్చత్వారోవేదాః సాం గాష్ట్ర

శాఖాశ్చత్వాగః పాదాభవన్తి.' గోపథ బ్రాహ్మణమునను [3-2] 'అథ రావంగిలోమి బ్రహ్మశ్చవం' నుండి బ్రహ్మశ్చవ కారణమిదే వేదముని చెప్పబడినది. ఈ వేద ప్రసిద్ధశాఖలను గురించి పొచ్చిన గ్రంథములలో నుల్లేఖింప బడినది. వైపులాద, గౌద, మాద, శానకీయ, బాబల, జలద, బ్రహ్మపద, దేవదర్శ చర్ల, వైద్యములు దీనికి శాఖలుగ జెప్పబడినవి. సాయణుడు డాసర్వణమును మాని మూడవేదములకును నీ లక్షణములు చెప్పి యున్నాడు.

“చరణ విభాగపూర్వకములుగ ఛందోబద్ధములగు మంత్రములున్న ఋగ్వేదము. గీతాక్రమమున నున్న మంత్రములు సామవేదములు. వృత్త గీతికలకన్న భిన్నములగు మంత్రములుండిన నదియజుర్వేదము.”

బ్రాహ్మణములను వేదాంతగ్రంథములని సాయణుడు యొప్పుకొనెను. దీనికై యితడాపస్తంభ సూత్రములోని యీయదాహరణము నిచ్చుచు చూపాడు. “మంత్రబ్రాహ్మణ యోక్తేద నామధ్యేయం” బ్రాహ్మణములలో రెండు భేదములున్నవి. ‘విధి’ మరియు ‘నర్థ’ వాదములు. విధులు రెండురకములు. ఏ కర్తృతయందు స్వాభావికముగ జనుల ప్రవృత్తి యుండవో అట్టివాటికై వారిని ప్రవృత్తి పరులుగ జేయునదే విధి. ఆక్షాత జ్ఞాపనము రెండవ విధి. అద్వితీయ సత్యజ్ఞాన స్వరూపుడగు బ్రహ్మ మొక్కడే. ఇదియే యితర ప్రమాణములచేతను తెలియరానిది. ‘అర్థవాదము’ ‘విధి’ వాక్యములను పోగుచును, జనుల కర్మ ప్రశంసలవిని వాటిని జేయుటలో ప్రవృత్తుల జేయుటయే యా ప్రశంసయందేశము.

“వాయుర్వేషేపిస్త్య దేవతా” వాయువు మిక్కిలి శీఘ్రగామియగు దేవుడు. వాయువుయొక్క ఆప్రశంసలన వేద మతడని దైవతముగనున్న కర్మవైపు జనులధ్యానను మరల్చు చున్నది.

సాయణుడు వేదమహిమను యొప్పుకొన్నను. అయిన నహార మేయమను దానికర్థమేమన వేదములను మనుష్యులు వ్రాయలేదు. ఈశ్వరుని కృత్యమని తన “తైమిసీన్వాయమాలలో” సాయణుడు వ్రాసినదేమన వేదశాఖలు కాతకము, కామ - తైత్తిరీ యాదులు ఋషుల వేళ్ళతో

ప్రసిద్ధములైనవి. అయిన నవి ఋషిక్రమములేల కావు? దీనికి వారసు నదేమన ఋషులాయాశాఖలను శిష్యులకుపదేశము మాత్రముచేసి సంప్ర దాయమును నడపిరి. సాయణు డిట్లునుచున్నాడు:- „పారుషేయం నవా వేదవాక్యం శ్యాత్పారుషేయతా| కారకాది సమాఖ్యాతా ద్వాక్య త్వాచ్యాన్య వాక్యవత్| సమాఖ్యానంతు ప్రవచనాద్వాక్యత్వంతు పరా హతం| తత్కర్మానుఫలం భేతస్యత్తోఽపారుషేయతా||” ఇట్టివోట సాయణుడనున దేమన :

పరమాత్మాతు వేదకార్తాఽపి సైరికిః పురుషః| యథావాల్మీకి వ్యాసప్రభృతయోఽత్యంతైర్దగ్ధింఘ నిర్వాణావసరైకైచ్చి దుపలభ్యాః అవ్యై రప్యవిచ్ఛిన్న సంప్రదాయే నోపలభ్యంతే | సతథావేదకర్తా కిచ్చిత్పురుష ఉపలభ్యః||

సాయణుడిట్లు కూడ నభిప్రాయించుచున్నాడు. వేద భవనినుండి బ్రహ్మయొక్క నిర్వాణమైనది. ఈ విషయమున సాయణుడు - మనుష్యు డేదైన పనిచేయుటకు ముందు మొట్టమొదలు వాచికముగ ననుకొనును-కుమ్మరి పాత్రలను జేయుటకు పూర్వము కుండల పేళ్లను తలచుకొనును. ఆ ప్రకారమే సృష్టికర్త కేవలము నామ మాత్ర స్మరణచేతనే విశ్వమును సృజించెను. వేదములు నిత్యములు అని తన యభిప్రాయమునొసంగెను.

దీనిపై సంశయమేమనగ ప్రశ్నయ కాలమున ప్రపంచమంతయు నాశమగును. మార్గ చంద్రాదులు పదార్థములుగ నుండనప్పుడు శబ్దమెటు నుండును? మరల సృష్టిసమయముననే క్రొత్త శబ్దములు పుట్టుచేమి. అయిన శబ్దార్థముల నిత్య సంబంధము వేదములతో నెట్లు పాసగును? కేవాంత దృష్టితో సాయణుడు దీనికి మహా ప్రశ్నయానరమున అంతః కణాదుల ప్రవృత్తులు స్వరించనట్టిస్థితిలో నుండకపోయినను వాటిస్వత్వము మాత్రము వాటిలో ద్యోతకమగుచుండును. నూత్నుశక్తిరూపమున కర్మలలో నణగియున్న అవిద్యతో పాటవియు దాగియుండునని. బదులు చెప్పుచు న్నాడు. మనువుకూడ నిట్లే తలచుచున్నాడు.

„అనీదిదంతకో భూతమప్రజ్ఞాతమ లక్షణం|

అప్రత్యగ్త మవిక్షేయం ప్రసుప్తమివ సర్వతః”

తాచేలు దేహమునుండి వడలు నవయవములవలె జీవుల నూత్నుభావనలు సృష్టిలో జాగృతములగును. కిర్మవాసనల ననుసరించియే జీవోత్పత్తియగును. బీజాంకుర న్యాయమున పూర్వవాసన మదియు నాత్మల సంబంధము, కర్మార్థముల సంబంధములన్నవి. దీనివలన వేదములు నిత్యమని తెలియుచున్నవి.

శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులో నిట్లున్నది.

“యోబ్రహ్మణం విదధాతి పూర్వం యోవైదేవాంశ్చ పృథివీలోతి తస్మై । తంహి దేవమాత్మ వృద్ధి ప్రకాశం ముముక్షుశ్వే శరణమహం పృపద్యే” 1. షే. 6. 18.

అగ్ని, వాయు, సూర్యులు క్రిమముగ ఋగ్యజుస్సామములైరని వితరేయ బ్రాహ్మణమున గలదు. “ఏవాగ్నేరజాయత యజుశ్వేదో వాయోః సామవేద అదిత్యాత్.”

దీనికి సాయణాచార్యులు.-

“నచ జీవ విశేషైరగ్ని వాయోదీ త్రైశ్వేదానా ముత్పాదితత్వం । ఈశ్వరస్వాగ్నోది ప్రేరకత్వేన నిర్మాతృత్వాత్॥” ఋ. భా. 3. అని చెప్పియున్నారు.

వేదార్థతైలిని గురించి మేము బ్రాహ్మణములు, రెండు కల్పమాత్రములు (అపస్తంభ - బౌద్ధాయనములు), మిహంస, వ్యాకరణాదుల సహాయమున వేదమున కర్థమును వ్రాయుదుము.

ఇదేక్రమమును పాటించి యజుశ్వేద భావ్యము పూర్తిగా వ్రాయబడినది. ఋగ్ సంహితా భాష్యానుక్రమణిక నిరుక్తి, వ్యాకరణ, బ్రాహ్మణముల నుదాహరించియు సంకయాస్పదములగు చోట్లలో ననేకప్రమాణమంత్రముల నులభ, నిశ్చితార్థములు వ్రాయబడియున్నవి. శ్రాత మాత్రములు, బ్రాహ్మణములలో ఋగ్యజుస్సామ వేదమంత్రము లేయే యజ్ఞములలో, సేవమయమున, కేరూపమున నవసరమగునో నిర్దిష్టములైనవాటిని సాయణుడేమాత్ర ముట్టఘోషక అర్థమును వ్రాసెను. ఇతని భావ్యములలో

ఋగ్వేదభాష్యమతి ప్రకంసశీయము ఋగ్వేదభాష క్లిప్తమైనది. సాయణునికన్న ముందున్న యాస్క-గుప్తపు మఠవరును ఋగ్వేదమునకు భాష్యమును వ్రాయరైరి. నిరుక్తములోని కొన్ని మంత్రముల విషయమునను నిట్లే యపోహ కలదు. సాయణుడే యందరికన్న తొలుత నిట్టి ఘనకార్యమును జేసెను.

నిరుక్తములలోని కొన్ని మంత్రముల వ్యాఖ్యానమునుండియు, కుమారిల భట్టకృత 'తంత్రవార్తిక' ములో కొన్ని వైదిక వ్యాఖ్యానముల వివరణముల నుండియు వేదమంత్రముల యగ్గము అధి దైవికాధి ఛాతికాధ్యాత్మికములై యుండునని తెలియుచున్నది. గీతలోగూడ దీని ప్రసక్తి కలదు.

„అక్షరం బ్రహ్మ పరమం స్యభావోధ్యత ముచ్యతే। ఆధిభూతం ఊరోభావః పురుషశ్చాధి దైవతం॥” 8. 3.

సర్వస్థితుడగు బ్రహ్మమునధ్యాత్మమనియు, పృథివ్యాధులధి భూతము లనియు, సూర్యచంద్రాదులధి దైవతములనియు చెప్పబడిరి. సాయణుడు ఋగ్వంశితా భాష్యములోని ప్రథమ మంత్రమున „మంత్రమునుండి తెలియునట్టిదే వేద”మని చాటియున్నాడు. అతోదివ్యతే ఇతిదేవః మంత్రేణద్యోత్యతే ఇత్యర్థః. అయిన సాయణుడు స్పష్టముగ నధిదైవార్థమునే గ్రహించియున్నాడు.

వేదనిర్మాణ మార్యావర్తములోనే జరిగినదని కలకత్తాలోని సుప్రసిద్ధ వేదాంత పండితుడగు సత్యబ్రత సామశ్రీమి యభిప్రాయమై యున్నది. వీరు తమ వాదమును బలపరచుటకై యొసగిన ప్రమాణములిదట సుస్థితము లగును. వారు ఋగ్వేదములోని 5. 53. 9. మంత్ర) మతి ప్రాచీనమగు నార్యావర్తమును వర్ణించుచున్నదని యనుచున్నారు. ఈ మంత్రములో రసా, కుభా, క్రమ, సింధులను నాలుగునదుల వర్ణనలున్నవి. 'రసా' ఉత్తరపు గొప్పనది; కుభా, దీనినే 'కాబూలునది' యనిపిలుచురేమో, పడచుటనున్నది. 'సరయా' తూర్పునను, సింధు దక్షిణముననుదాని ఎల్లలు ఋగ్వేదము 10-75 లో 21 'నదులపేర్లు గలవు. ఇరువదియొక్క నదులుగల దేశమార్యావర్తమే. వీరధర్వణ వేదమంత్రములను కూడ స్పదాహరించిరి.

వేదవాఙ్మయము

౨

ఋగ్వేదము :—

ఋగ్వేదములో పదివేలకుమించిన ఋచలతో నొప్పు 1028 నూక్తములుకలవు. ఈనూక్తములు పది మండలములలో విభక్తములైనవి. ఇవి ప్రాథమికములు. వీటిలో నాద్యంతమండలముల వదలి తక్కిన మండలముల కొక్కొక్కఋషి కలదని కొందరియభిప్రాయమైయున్నది. రెండవమండలమునకు గృత్సమదుడును, చూడవదానికి విశ్వామిత్రుడునిట్లే 4 నుండి 9 వరకు వరుసగా వామదేవాత్రి భరద్వాజ వశిష్ఠ కణ్వాంగియును ఋషులుగనున్నారు. మొదటిమండలములోగల 191 నూక్తములలో నేకొన్నిటితో దప్ప తక్కినవాటికి 16నుగు ఋషులున్నారు. పదవమండలము గూడ 191 నూక్తములుగలిగి అసంఖ్యాకఋషులచే నొప్పుచున్నది. ఋగ్వేద క్రమసంగ్రహములు పౌరాణికయుగమునకన్న మూడేజరిగినట్లు బోధపడుచున్నది. ఐతరేయారణ్యకమున [2,2] మండలక్రమమున ఋగ్వేదఋషుల నేక్కు వ్యుత్పత్తుల గల్పించిచెప్పవలయు, ఋక్కులు, అథఋక్కులు, పదములు, అక్షరముల లెక్కనైతమీయబడినది. దీని వలన తెలుయునదేమన పురాణ కాలారంభమున నెక్కువ సావధానవిత్తులై చాటి భాగోపభాగములను ఋగ్వేదపు ప్రత్యేకముచా శబ్దాక్షరముల లెక్కలను పూర్వముజేసిరి. ఈ లెక్క ప్రకారము ఋచలసంఖ్య 10402 నుండి 10622 వరకును, శబ్దములసంఖ్య 1538260 మరియు నక్షరములసంఖ్య 4320000 కలదు.

ఋగ్వేదమును జూచినచోడనే - యే యాచార్యుల యభిప్రాయము లచేగాక - ఋగ్వేదపు మధ్యకాలమున నాచార్యులు సింధు లేక సరస్వతీ నదీ తీరమువరకును న్యాపించియుండిరనునది లేటపడును. ఉత్తరాపథమునను వారు గంగయొద్దలవరకు విస్తరిల్లగలిగిరి. నగరములుగాని, నాగరకతగాని లేకుండినవి. అయిన వారి జీవితవిధానములలో నుత్కృష్టమగు సభ్యత తోడికినలాడుచుండినది. కుటుంబపద్ధతి మరియు పితయే దానికి యజమానిగా భావింపబడుటయు వాడుకలోనుండినవి.

వీరపజయమును నడచుగక కార్యములసాధించుపట్టి ప్రేమాత్మాహముల వెల్లడించుచు, నామోదప్రకాశములతో విలసిల్లు జాతీయజీవనమున నిత్య యువకులుగనుగదిరి. వీరప్రయత్నర్యయుతులుగను, నిత్యసంతోషులుగను నుండిరి. వీరు తమ బాహుబలములచే నివటి యాదిమనివాసుల పారద్రోలి నూత్నాధికారమును వహించియుండిరి. అట్టితరి పరాజితులు వీరితో విరోధము నెరపుచు గట్టిగ నిలుచుటకై వ్యధప్రయత్నిముల సలుపుచుండిరి. నిదానముగా నిది వీరికిని యాదిమనివాసులకును యుద్ధములగల్గించిన యుగమని వక్కాణింపవచ్చును. తమకుగలిగిన గౌరవులను, బుడలములముగబాడి వీరు తమ సంతసమును వెలిబుచ్చుచుండిరి. ప్రపంచమున తేజస్వంపన్నమును, మహోజ్వలమును, లాభపడమును నగువస్తువు నీయాయ్యలు పొగడుచుండిరి.

ఆపు దాద్యులలో భేదములులేక యొకేజాతికి [మతమునకు] సంబంధించినవారుగనుండిరి. ఆయిన దేశములో నార్యులు. అదిమనివాసులను భేదిముచుత్రముచేసెడి. అదిమనివాసుల వ్యవసాయపద్ధతులలో నైవిశ్యము లంకురింపలేదు. కొన్ని సెంట్లభూమిగలవాడు దానిసేపండించి పశువులు, దాను ఆనుభవించుచు, యుద్ధసమయములలో బ్రాణముల రక్షించుకొను చుండెను. అతడే ఋక్కుల రచించుచుండెను. మందిరములుగాని, మూర్తులు గాని, లేనికాలమది. యజ్ఞముల జేయించుటకై పురోహితుల యవసరముండి నది. అందండురాజులయేర్పాటును కలిగియుండినది. ఆయిన రాజులు, పురోహితులలో జాతిభేదములేక వారు స్వతంత్రులుగనుండిరి.

పనికివచ్చు ప్రాణుల నెన్నిటితో వారు మచ్చిక చేసికొనిరి. ఆవు, ఎద్దు, ఒంటె, మేక, గొడ్డె, పంది, కుక్క, గుడ్డిములు వారికలవాటైనవి. శిశ, భల్లుక, సర్ప సృగాలాదికములు వారికి పరిచితములు. హంస, బాతు, కోకిల, కాకి, కొంగ, గూబలను గురించియు ప్రాచీనార్యు లెరిగియుండిరి.

వారిచే పలురకముల పనులారంపబడినప్పటికిని, కలాప్రచార మెక్కువగా జరుపబడుచుండినది. ఇండ్లు, పల్లెలు, పట్టణములు, రాచబాటలు సిద్ధమగుచుండెను. నౌకావ్యాపారమున వస్తువుల ఎగుమతి దిగుమతులు సాగుచుండినవి. నూలువడకుట - గుడ్డలుగేయుట, ఉన్ని, తోళ్ళ నుపయోగించుట లెరిగియుండిరి. వద్రంగము గొప్పస్థాయిలోనుండి వర్ణ

కారత్వము గనుగొన బడియుండెను. అర్హులు కృపసాయము మెక్కువ పట్టుదలతో మాచుకొనుచుండిరి. కొందరు కులపతులు కొంతపరివారముతో మంచిక్షేత్రములను, పచ్చికబయళ్ళను వెతకుచు ముందుకుసాగుచుండిరి.

కృతసత్వములతోడను, నాటవికులతోడనుపోరాటములు సాగు చుండినవి. కల్యాణిలా దారు ధాతుమయములగు నాయుగములు జేయ బడుచుండెను. వారికి బాణములు, ఘనము, కరవాలము, బల్లెములాయుధములు. ధాతువులలో వెండి, బంగారు, ఇనుములు కనుగొనబడెను. యాయుధములకప్రిజ తనకింతవరకొక ప్రభువు నేర్పాటు చేసికొనజాలదయ్యెను. ప్రజాపతి, లేక విస్ఫులిపతియే వీరికిరాజు. వీరితని యధీనులు. ఇతడు కేవలము యజమానియై, బలప్రియోగము వినాప్రిజల కాసిండుచుండెను. 'ప్రజల'న సంతానమనియే వారు వ్యవహరించిరి. [ప్రజో పశ్యామి నీమన్తాపాయన సంస్కార]. ఋగ్వేదకాలమున నేద్య మెక్కువగా జనుల లక్ష్యములో నుండినది.

'పుష', 'కృషి' ధాతుజన్యములగు 'వర్షణ', 'కృష్టి' యను వ్యవసాయమునకు సంబంధించిన శబ్దముల వలన నాద్యులలో వ్యవసాయ మెక్కువ వాడుకలో నుండినదని తెలియుచున్నది. ఋగ్వేదపుటొక నూక్తిలో షేత్రపతిని గురించిన స్తుతి యిట్లున్నది - కర్షకుల కిది యెంత యుపయుక్తమో గ్రహింతురుగాక—

1. 'మేమితేత్రమును 'తేత్రపతి' సహాయముతో దున్నెదము. అతడు మా పశువుల రక్షించుగాక.

2. ఓతేత్రపతి! మధురోష్ణధారల నావులు పితుకునట్లే వినిర్మల స్వాదూదక వర్షములు మాకు బ్రాప్తింపనీ, వరణుడు మాకు కుళిము లొసంగనీ.

3. ఎద్దులు సంతోషముగ పనిచేయనీ, మనుష్యులనందముతో పనిచేయనీ, నాగజ్ఞానందమున నడుపబడనీ, జ్ఞాతిగలానందముతో గట్టుడు, బొక్కెనలానందముతో జేదుడు.

4. ఓ సునాశీరులారా ! ఈ మాక్తమును నీవ్వకరింపుడు. ద్యులోకమున మీరు కలిగించిన మేఘముపృథ్విపై జలముల వర్షింపనీ.

5. ఓ సాభాగ్యవతీ నీతా ! (నాగేటి కట్టు) ముందుకు నడుపుము. మాకు ధనధాన్యము లిచ్చుని నిన్ను ప్రార్థించుచున్నాము.

6. నాగేటి కట్టు సంతోషముతో భూమినిగున్ననీ, జనులనందముతో నెద్దల వెనువెంట నడతురుగాక. పుడమిని పశ్చిమ్యుడు తడపుగాక, ఓ సునాశీరులారా ! మాకు సుఖముల నిండు. (4. 57)

7. నాగళ్ల గట్టుడు. బాగుగా దున్నుడు. విత్తనముల విత్తుడు. మాక్తములతో పాటు ధాన్యములు పండనీ. చుట్టుపట్టుల చేలలో హంసలు విహరింపనీ.

8. పశువులకు తగిన కొట్టములు తయారైనవి. ఎప్పుడు నెండని బావులు త్రవ్వబడి తోలు బొక్కెనల తోడను, మోతుల తోడను నీరు సుఖపుగా తోడబడుచున్నది. నీళ్లు తోడుకొనుడు.

9. గుఱ్ఱముల చల్లబుచ్చుడు. రాశి వేయబడిన ధాన్యములను బండ్లతో నింపికొని తెండు. పనులు త్రాగుటకై నిండియున్న నీ బావి యొక దోణము వెడల్పుగలదు. దీనిలో తాతి గిరక యొకటి కలదు. మనుష్యులు త్రాగుటకైయున్న నీ కుండ మొక స్కంద ప్రమాణము గలదు. దీనిని నీటితో నింపుడు. (10-01)

వైన బేర్కొనిన సుదాహరణములచే నప్పుడు కృతసాయము మిక్కిలి ప్రచారములో నుండినదని తెలియుచున్నది. మం 12. నూ 68. ఋ 1. లో సందడిచేసి పిట్టల లేపుటయు, మం 10. నూ 99. ఋ 4. లో కాలువలద్వారా పొలములకు నీరావరి చేయుట వర్ణింపబడినది. గోవులను మేపుట, పశువులను సాకుట, దొంగలు, దోపిడికాండ్ర సంఘటనలు గలవు (కయవికృతి)య వర్ణనలు గలవు.

మొదట చాలా వస్తువులను తక్కువ ధరలకమ్మి మరల కొన్నవని నుండి ఎక్కువ వెల తీసికొను నాసచే నెనడైన కలహించిన నిర్దోషపబడిన

తెల కథికముగ వాడు తీసుకొనబాలడు. [4-24-9] మం 5. నూ 27 లో బంగారు నాణెములను గుఱించియు గలదు. 'నిష్కము'ను శబ్దము వీటికి వాడబడినది.

పూర్వయావనావస్థలోనే వివాహములు జరుగుచుండినవి. వివాహోత్సవములలో కన్యయింటియందే యెక్కువ ఆడంబరము. వధూవరులు వేదికపై గల యగ్నిని ప్రదక్షింపుచుండిరి. మరియు తాతపై [సన్నె కల్లుపై] వారి పాదము లుంచబడుచుండెను. పెండ్లి ముగిసిన తరువాత సాలంకృత వధువును నెఱ్ఱని పూలతో నలంకరింపబడిన తెల్లయెద్దుల బండిపై గూర్చుండబెట్టి వరుడు తనయింటికి గొనిపోవుచుండెను. 'పెక్కురాడువారు ముసలితనమువారును కన్యత్వము నే కలిగియుండిరి. పుత్రప్రసాదులుగ నుండుట దౌర్భాగ్యమని తలచ బడుచుండెను. దత్తపుత్ర విధానముండినది. అడవిడ్డల కన్న మగబిడ్డలపై ఎక్కువ యభిమానము గలిగియుండిరి.

'వృథాచారము' గర్హ్యము, మహాపాపముపై యుండెను. దొంగిలించుట దుష్కర్మము, అవులు తరుచు దొంగిలించ బడుచుండెను. చోరులు బంధింపబడి దండింప బడుచుండిరి, జూదమాడుచుండిరి; అయిన నుత్తములు మాత్రము దానినేవగించు కొనుచుండిరి.

తరుచు వస్త్రములు చుట్టుకొనుటకును, కప్పుకొనుటకును యోగ్యములై యుండెను. అవి యున్నితో నేయబడి వాటిపై వన్నెలు చిట్టింప బడుచుండెను. జరీ అంచు గుడ్డలను నేయబడుచుండెను.

స్త్రీ పురుషులు శిరోజముల బెంచుకొనుచుండిరి. 'శతదతీ', 'కంక తికా' అను నావధములు శిరోవర్ధకములుగ 'నుండినవి. సుగంధ ద్రవ్యములచే శిరోములదలచు చుండెను; 'వాశిష్ఠులు' తమ జడల కుడిపైపు ముడిపైచు కొనుచుండిరి. స్త్రీలు వెండుక్రితను విరియ బోనుకొనుచుండిరి. 'రుద్ర', 'పూష'లు కేక విన్యాస పురీతులు. ఉత్సవములలో దండలు, పేరులు నేసి కొనుచుండిరి. పురుషులు గడ్డముల బెంచుచుండిరి. వీరికి షీరములు ముఖ్యాహారముగ నుండినవి. పాలతో నన్నమువండి భుజించుచుండిరి. సోమరసము నవ్వుడప్పుడు పాలతో గలిపి త్రాగుచుండిరి, ఘృతము మిగుల ప్రియమైనది.

వరి శీలాలు విసరి యపూపముల జేయుచుండిరి. ఫలములును ఖాద్యములై యుండెను.

కందుటకు మట్టి, లోహపాత్రలును, త్రాగుటకు కట్టతో చేయబడిన పాత్రలు వాడబడుచుండెను. వారు నేటాడుచుండిరి. ధనుర్వాణములు ముఖ్యములు. శారిణముల వలల చేతను, పక్షుల నురలచేతను పట్టుకొనుచుండిరి. పందులను తుక్కలచే దరిమి పట్టుచుండిరి. లోహకారుడు, చర్మకారుడు, చాపలలువారు, గుడ్డలు నేయువారుండిరి.

రథక్రీడ, ద్యూతక్రీడ, నర్తనాదికములు వీరికి వినోద సాధనములు శ్రీలంకకరించునని స్పృత్యములలో పాల్గొనుచుండిరి. (10.76-6) వాద్యములలో దుందుభి, వాణవీణాధికము లుండినవి.

భోజనమునకు ఋగ్వేదములో 'యవ', 'ధాన్య'ము లెక్కువగ నుపయోగింపబడినవి. నేడు సంస్కృతమున 'యవ' శబ్దమును యవల తుపయోగించినట్లే, నాడు గోధుమలకును, ఎద్దులకు నుపయోగింపబడుచుండెను. అన్నమునుగూడ 'యవ' శబ్దముతో బిలిచుచుండిరి. 'ధాన్య' శబ్దము 'వియ్య' మను నర్థమిచ్చినను నేడమన వేపిన యవలకు వాడబడినది. 'బిహీ' (వరిని) గురించి ఋగ్వేదమున నెచ్చటను ప్రస్తావితము. పలుతెరగుల రొట్టెలను గురించి 'సక్తి', 'పుశోదాస', 'అపూయ', 'కరంభ' రూపములు- (మం 3 నూ 52 ఋ 1-2, మం 4 నూ 14 ఋ 7 లో, గాననగును.

మాంసాహారమును గురించిన ప్రకరణముగూడ నేడములో గలదు. పోచిన కాలమున నాడ్యలు మాంసమును భుజించుచుండిరాయను ఘోర సంజేహము కలిగితీరును. ఆ కాలమున వారు గడపిన జీవితము ననుసరించి యిది స్వాభావికమే. ఋగ్వేదపు మం 1. నూ 61 ఋ 12. మం 2 నూ 7 ఋ 5; మం 5 నూ 29 ఋ 7, 8; మం 6 నూ 17 ఋ 11; మం 6 నూ 16-47; మం 6 నూ 28 ఋ 4; మం 10 నూ 27 ఋ 2; మం 10 నూ 89 ఋ 14 లలో పశువస్యస్థానముల వర్ణనలు కలవు. ఈ మంత్రములు నానార్థ ప్రతిపాదకములగుటయు సత్యము. అంతగా నేడపక్ష పాతము విహింపక మన పూర్వజుల మాంసాహారము నేజించుకొనక నిజ

మాను పరిశీలించినచో పశువన, మాంసాహారములకు సంబంధించిన యర్థముపూర్వక తీరదు.

ఋగ్వేదపు మొదటి మండలములోని 162వ సూక్తములో బెత్తముచే గుట్టము ప్రభాగమున గురుతు చూపగా దానిని గోయూటయు, నంగాంగముల వేరు జేయుటయు నుల్లేఖింప బడినవి.

వారు వాడుకొను వస్తువులలో సోమరసమును మత్తు పదార్థముకంటి ఋగ్వేదములో నొక మండలము పూర్తిగా దీనిని గురించియే వర్ణించును. ఈ సోమరస కారణముగ నీరానీ యాద్యులకును, భారతీయాద్యులకును కలహమును జరిగినట్లు తెలియుచున్నది. శైండావస్తలో నీలతను గురించిన హేయప్రశక్తి అందందు కలదు. ఆర్యులు, ఈరానియులు వేరు వేరు గుంపులుగనుండి సురాసురలని జేరందుటకు నీ సోమపానమే ముఖ్య కారణమైనది. వారీ సోమలకును బండపై నలుగదంచి యున్ని బట్టలో వడియబోసి, పాలుగలిపి త్రాగుచుండురి. ఈ మాట ఋగ్వేదపు 9 వ మండలములో గలదు.

గుడ్డల శేతవిషయము మం 2 నూ 3 ఋ 6; మం 2 నూ 38 ఋ 4 లో గలదు. మం 10 నూ 26 ఋ 6 లో ఉన్ని నేసి వన్నెవేయు దేవతను 'పూషణ' యని బిలిచిరి. మం 1 నూ 164 ఋ 44 లో నడవుల తగులబెట్టి సేద్యమునకు గ్రామముల నేర్పరచుకొనుటకు ననువగు వర్ణనలు గలవు. నడదొంగి పనితనమును గురించిన వర్ణన మం 3 నూ 53 ఋ 19; మం 4 నూ 2 ఋ 14; మం 4 నూ 16 ఋ 20 లలో నున్నది. మం 3 నూ 1 ఋ 5 లో లోహకారుని గురించియు, మం 6 నూ 3 ఋ 4 లో స్వర్ణకారులు బంగారును కరిగించు విషయమున వర్ణన గలదు. మం 1 నూ 140 ఋ 10; మం 2 నూ 39 ఋ 4; మం 4 నూ 53 ఋ 2 లో యుద్ధములో వాడబడు నాయుధముల గురించి కలదు. మం 2 నూ 34 ఋ 3 లో బంగారు కిరీటమును గురించియు మం 4 నూ 24 ఋ 9 లో భుజకీర్తనలను గురించిన వర్ణనలు కలవు. మం 5 నూ 57 ఋ 2 లో బాణకరవాళములకు విద్యుదుపమాన మీయబడినది. మం 6 నూ 27 ఋ 6 లో వేనకేలు కవన

ధారులగు యోధుల వర్ణనలు గలవు. మం 6 నూ 47 ఋ 10.26.27 లలో నిశిత కరవాలములు, యుద్ధరథములు, రణదుందుభులను గురించి వర్ణన బడినది. మం 4 నూ 2 ఋ 3 లో గుఱ్ఱముల స్వర్ణాభరణములభిర్యతములు, మం 7 నూ 3 ఋ 7, మం 7 నూ 12 ఋ 14; మం 7 నూ 95 ఋ 1 లో నయోమయ దుగ్ధములును, మం 4 నూ 30 ఋ 20 లో శిలామయ నగరల గురించీయు చెప్పబడినది. మం 2 నూ 41 ఋ 5; మం 5 నూ 62 ఋ 6 లో సహస్రస్తంభ పాసాదముల విషయమున్నది.

పై నుదహరించిన వాక్యముల వలన ఋగ్వేదకాలమున నార్యులు జీవిత ప్రథమావస్థలోనేయెట్టి యున్నతిని గాంచియుండిరనుట తెల్లమగుచున్నది.

ఋగ్వేదములో దన్యులు, దాసులు, అనార్యులతో జరిగిన భీకర యుద్ధవర్ణనలు కలవు. ఈ యుద్ధములలో ధనుర్బాణము లెక్కువగ నుపయోగింప బడినవి. గుఱ్ఱముల నుపయోగించిరి. ఈ యశోవ్యయోగమును దన్యులెరుంగకుండుటచే భయపడుచుండేరి. పాఠకుల నానంద పరచుటకై కొన్ని యువాహరణలిండియ బడుచున్నవి. యివి యన్నియు ఋగ్వేద నూక్తులు.

ఇంద్రియుద్ధము — ఓడిని నందరాహ్వానించిరి. ఇతనితో శీఘ్రగాములుండుటచే నితడు భూమిపైనున్న దన్యులను, సిన్యులను తన వజ్రముచే నాశమొనర్చి, వీరి చేలను తన యెఱ్ఱుని మిత్రులకు [ఆర్యులకు] పంచిపెట్టెను వజ్రాధిపతి నూర్యుని ప్రకాశించునట్లు, జలముల వర్షించునట్లు చేయును.' [ఋ 1-100, 18]

ఓఐంద్రుడు శక్తి, వజ్రములచే దన్యుల దేశమును నాశన మొనర్చి, తన యిచ్ఛానుసారము తిరుగ సాగెను. ఓ వజ్రీ! నీవు మా నూక్తులను గమనింపుము. దన్యులపై నీ శక్తిని ప్రయోగించి, ఆర్యుల శక్తి, యశముల పెంపొందజేయుము" [ఋ 1 నూ 103 3]

ఓమయపుడితరుల ధనమెందున్నదో తెలిసికొని, దానిని తానుపయోగించును. వాడు నీళ్లలోనుండి దానిని పాడుచేయును. వాని స్త్రీలిరువురు

నదిలో స్నానము చేయుచున్నారు. నీ కానదిలో స్నానము చేయుచున్న వీరు మురిగి చతురుగాక.”

“అయ్యుడు నీటిలో నొక గుప్తమగు కోటలో నుండును. వాడు జల రక్షణ వలన కుళిముగ నున్నాడు. అంజనీ, కులశీ, వీరపత్నీ, నవీజలములు వానిని రక్షించును.” [బు 1-104-3-4].

“ఇంద్రుడు తన యుద్ధములో నార్యులలోని పూజనీయుల రక్షించును. వాడు వారిని వేనవేల సువత్సరముల నుండి రక్షించుచున్నాడు. అన్ని యుద్ధములలో వారిని రక్షించును. ప్రాణహితమును గోరి [అర్యుల శ్రేయస్సు] యజ్ఞము చేయనివారి నతడు వేశమును వీడిపోవునట్లు చేయును. శత్రువుల నల్ల తోలు నతడు వలిపించి చంపివేయును, మరియు [కాల్చి] బూడిద చేసివేయును. హాని కలగ జేయునట్టియు, నిర్దయులు నగు వారి నితడు కాల్చి వేయును.” [బు 1-308]

“ఓ శత్రువాకా! ఈ దోపిడి గాండ్ర కిరముల రాజిచేసి నీ వికాల మగు పాదములచే నణచి వేయుము. నీ పాదము వికాలమైనది.”

“ఓ ఇంద్రా! ఈ దోపిడిగాండ్ర బలమును నాశమొనర్చుము. వారి నీ పాపహంసమున బాదద్రోయుము.”

“ఓ ఇంద్రా! నీ విట్టి జనుల మాడేబదుల నాశమొనర్చితివి. జనులు ఈ నీ పనిని పొగడుదురు. అయిన నీశక్తి ముందెది యొక ఘనత కాదు.”

“ఓ ఇంద్రా! లక్క వన్నెగల పిశాచముల నన్నిటిని, విఘ్నములు కలిగించును కావున, చంపి వేయుము. ఈ రాక్షసులనందరిని నాశమొనర్చుము.” [బు 1-133-2-5]

“అశ్వినీ దేవతలారా! కుక్కల వలె మొలుగుచు మమ్ముచంపుటకై భీకరముగ వచ్చుచున్న ఈ జనులను నాశమొనర్చుడు. మాతో యుద్ధము చేయవలెనను కోరికగల వారివే జంపుడు. వారిని నాశమొనర్చు నుపాయము మీరెరుగుదురు. మిమ్ము ప్రార్థించు వారి కిష్టవ్యాప్తి చేయవలెగాక. పశ్య దేవతలారా ప్రార్థన సంగీకరింపుడు.”

దధికాశ్వము :—

అమెరికా ఖండమును గెలుచుటకు స్నేహవాసుల గుఱ్ఱములే మూల కారణములు. ఆగుఱ్ఱముల యుపయోగ మెక్కడని అమెరికా యాదిమ నివాసులు వాటినిజూచి భయపడుచుండిరి. పూర్వకాలమున నాద్యుల గుఱ్ఱములుగూడ నాశ్వవర్త ప్రజలను భయపెట్టి యుండును. 'దధికా' అను దేవతల్యమగు యుద్ధాశ్వమును గురించి యొక నూత్నమున నిట్లున్నది.

“గుఱ్ఱము దొంగలించిన వానినిజూచి జనులల్లరి చేయుటట్లు శత్రువులు దధికను జూచి గోల చేయుదురు. దేగనుచూచి పక్షులార్పటించునట్లు భోజన, పశుసంగ్రహణాస్థము దిరుగు దధికనుజూచి శత్రువులు గడ్డలు పడదురు.”

“విద్యుల్లేఖవలె మెరయుచు, నాశ మొనర్చు దధికను జూచి శత్రువులు భయపడుచుండిరి. తనచుట్టునున్న వేసవేల జనుల బరిమార్చి యురుకు నప్పుడది రోషపూరితమై యుండి యధీనమును మిరియుండును.”

(4-38-5 మరియు 8)

ఋగ్వేదములోని అనేక వాక్యములలో నల్లవారిని జంపు 'కృత్స్' యనునొక ప్రతాపకాలి యగు శక్తియుండినట్లు తెలియుచున్నది. మం 4 నూ 16 లో ఇందుడు 'కృత్స్'కు ధనమిచ్చుటకై మాయావియు పాపీయు నగు దమ్యుని సంహరించెను. 'కృత్స్' ఇందునికి నేబదివేల 'కృష్ణశత్రువులను' నాశ మొనర్చుటలో తోడ్పడెను. మం 4. నూ 28. ఋ 4 నుండి ఇంద్రుడు దమ్యులను గుణహీనులుగను, సర్వమానవులచే గర్హింపదగిన వారుగను చేసెనని తెలియుచున్నది. మం 4 నూ 3 ఋ 15 లో నింద్రుడొక వేయిన్ని ధైయనందల [1500] దాసులను నాశ మొర్చినట్లు చెప్పబడినది.

మం 5 నూ 7 ఋ 3; మం 6 నూక్త 18 ఋ 3 మరియు మం 6 నూ 25 ఋ 2 లో దమ్యునాసులను పారదోలుటయు, వారిని జంపుటయు వర్ణింపబడినది. మం 6 నూ 41 ఋ 2 లో దమ్యులజ్ఞాతముగనుండు నొక ఫల వర్ణనమున్నది. అది యెంతయు ననువదించ దగినది.

„దేవతలారా ! మేము యాత్రల జేయుచు త్రోవదప్పి, పశువు లేవియు మేయనట్టి ప్రదేశమును జేరితిమి. ఈ వికాల పాత్రము కేవలము దన్యులకు మాత్రమేవాసమైనది. ఓ బృహస్పతి మాకు మా పశువుల నెనుతుటకు తోడ్పడుము. ఓ ఇంద్రా ! త్రోవదప్పిన నీ భక్తులకు మార్గదర్శకుడవు గము.”

అదిచు వాసులు జేయు గోలను ఆర్యులు సహింపక నిందించి యున్నారు. ఈ సభ్యవిజయగణ మాదివాసుల రోద నొక భాషగా నంగీరింపక పలుచోట్ల నీయనాగరకులకు భాషయే లేదని వాళొనిరి. (మం 5 నూ 29 ఋ 10 మున్నగునవి.)

పైన నాదిమనివాసులును చోరులునగు ‘కుయవాయ’ల సంగతి వ్రాయబడినది. వారు నదీపరివేష్టిత దుర్గములలో నవసించుచు, గ్రామ వాసులగు సార్యులను బాధించుచుండిరి. పలుచోట్ల - మాడవ యాదిను వాసియగు - ప్రబల నాయకుని వర్ణనయు గాననగును. అతడు నల్లగా నుంటుండే నతనిని ‘కృష్ణ’ యని పిలిచిరి.

„ఆ కృష్ణుడంకుమతీ తీరమున పదివేల సేనతో వసించుచుండెను. ఇంద్రుడు తన తెలివితేటలచే నీ గోల చేయు యోధుని భాషను తెలియ గలిగెను. అతడు మానవుల [ఆర్యుల] హితమును గోరి యీనైన్యమును నాశమొనర్చెను.”

„నేను తేజశ్శాలి యగు కృష్ణుని జూచితినిని ఇంద్రుడనెను. నూర్యుడు మేధుముల మాటున దాగియుండునట్లు వాడంకుమతీ తీరస్థగుప్త స్థలమున దాగియున్నాడు. ఓ మరత్నుడా ! వానితో యుద్ధముచేసి నీవు వానిని జంపవలెనని కోరుచున్నాను.”

„అప్పుడంకుమతీతీరమున నాతేజస్వియగు కృష్ణుడు గనుపించెను. ఇంద్రుడు, బృహస్పతి సహాయమున నాతేజమును దేవతానైన్య సహాయము లేకనే నాశమొనర్చెను.” [8.96.13,15]

దస్యులు నిరర్థకములగు ధ్వంసజేయు భావరాని వారనిమాత్రమే గాక, పలుచోట్లలో వారు మనుష్యులలోగూడ పరిగణింప బడలేదు. ఓకచో నిట్లు వ్రాయబడెను.

“మేము నలువైపుల దస్యులతో చుట్టబడియున్నాము. వారు యజ్ఞములజేయురు; ఏవిషయమునను విశ్వాసముంచరు. వారి వ్యవహార రీతులు భిన్నములు. వారు మనుష్యులు గారు. ఓ శత్రునాశకా! వారిని హతమార్చుము. దస్యజాతిని నాశమొనర్చుము.” [10-22-8].

మం 10 నూ 49 లో ఇంద్రుడిట్లుచున్నాడు: “నేను దుస్యులను పిలిచుచుట్ల ‘అర్య’ శబ్దముపయోగించుట లేదు. [ఋగ్వి]. దస్యజాతుల నూత్నావాసములను బ్రహద్రధుని నాశమొనర్చితిని. [ఋగ్వి]. దాసులను గోసి ముక్కలజేయుచును, వారీగతిని పొిప్తించుటకే జన్మమొందిరి.”

[ఋగ్వి].

‘సుదాసు’దొక గౌరవించిన యార్యులరాజు. అతనితో అర్యుల నేకులు, రాజులుగలసి యుద్ధముజేసెననియు నత డందర నోడించెననియు వర్ణింపబడినది. అర్యులనడుమ వినాశకరములగు యుద్ధములును, సుదాసునితో బహుములజరిపిన జాతులనుగురించుయు ఋగ్వేదమున నితిహాస దృష్టితో చక్కని వివరముగలదు.

8. “ధూర్తలగు శత్రువులు నాశనోపాయములజేసి, ‘యదీన’ నశీబంధమును వ్రేంపిరి. ఆయిన సుదాసు స్వశక్తిచే పుడమిపైనిలచెను. ‘చయమాను’ని కొడుకుచచ్చెను.”

9. “ఏటు వెనుకటివలెనే సాయచున్నది. దానిలో నెట్టిభూర్పను లేదు. సుదాసునిగుఱ్ఱము దేశమంతటను జుట్టిరచ్చినది, ఇందుగ నైరులను సంతానసమేతముగ సుదాసుని యధీనమొనర్చెను.”

సుదాసుని యుద్ధములు:—

11. సుదాసు డిరువైపులనన్ని నిరుపదొక్కరిని జంపి యశము నార్జించెను. యజ్ఞశాలలలోని కుశలను యువకుడగు పురోహితుడు

కత్తిరించునట్లు సుదాసుడు తన శత్రువులను గండరించెను. అతనికి తోడుగా 'మరుత్సు'ని మీడగు నిండ్రుడు బంపెను.

14. 'శత్రులగు అనున్యాయుల 66666 గురు పశువులను బట్ట వచ్చిన యోధులందరు సుదాసుచే నిశాతులైరి. ఈ పనులన్నియు నిండ్రుని ప్రతాపముల గొనియాడుచున్నవి.'

11. 'ఇంద్రుడే సుదాసునిట్టి కార్యములజేయు సమర్థునిగ జేసెను; అతడొక గొప్పతనాక పులితో ధైర్యముగ బోరునట్లు చేసెను. ఇంద్రుడు బలిదండము నొక నూచిచే పడగొట్టి సర్వసంపదల సుదాసునకిచ్చెను.'

(7.18)

తృత్యశేక వశిష్టఋషి సుదాసుని యశమును గొనియాడుచు కాశ్యపముగనుండు తన ఋచలక్తై యతని పురస్కారమును బడసెను. 22, 23 ఋక్కులలో వీరసుదాసు తనకు చెండువందలయావులను, రథములను సువర్ణభూషణములచే నలంకృతములగు నశ్వపశువులములనిచ్చెనని కృతజ్ఞతను చాటియున్నాడు. ఈ క్రింద నతని వేరొక సూక్తముదాహరణముగ నివ్వబడుచున్నది.

1. 'సురపతి' వరుణులారా! మిమ్ముపాసించువారు మీపై విశ్వాసముంచి పశువులగెల్పు నభిప్రాయముచేత వస్త్ర శస్త్రములగొని పూర్వదిక్కునకు బోయిరి.'

'ఇంద్రా వరుణులారా! మనశత్రువులు దన్యులు కానిండు. ఆర్యులు కానిండు యెవరైనను నాశమొనర్చి సుదాసుని రక్షింపుడు.'

2. 'ఎచట శత్రువులు పతాకాలనెత్తి మాతో యుద్ధముచేయ నుంకింతురో, ఎచట మాకేరును సహాయమొనర్చు వారుండరో, యెచట జనులకాశమునుజూచి భీతిల్లుదురో యచ్చటచ్చట ఓ ఇంద్రా వరుణులారా మాకు సాయముచేయుడు, మాకుధైర్యమిండు.'

3. 'ఓ ఇంద్రావరుణులారా! పుడమి తన ఎల్లలను గోల్పోయి నట్లు గనబడుచున్నది. శత్రువుల యార్భకుల మాకాశమండంతటను నిండు

కోనినది. వారి నైస్యము సమీపించుచున్నది. ఓ ఇంద్రావరుణులారా ! మీ రనిశము మాప్రాధనల వినుచుందురు. మాదరిజేరి మమ్ము రక్షింపుడు.

4. ఇంద్రా వరుణులారా ! మీరింక వరకపరాజితుడగు 'భేదు'ని జంపి సుదాసుని గాపాడితిరి. 'తృత్యు'ల ప్రార్థన లాలపించితిరి. వారి దీనమగు ప్రార్థన యుద్ధసమయములో ఫలించినది.'

5. ఓ ఇంద్రావరుణులారా ! శతృవుల కరవాలములు మాపై నలువైపులనుండి యెత్తబడుచున్నవి. వారు మావస్తువు లపహరించి, యాక్రమించుచున్నారు. మీరీ రెండువిధముల సంపదల కధినాథులుగనున్నారు. యుద్ధదినమున మమ్ము రక్షింపుడు.'

6. యుద్ధసమయమున నిరువాసులవారను సంకదగ్ధమై ఇంద్రా వరుణులను ప్రార్థించుచుండిరి. అయిన నీయుద్ధములో మీరు 'తృత్యు'లతో గూడిన సుదాసును పదుగురురాజుల యాక్రమణనుండి కాపాడితిరి.

7. ఓ ఇంద్రావరుణులారా ! ఆ పదుగురురాజులు యజ్ఞములు జేయుని కారణమున గుమిగూడియు సుదాసును బట్టలేక పోయిరి.'

8. ఇంద్రావరుణులారా ! సుదాసు పదుగురు యోధులతో జాట్టబడినప్పుడు తెల్లని వస్త్రములగట్టి, జటాజూటములతో నొప్పు 'తృత్యు'లు వైవేద్యములతోడను, నూక్తులతోడను మిమ్ము పూజించుచుండగా మీరు సుదాసునకు శక్తియొసంగితిరి.' [7-83]

1. 'యుద్ధము సమీపించినప్పుడు యోధుడు గవచమును తొడగి కొనిపోవుచుండగా మేఘమువలె గన్పట్టును. ఓ యోధుడా ! నీ శరీర మచ్చేక్ష్యమగుగాక ! నీవు జయ, లాభముల బడసెదవుగాక. నిన్ను నీ శస్త్రాస్త్రములు రక్షించుగాక.'

2. 'మేము ధనువులచే బతువుల గెలిచెదము. మాకు దనువులచే జయము ప్రాప్తించును. మేము ధనువులచే భయంకరులగు శత్రువుల నాశ

మొనర్చి వారి యభిలాషల నష్టమొనర్చెదము. మేము ధనవులచేతనే మా విజయము నలువైపుల బ్రసరింప జేయుదుము.'

3. భగవంతుని కుమారుల వారిని లాగినప్పుడు దీని పక్షిని యుద్ధభూమిలో బాణముల గురిపింపవచ్చు. పగవారిచేతికి సోకును, వారి చేతిలో ధైర్య వచనముల జెప్పి, వారి బాణమును ప్రియరాలు తన భక్తకంఠమును గొగ లించునట్లు జుట్టుకొనును.'

5. 'తరకస' మన్ని బాణములకు దండ్రీవంటిది. బాణములన్నియు దానికి బుక్రపవములు. అది యార్భటించుచు యోధుని పీఠమై నున్నప్పుడు యుద్ధము నుండి దాటింది, శత్రువులను గెలుచునట్లు చేయును.'

6. 'శతరుద్రగు సారథి' తన రథముపై నిలుచుండియే దిశకైన రథ్యముల దోలగలడు. కిల్లెములు గుఱ్ఱముల కణచిపట్టి యుండును, అతని యశమును బాడుడు.'

7. 'హయములు హేమలానర్పు ఖురాగ్రిముల ధూరి శత్రు చున్నవి, మరియు రథము సీడ్చుకొని క్షేత్రములవైపున కరుగుచున్నవి. అవి చలింపక గొప్ప దోపిడి గాండ్రను తమ పాదలచే నణచి త్రొక్కుచున్నవి.'

11. 'బాణములకు ఈకలు గట్టబడినవి. వాటి మొనలు జింక కొమ్ములతో గూడియున్నది. బాగుగా నవి తీవల నుండి లాగబడి విడువ బడునప్పుడు వ్యర్థిగను, సమర్థిగనున్న శత్రువులపై బడి లాభముల బడయును.

14. 'ముంజేతికి జుట్టబడిన తోలుపట్టా సింగడితీగ రాపిడినుండి తప్పించును. అది పామువలె చేతికి జుట్టుకొని యోధుని రక్షించును.'

15. 'పక్ష్యుని బాణము ఇనుప మొనగలిగి విషయువో ముంప బడినది. ఆ బాణమును మేము వర్ణించెదము.'

ఋగ్వేదము నుండి, ఆర్యులెడలెగక యుద్ధముల జేసి సింధునది నుండి సరస్వతి నరతును, పర్వతముల నుండి సాగరమువరకును గెలిచికొని యుండి

రనుట సిద్ధమగుచున్నది. ఋగ్వేదములో సింధు మరియు దాని యుపనదులైదును గురించి 10వ మండలములో 75 వ సూక్తములో నున్నది. ఈ సూక్తములో మూడు పెద్ద పెద్ద ప్రవాహముల వర్ణన కలదు. ఒకటి పశ్చిమోత్తరముగ (బ్రహ్మసింధు సింధులో గలియునట్టిది. రెండవది పూర్వోత్తరముగ (బ్రహ్మసింధు దానిలో గలిసి దూరమున నున్న గంగాయమునలో గలియునట్టిది. ఈ ప్రకారముగా నొక భౌగోళిక సీమ యేర్పడు చున్నది. దాని యుత్తరమున హిమాలయము, పశ్చిమమున సింధు నదియు సులేమాకా పర్వతములు, దక్షిణమున సింధు నదియు సముద్రము, మరియు తూర్పున గంగాయమునలు గలవు. పంజాబులోని ధౌదునదులును, సింధు, సరస్వతీ నదులను గలిపి సప్తనదులని పేరేయ బడినది. సప్తనదులకు సింధుమాత వంటిది. (మం 7 సూరిర ఋరి.)

భరత ఖండమున గంగాయమునా ప్రవాహముల యావిర్భావము గానప్పుడు సరస్వతీ నదియే భారత సర్వప్రధానమగు నదిగా నుండినది. దీని ప్రవాహముత్యంత విస్తీర్ణమై, ప్రబలమైయుండెను. ఋగ్వేదపు 6, 7 మం 11లలో కృమముగా సరస్వతి వర్ణన కలదు. ఇట్టి సరస్వతీనదీ కాలక్రమమున నెండి పోయినదనియు, అది గంగా యమునలతో గలిసి ప్రయాగ చెంత గుప్తగామినియై యున్నదనియు హిందువులు విశ్వసించుచున్నారు. ఆ నది హిమాలయమునండి వెడలి సముద్రమువరకును విస్తరించియుండినది. వేదమంత్రములలో సరస్వతీ నదిని.

“అయితాకం యశసోవావశానాః సరస్వతీ సప్తర్షా సింధుమాతా |
యాఃసవ్యపంత సుదుఘాః సుధారా అభిస్తేత పయాసాహోష
యానాః, [ఋ. మం 7 సూరి9]

“ద్భవద్విత్యాం మానుష అపయాయాం సరస్వత్యాం దేవ దగ్నే
దిదీహి॥”

“శత్రువుల యాక్రమణనుండి రక్షించుటకు దుగ్ధసేవలై మరక్షితమును, మద్భుధములగు లోహకవాటములవలె నున్నదని చెప్పి బడినది. వేగవతి యనుటలో “రథేవయాతి, రథమునెక్కి పోవును. మరియు నీ

సరస్వతి యితర నదులను తన మహత్వమును పరాస్త మొనరించినట్లు వర్ణింపబడినది.

పురాణములనుండి తెలియునదేమన : హిమాలయ, ప్లక్షప్రళివణమున సరస్వతీ వెడలినదనియు, నీపుణ్య తీర్థము పూయూదక వరుక్షేత్రపు బ్రహ్మవర్త ప్రదేశములో గడచుచు క్రమముగ నైరుతికి దిగుచు ద్వారక చెంత సముద్రమున గలియుచున్నది.

ఈ సరస్వతీ తీరమున ప్రజా పతియగు బ్రహ్మ మొదలుగాని యనేక దేవతలు, ఋషులు, మునులు గొప్ప గొప్ప యజ్ఞముల జేసిరి. మరియు సప్తఋషులు మున్నగాగల వారందరును సరస్వతీ తీరమున యాశ్రమ పదముల నిర్మించుకొని యుండిరి. బ్రహ్మవర్తమును ప్రదేశమున వరుక్షేత్ర సమీపమున నీ ఋష్యాశ్రమము లధికముగనుండినవి.

మనుస్మృతిలో :—

“సరస్వతీ దృవద్వత్యోద్దేవనద్యోగ్యదంతరం ||

తందేవనిర్మితం దేశం బ్రహ్మవర్తవిదుర్బుధః||”

అనగా సరస్వతీ మరియు దృవద్వతుల నడిమి దేశము బ్రహ్మవర్తన మనబడెను. ఇతిహాసపుమాట ఎంత చిన్నదైనను విచారయోగ్యము.

తైత్తిరీయ, శతపథ బ్రాహ్మణములలో నీక్షేత్రమును గురించిన ప్రశంశగలదు. మహాభారత శత్యపర్వములోను, గదాపర్వమునను బలరాముని తీర్థయాత్రా ప్రకరణము సాగతోపాఖ్యానపు పలుచోట్లయందును సరస్వతీ మరియు వరుక్షేత్రము లభిర్జితములైనవి. బలభద్రుడు తీర్థయాత్రలకు వెడలినప్పుడు ద్వారకనుండి సరస్వతీ తీరస్థ ప్లక్షప్రళివణ పర్వతముపై కెక్కినాడు. ఇచ్చటి సరస్వతీనది శోభనుజూచి యతడిట్లు వర్ణించుచున్నాడు.

సరస్వతీవాస సమాకుతోరతిః

సరస్వతీవాస సమాకుతోగుణాః |

సరస్వతీ ప్రాప్యదివంగతాజనాః ।

సదాస్మరిష్యంతి నదీం సరస్వతీం ॥

సరస్వతీ సరస్వనదీహ పుణ్యా,

సరస్వతీ లోక సుఖానహాసదా ।

సరస్వతీ ప్రాప్యజనాః సుచుష్కృతం,

సదాసశోచంతి పరత్రచేహచ ॥

తీర్థపుణ్యతమం రాజన్ పావనం లోక విభ్రతం ।

యతసారస్వతోయాతః సోఽశ్లేషా స్తంపసోనిధిః

తస్మిన్ తీర్థేనరః స్నాత్వా వాజమేధం ఫలం లభేత్ :

సరస్వతీ గతించైవ లభతే నాత్ర సంశయః ॥

పైల్లోకములో “ సరస్వతీ ప్రాప్య దివంగతాః, మరియు “ సరస్వతీ గతంచైవ లభతే, మొదలగు శబ్దములచే బలరామునికి పూర్వమునుండియే ‘సరస్వతీ’ యుండిపోయి యుండునని నిశ్చితమగు చున్నది. దీనిని సమర్థించుచు నదేవీర్థయాత్రా ప్రకరణమున నింకను నుదాహరణములు గలవు.

“తతోవినాశనం రాజన్ జగమాధహాలాయధః ।

కూదాగ్రీరాన్ ప్రతిదేవేషాద్యన్న నస్త్రైసరస్వతీ ॥

యస్మాత్సాధరత శ్రేష్ఠ దేవేషాన్నస్త్రై సరస్వతీ ।

తస్మాత్తదృష్టయోన్నిత్యం ప్రాప్తవారిషశశేహి ॥

దీనివలన తెలియునదేమనకూదాగ్రీర జాతులకు గలిగిన ప్రతి బంధ కారణమున నేపీదేశమున సరస్వతీ నది నష్టమైనదో దానికి వినశనమని పేరు వచ్చినది. ఈ వినశన ప్రదేశము నేటి మేవాడ ప్రాంతమునకు పడమటి భాగముననున్న ప్రదేశమని తెలియుచున్నది.

మహాభారత కాలముననే సరస్వతీనది నష్టమై యుండినది. అయిన నైమిశారణ్య తీర్థమునను పుష్కరము, గయ, ఉత్తరకోసల ఋషభ ద్వీప, గంగాద్రావరములును, మరుక్షేత్ర హిమాలయాదిస్థానములతో సరస్వతీ ప్రవాహ వర్షణలు లభించును.

ఈ వర్ణనల వలన మిక్కిలి వికారముగు సరస్వతీ వాహిని కుప్పించి నను, అందందు దాని చిన్న చిన్న ధారలు మహాభారత కాలము వరకుండినట్లు తెలియు చున్నది. ఇట్టి యేడు ప్రవాహములు సురేణువనునదొకటి ఋషభద్వీపమునను, ఒకటి గంగాద్వారమునను ఈ ప్రకారము మొత్తము తొమ్మిది వాహినుల విషయము దొరకు చున్నది. వీటికి వేరు వేరు శేఖర పెట్టబడి తీగముల వలె ప్రసిద్ధములై యుండెను.

వేదప్రసిద్ధముగు సరస్వతీవాహిని పశ్చిమాభిముఖియై ప్రవహించి, పశ్చిమ గముద్రమున ద్వారకచెంతసాగర సంగమమైనట్లు వర్ణింపబడిన విషయము విచార యోగ్యమైనది. మరియు తూర్పున ప్రయాగ వరకు ప్రవహించినట్లుగపడని సరస్వతీనది ప్రయాగస్థ త్రివేణి సంగమస్థానమున నెట్లు ప్రసిద్ధి గాంచెను ?

సరస్వతీ నదియొక్క ముఖ్యవాహిని యగు 'మహానది' ప్లక్షప్రసరి వణమునుండి వెడలి కురుక్షేత్ర సమీపమున నేటివరకున్న 'స్థాణు తీర్థము' వరకు ప్రవహించి యుండినది. అచటనుండి యానది ఉదయపూరునకు నైఋతిగ సిద్ధపూరు, పాట్నూ, మాతృగయలను దాటుచు 'కచ్చ' సమీపమున, ద్వారకకు పడమట సింధుకాఖలో గలియుచున్నది. దానిదేయగు 'సురేణు'వను సుప్రసిద్ధకాఖ, దత్తుడు యాగమొనర్చిన చోట - ప్రయాగ క్షేత్రమున - గంగాయమునా సంగమములలో గలసి యుండును.

శో. సురేణు ఋషభద్వీపే పుణ్యే రాజస్థి సేవతే ।
 కురోళ్ళ యజమానళ్ళ కురుక్షేత్రే మహాత్మనః ॥
 ఆజగామ మహాభాగ సరిత్ క్షేప్తా సరస్వతీ ।
 ఓఘన్నసి రాజేంద్ర వశిష్ఠేన మహాత్మనా ।
 సమాహూతా కురుక్షేత్రే దివ్యతోయా సరస్వతీ ॥
 సురేణురితి విఖ్యాతా ప్రసుతా కీర్తిగామినీ ।
 విమలోదా భగవతీ బ్రాహ్మణా యజతాపునః ॥

సమాహూతాయ యాతత్రి పుణ్యే హైమవతే గిరౌ ।
 ఏకీభూతా స్తతస్తాస్తు తస్మిన్ తీర్థే సమాకతాః ।

సప్త సారస్వతం తీగ్ధ సతస్థస్పృశితం భువి ।

ఇతిసప్త సరస్వ త్యోః నామతః పరిక్షీర్ణితాః ।

సప్త సారస్వతం వైవ తీగ్ధం పుణ్యం తథాస్పృతం (మహాభారతము)

ఋగ్వేద మంత్రములలో నగుచున్న “సప్తసింధు” “సింధుమాతా” మరియు “సింధురన్యా” అను శబ్దములనుండి పంచాబుయ్ ప్రసిద్ధమగు సింధునది మరియు నితరములగు, నైదు నదులును గొప్పదగు సరస్వతియో గలసియుండును. (పంచనద్యః సరస్వతీ మపియాన్తి సప్రాతసః) యజుర్వేదములోనూడ నొక మంత్రము “సరస్వతీతు పంచధా సాదేశేఽభవత్సోత్” య. అ. 34. క 11 కలదు.

(మహాఅణేః సరస్వతీ ప్రచేత యతికేతునో ఋ. మం 1. 3. నూక్తములు) పంచాబునకు పూర్వము “సారస్వత” మను పేరు ప్రసిద్ధమైనది.

ఋగ్వేదములో జాతి, వర్ణములను గురించి పేర్కొనిన విషయములను ప్రత్యేకముగా నుల్లేఖింతును. అయిన నిష్కడున్న జాతి, వర్ణవ్యవస్థలు అప్పుడు మాత్రము లేకుండినవని అవశ్యకముగ జెబిప్పుగలము. ప్రతి యింటికిని నాయింటి పురోహితుడే స్వామియనబడుచుండెను. అతడు తన పరివారముతో వేదమంత్రోచ్ఛారణమున నాయింటిలో నగ్నిప్రతిష్ఠ హవనముల జేయుచుండెను. అనాడగ్ని సృజింప బడుటయు నొక మహత్కార్యముగ నెన్నుబడి యుండెను. గుడ్డలకొరత, అడవిలో నివసించుట, నిష్కడుగలిగించు వస్తువులు లభింప కుండుట మున్నగు పరిస్థితులచే నాతి సౌకర్యముల సూహింప వచ్చును.

ఆ కాలపు స్త్రీలన్ని పనులలో భాగము వహించు చుండిరి. అప్పుటి యాడువారు స్వయముగ ఋషులు అనగా మంత్రద్రవ్యలుగనూడి హోమముల జేయించు చుండిరి. వారికైయెట్టి నిర్బంధములు లేకుండినవి, తెర వెనుక దాగియుండు దుర్గతియు లేదు. విదుషియగు “వివికచారి” అనేక నూక్తముల రచించినది. ఆమెను గురించి మం 1 నూ 28 అ 3 లో తెలుపబడినది. నాడున్న స్వేచ్ఛకు నేటి స్త్రీ లోకమునకున్న నిర్బంధములను పోల్చి

చూచినచో సంఘమును దిశకరింప వచ్చును. తండ్రిగూస్తాని పంచు కొన్న కన్యలను గురించియు (మం 2 నూ 17, నూ 7) లో కలదు. తరువాత లేచి గృహముల దిద్దుకొను ప్రాంతకాలము బోలు పవిత్రీలగు స్త్రీలను గురించి మం నూ 124 ఋ 4 లో లభించును. కన్య భర్తను వరించుచుండెను. దీనిని గురించిన ప్రబల ప్రమాణము లందభివర్ణితములు. వివాహ రీతులు తృప్తిప్రములై యుండెను. 'కన్యాదానా'ధి కారము తండ్రికి లేకుండెను. ఋగ్వేద సమ్మతములగు ననేక విషయముల ముందు జర్చితము.

ఋగ్వేద కాలమున సర్వశక్తియుతుడును, విశ్వ వ్యాపీయు నగు సర్వేశ్వరు నొక్కని తమ దేవునిగా నప్పటివారు భావించు చుండిరి. అయిన ఋగ్వేద ఋషిగణము ప్రకృతినుండి ప్రకృతి దేవతల వైపుసాగినది. వారు ప్రకాశవంతమై, మహా వ్యాప్తమగు నాకాశమును, ప్రకాశోష్ణములను సారించు నూర్యుని జీవన ప్రదుడగు వాయువును; అఖండజలముల వర్షించి క్షేత్రముల కాధార భూతమగు వర్షమును దేవతలుగా భావించి, పూజించిరి. వీటిలో 'ద్యు' ఇంచుమించు యవనుల 'జీహస', రోమనుల 'జ్యాపిటరు' శబ్ద ప్రథమాక్షరము 'జ్యో' మరియు సేక్ష్మనుల 'జీహ' శబ్దములయొక్క జర్మనుల 'జీహ'ల స్వరూపమై యున్నది.

గ్రీకు మరియు రోమక దేవతలలో 'జీహస', 'జ్యాపిటరు'లు చాలా కాలము వరకు గొప్పవారుగా భావింపబడినను; వైదిక దేవతలలో 'ఇన్ద్ర' విశిష్ట స్థానము నాక్రమించెను. దీనికి భారత దేశమున 'శేటటు' పరిపూర్ణములై ప్రసహించు నదులు, సస్యేంద్రియతో కళకళలాడు నుక్షేత్రములు, ఫలితములు, మున్నగునవి ఆకాశమునకన్న మేఘము వైననే ఎక్కువ యాధారపడి యుండుట కారణమైనది.

వరుణుడే గ్రీకుల 'జీహస'. ఇతడును ఆకాశమునకు సంబంధించినవాడే; అయిన 'ద్యు' నుండి భిన్నుడు. 'ద్యు' ప్రకాశవంతమైన పగటి యాకాశమైన, వరుణుడు అంధకారముతో గూడిన రాత్రి యాకాశము. 'మిత్ర' శబ్దము కూడ పగటి కాంతి యుక్తమగు నాకాశార్ధముననే వాడబడినది. 'జిండా వస్త్ర'లోని 'మిథూ' శబ్దమిదియే. వైదిక విద్వాంసులు

‘మిత్రావరణం’ అను పగలు, రాత్రులుగ జెప్పుదురు. ఈరానీయులు ‘మిఘా’ను సూర్యుడనియు, వరుణుని యంధకారహనియు నందురు. జర్మనీ దేశపు ప్రఖ్యాత విద్వాంసుడు డా. రాథ్, ఆర్యులు, ఈరానీయులు విడివడకమున్న భయమును వరుణుడే పవిత్ర దేవతగా నుండెనని యభిప్రాయ పడుచున్నాడు.

నీలఘనాళికి వేదములో ‘వృశి’ అను శేరోసంగబడినది ఎప్పుడును వర్షింపని మేఘములను ‘వృత్రాసురు’ అని పిలిచిరి. ఇంద్రుని వజ్రాఘాతంబున గాని ‘వృత్రుడు’ జలముల వదలడని పురాణములలో వర్ణింపబడినది. ఈ ప్రాకృతిక సన్నివేశము ఋగ్వేదమున మిక్కిలి యందముగ నభివర్ణితము. ‘ఈ యుద్ధమున వృత్రునిపై (నల్లమబ్బుపై) - జలపూర్ణమగు మేఘముపై నింద్రుడు వజ్రాయుధముచే ప్రహరించినప్పుడు (ఒండొంటినొరచుకొని మెరయగా) జలములచే నదీనదములు పరిపూర్ణములగును. ఈ యుద్ధమున ‘మరుత్తు’ (సురగాలి) ఇంద్రునికి బాగుగా దోడ్పడుచు మిక్కిలి గర్జించును.

ఈరానీ గ్రంథములలో ‘ఇంద్ర’ శబ్దము లేకున్నను ‘వేరేఫఘ్ను’ అను శేరువాడబడినది; ఇది నిజమునకు ‘వృత్రఘ్ను’ శబ్దముయొక్క అవభింశమే. ‘జెండావస్తా’యందు ‘అహి’, ‘ధయేతను’ని వలనజంపబడినట్లు వ్రాసి యున్నది. పైబేర్కొనిన ‘వృత్రుడే’ ‘అహి’యైయుండ, ‘ధయేతను’డే యింద్రుడు.

ఋగ్వేద సూక్తములలో ముఖ్యదేవతలగు ఇంద్రా వరుణులను గురించి భిన్నరీతుల వర్ణనలు కలవు. ఇంద్రమాక్తిలో బలశక్తుల విశిష్టత గనుపించును. వరుణసూక్తులలో సదాచార భావము లెక్కువగ గన్పట్టుచున్నవి ఇంద్రుడు సోమపానము జేయునట్టి బలవంతుడగు దేవుడు, యోధుడు — మడించినవారి సాయమున నవాప్యప్తితో యుద్ధమొనర్చును. అసురులచే జేయు యుద్ధములలో నార్యులకు నైశ్వాధిపతియై నదీతీర భూములను త్రవ్వకులలో సాయముచేయును.

పూర్వముడు ‘గోవుల’కు నూర్యుడు. నేడు హిందువులు విష్ణువును ముఖ్య దేవతగ బూజించుచున్నారు; నాడు వైదిక దేవతలలో సవిత్రాగ్ని

వరుణుల కన్నను తక్కువగ పరిగణింపబడుచుండెను. ఈ విష్ణు రూపుడగు నూర్యుని ప్రాతర్మధ్యందిన సాయంసమయముల యందాకాశమును తరించుటచే వేదము త్రివిక్రముడనియు, పురాణములును ప్రఖ్యాతమగు రూపము నొసంగియున్నవి.

‘అగ్ని’ని వెనుకటి జాతులన్నియు నాదరముతో మన్నించినవి. ఈ దేవత పదేపదే ఘృణపలన కలిగింపబడు వాడగుటచే ‘యవిష్ణుః, డనగా కనిష్ఠుడనియు ‘ప్రమంధుడ’నియు పిలువబడెను. ప్రాచీనాశ్వత్థర జాతులను అగ్నిని ప్రతిష్ఠించు చుండినవనుటలో నాశ్వత్థ మిసుమంతయు లేదు. ‘లాటిను’లో అగ్ని దేవతకు ‘ఇగ్నిస్ మరియు సాలవోనియనులు ‘ఓగ్ని’ [Ogni] అందురు. ఇదేవిషయన ‘ప్రమంధుని’ ‘ప్రామేథియస్’ ధర్మణ్యుని’ ‘ఫోకోనస్’ మరియు ‘ఉల్క్రా’ను ‘వల్క్రెనస్’ రూపములతో జూతురు.

అయిన బుద్ధిదములో వివరింపబడిన అగ్నిభూమి వైరున్న సామాన్యాగ్నివలె గాక మెరుపు, నూర్యులై ఫలనిర్దేశము లేనివాడుగ నుండెను. భృగువారని గుర్తించెను. మాతరిశ్వలాతని గ్రంథకు దెచ్చిరి. ఆశ్వత్థ జాంగిరు లాతని మహన్యులకై పృథివిపై బ్రతిష్ఠించిరి. ఈ ప్రవచనములలో అగ్నిని గనిపెట్టుటకై చేసిన తొలిప్రయత్నములు జూపట్టుచున్నవి.

వేదములలో వాయువునకు కొద్దిపాటి మహత్వమే కలదు. వాయు నూక్తములు తక్కువగ కలవు. సురగ లికి అభిమాన దేవతయగు ‘మరు త్సుడు’ స్ఫురణీయుడై యున్నాడు. ఇతడు భయంకరుడైనను, ఉపకారియై భూమాతస్తనములనుండి వృష్టిధారలను పిడుకుచుండెను.

రుద్రుడు భయంకరమూర్తి. అతడు మరుత్సుని తండ్రి. సాయన, యాగ్నులతనిని ‘అగ్ని’ రూపుడనియే వచించిరి. భీకరముగ గర్జించు తుఫాను రుద్రుని రూపమని డా. రాథ్ పండితుని యభిప్రాయము. ఇతనిని గూడ వేదములలో విష్ణువువలెనే కనిష్ఠ దేవతగ పరిగణించిరి. ఈ దేవతను గురించి చాల తక్కువ నూక్తాలు గలవు. పౌరాణిక యుగములో నతడు గొప్ప దేవుడయ్యెను. భీకరముగ రుద్రుని (తుఫాను) తో గర్జించుచు, మెరయుచువచ్చు కాళీ, కరాళీ మున్నగు వేళ్ళుపనివత్తులతో

వచ్చును. శ్వేత యజుర్వేదమున 'అంబిక' గణనకు వచ్చినను, పురాణములలో నీ దేవతలందరును రుద్రుని స్త్రీలుగ నే యెన్నబడిరి. అయిన వేదములలో నెవరునైనను స్త్రీ దేవతాప్రసక్తి లేదు.

ఇక యముని మాట ; ఇతడును పురాణ ప్రసిద్ధుడు. ప్రచోగమున యముడు రవిపుత్రుడుగ కేర్పొన బడియున్నాడు. అయిన ఋగ్వేదములో నస్తమించుచున్న సూర్యుడు యముడుగ గల్పింపబడియున్నాడు. మనుష్యుని జీవితమారంభమై యస్తమించునట్లు సూర్యుడువయించి, వృద్ధిగాంచి, యస్తమించి లీనమగుచున్నాడని చెప్పబడినది. ఋగ్వేదానుసారము 'విపస్వతుడు' - (అకాశము) అతనితండ్రి. 'సరస్వ' (ప్రభాతము) అతని తల్లి మరియు 'యమి' అతని చెల్లెలు.

ఈ ఘటనను గురించి ఋగ్వేదములో నిట్లు వర్ణింపబడినది. అన్నయగు 'యమ'ని 'యమి' భర్తను కౌగలించునట్లు లింగన మొనర్చదలచినది. అయిన 'తదొప్పులేదు. నిజమునకు 'యమ', 'యమి' యను శీర్ష రేపు, మాపులకే యివ్వబడి యుండినవి. అయినను రేయుంబవశ్యాక దాని నంటి నింకొకటి జట్టుచుండటయు, నవి కలువకుండుటయు జూచుచున్నాము.

ఋగ్వేదములో యముడు గలించినవారికి రాజు. పురాణములలో గూడ నింతవరకు సరిపోలుచున్నది. కాని ముందు మాటలు పొసంగుట లేదు. వైదికయముడు పుణ్యలోకమును జేరి సుఖించుచు. పితృదేవతలని పించుకొను నాత్మలతో గౌరవింపబడు చుండును. పౌరాణిక యముడన్న నో భయంకరములగు శిక్షల నొసంగుచు, కఠినుడుగ పాపులదండించు వాడు నునై యున్నాడు. వేద సూక్తముల వినుడు -

1. విపస్వంత పుత్రుని సన్మానింపుడు. అందరు నతని చెంతకే పోయెదరు. పుణ్యాత్ముల నితడు సుఖ పృథములగు జోట్లకు జేర్చును.

2. మన పెతరులు బోయిన మార్గముననే నందరుబోయెదరు. మనకు యముడెప్పుడును నశించని తొలి మార్గమునే జూపెను.

సోమ మొక మత్తుగలిగించు మొక్కయే యైనను నది యొక దేశత వలె స్తుతి-ప బడినది.

వివస్వత [అకాశము] 'సరణ్య' [ప్రభాతము]ల నుండి యమి యములువృద్ధిచించిరి. వారికి అశ్వములను యమకులు బుట్టిరి. ఈ యశ్వములును యమి యములవలె సంధ్యాప్రభాతములనుండి జరించిరి. ఋగ్వేద ములోని నీయశ్వనీకుమారులు గొప్ప వెజ్జులు. వారికృపా పూర్ణములగు వికిత్సల నేక నూక్తములతో నభివర్ణితములు. వీరుభయమును దమ తీవ్రరథముపై నధిరోపించి ప్రతి దినము పుడమిని జుట్టుదు, దుఃఖతులగు వారికి జికిత్స లోనర్పించుదురు.

ఋగ్వేద నూక్తములలో నున్న యొక అందమగు నలంకారమును జూడుడు-

1. పనిసుడిట్లునుచున్నాడు- ఓ సరమ, నీవిటు కేల వచ్చితివి? ఈ ప్రదేశము మిక్కిలి దూరమైనది. వెనుకకు మరలి జూచువాడీ త్రోవనుండి పోకాలడు. నీవుదేనికై వచ్చితివో, మాచెంతనది కలదా? నీవెంత తిరిగితివి? రసానది నెట్లు తరించితివి?

2. నే నింద్రుని పంపున వచ్చితినిని సరమయచుచున్నది. పనిసులూర, మీరనేక పశువుల దాచి యుంచితిసి. వాటిని నే దీసికొందును. జలము నాకు గహాయపడును. నేను రసానదిని దాటివచ్చితిని.

3. పనిసుడు- ఇంద్రుడు పంపగా నీవిత దత్తవచ్చితివి. ఆత డెట్టివాడు ఎవరివలె గవ్వట్టుచు? [పరస్పరము] రాగము. శ్రీమతో మనమీమెను గైకొని, పశువుల నిచ్చివైతము.

4. ఇంద్రుని గెలచునంత వానిని జూడలేదు. ఆతడందరిని గెలచును. గొప్పనదులైన నతని నడ్డ జాలవు. పనిసులూర, మీరు నిస్సందేహముగ నిందునిచే వధింపబడుదురు.

5. పనినుడు ఓ నుందరీ, నీ వాకాశమున చాల దూరమునుండి వచ్చియున్నావు. ఏలాటి జగడములు లేక, నీ కాటనుల నిచ్చెదము. ఎన దైన నిట్లుజేయునా మా చెంతనొక వాడియగు బాణము కలను.

6. పనినుడు ఓ సరమ, ఇంద్రుడు మమ్ము భయపెట్టుటకై నిన్ని టకు బంపెను. మేము నిన్ను మా సోదరిగ గ్రహించు చున్నాము. నీవు తరలికుము. మా పకు సంపదనుండి నీకొక భాగమిచ్చెదము.

7. సరమ- మీరన్న చెల్లెండ్ల బాంధవ్యము నెట్లు తెచ్చితిరి. ఇంద్రాంగిరులకీ మాటలు తెలియును. పశువులన్నియు వశమగువరకు నేను వానిపై చూపు నిలిపెదను. మీరు దూరము పోపొందు. [ఋ.10,108]

ఈ చమత్కారమగు కథలో యంధకారమగు రాత్రి గడచిన తరు వాత క్రమక్రమముగ విస్తరిల్లు ప్రకాశమును గురించి తెలుపబడినది. ఇంద్రుడు వెతుకుచున్న పశువులలో కిరణములు పోల్చబడినవి. వాటి వెనుకటకై యతడు సరమను పంపును. ఆమెమే 'ఉవ', సరమ అంధకార బంధుర మగు 'విలు' లేక గర్వగమును జేయను. పనినుడే ఈ చీకటి. వాడామెను భ్రమ గొలుపును. అయిన సరమ మోసపోదు. అటు నుండి యామె ఇంద్రుని చెంతకేగును అప్పడతడామెను ప్రభాకాలినిగ జేయును.

ట్రాయ్ దేశపు యుద్ధకథనమీవైదిక కథనాధారము జేసికొనియే వ్రాయబడియుండునని మ్యాక్స్ మూలర్ భి ప్రాయపడుచున్నాడు. ఇది యను దినమును పూర్వదిగ్భాగమున నూర్వనినుండి జరపబడు యుద్ధమే, దీనిలోని ప్రకాశవంతమగు ధనమపరిదిగ్భాగముచేసంధ్యా సమయమున నవహరింప బడుచున్నది కదా. మ్యాక్స్ మూలరుగారియనుసారము 'ఇలియను' ఋగ్వేదపు 'సిలు'యైయున్నది. 'పేరిను' భిరుగొలుపు వేదములోని 'పనినుడు'. 'హెలెనా' లాలసను పేక్షించు సరమయైయున్నది. అయిన గ్రీకుపురాణ ములో నామె మోసగించుపబడుచున్నది.

ఆదితిపుత్రుడగు ఆదిత్యునిగురించి తెలిసికొందము అదితి అనగా ఆఖండమైనది, అపరిమితమైనది, అనంతమైనది. ఒక జర్మన్ పండితుని యను

సారమీశబ్రహ్మచర కర్మము - అనాది, అనివార్య మీశ్వరీయప్రకాశములై యున్నది. ఈ యనంతములో - పృథ్వీ మేఘాకాశముల కవ్వలివస్తువు ద్యోతకమగుచున్నది. ఋగ్వేదములో నాదిత్యులను గురించి స్పష్టమగు వివరణమున్నది. మ. 2 నూ 27లో మిత్రావరుణులేగాక ఆర్యమత్ భగ' దత్తు' అంసు'లను గురించియు నుల్లేఖింపబడినది. మ. 9 నూ 114 నుండి మ. 10 నూ 72లో నాదిత్యులసంఖ్య 7 అని తెలుపబడినది. ఇంద్రుడు అదితిపుత్రుడు. సవిత్రు సూర్యుడను అదిత్యుడుగనే పరిగణింప బడియున్నాడు. ఇకీవిధమున 'సూర్య' 'విష్ణువు'లును. ఇవిగూడ సూర్యునిపేళ్ళే - అదిత్యులు, తరువాత సంవత్సరము పన్నెండుమాసములలో విభజింపబడినప్పుడు అదిత్యుల సంఖ్యగూడ 12 అని స్థిరపడినది. భావ్య కారులను సవిత్ర'వని కదలుచున్న లేక కదలని సూర్యునిబిలచిరి. వారు ప్రకాశించునట్టి సూర్యుని 'సూర్య'డనిరి. సూర్యుని స్వర్ణకిరణముల యుపమానమును తమ స్వర్ణహస్తములనుండియే బ్రసాదించిరి. బుర్రాణములలో సవిత్రుడు యజ్ఞము చేయునప్పుడతని హస్త మొకటి దగ్ధము కాగా నవటనే బంగారు చేయిమొకటొకటింపబడినట్లు వర్ణనగలదు. అయిన నీకతయే జర్మను పురాణములలో కొద్దిమార్పులతో గన్పట్టుచున్నది. అచట సూర్యుని చేతి నొక పులి తిని వేసినట్లు వర్ణింపబడినది.

ఈ సవిత్రుడేవతను గురించిన యొకేయొక పవిత్రమగు గాయత్రీ మంత్రముత్తరకాలపు బ్రాహ్మణము లలోనిదైయున్నది.

తత్సవిత్రవరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ధియోయోనః : ప్రచోదయాత్', 'డా. విల్సన్ దీని కీర్తిర్థము వ్రాసియున్నాడు:-

‘మమ్ము పవిత్రకర్మలలో ప్రవృత్తులజేయునట్టి యాదిత్యుడగు సవిత్రుని మనోహరమగు ప్రకాశమును ధ్యానింతుము’ [3-62-10]

బ్రహ్మస్మృతి- లేక బ్రహ్మణస్మృతి ఋగ్వేదములో నొక సామాన్య దేవత ; అయిన నుపనిషత్తులలో నరుదుగ నతడు ‘బ్రహ్మణ’ అను గొప్ప బిరుదును బడసియున్నాడు. అతడే జార్దమతములో ‘మహాకారిబ్రహ్మ’ గను, పౌరాణిక జగత్తున రచయితా ‘బ్రహ్మ’గను భావింపబడినాడు. వైదికబ్రహ్మ

విష్ణుపదులు, గంగోత్తరిచెంత సన్నగా ప్రవహించు పవిత్రగంగా జలములు సాగరసంగమ పాతమున విస్తీర్ణమును బొందినట్లు పౌరాణిక దేవతృత యముమిక్కిలి వ్యాప్తినిగాంచిరి.

ఋగ్వేదములో శ్రీదేవతలను గురించి యన్ననో ఒక 'ఉపా', సగరస్వతు'లే కలరు. 'సరస్వతి' తొలుత నదిగా వ్యవహరింపబడినట్టిది తరువాత వాణ్యభిమాని దేవతయైనది. 'ఉపస్సు' లేక ప్రభాతమును గురించిన వర్ణననుబోలు మధుమైన కవిత్వమెందును, శేరినైన గురించియు వినము. ఆలకింపును-

20. మాప్రార్థనలపైననురాగముగల ఓయుషమద సుందరీ! నీవెవరిపై దయజూపెదవు?

21. వివిధవర్ణములతో ప్రకాశించుచున్న ఉపా, సీత్రభలు సుమారము విస్తరిల్లినవి. నీయునికి యెద్ది చెప్పమా?

22. ఓ ఆకాశపుత్రీ! ఈ నివేదనముల స్వీకరించి మా సుఖములను చిరంతనము దునట్లొనర్చుము. [1-30]

7. యువతియును నాకాశపుత్రీ, శ్వేతాంబరధారిణియై విశ్వసాభాగ్యమునకు స్వామినియైయున్నది. మాకామె ప్రకాశముచిచ్చుచున్నది. ఓ వినిర్మల ఉపా మాకిటు ప్రకాశమిమ్ము.

8. ఏమార్గమున లెక్కకు మిక్కిలి ప్రభాతములు గడచెనునో, శేషమున ననంతములగు ప్రభాతములు రాబోవునో అట్టి త్రోవలో తేజస్సంపన్న యగు నువ అంభికారమును బోద్రోలుచు, మృతప్రాయులై బడియున్న ప్రాణికోటిని తన యమృతమయహస్తముల దట్టుచు మేల్కొలుపుచున్నది.

10. ఉపాదయ మెప్పుడైనది. మరియు శంతవరకగుచుండును. నేటి ప్రభాతమా గడచిన వాటికి తరువాతను, వచ్చునట్టిదిదీనిని వెంబడించునట్టిదిగ నున్నది. [2-113].

11. ఓ మంగళమగునుషా! నీ తల్లి చేతులతో కృగారింప బడి వధువువలె శోభాయమానకై గను పట్టుచున్నావు. ఈ క్రమిష్ట చీటులను తొలగింపుము. నీకన్న నితరులెవ్వరు నీ పనిని చేయజాలరు. [1-123]

ప్రాచీన జాతులవారిలో నీయువ మిక్కిలి పేరెన్నిక గన్నది. యవన ప్రాంతములలో 'ఊనస్సు' 'ఇయోస్' [Eos] అనియు, లాటి సులో 'అశోరా' [Aurora] అనియు పిలువబడినది. 'అర్జునీ' యను నది యవనుల భాషలో 'అర్జిగ్నోరిస్' [Argjnoris] గా నున్నది. 'వృసయా' గ్రీకుల [బ్రిసేయిస్] [Briseis] మరియు 'డోఫ్నా', 'దిఫ్నె' [Dophne] అయినవి. 'సరమ' గ్రీకుల 'హెలెనా' [Helena] అయినది.

'సరస్వతీ' యనునదొక నది. దీని తటముననే ప్రాచీనార్యులు చిర మధివసించిరి. సహజముగా నాడేవి నూక్తముల దేవి కాదు. అమెయో పారాణిక యుగమున వాణ్యభిమాని దేవతగా మారినది. మును ముందీవియ్య ముల్లేఖింప బడును.

ఆదికాలమున నార్యులు ప్రకృతిని పరివయ్యెనర్చుకొని నల్లెల్ల దాని గుణగణములను సహజసుందర కవితారూపమున గాన మొనర్పసాగిరను విషయముపై నుదహరింప బడిన నైదిక దేవతల వర్ణనలనుండి విద్యతృప్తక లోకము గురుతింప గలదు. ఈ కల్పనలనుండి వారెంత సహజస్వభావులై నదియు, సదాచారులైనదియు సందేహింపక తెలియనగుచున్నది. ఈ నూక్తముల నుండి తెలియనజేమన నేలాటి క్రూరస్వభావము కల దేవతయు నటనభిరర్జింపబడలేదు. ఏలాటి హీనములును, నీచములు నగు మాటలకిందు నెడ మియలేదు. ఈ నూక్తముల నుండి విశ్వవిస్తృతమగు నీతి ప్రకటిత ఘనమైనదని చెప్పుటలో నభ్యంతర మేమియు లేదు.

ఋగ్వేదములో నే దేవతను గురించిన పూజ కాని, మందిరము కాని, ఉపాసన కాని యున్నట్లులేఖింప బడలేదు. దీనివలన గృహపతి తనయింటి లోనే యగ్ని కార్యముల జేయచు, ధనధాన్యాధికముల వలనను, బంధు మిత్రాదుల వలనను సుఖ మొనగూర్చు నట్టి యా దేవతలను గీర్తించుచుండె

ననుట స్పష్టమగుచున్నది. నాటి ఋషులు సాంసారిక జీవనములు గడపుచు పశు. ధాన్య సంపదలతో దులదూగుచుండిరి. వారివి గొప్ప కుటుంబము లుండెను. నల్లనియనాగరకులకుండి తమ జాతిని రక్షించు కొనుటకై వారు తమలో గల వైషమ్యముల మాటించి బాకు, బల్లెముల గొని శత్రువుల నెదిరించు చుండిరి.

ఇటులైనను యోధుడు, పురోహితుడు, కృషీవలుడు అను భేదము లేక ప్రతివాడును యీ ముగ్గురి గుణములను కలిగియుండినను. అయిన ఋగ్వేదపుటుత్తరకాలపు నూత్నలలో పురోహితులు పలుతావులందు కన్యక సాయ దృష్టి చేత పురోహిత్యమును నడపుచు దక్షిణాగొనిన యుదావారణ ములు బెక్కులు గలవు. వీరిని గురించి ముందు వివరింపబడును. కొన్ని కుటుంబముల వారు నూత్న మంత్రముల ద్రష్టారలుగ నగుపించుచున్నారు.

ఈ ఋషులలో వశిష్ట విశ్వామిత్రు లుత్తములు. వీరిని గురించిన యనేక గాథలను డా. మ్యూర్ తన 'సంస్కృతీ టెక్స్టుస్' అను గ్రంథమున సంగ్రహ పరచి యున్నాడు. వీరుభములకును విద్యేవ ముండినది. వశిష్ట డెటకో పోయినప్పు డతని యజమానుడగు సువాసుని యజ్ఞమును విశ్వా మిత్రుడు చేయించెను. వశిష్టని శిష్యులీ సంగతి దెలిసి విశ్వామిత్రుని తూల నాడి, తమ గుగ్రవుగారి కెరిగిందిరి. విశ్వామిత్రుడు రాక్షసియై బ్రహ్మ ర్షిగా మారుటయు, భృగువంశ పక్షపాతి యగుటయు వీరి ద్వేషమునకు గారణమై యున్నది. ఋగ్వేదములో మం 3 సూ 53 లో వశిష్ట నెట్లు దూలనాడిరో కొంత యాలకింపుడు.

“నాశమొనర్చువాని శక్తి గోవరము కాదు. ఋషులను జనులు పశులవలె బిక్కిరించి చూచెదరు. బుద్ధిమంతులు పెద్దలను దూషించుటకై సిద్ధపడరు. వారు గుఱ్ఱముల ముందు గాడిదలను సాగనివ్వరు.” [23]

“ఈ భారతీయులు (వాశిష్టులతో) కలిసిమెలిసి యుండు టెరుగరు. ద్వేష మొనర్చు నేర్పియున్నారు. వారు తమ శత్రువుల యెదుట గుఱ్ఱముల నుడికింప జూచుదురు, భనముల బూని యుద్ధ మొనర్తురు.” [24]

వశిష్టుడు మం 7 నూ 104 లో “సోమదుష్టలకు మేలు కలుగదు. వీలన వారు తమ సామర్థ్యమును వృధావుత్తురు. అది యా యన్పతవాదుల నష్టపరచని. మేముభయులము ఇంద్రుని యర్జనము” అని కువాచ్యములకు బదులిచ్చి యున్నాడు. [13]

“నే నాతుధానుడనే యైయుండిన లేక నెవరికైనను దుఃఖము కలిగించి యుండిన నిష్పడే చత్తును గాక. అట్లుగాక నెవడేని నన్నాతుధానుడని యన్పతము లాదియుండిన వాడే తన బంధువుల నడిమినుండి విడి వడి పోవు గాక. [15]

“నేనాతుధానుడ గానప్పుడు నన్ను నిందించిన వానిపై ఇంద్రుని వజ్రాయుధము పడుగాక,, [16]

వేదకాలములో జరిగిన యీ విద్వేషమునకు పురాణములలో వన్నె బెట్ట బడినది. పురాణ గాథలలో శూత్రియుడగు విశ్వామిత్రుని బ్రాహ్మణుడైనట్లు చెప్పబడినది. అయిన ఋగ్వేదములో బ్రాహ్మణుడనికాని, శూత్రియుడనికాని చెప్పబడలేదు. మొదలితడు యోధుడగు ఋషియై తరువాత పురోహితుడగు ఋషియైనట్లుభివర్ణితము. ఋగ్వేదములోగల విశ్వామిత్రుని పెక్కు నూక్తులలో ఆధునిక బ్రాహ్మణములలోని సావిత్రిసూక్తము-గాయత్రి- యొకటైయున్నది. అతడు శూత్రియులలో పుత్రైనని భజించుహాభారత, హరివంశ, విష్ణు పురాణములలో బ్రాహ్మణుడుగ మారిన యద్భుతకథలు వ్రాయ బడినవి. ఇదిగాక హరిశ్చంద్రుని కథలో నితడు కోపి, కూరిడు, నిష్టరవాది, లోభియునగు ఋషిగా వర్ణింప బడియున్నాడు.

త్రిశంకుడను రాజు భౌతిక శరీరముతో స్వర్గమును చేరదలచి వశిష్ట నితో చెప్పికొనెను. అందులకు వశిష్టుడు అట్లుజరుగుటసంభవమని పలుకగా విశ్వామిత్రుడు తప్పక జరుగునని మాటయిచ్చెను. ఈ మాటకు వశిష్టుడు కోపగించుకొని యతనిని చండాలునిగ చేసివైచెను. అయినను విశ్వామిత్రుడు యాగముచేసి యతనిని స్వర్గమునకు బంపెను. ఇంద్రుడతనిని స్వర్గమునుండి గెంటివైచెను. అదిచూచి విశ్వామిత్రుడతనినచటనే నిలిపి యితనికై వ్రత్యే

కముగ స్వర్గమును సృజింప మొదలిడెను. ఇది పౌరాణిక గాథ. ఇదేవిధమున పెక్కుకథలన్ని బడినవి. ఇట్టి కథలలో కాల క్రమముగూడ పాటించబడలేదు. అనేకతరముల వరకు వషిష్ట విశ్వామిత్రుల వంశములవారు కలహించుచునే యుండిరి.

ఋగ్వేదపు 9వ మండలములోని ఋషియగు నంగిరని గురించి విష్ణు పురాణము [మం 4. 2. 2.] లో నభాగునకు నాభాగుడు, అతని కంబరీషుడు, అతని యందు విరూపుడు, ఇతనికి పృథదశ్వసు, ఈ పృథదశ్వసుకు రథీవరుడు కలిగిరి. ఇదిక్షత్రియులుగ మారిన యంగిర వంశము.

వామదేవ, భారద్వాజాదులు మత్స్య పురాణము [అ 132] లో బ్రాహ్మణులుగ మారిన నంగిర వంశములోని వారని వివరింపబడిరి.

కృత్సమదుడు మొదట అంగిర వంశమున నుండి తరువాత భృగు వంశము లోనికి మారెనని సాయణుల మత మైయున్నది. అయిన విష్ణు, వాయు పురాణములలో కృత్సమదుడు సేనకు పితయైనట్లును, వ్యవస్థవంశజుడైనట్లును వ్రాయబడినది [వి. 4-8]

కణ్వని గురించి విష్ణుపురాణములో [4-19]ను, భాగవతములోను [4-20] గురుసంతానమని వ్రాయబడినది. వీరు క్షత్రియు లైనను బ్రాహ్మణులుగ నెంచబడు చుండిరి. అజమీధునినుండి కణ్వడు, అతనికి మేధా తిథి కన్బించిరి. వీరినుండి కణ్వనయ [కాన్యకుబ్జ] బ్రాహ్మణులు గలిగిరి. [వి. పు. 4-19]

విష్ణుపురాణములోన త్రిబుషి పురూరవనుని పితా మహుడుగ పేర్కొన బడెను [వి. పు. 4-6] మత్స్య పురాణము [అ 132] లో 91 నూక్తకారుల వర్ణన కలదు. అయిన నాధునిక పురాణములలోని వర్ణనలు నిజమున కంతప్రామాణికములై, వాటిపైననే యధార పడవలసినంత స్థితిలో లేవని చెప్పవచ్చును. పురాణములు ఋషులను ముత్తైగులుగ విభాగించినవి:- దేవర్షులు- నారదాదులు, బ్రహ్మర్షులు- వశిష్టాదులు, రాజర్షులు- జనకాదులు, అయిన వేద ఋషులే విభాగమునకు వేరుగనుండిరి. ఆ కాలమున

నీ శ్రేణు లేగ్గడనేలేదు. ఇట్టివర్గనల మూలముననే ఋగ్వేదము నందలి ఈ విషయములను బడయ గలుగు చున్నాము.

1. పదులు :- సుమారియవదైదు కలవు. వీటిలో మూటిని వదలిన తక్కినవి సింధునది శాఖలే. 1. విశస్థ 2. అసిక్తు (పంద్రభాగ) 3. ఉప రూన్తి [రావి] 4. విపాటు 5. శుతద్రీ [నతలజ] 6. కుభా 7. నువాస్తు 8. క్రము 9. గోమతి 10. గంగ. 11. జమున 22. సరస్వతి 13. సింధు 14. దృవద్యతి 15. రసా 16. సరయా 17. అంజు 18. హులిసీ 19. హింపత్తి 20. సుశోభా 21. మరుదృధా 22. అష్టీయా [విపాక] 23. తృష్టామా 24. సుసర్త 25. శ్వేతి 26. మేహస్టులు.

2. పర్వతములు- 1. హిమవంతము [హిమాలయము] మూలన తము [సోమలత పుట్టుచోటు. కాబూలు చెంత కాశ్మీరునకు నైఋతిలో గలదు] 3. త్రికుత్ 4. నావాపభింశనము.

3—

4— పశువులు- సింహ. గజ. వృక, వరాహ, మహిష. ఋక్ష, వానర మేషజములును, గోగర్ధ భక్వానోప్తములను గురించియు.

5— పక్షులు- హంస, కాంచ, చక్రవాక, మయూరీ పృథ్వీమ లును.

6.— ఖనిజములు బంగారు, వెండి, ఇశము మున్ను గునవి.

7— మనుజాతివర్గములు :- గాంధారులు, మూషకతులు. పంచవర్ణి యులు, పంచజనులు, పూరవులు, తుర్వసులు, యదు వంశీయులు, ఆనవులు, దున్యావులు, మాత్స్యలు, శుబ్జయులు, ఉశీనరులు, చేదీయులు, క్రివ యులు, భారతులు, క్షీనయులు.

8— అధరణములు :- కటుక, కుండల గ్రీవేను, నూపురాదులు.

ఋగ్వేదభాష్యమును రచించిన సాయణాచార్యుల తరువాత దయా నంద సరస్వతీ భాష్య మెన్నతగిరది. ఇతడు సంస్కృతమున నపార

పాండిత్యమును గడించి, వైజ్ఞానిక దృష్టితో వేదముల దిలకించి బ్రహ్మవాని ముతావలంబియై, వేదకాలమును 196 కోట్ల 8 లక్షల 52 వేల 9 వందల 84 సంవత్సరము లని [తనకాలమునకు] చెప్పియున్నాను. ఇది సృష్ట్యాది కాలమని ఇతని యభిప్రాయము.

ఇతని యభిప్రాయ ప్రకారము ఋగ్వేదవిషయ, స్థలములను గురించి సంకేత మాత్రముగ నిచట వివరింప బడుచున్నది.

(బహ్మవిధ్యా, ఛర్మాదికములు— 1. 6. 15. 5, 1. 2. 7. 5. 8. 8. 49. 2-3-4,

పుష్టివిద్యా— 8. 7. 17, 8. 7. 3,

పునివ్యాదుల పరిభ్రమణము ;— 8. 2. 10. 1, 4. 13, 3,

గణితము — 8. 7. 18. 3,

ఈశ్వరస్తుతి— 1. 3. 18. 2,

ఉపాసనము— 4. 4. 24. 1, 1. 1. 11. 1,

ముక్తి— 8. 2. 1. 1,

వైమానిక విజ్ఞానము— 1. 8. 8. 3, 4, 1. 8. 8. 5, 1. 8. 9. 1. 1. 3. 4, 1, 1. 3. 5. 7, 1. 3. 34. 7, 1. 6, 9. 4, 1. 3. 34. 7, 2. 3. 23. 47, 2. 3. 24. 48.

తారవిద్య— 1. 8. 21. 10,

పునర్జన్మము— 8. 1. 23. 6—7,

నియోగము— 7. 8. 18. 2, 10. 18. 8. 8. 5. 27. 20,

రాజధర్మములు— 3. 2, 24. 6, 1. 3. 18. 2,

చాలామట్టుకు ప్రాచీనర్వాచీన భాష్యకారులను దయానందుడు విమర్శించెను. ఇట్టి భాష్య కారులలో సాయణాచార్యులు, మహీధరుడు ముఖ్యులు. అయిన శతపథాదిక బ్రాహ్మణముల విషయమున దయానందుడు వాదనలు వహించుటాశ్చర్యముగ నున్నది.

శుక్లయజుర్వేదములో 40, కృష్ణయజుర్వేదములో 18 అధ్యాయములున్నవి. శతపథ బ్రాహ్మణములో నా 18 అధ్యాయముల మంత్రములు 9 ఖండములలో సంపూర్ణమొనర్చబడి యధాక్రమముగ టిప్పణములీయబడినవి. ప్రాచీన కృష్ణయజుర్వేదపు యీ 18 అధ్యాయములను యాజ్ఞవల్క్యుడుద్దేశించి సుకలన, సంస్కారములజేసెను. తక్కిన 7 అధ్యాయములు యాజ్ఞవల్క్యుని అనంతరమును సంకలితమగు మండనేమీ, మరియు కడపటి 15 అధ్యాయములు చీలి పరిశిష్టములను శేష్యతో తరువాత ప్రసిద్ధములైనవి.

యజుర్వేదమున 101 శాఖలు గలవు. ఈ శాఖలు శైలి, అధ్యయన, దేశభేద కారణమున నైనవి. వీనిలో చాలా విలు ప్రమైనవి, గురువు నుండి వేర్పరవిద్యను శిష్యుడు తన దేశమున తన శిష్యులకు బోధించినప్పుడు గలిగిన భేదములను పాటింపక నదేయాధికాగా నాశాఖ కాతని చేరీయబడెను. కొన్ని శాఖలలో పరస్పరము భేదమేర్పడి నైజెప్పినట్లు యజుర్వేదము రెండు శేర్లను కలిగియున్నది. శుక్ల [శ్వేత] యజుర్వేదపు వాజసనే యీ సంహితచాలా ప్రసిద్ధమైనది. వాంపనేయాబుషి వినిధ దేశముల 18 గురు శిష్యులకు యజుర్వేదమును బోధించెను. ఆ పదు నెక మండ్రుగరిపేట 18 శాఖలైనవి. శాఖా భాష్యకారులు వీటి నూతగా గొని మూల యజుర్వేదపు శుద్ధస్వరూపమున పరిగ్రహించిరి. ఈ శాఖకు సంబంధించిన బ్రాహ్మణముపల్లము.

మడకెతి : శాఖా యజుర్వేదస్య చరణపూహ :

సామవేదమునకు సంబంధించిన విశేషమేమియు చిహ్నుటలేదు. కొన్ని ఋషులను వదలిన తక్కినవన్ని ఋగ్వేదములో లభించును. ఆ మిగిలిన ఋషులు గూడ ఋగ్వేదములోనివే నేమి? బహుశః ఇప్పుడవి విస్మరింపబడినవి. సామవేదము ఋగ్వేదమునుండి గాయనమునకై స్వర తాళబద్ధముగ జేయబడి, సంగ్రహింపబడినది. దీనికన్న వేరు కారణమేదియు గోచరింపదు. ఈ భేదములోని గొన్ని మంత్రములు యజుర్వేదమునను అధర్వణ వేదమునను గానబడును.

అగ్రర్వణవేదము కేవలమాధునికము. మనుస్మృత్యాదులు మూడు వేదములను మాత్ర మునాహరించును. కాపీతిక 6. 10. ఐతరేయ బ్రాహ్మణము 5-32, శతపథ బ్రాహ్మణము 11. 5. 8, 14. 6. 10. 6, ఛాండ్ గోగ్యపనిషత్ 4. 17, ఐతరేయారణ్యకము 3.2.3, బృహదారణ్యకము 1. 5 లో మూడు వేదముల నామములులేఖింపబడి, యిది 'అగ్రర్వాంగిరేతిహాస'మని లెక్కింపబడినది. ఈ గ్రంథమును వేదమనుటకు దీనికి సంబంధించిన బ్రాహ్మణోపనిషత్తులలోనే యాధారములు గలవు. వైజ్ఞానిక యాధారముల తోడ్పాటుతో క్రి. పూ. 1500 ముందీ గ్రంథము అగ్రర్వాంగిరేతిహాస రూపమున ప్రచుటనగుచుండెనది. అశ్వధ పృథ్వీవాని 'అగ్రర్వణవేద'మని పిలుచుటకు పలువురు నిశ్చయించినను కీర్తిస్తూ తరువాతను నదివేదమన బరగదయ్యె. 'గోపథ' బ్రాహ్మణము నాలుగవ వేదమావశ్యకమని తర్కముచే సిద్ధముచేయుచున్నది. అది 'శకటమునకు నాలుగు చక్రములుండును, పశువునకును నాలుగు కాళ్ళుండుటచే నది నడచును. ఇదేవిధమన యజ్ఞక్రియలు నాలుగు వేదములు లేనిది జరుప బడువు'. ఇట్లుచుటచే'గోపథము' వరకును 'అగ్రర్వణము' వేదముగా స్వీకరింప బడలేదని తెలియును. ఒకచో గోపథము అగ్రర్వణమెట్లు వేదమైనదని ప్రశ్నించును.

అధర్వాంగిరుల నామవర్ణనాదికములు పురాణములలో మన కగు పడును. ఈ యాభయవిద్వాంసులు ఈ గ్రంథమును సంకలింతమొర్చినటు పాసగుచున్నది. ఈ వేదములలో 20 కాండములున్నవి. వాటిలో 6 వేలముదలగలవు. దీని యారవయంశము గద్యమునను తక్కినదాని యారవ యంశము బహుళః ఋగ్వేదపు 10 వ మండల నూక్తములతో సరిపోలుచున్నది. 19 వ కాండ దానికి పూర్వపు 18 వ కాండకు పరిశిష్టమై యున్నది. 20 వ కాండ ఋగ్వేదపుటుద్ధరణ మైయున్నది.

ఈ గ్రంథమంత క్రొత్త దైనను, దీనిలో నొక ప్రబలమగు వైజ్ఞానిక వాదమును మనము గాంచెదము. ఆ నేకముఖ్య విజ్ఞాన విషయములు దీనిలో మనకుఁబోచును.

శ్వాసోచ్ఛ్వాస-విజ్ఞానము :—శ్వాసోచ్ఛ్వాసములు రెండవ వాయువులు. పీల్చబడినది శ్వాస; ఇది బలమునిచ్చును. విడువబడినది యుచ్ఛ్వాస; ఇది దోషముల తొలగించును. ఈ రీతిగ దోషముల బోగొట్టి బలము కలిగింపబడుటచే ప్రాణులు జీవించును. ఋ. 10. 137. 2

నిర్మలవాయువు :—శుద్ధమగు వాయువు రుగ్గుతలను బోగొట్టుట లో దివ్యోష్ణము. అది హృదయమానకును, మనసునకును శాంతి కలుగ జేయును. ఆనందోత్సాహమును దీనినుండియే సంప్రాప్తములు. దీని దీర్ఘ యువు గలుగును. ఋ. 10. 18. 1

దీర్ఘాయురహస్యము :—ఓ ప్రాణీనీ! నేయిద్రావి, వెలుతురు లోనుండి సూర్యుని దర్శించి మేము నిన్ను రక్షించెదము. మామనములు దీర్ఘ జీవితమునకై దృఢములౌగాక. ఋ. 10. 59. 5

దుర్గపానము :—అప్పుడే చితికిన అవుపాలు శ్రేష్ఠములు. వేడి యారని పాలు మిక్కిలి మంచివి. పగటి భోజనమున పెరుగు వాడుటయు, సుత్తెమ పురుషార్థమును సాధించుటయు పురుషుని లక్షణములు. ఋ. 10. 178. 2

దానము :—దుర్బలనకు, రోగికి, బిచ్చగానికి అన్నమిడువాడు నిజమగు భోక్త. అతని చెంతతగినంత ధాన్యముండి, అన్నమునకు గౌరవలేక నాపదలనుండి రక్షించుచుండును. ఋ. 10. 117. 3

గుణాత్రికయి :—మైత్రీ, న్యాయము, వీర లక్షణములను మూడు గుణములును మనుష్యునకుండవలయును. ఋ. 10. 185. 1

దాంద్ర్యమును నశింపజేయుడు :—ఓ భనహీన విరూప, కురూపీ, సదారోదన మొనర్చు దాంద్ర్యమా! నిర్జన పర్వతాగ్రిమునకేనుము. అట్లు గానిచో వజ్రమునుబోలు దృఢవనస్సుగల పరాక్రమవంతుని సాయమున నిన్ను నశింపజేయుదుము. ఋ. 10. 175. 1

కర్మకుళలుడు దారిద్ర్యమును బోగొట్టును :— పనిలో నేర్పుగలవాడు దారిద్ర్య సముద్రము నవలీలగ దాటును. కావున కర్మకుళలుడుగఁడు. ఋ. 10. 255. 3

ఇనుమును వాడుట :—ఇనుమునకు సంబంధించిన కర్మాగారములు విరివిగా దేశమున స్థాపింపబడి పని జేయునప్పుడు ఐశ్వర్యమునకు కతువుగ దారిద్ర్యము నీటిబుడగలవలె తుణములో నశించును. ఋ. 10. 155. 4

ద్యూతపరిణామము :—నాభార్య నాకెప్పుడును శ్రమగలిగింపక తన బంధుజనులతో గూడ నన్ను వ్రేమించుచుండినది. నేనీజూదమువలన నామెను వదలవలసివచ్చెను. ఋ. 10. 34. 2

ద్యూతమేనని జ్ఞాన, ధనము లపహరించునో వాని యోష నితరులు పభోగింతురు. తలిదండ్రు లన్నదమ్ములను వానిని గురించి తెలియదనియు, వానిని గట్టి గొంపొండనియు నందురు. ఋ. 10. 34. 4

ఈ పాచికలు నీచములైనప్పటికిని యుచ్ఛములె. చేతగాని వైనప్పటికిని బలవంతుల నోడించును. పలుకవై విసురబడిన యీ పాచికలు నిష్ఫలవంటివి. చల్లగా నున్నప్పటికిని హృదయముల మాడ్చివేయును. ఋ. 10. 34. 9

ఒరుల ధనధాన్యములను, స్త్రీలను కాచి జూదరి సంతసించును. వాడు తొలత తనకుగల సర్వస్వమును బోగొట్టుకొని యిప్పుడు చలియంటల తోరాత్రుల బుచ్చును. ఋ. 10. 34. 11

పురుషార్థకర్మ :—ఈ లోకమున నెప్పుడు బని చేయుచు నూరేండ్లు జీవింపుము. ఇదే నీకొక మార్గము. కర్తవ్యపరాయణుడగు వానికి దోషములంటవు. య. 40. 2

ఈశ్వరునకు బ్రతిమలేదు :—ఎవని నామము బ్రసిద్ధమైనదో వానికి బ్రతిమలేదు. య. 32. 3

వానికన్న ముందేదియులేదు. వాడేయన్ని ఘననములఁ సృజించెను. వాడుబ్రహ్మపతి. ప్రజలగూడి యుండువాడు, పోడకలాలూర్లుడై మాడు తేజముల ధరించును. య. 32, 5

33 దేవతలు :—ఎవని దేహములో 33 దేవతలు వసింతురో వానిని బ్రహ్మజ్ఞానియే కనుగొనును. అ. 10. 7-27

రాష్ట్రమున వర్ణోన్నతి :—ఓ బ్రాహ్మణుడా, మారాజ్యము లో జ్ఞానులగు బ్రాహ్మణులును, శూరులగు క్షత్రియులు నుందురుగాక. సమృద్ధిగ బాలుపితుకు నాలును, దపలాశ్వములును, విదుషిమణులు నుండి, యజ్ఞకర్తలకు శూరులును, విజయులును, సభాసురంజకులగు పుత్రులుందురు గాక, సకాలమున మేధుములు వర్షింపనిమ్ము; భనస్పతులు ఫలభరితములగు గాక, య. 22. 22

కర్ణవేధ :—అశ్వినీ కుమారులినుపసూదితో, బహు ప్రజా నూచకముగ, చెవులగుట్టినట్లే, నీవుగూడ గర్ణవేధ నొనర్చుము. అ. 6. 142

వాణిజ్యము :—దేవతలారా! మూలధనముతో ధనము నపేక్షించు నేను వ్యాపారమును జేయుచున్నాను. అది నాధనమును తరుగులేక పెంచుగాక. అ. 3. 15

నేను వ్యాపారము జేయునట్టి ధనమధికమగుట నాకీష్టము.

కపోతనందేశము :—నైగచేసి యెగుర వేయబడిన పావురము మాచెంతకు వచ్చినది. దీనిని సత్కరించి, మరలింపయత్నింతుము. అ. 10. 1. 5. 1

పాలు, నేయి :—అవులనుండి పాలు వితికెదను. నేయి నుండి బలవర్ధకములగు రసముల నేకరింతును. పాలునేతులనుండి మా పిరులు దృప్తు రొదురుగాక, మాచెంత గొన్ని యావులుండనీ. అ. 2. 26. 4

గృహస్థ :—మా యింటిలో పాలు, నేయి, ధాన్యములు, భార్య, వీరపురుషులు, రసములున్నవి. అ. 2. 16. 5

ఋణునింద :—ఇహపరలోకములలో నెరిగిన మేము ఋణ పడకుండుము గాక. అ. 6. 117. 3

నౌకా వర్జనము :—ఉత్తమగతౌ సాధనములుగలదియు, విస్తృతమును, నఖండమును, పూర్ణమును, సుఖప్రదమును, సుగమమును, దివ్యమును, అందమగు చుక్కానులుగలదియునగు నావపై మేమెక్కెడము. అ. 7. 6. (7) 3

కపోత సందేశము :—మాయింటిలో తప్పువారులు ద్రోక్కని దివ్యమగు, పావురముండి మాసందేశముల గొంపోవుగాః ఋ. 10. 165. 2

మంచి యుద్దేశములతో పావురమును బంపుడు. ప్రసన్నులై వరములగు సందేశముల బంపిన నది మాసందేశముల దీర్పును. ఋ. 10. 165. 5

సంయమము :—ఆచార్యుడు, రాష్ట్రపతి, సంయమ, బ్రహ్మచర్యములతో నుండుట మంచిది. సంయమియగు రాజే ఇంద్రుడన బరగును. అ. 11. 5. 67

రాజు బ్రహ్మచర్యము వలననే రాష్ట్రమును బాలించును. ఆచార్యుడు బ్రహ్మచర్య మూలముననే విద్యార్థులను బ్రహ్మచారులుగ జేయును. అ. 11. 5. [7]

బ్రహ్మచర్యముచేతను, తపస్సుచేతను శేవకలు మృత్యువును జయించిరి. అ. 11. 5. [7]

వివాహము :—ఓ తపోనిష్ఠబ్రహ్మచారి! నీ నుండర మూర్తిని వా మనము వరించినది. ఋ. 10. 183. 1

ఓ వధూరత్నమా ! నీ సుందర కరీర సౌభాగ్యమును ఋతు కాలిక సంయోగముచే సాధ్యక మొనర్చుము. నిన్ను నే మనసార ప్రేమింతును. నన్ను వివాహమాడి సంతానమును బడయుము. ఋ 10. 183. 20

వివాహమును గోరు స్త్రీలెందరో పురుషుల తీయని మాటలకు మోసపోయి వారియధీన లగుదురు. అయిన కుల స్త్రీ [భద్ర] సభలో తన పతిని వరించును. ఋ 10. 21. 12

పిండని యావులవలె నవివాహిత స్త్రీలు (కన్యాత్వము, తమరావస్థ) ను త్యజించిరి. వీరు నూత్న జ్ఞానపూర్ణలై గర్భధారణ మొనర్తురు. ఋ 3. 55. 16

బ్రాహ్మణములు :—మూడు యుగములకు ముందు దేవతలచే నుత్పన్నములగు బ్రాహ్మణములు నూటయేడు జాతులకు సంబంధించినవిగ నున్నవి. ఋ 10. 97. 2

‘సరియగు వైద్యుడు రోగికి తగినట్లుగా మమ్ము నియోగించిన రుగ్మతను సమూలముగ బోకార్చి’ యారోగ్య మొనగదమని’ బ్రాహ్మణములు సోమరాజుతో ననుచున్నవి. ఋ 10. 97. 22

ఏక కాలమున నిద్దరు భార్యల నిషేధము :— రథమునకు గట్టబడిన గుఱ్ఱము రెండు నొగల నడుమ బిగింపబడి సకిలించురీతి యిద్దరు భార్యలు గలవాడు కష్టమనుభవించును. ఋ 10. 10. 11

అతిథి నత్కారము :—అతిథినివదలి భుజించువాడు ఇంటి లోని నుభమును, పూర్ణత్వమును, రసమును, పరాక్రమమును, వృద్ధిని, ప్రజ, పశువులను, కీర్తిస్త్రీ జ్ఞానములను దినుచున్నాడు. ఆ 9. 6. 3.

అతిథి రాగా శబి యెదురేగి, సంబోధించి ‘మీరెటనుండి వచ్చితిరి? ఇదో యీ జలముల దృప్తులు గండు, మీకు గానలసిన వస్తువును గొనుడు. మీకిష్టమైన వానినే జేయుదును’ అన వలెను. ఆ 15, 11. 1.—2.

గృహ వ్యవస్థ :— నేనిదట భద్రమును నింటిని గట్టుదును. అది సురక్షితమై యుండుగాక. దానిలో కూరులు, నిరోగులనుగ మేము వసించుము. అ. 3. 12.

ఈ యింటియందేయావులను, గుఱ్ఱములను స్థల మేర్పరచ బడును. ఈ గృహము క్షీరాన్న శోభితమై వర్జిల్లినీ. అ. 3. 12.

ఈ యింట మిక్కిలి నేయి, ధాన్యముల గాదెలుండును. ఇట దూడలు, బాలుగు గలసి యాడుదురు. మాపటికి గంతులు. వైచుచు కృపు లింటికి వచ్చును. 3. 12.

వీరపురుషుడు :— ఓ మానవ పితృషీ ! నీ బాహువులలో కల్యాణప్రదనుగు ససమున్నది. నీ యురముపై తేజము భాసిల్లును. కందరములపై మాల, శస్త్రములలో తేజమెలును. పక్షులరెక్కలవలె నీ బాణములు శోభిల్లును. ఋ. 1, 116, 10.

వారు వాయువువలె బలిష్ఠులును, కవలపిల్లలవలె యొకేరకపు తొడవులు గలిగి యందమై పింగళ వర్ణాశ్వముల నెక్కువారును, నిష్పాపు లును, శక్తియుతులును, స్వదేశ శస్త్రముల ధరించి ప్రాణము లర్పింప సిద్ధముగనున్నవీరులు గావున వీరాకాశ సదృశ వికారులు, ఋ. 5. 5, 4.

ధనుర్వృద్ధము :— చేతికి గట్టబడిన [గోహ] చర్మము సురప్పము వలె చాస్త మాను జుట్టుకొని యల్లె త్రాటి దెబ్బనుండి నా చేతిని గాపాడును. ఋ. 6, 75, 114.

మా రథముల నొగలు, చక్రములు, గుఱ్ఱములన్నియు భద్రములు. ఋ. 1, 38, 12,

వైద్యుడు :— సభలోని రాజులవలె వ్యవస్థా పూర్ణముగ నుండ బడిన యాచారములు గలవాడేవైద్యుడు. ఋ. 10. 97. 6.

రక్షణోపాయములు:—**క్షామలారా ! ఉత్తమ భాషణము**
 లాసంగి జ్ఞాన, పురుషార్థముల విస్తరిల్లజేయుడు. శత్రువులనుండి
 తప్పించునట్టి నౌకల సిద్ధులగుడు. అన్నమును, శస్త్రాస్త్రములను సిద్ధముగా
 నుంచుడు. అఖండ గౌరవమును, సంగీత, దానరూప సత్కర్మలను పెంపుడు.
 ఋ. 10. 10. 1.

నేత్రము :—**నాగలి నడుపుడు ! ఎడ్డ గట్టుడు.** భూమినిసిద్ధ
 పరచి బీజావాపనమును జేయుడు. పండితధాన్యమును గోసే ఇచ్చి పుచ్చ
 కోలు జరుపుడు, దీనివలన భరణపోషణములు జరుగును. ఋ. 10. 101. 3.

నూయి:—**బొక్కనలు, చేరుడు పాత్రలను చక్కగ నుంపుడు,**
 చేత్రాడును గట్టిగా పేడుడు. బావిలోని మంచినీటిని చేరుకొనుడు.
 ఋ. 10. 101. 5.

గోశాల :—**అవులు శుభ్రమైనగాలిలో తిరుగనీ, తేటనీరు**
ద్రావనీ, పుష్టికరములగు నోషణుల మెసవిబలముకలిగి మాకమ్మతోపములగు
పాలుబిండనీ. ఋ. 10. 169. 1.

వీరలక్షణములు:—**ఉత్తమవీరుడు శత్రువుల నోడించి యంద**
రిచే మెప్పువడయును. కావున నందరు నట్టివీరులనే పొగడవలెను.
 ఋ. 6. 45. 6.

నూలువడకుట:—**నూలువడకి, వన్నె వేసి చిక్కనిదల్చి బట్ట**
నేయుడు. ఇది తేజో వంతుల మార్గము. ఋ. 10. 52. 6.

ఒకడు పడుగుల పరచనీ, ఇంకొకడు పేకలనల్లనీ. ఈ విధముగా
నాడుబయట వస్త్రముల నేయుదము. ఇవి గుంజలు, నేయుచోట నాట
బడును. ఈ యుద్ధమైన నాళికలు. కదుళ్లు నేతకు బనికవచ్చును.
 ఋ. 10. 130. 2

రాజు :— ప్రగతికిలరాష్ట్రముల కధిపతి యగుటవలన రాజు ఙాత్ర తేజమును గలవాడుగ నుండవలెను.

రాజనభ :— రాజా ! నీవుద్భవముగ నీ శత్రువులను నశింప జేయుము. రాజ్యములో ప్రజలందఱు సమితిగా నేర్పడి నిన్నుదిట్ట పరచెదరు.

శరీరదాహము :— జీవుడా ! నీవిగతప్రాణమగు దేహమునకు సద్గతికలుగుటకై గార్హస్థ్యపత్యాపావనీ యాగ్నులను రగలెంతును. ఈ యాధ యాగ్నులమూలమున పరలోకములోని యత్తమగతిని పొందుదువుగాక.

అ. 18, 2, 56.

రాజ్యాభిషేక సమయమున నుపదేశము :— రాజా ! నీకు స్వాగతము ; రమ్ము, శ్చిరముగ నుండుము, చపలుడవుగాకుము, ప్రజలునిన్ను శేషింపనీ. నీచేరాష్ట్రమునకు భంగపాటు గలుగకుండు గాక.

బు. 10, 173, 1.

స్వరాజ్యము :— ఉదారులును, దూరదర్శులు నగు నజ్ఞులని స్వరాజ్యవ్యవస్థజేయవలెను.

బు. 5, 66, 6,

రాజుకు తగిన గుణములు .— వ్రతయు, సత్యవ్రతయు, తేజస్వియు, శుకర్మియు నగువాడే రాజుగావలెను.

బు 8, 25, 8,

మూర్ఖుడు :— సభలలో నగ్రస్థానమును, నన్ని పనులలో ప్రతిష్ఠలగోరి బడయు వాడును, పాలుపీతుని యావువలె, కపటియై మిథ్యాజ్ఞానమున నితురులమిసపుచ్చును.

బు 10, 18, 5

పురుషునికన్న స్త్రీ శ్రేష్ఠురాలు :— అధిక సంఖ్యాకులగు పతివ్రతలు పురుషులకన్న దృఢవ్రతులును, శక్తివంతులును నున్నారు.

బు. 1. 69, 6

స్త్రీలకు యజ్ఞాధికారము :— విద్వాంసులగు స్త్రీ పురుషులారా ! ఒకే చిత్తమున యజ్ఞమొనర్చు స్త్రీ పురుషు లీశ్వరుని సన్నిధింజేరి సుఖముగ నుందురు. ము. 8. 31. 5

మౌనసాహారులకు శిక్ష :— గుఱ్ఱము మొదలగు ప్రాణి మాంసమును దిని తన్ను బోషించుకొను వానిని, సాధువగు నావు పాలను దొంగిలించు వానిని ఖండింపవలెను. ము 10. 17. 16

జీవాత్మ పరమాత్మలు :— అభిన్నమై భిన్నమగురీతి, వృక్షమువైనున్న రెండుపక్షులలో నొకటి ఫలమనుభవించిన నింకొకటి యనుభవింపదు. ము 1. 164. 20

సృష్టిరచన :— అపుడీ స్థూల జగత్తులేదు. తస్మాత్త్రయం లేకుండినది. పరమాణుయొక్క మగు నాకాశమును లేదు. ఆ సమయ మెద్ది, యెట, దేనితో గప్పబడి యుండినది? ఎవని నాశ్రయించి యుండినది? ము 10. 128. 1

మృత్యువుగాని, యమరత్వముగాని, రాత్రొందిమములుగాని లేకుండినవి; అయిన నేకైక శక్తియగు ప్రాగ్రూపమే యుండినది. దానికన్న భిన్నమైన దేదియు లేదు. ము 10. 189. 2

అష్టాదంశకార యొక్క మగు మూలప్రకృతి మాత్రముండి ౭౫ త్తంతయు నక్షాయావస్థలో ప్రవాహ రూపమున నుండినది. తరువాత శూన్యముచే గూడిన ప్రకృతి ఆవరింపబడి, యయ్యష్టముచే నొక పధాగ్ధ మేర్పడినది, 10. 119. 3

మనశ్శక్తి సంకల్పముకీ నీజగత్తు పుట్టినది. సత్, అసత్, చేతన, జడ, ఆత్మానాత్మలకు పరస్పర సంబధమునవి, ఇట్టి జ్ఞానులు దెలిసిరి, 10, 129. 4

మాడును [జీవ, బ్రహ్మ, ప్రకృతులు] గలియుటచే నొకప్రకాశ మేర్పడెను. 10, 189, 5

ఈ గృహము గౌరవమును బెంచునట్టిదియు, భార్య యుండుటకు దగినట్టిదియు, సుఖమునిచ్చునదియు, గాలి వెలుగుల నిచ్చునదిగ నున్నది.

అ 3. 12.

మాతృభూమి :— సత్యము, వృద్ధి, న్యాయము, శక్తి, దక్షత, తపము, జ్ఞానము, యజ్ఞములను నేనిమిదియు మమ్ముది కాలుములమందు గని, కాపాడునట్టి మాతృభూమికి మేల్నిగుణములై యొప్పుగాక. అ 12. 1.

సమృద్ధములగు నదులు, జలాశయములు గలిగి మిక్కిలిగ వ్యవసాయము జరుపబడుచు, జలచే గ్రిక్కిరిసి యున్న మాతృభూమి మమ్ము రక్షింపనీ,

అ 12. 1

వితంతు వివాహము :— ఓ పురుషుడా ! ఈ స్త్రీ వివాహమును గోరి, సనాతన ధర్మమును పాలించుచు, నీచెంతకు వచ్చును. దీనికి సంతాన, ధనముల నొసగుము.

అ. 18. 3. 1

ఓ పడుచా ! నీవేల యీ మృతుడగుపతి చెంతపడి యున్నావు ? ఇటునుండి లేచి జీవితులగు మనుష్యుల చెంతకేగుము. నీవు వరించుపతికి నింతే సంబంధముండినది.

అ. 18. 3. 2

మృతుడగు పతిసంబంధమును ద్రెంపి జీవితరాలగు స్త్రీకి వివాహము గావించబడినది. ఇదిచూచితిమి గాఢ శోకాంధకారముననున్న యీస్త్రీని నేను బెండ్లాడితిని.

అ. 18. 3, 4.

పడలివని :— ఆందమగు స్త్రీలందరు వచ్చియున్నారు. పడలి లేమ్ము, బలిమును పొంది యుత్తమ పత్నివి గమ్ము. ఉత్తమసంతానము గలదానవుగమ్ము. ఈ గృహ-యజ్ఞము నిన్నా క్రియించినది. కావున కడువబూని యింటి పనుల దీర్పుము.

అ. 11. 1. 5.

కుద్దమును, గౌరవర్ణమును, పవిత్రీకరము, పూజ్యభావములు గలిగి నీయింటి పనులలో దత్తచిత్తవుగమ్ము.

సీసపుగుండ్లు :— సీసమును వరుణుడాదేశించెను. దానిలో
నగ్నియుకలదు. ఇందుచేసీసమును నాకిచ్చెను. అది దొంగల నశింప
జేయును. అ. 1. 16. 2.

ఈసీసము దొంగలను, శత్రువులను పొరద్రోలును, పితాచాది
కర్మారజాతులదీనివలననే గలుగును. అ. 1. 16. 3.

మా ఆవులను, గుఱ్ఱములను హింసించువేని నిన్ను సీసపుగుండులతో
గాయపరచెదము. ఇకమా వీరుల నెవరును నాశమొనర్పరు. అ. 1. 16. 4.

యుద్ధము :— కూరుడా ! నీ బాహువులు బాణములుగను,
పరాక్రమము ధనువుగ నున్నవి. కరవాలము, పరశువులాదిగాగల శస్త్రముల
శత్రువులపై బ్రయోగింపుము. అ. 11-9 [11] 1.

మిత్రులారా ! లేండు, తగినరీతి నాయత్తులుగండు. మిత్రులగుచాకిని
రక్షింపుడు.

వీరులారా ! లేండు, పగకట్టు నుపాయములనన్నిటిని గ్రహించి
శత్రువులపై దండెత్తుడు. ముట్టడిని చాటుడు, అ 11-9. 2. 3.

కూరులారా ! మీసేనాపతి పారుమన్న శత్రుముఖ్యుల లెక్కిడి
చంపెను. వీరిలో నొకరును మిగులలేడు. అ 11-9 [18] 2.

శత్రువుల గుండెలు జారనీ, పోణములు లేవిపోనీ, ముఖములు
వాడనీ, అయిన మాకు జయముచేకూరనీ, అ 11.9 [11] 2

ధైర్యము గలవారును, ముట్టడించు వారును, ప్రచండవీరులును,
ధూమాస్త్రమును ప్రయోగించువారును, శత్రువుల చిన్నాభిన్న మొనర్పు
వారునుగల సైన్యము నాయత్తపరచుడు. అ 11. 9. 22.

ఓ నైసితురాలా ! రక్తపతాక నెగురజేయువారే విజయమును
గాంతురని నే నెఱుంగుదును. అ 11. 10 (18) 2

కవచములు గలవారును, లేనివారును సగు శత్రువులు జచ్చి పడి యున్నారు. వాని కుక్కలు దినుచున్నవి. ఆ 11. 10 (12) 24.

ధూమాస్త్రము :— మరుద్గణములారా! నలువైపుల నుండి మాపైబడుచున్న శత్రు సేనను చీకాకు పరచుడు. ఆ 3. 2. 5.

క్షయకు సూర్యచికిత్స :— అంగముల శిథిలమొనర్చు క్షయ వ్యాధి తన విషమును పాదముల, జానువులు, శ్రోణులు, కుక్షి, కటి, మస్తక, కపాల హృదయదులలో జేర్చుచు. అట్టి విషము సూర్యకిరణములచే నాశమొందును. ఆ 9. 8. (13)

క్షయకోగమా! నీ యన్న సెల్లెండ్రగు కఫకాలతోడను, నప్తి యగు నుబ్బసముతో మరణ శయ్యపైనున్న వాని చెంతకేగును. ఆ 5. 22. 12.

భయపడకుము, నీకు జావులేదు, నీకు దీహ్వాయువునిత్తును. నీ యంగ మునుండి జ్వరమును బోద్రోలేదను. క్షయను నీనుండి తొలగ జేయుదును. ఆ 5. 30. 8.

రోహిణి (మందుదినుచు) గుణము :— విరిగిన యెముకను పొందించును. దీనివలన మౌంపమజ్జలు నతుకుకొనును. ఆ 4. 22

కత్తిచే నరుగబడినను, తాతిచే నలిగినను, కుశలుడగు వానిచే రథము బోడింపబడినట్లు, అంగములు పరస్పర మతుకుకొనును. ఆ 4. 12 7.

రావిచెట్టు :— రావి యున్నాదమునకును, వాటమగు గాయ మునకును- మేలైన మందు.- ఈ యావధము దీహ్వాయువునిచ్చునని దేవత అందురు. ఆ. 6. 109. 1.

వృష్టి (వృశ్చి) వర్ణి :— ఘాతుకు నీ యావధము కోగ క్రిముల నశింపజేయును. ఆ. 2. 25, 1

శ్యామా—: ఈ వనస్పతి శరీరచ్ఛాయను చక్కదిద్దును. మిక్కిలి
తెల్లవృత్తును బోగొట్టును. అ 2. 24. 4.

దశమూలములు :— సంధికోగముల కుదుర్చును. అ 2. 7. 1

అపామార్గము :— ఆకలిదస్వలు లేకుండుట, ఇంద్రియములు
క్షీణించుట, సంతానము లేకుండుట మున్నగుగల వ్యాధులపామార్గమున
గుదురును. అ 4. 17. 6

కీటాణువులు :— నల్లప్రక్కలుగల నల్లని వన్నెగల కీటాణువుల
నన్నిటిని నాశమొనర్చును. 5. 23. 5

హాని కలుగజేయు రోగక్రిములన్నియు గ్రిందిభాగమున జీకటిలో
నుండును. అ 2. 25. 5

బాధకలిగించునవియు, వడికించునవియు, వివరముక్తములునగు జంతు
వులు గొన్ని కన్నులకు కనిపించును. కొన్ని గనుపడవు. అ 5. 23. 9

కంటికగపడునట్టియు, గనపడనిట్టియు, భూమిపై బారాడునట్టియు,
కపోలమునబుట్టుకట్టి క్రిముల నాశమొనర్చును. అ 2. 34. 2

పేరీవులలో, తలలో, ప్రక్కలలో నుండు క్రిములను నశింప జేయు
ధను. అ 2. 32. 4.

మూడుతలలు, వీపులు గల పలువన్నెల క్రిముల నష్టమొనర్చవలెను.
అ 5. 23. 9.

మార్మ్య దుదయాస్తమయములందు క్రిముల నశింపజేయును.
అ 2. 32. 1

నీ కనులు, ముక్కు, చెవులు, గురువ, తల. నాలుకల నుండియు.
కంఠ శిరములు, అస్థిసంధులు, ప్రక్కయెముకలు, వెన్నెముక, హృదయము.

క్రోమము, పితృశ్రమము, స్త్రీహ, యకృత్తు మున్నగు చోట్లనుండి సర్వ
రోగముల దీనివేయుదును. అ 2. 33. 1. 2. 3.

వర్ణచికిత్స :— నీ పాండు రోగము (పసుపువన్నె గలిగి
యుండుట), హృదయవేదన ఎరుపువన్నెలులో మూర్ఛకిరణముల శోధించి
శరీరముపై వైచుటచే దూరిమగును. అ 1. 22. 1.

దీర్ఘాయువు (ప్రాప్తించుటకు నిన్ను నున్నపుల నెరుపువన్నెచే
గప్పి కైతును. అ 1. 22. 2.

ఎఱుపు వన్నెనుండి మూర్ఛ కిరణమును తొనిపి శరీరముపై వైచుట
చేతను, నెట్టావు పాలు ద్రావుటచేతను దీర్ఘాయువు గలుగును.
అ 1. 12. 3

మూత్రవ్యాధి మందు :— శరకండ్ (?) మూత్రబంధమును
విప్పి అధికముగ మూత్రమును వెడలజేయును. ఇది మాకు దెలియును.

మూత్రకోశమున శలాక వేయుట :— నీ మూత్రద్రావరమును
జెలువరింతును. చెఱుపు కట్టవిప్పుటచే నీరు బారనట్లు నీ మూత్రము
వెడలును. అ 1. 3. 7.

కుష్మఘ్ననకు చికిత్స :— రజనీ వసస్పతి, తెలుపు, నలుపు, మట్టి
వన్నెలుగల కుష్మఘ్నను బోగొట్టును.

బ్రాహ్మణావమానము :— , ఉగ్రో రా బా మ శ్య మా నో
బ్రాహ్మణం యోచిత్సతి, పూతస్సింద్యతే రాష్ట్రం బ్రహ్మణోయత్ర
శీయతే. అ. 5. 19. 6

‘తద్వైరాష్ట్రమాశ్రయతి నానంభిన్నామి వోదకం! బ్రహ్మణం
యత్ర హింసంతిరాద్యాష్ట్రాహంతి దశ్చనః’ అ 2. 19. 8

తూరకర్మ:— ఈ కుశలుడగు నాయీ ఛరిక గొని వచ్చెను. వాడు శిశువుగ వేషిసిక్కు గొనివచ్చియుండన మొనర్చుగాక. అ, 6. 78. 1

ఛరిక వెంట్రుకల దీయనీ, వెంట్రుకల వేషిసిట దహపవలెను, దీనివలన బాలకులు దీక్షాయులగుదురు.

ఉపనయనము :— ఈ మేఖలను గట్టిన యాచార్యుని దివ్యశాసనము చనునెంతయు. అదే మమ్ము బంధనముచుండి ముక్తలజేయునా. అ 6, 133. 1

ఈ మేఖలను ఛరించి శ్రద్ధ, తపస్సు, ఆప్తవచనములచే మతి, మేధల ఛరింతుము. మాకు దానివలన తపోదమములు కలుగును, అ. 6, 133 4

వస్త్రముల నేయుట :— పలువన్నెల దారములతో రూపరులగు నిద్దరాడువారు 6 పడుగు గుంజల చెంతకు వచ్చిరి. ఆ గుంజలకు జుట్టుబడిన యొక దారము నొకతె లాగగా నింకొకతె జేర్చును, వారిలో నెవరును పనిని జెరుపరు. అ 10. 1. 43

ఈ వస్త్రములోని యోతప్రోతములగుతీవలు, అంచులు, ఫణలదావరా అందముగా నేయబడినవి. అ 14. 2. 51

మనస్విజనులు సీసపుయంత్రముచే పడుగుదారముల బరచి మనస్సుతో వస్త్రముల నేయదురు. య. 19 8

రాజ్యవ్యవస్థ:— స్పష్టాదిలో రాజులేని ప్రజాశక్తి మాత్రమే యుండినది. ఇట్టియరాజకన్యీతిని జూచి యందరును భయపడి యింకెంత కాలమట్లుండునో యని తలచిరి.

ఈ ప్రజాశక్తి విజృంభించి గృహపతులలోనికి మారినది. అనగా వేరువేరు మనుష్యులయొక్క న్యవస్థిత కుటుంబము లేర్పడెను.

ఇట్టిప్రజాశక్తియు విజృంభించి సభారూపమున పరిణతించెదినది. సభలో ప్రవిష్టాడగు వానిని సభ్యుడనుచుండిరి.

అ ప్రజాశక్తియు సుత్కృంతమై సమితిగా మారినది [ఎన్నికల పథ], దాని సదస్సులు సామితులన బరిగిరి.

అట్టి ప్రజాశక్తియు మీరి యా మంత్రీణ [మంత్రిమండలము] ముగ మారినది. దీనిసభ్యులు మంత్రులైరి.

అ. 8. 10. 1-2. 1. 89- 10. 11. 12- 13.

తరువాత రాజేర్పడెను. ఇతడందఱిని రంజింపజేయఁ జాడగుట రాజుని పిలువబడెను.

అ 15. 9. 3.

జాతకర్త :—విడ్డలగు పడతి తనయంగముల కోమలములగు నట్లు జేసికొనవలెను. మేమామెకు పురుటింటి నేర్పాటు చేసెదము, బాలింత రాలా ప్రసన్నువుగము.

అ. 1. 11. 3.

ఓ శ్రీ! నేను నీగర్భహర్షమును, యోనిని, దాని చెంతగల వాడులను విస్తరిల్లి జేయుదును. ఇట్లు జేయుటవలన గర్భమవలీలగా వెలికివచ్చును. అప్పుడునేను మావి [జరాయువు] నుండి కోమలడగు బాలుని, తల్లిని వేరుపరతును.

అ 10. 11. 6.

అన్న ప్రాశంసము :— బాలకా! మధుగములై, దుద్యములగు యవలు, బియ్యము నీకు బలమునిచ్చి కల్యాణ ప్రదములగు గాక. ఇవి తయను గలిగింపవు.

అ 8. 2. 18.

బలిష్ఠములగు తోడలుగల జానా! సరియగుచీతిని గర్భము ధరింపుము. పుష్టిదాత రజోవీర్యము నీ గర్భమునకు బలమొసగనీ.

అ 5. 20. 3

ప్రాణాపానములు నీ గర్భమునకు బలమొసగనీ. సత్పురుషులు, విద్వాంసులు నీ గర్భమును పుష్టికరింపనీ. ఇంద్రాగ్నులు నీ గర్భమునకు బలమొసగనీ.

అ 6. 17. 4

రాజగు వరుణుడు దివ్యౌషధము నెఱుగును. నీవాగర్భకారణౌషధమును ద్రావుము.

అ 5. 15. 6

పుంసవనము :—ఓ యువతీ ! నీవేకారణమున వంధ్యవైతివో
దానిని మేము నీనుండి తొలగించుచున్నాము. అ 3. 23. 1

నేను పుంసవనమొనర్తును. దాన నీ గర్భముయొనిగతమగును.
అ 3. 32. 5

పుంసవన మొనర్పబడినది. శమీ, ఆశ్వర్థములీయబడినవి. దీనికి మరల
నివి ప్రాపించును. అ 6. 11. 1

నిన్ను కేవలము గృహస్థిత్యములకై సుప్రసిద్ధులును, ఉదార
హృదయులగువారు నాకొసంగియున్నారు.

సౌభాగ్యమునకై నిన్ను చేబట్టుచున్నాను. నీవు నాతో వృద్ధాప్యము
వరకుండుము. అ 14. 1. 5

వీరత్వమునకు లోటు లేనిదియు, సనప్రాప్తి యగునట్టియు మార్గమున
మేము నడచెదము. అ 14. 2. 8

ప్రియమగు చూపులుగలదానా ! నీవు పతికి రతి సమానవును,
సుఖకాయునివి, కార్యనిపుణువు, నేవాపరాయణువు, నియమపాలన మొనర్చు
దానవు, వీర పుత్రుల నొసగువానవు, మరదులయెడ ననురాగము గలదానవు
గమ్ము.

గర్భాదానము :—పుత్రులగోరు స్త్రీ తన పతివలన, ఈశ్వర
కృపచే, పుత్రుని గాంచును. అ 6. 81. 3

పురుష జనసేంద్రియము గర్భమున వీర్యధాన మొనర్పజేయును. ఈ
యంద్రియము మేరుదండ నుస్తిస్కాంగములచే సంగ్రహింపబడిన వీర్యమును,
బాణమును రెక్కవలె, యోనిలో విసరును.

కన్యాదానము :—వరుడా ! ఈ కథువు నీ కులమును రక్షించును,
దీనిని నీకై యొసగుచున్నాను. ఈమె యెప్పుటికిని తలిదండ్రులలో నుండి
స్వబుద్ధితో శత్రువు విషయముల గనుగొనరీ. అ 1. 14. 3

పత్నికిగలపని :—సాభాగ్యవతులందరు వచ్చి యున్నారు. పడతీలెమ్ము, బలము పొందుము. పతికి సుత్రము పత్నికై పుత్రివతివిగమ్ము. యజ్ఞము లొనర్చుము. కడువలతో నీరుదెమ్ము. అ 12. 1. 14

మిరుభయలిట నుండుడు. వేరుబడకుడు. పుత్రిక, స్త్రీలతో గలిసియాడుచు మియుత్తమ గృహమున దీర్ఘకాలము వరకానంద మనుభవింపుడు. అ 14. 1. 22

బలవంతుడగు సముద్రుడు నదీ సామ్రాజ్యము నేర్పరచినట్లు నీవును పతిగృహమునకు జని సమ్రాటుని పత్నివిగమ్ము. అ 140. 1. 43

నీ మామ, బావ, మరది, అత్తలతో మహారాణి వలె నుండుము. అ 14. 1. 44

వేదకాల సామాజిక జీవనము

వేదకాలము క్రీ. పూ. 8000 సం॥లై యుండునని పూర్వపు టధ్యాయములలో తెలుపవలెనది. అయిన నీ కాలములో న్యాయల సాంఘిక దశ ఎట్టిదిగానందెననుట తెలియదగినది. మనము ఋగ్వేదపు హిమాగమ పూర్వకాలమును బాగుగ తెలిసికొనికాలనప్పటికిని, హిమాగమానంతరము భారతదేశమున జరిగిన యశేకవిషయముల గురించి యూహింప గలము.

వైదిక కాలములో వివాహసంబంధములు యువావస్థలోనేర్పడి అడవ పరియంతముండెడివి. 'వివాహ' మను శబ్దముగాని, 'కన్యాదానము' గాని లేకుండెడివి. కన్యాదానమునకు సంబంధించిన యేకైకమంత్ర మధర్వణవేదమున అధ్యునికైని-దొరుకుచున్నది. పత్యనంతర మితరపురుషునితో పూర్వసంబంధమునకువలెనే పొంగుబాటు జరుగుచుండెను. అడవిడ్డలు తల్లి వంశమున లెక్కకురాకుండిరి; వారు తల్లికి వారసులుగకూడ కాజాల కుండిరి. తండ్రియే కుటుంబమునకు రక్షకుడు, పాలకుడుగనుండెను. తల్లిపై కొడుకులకు దామిత్యముండి, యామె సంపత్తియైయుండిరి. చాలి వర్ష

భేదములాకాలమున- ఋగ్వేదకాలమున లేకుండెను. కుటుంబములుండి, తండ్రియేవాటికి ముఖ్యుడుగనో, లేక గృహపతిగనో యగుచుండెను.

పశుపత్న్యదుల గుర్తించి, వాటిని మచ్చికచేసికొనువిషయ మిదివరకే వ్రాయబడినది. శిల్పమున, నిల్లు, గ్రామము - పత్తనముల బెంచుట, బాటలు, బావులు, పురోద్వానముల వెలయించుట, పడవల నుపయోగించుట, దారము తీయుట, వస్త్రపరిశ్రమ, ఉన్ని పరిశోధన, చర్మాంబరనిర్మాణము; వస్త్రాలు వేయుట మరియు కలపపని యార్యులు మిక్కిలి నేర్పుతో చేయ గలిగియుండిరి.

వ్యవసాయము వారిముఖ్యవృత్తియగుటచేనాగలి, బండి, గాను [పశుము], నోగ, కాని మున్నగు పనిముట్లునుగురించి పక్షపక్షవ్రాయబడినది. కులపతులనేకులు తమ పరివారసమేతముగా పచ్చికబయళ్ళ నెమకుడు భారతమున సాగిపోవుచుండిరి. వార నార్యులతో యుద్ధమొనర్చుచుండిరి. ఈ యుద్ధములను, వీరీ నైపుణ్యమునుగురించి యీ వరకే తెలుపబడియున్నది. బంగారు, వెండి, యినుము మున్నగుధాతువులీవరకే వీరి కరగతములైనవి.

క్షైదికార్యులు గౌరవస్థముగలిగి, యెత్తై బలసాందర్యములచేనొప్పుచు, యోధులుగను, సహిష్ణులుగను, మేధావంతులుగనుండిరి. వారెల్లప్పు డగ్నిని తమవెంట నుంచుకొనుచుండిరి. వారు గంభీరతై ప్రకృతివిషయముల దెలియుచు, తద్రహస్యముల నుపాయములచే గనుగొనుచుండిరి.

ఆర్యులకు సముద్రములను గుఱించియు సముద్రయానమును గురించియు మిక్కిలి యనుభవముండెను. వాణిజ్యములో కుశలతగలిగి యధాతథముగ వస్తువినిమయము గావించు చుండిరి. యవలు, గోధుమలు ముఖ్యముగ పండించుండినవి. ఆర్యులు మాంసమును దినుచుండిరి. మత్తుగలిగించు వస్తువనిన కేవలమొక 'సోమ' లతమాత్రముండినది. దానిరసమును పాతో నేవించుచుండిరి. ఆర్యులు తూర్పునకు సాగినకొలది సోమలతలభింపక మద్యము నే సోమరసమునకు మారుగ వాడ వారంభించిరి. ఉన్న దూదినుండి వస్త్రములనేసి, అదము లగు వస్త్రాలన్ని వాడుకొనుచుండిరి. వారడవులలోని ప్రదేశములకు నిప్పుం

టించి కుధ్రిపరచుకొనుచుండిరి. ఇట్టిక్రియకు వారు “పృథ్వీముండన” మని పేరిడిరి. సుందరములగు రథముల జేయుట, స్వస్థా భరణభవన, లోహముతో శస్త్రముల జేయుటయనిన వారికి మిగులయిష్టము. మెడ, చేతులు, కలల నాభ్యణములచే నలంకరించుకొనుచుండిరి. ఇనుపసగరాలను గుఱించి వ్రాయబడియుండుటచే నాకాలమున కోటలు గూడ నుండి యుండును. వేలకొలది స్తంభములుగల భవనములు తాతిగోడలపై నిర్మింప బడియుండెను. రాజు, ప్రజాపతు లంశకుముండేప్పడి ఏనుగులపై నెక్కి మఠ్రులతోగూడి యూరేగుచుండిరి. చింబోతలు, పొట్టేళ్ళు, దున్నలు, ఒంటెలు, కుక్కలు మున్నగునవి బరువుల మోయుచుండెను. సింధునుండి సరస్వతివరకును, పర్వతములనండి సముద్రపర్వతమును గల భరతఖండ మును ఋగ్వేదకాలము నార్యులు జయించియుండిరి. ఆగంగపర్వతము వారి యధికారముకొల్పిచుండినది. లే నమల పరిసరములలో నైనుసమూహములు, లేక ప్రజాతంత్రములుండినవి. అవి ‘పంచజన’ యనబడుచుండెను.

ఋషులు సదాచారలగు సగ్గుహస్థులవలె భార్యా పుత్రాదులతోడను, ధనధాన్యములతోడను వసించుచుండిరి. కృషి, యుద్ధాదులొనర్చుచు హోమముల జేర్చుచుండిరి. స్త్రీలకు పరదాపద్ధతి లేకుండెనది. ఋషులకు వగ్గాదిభేదములులేక సామాన్యులతో నైనను వివాహసంబంధములు నెఱపుచుండిరి. వర్ణము అనునది ఆర్యానార్యులలోని భేదమును సూచించు శబ్దమైయుండినది. ఆర్యుల వేర్వేరు తెగలలో భేదమేమియు లేకుండెనది. ఒకే పరివారములోని జనుల కనుకుతోచిన వేర్వేరువృత్తుల జేయుచుండిరి. ప్రతి కుంటుంబమునకును పురోహితుడే యజమానికి భావింపబడుచుండెను.

వేదములలో మూర్తి పూజను గురించిగాని, కన్నిర్వాణమునుగురించిగాని ప్రసక్తిలేదు. ప్రతికుంటుంబమునను అగ్నిరక్షింపబడి, వేదసూక్తులచే దధి, పుత్రాదులదుష్టి బొందుచుండెను. స్త్రీలకు పురుషులతో సమాన ప్రతిపత్తి యుండినది. వారు యజ్ఞయాగాదులలో భాగమువహించుచుండిరి. స్త్రీలలోగొండలు ఋషిపదవులనంది, విదుషీమణులగునుండిరి. కొండలు ఋషులవల్లించుచు, హోమము జేయుచుండిరి. వారిలో గొండ రాజన్యపర్వతముగ గన్యాత్వముచేగడపుచుండిరి. వివాహితులై యుండుట

కువిర్బంధమేమియు లేకుండెను. ఈ కన్యలు దమ పితృతాత్తనులతో గొంత బడయుచుండిరి. గృహిణులు జతురలై పశిత్రమలయందభిరుచి గలవారుగ నుండిరి. వారు వేకువలేచి గృహకృత్యముల నారంభించుచుండిరి. కొందరు వ్యభిచారిణులుండిరి. ద్యూతప్రచారమున్నను నింద్యమైయుండెడిది. వివాహములలో నుచ్చములగు పృతిజ్ఞలు గావింపబడుచుండెను. సనవంతులు, రాజులనేక భార్యలుగలవారుగనుండిరి. ఇల్లాండ్రు వర్ణించుపట్ల వారి నివసతులనుగూడ వర్ణించిరి. ఇట్టి యుల్లేఖములంతిమ సూక్తులలో గలవు. ఔరస పుత్రులులేనివాడు తన దాహితుని గైకొనుచుండెను. కుమారుడే తండ్రినూస్తికి స్వామియగుచుండెను. మాతురుగాడు. కొడుకులను బెంచు కొనుపద్ధతి [ఔరసులు లేనప్పుడు] నంతగా జరుగు మెచ్చకుండిరి. శత్రువుల జయించి యన్నమును సంపాదించు పుత్రులుగలుగ వలెనని ప్రతివాడును గోరుకొనుచుండెను. చరణానంతరము పరలోకప్రాప్తియగుననివారివిశ్వాసము. మృతునకు నగ్ని సంస్కారముజేయుటయు, నట్టిభస్మముపై దిబ్బల [సమాధుల] గట్టుటయు నాటి యాచారమై యుండెను. వితంతువులితరపతులతో సంబంధముగల్గించు కొనుచుండిరి. వారు వైషమ్యభారమును సహించుట నాటి ఋషుల కిష్టమైయుండలేదు. ఋగ్వేదకాలపు ఋషులను గురించి యీమకే తెలుపబడినది. దాన వారు ప్రకృతిశక్తుల నారాధించువారుగ నుండుట దెల్లము.

వైదికసూక్తులదెలిసిన ఋషులెక్కువగ సన్మానింప బడుచుండిరి. వారిని రాజులు గౌరవించుచుండిరి. కొన్ని ప్రత్యేక కుటుంబములవారు మిక్కిలి ప్రశస్తిగాంచియుండిరి. అట్టివానిలో వశిష్ట విశ్వామిత్రకుటుంబముల వారెన్నదగియున్నారు. అయిన బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ వివక్షత లేక భక్తబోధకులును, యోధులును వారేయైయుండుట మిక్కిలి గమనార్హమైనవిషయము.

ఈ కాలము క్రీస్తుకు 2000 సం॥కు నుందని యూహింపబడుచున్నది. ఆర్యులు సుతలజనుదాటి, గంగా యమున తటములందిరుగుచు దక్షిణముల కాశీ, చురయు సుత్తరవిహారమున గొప్ప 2 రాజ్యములస్థాపించి యుండిన దినములవి. బ్రాహ్మణోపనిషదారణ్యకములలో గంగాతీరమున నివసించు నార్యుల కురు, పాంచాల, విదేశాజాతులయు, వారిప్రబల

రాజ్యములయు నాగరకతల గురించియు దెలియును అన్ని కూతగ్గింధములు బ్రాహ్మణముల తరువాత నే వెలసిన విషయ మీ వరకే తెలుపబడినది. ఆకాలమున పురోహితుల ప్రాబల్యమున్నట్లు బ్రాహ్మణములనుండియు, క్షత్రియుల ప్రాధాన్యము పనివత్తులనుండియు దెలియును. బ్రాహ్మణక్షత్రియులు సంఘమున తమ జాతీయతను నెలకొల్పినమకట్టినట్లు బోధపడుచున్నది. అప్పుడు వారి స్థితి వ్యక్తిగతముగ నుండి క్రమముగ సమిష్టిగా మారసాగెను. అంతవరకు బ్రాహ్మణగ్రంథము లీశ్వరీయ జ్ఞానమనియు, వేదములకు బ్రాహ్మణములనుకూలించు వ్యాఖ్యలనియు తలచబడుచుండెను. బ్రాహ్మణములలో ఢిల్లీయండి ఒరిస్సావరకు ప్రబలరాజ్యములు విస్తరిల్లియుండుటను గురించి వ్రాయబడినట్టివరకు తెలిపితిమి. ఈ రాజ్యములలో గ్రామ, నగర, జనపద, పరివద్యాతకాలాదికములు వెలసియుండెను. వేయేల సంపూర్ణముగు నాగరకత వెల్లివిరియుచుండెను జనక, అజాతశత్రు, జనమేజయ, పరిక్షితాది ప్రతాపశాలురగు రాజుల కర్ణక లిచట మనకు గాన నగును. అయిన దక్షిణ భారతమున నివసించు వానిని గురించి యేమాత్రముల్లేఖింపబడలేదు. దీన నవశ్యముగ వాటి యాధ్యులకు దక్షిణప్రదేశ పరిచయముండ లేదనచ్చును.

కురు పాంచాలము లార్యుల ప్రాచీన రాజవంశములు. నేటి ఢిల్లీ సమీపమున కురువీరుల ప్రసిద్ధమగు రాజధానియుండినది. కురుకుని యుద్ధములలో వివరింపబడిన చంద్రవంశీయులగు సుత్తర 'కురు', మరియు సుత్తర 'చూద్ర', వంశజులు హిమాలయముల కావలవనించుచుండినట్లు ఐతరేయ బ్రాహ్మణములనుండి తెలియుచున్నది. 'టాలమి', నుడివిన 'ఓహోర్కోర్ట్' ఉత్తరకురువంశమే, అయిన నీ జాతి 'కాశ్మిర్' మార్గమున కాశ్మీరమున వసియుంచుచు గంగా తటముల వరకు సాగివచ్చినది. నీటిపట్టులందు వసిించు కురుకులనును జూచి పాంచాలులు ముందుకు నడచి 'కనాజ్' [కన్యాకుబ్జము] సమీపమున తమ రాజ్యమును స్థాపించిరి. ఈ పాంచాలులు ఋగ్వేదమున నుల్లేఖింపబడిన 'పంచజ', నులే యగుదురు.

ఈ యుధయకుల వర్ణనములతో బ్రాహ్మణములు నిండియున్నవి, వీరి యజ్ఞాదంబకము, పురోహితులకీవి, విద్యా పరాక్రమములు, సభ్యత మున్నగునవి బ్రాహ్మణములనుండి విశేషముగ దెలియును. వీరవృద్ధు

కోలము కృషీశులు, చాపసున్నానైపుణులు. వీరి చెంత రాజ్యసంపద, సుఖశీతలైష్యము, రాజసౌహృదములు, మంతులు, రాజసభలు, రథగజతురగ పవతి దళములుండినవి. క్రియముగ పురోహితులుపైకిసాగుచు ధర్మకార్యముల బెంచునారంభించి. ధార్మిక, సాంఘికానుభవము నియమానుసారముగ ప్రజలకు గలిగింపబడుచుండెను. స్త్రీలకు తగిన గౌరవము లభించుచుండెను. వారు స్వతంత్రులుగ నుండిరి. కొందర నేకపత్నులను జేసికొనుటయు వాడుకలో నుండినది.

మరు, పాంచాలరాజు యుద్ధములు జరుగుచుండినవి. గంగాయము నల మశ్యప్రదేశము జనాకీర్ణమైనప్పడు గొందరు గంగనుదాటి ముందుకు సాగిరి. వారి ప్రకారముగ నదులదాటుచు పుర్వాభిముఖులై “గండకీ, నదీతీరము వరకు వ్యాపించి రాజ్యములు స్థాపించ గలిగిరి. “గండకము” కోశలమునకు బూర్వమునను, విదేహమునకుపశ్చిమమున నుండినది. లోలోన విదేహుల రాజ్యముత్తర భారతమున ప్రధానరాజ్యమయ్యెను.

జనక చక్రవర్తినిగురించి బ్రాహ్మణములనుండియు, నుపనిషత్తుల నుండియు మనకు దెలియుచున్నది. ఇతడు రాజా మాత్రమే గాక, గొప్ప విద్వాంసుడై యుండెను. ఇతడు శాస్త్రాధ్యయన జేయుచు విద్వాంసుల దుష్టి నొందించుచుండెను. ఇట్లు జేయుటవలన నీతని కఖండఖ్యాతి జేహరి యుండినది. ఒకప్పుడు గాశీరాజగు నజాత శత్రుడు “ప్రజలు తమకు నిజమగు సుగతుడు జనకుడే యని పరుల లిడుచున్నార”ని నుడివెను. ఈ జనకు నాస్థానముననే మిక్కిలి ప్రజ్ఞావంతుడగు యజ్ఞవల్క్యుడు పురోహితుడుగ నుండెను. ఇతడు యజుర్వేదమును సంస్కరించి, శతపథ బ్రాహ్మణమును రచించెను. యజ్ఞ విధులను జక్కగ దెలిసినవాడైనను పురోహితుల మిక్కిలి గౌరవించు చుండెను. ఇతనికి యజ్ఞ కర్మలలో నంతగా పట్టంపు లేనట్లు శతపథ బ్రాహ్మణము నుండి సుప్రసంగమగుచున్నది. జనకుడు పురోహితులకు దెలియని బ్రహ్మజ్ఞానమును బడసి యుండెను. ఈ కారణమున ననేక పురోహితులు విద్వాంసులు బ్రహ్మజ్ఞానమును బడయుటకై యీతని చెంత కేతెంచు చుండిరి. అతడందర నాదరించి సత్కరించు వాడు. అయిన నీ రహస్యమును మాత్రము బయల్పరచు వాడు కాదు. ఆ కాలమున త్రిత్రియులు కర్మకాండనేవగించు కొనుచుండిరి. క్రియా

సంస్కారములలో కేమియు లేదని గ్రహించినను, బ్రహ్మకర్మలవిధిగా జేయుచు తత్వము నశ్వేషించుచుండిరి. వారొప్పున ఆత్మేశ్వర పంచార ప్రయత్నమునకు బ్రాహ్మణులు దమయోగము నొప్పుకొని యుండిరి. ఈ విదేహ దేశపు రాజుపనివదివచారముల రేకెత్తించుటచే రాజులు, విద్వాంసు లీతని నధికముగ గౌరవించుచుండిరి.

ఉపనిషత్తులలో ననేక ప్రమాణములు, క్షత్రియులే ధర్మబోధకులుగ నుండిరను విషయమును జాటుచున్నవి. ఉపనిషదధ్యాయములలో నీ ప్రమాణముల సంగ్రహ పరచితిమి. (కీ. పూ. 2,000 సం॥ ల నాడు బ్రహ్మజ్ఞానమును క్షత్రియులు బడసియుండిరి.

బ్రాహ్మణ గ్రంథములు

నాలుగుజేల సంవత్సరముల నుండి వేదములు యజ్ఞయాగాది కర్మల ప్రోత్సహించుచున్నవని మహర్షులొప్పుకొని యున్నారు. బ్రాహ్మణము లను వేదములు గనే సమ్మతించిన వారిలో శబర, పితృభూతి, శంకర, కుమారిల, విశ్వరూప, మేధాతిథి, కర్క, వాచస్పతి, మిత్ర, రామానుజ, ఉబ్బట, సాయణాదులు, కలరు, అయిన 19 వ, శతాబ్దాంతమున బ్రాహ్మణములు వేదములు గావని దయానందుడు జాతెను. (కమమున నాంగ్ల విద్వాంసులు వైదికాను సంధానము వైపు తమ లక్ష్యమును సారించిరి. అధర్వణవేదమును గురించి వ్రాసిన ప్రకరణములలో నుపనిషదులయు; బ్రాహ్మణములయు నుదాహరణముల బొందు పరచితిమి. అవిగాక “గోపధ” బ్రాహ్మణము [పూ. భా. 2-10] లోని యీ వాక్య ఇంకను సపష్ట మొనర్చుచున్నది.

“ఏవమిమే సర్వేవేదాన్నితాః సకల్వాః సరహస్యాః సబ్రాహ్మణాః
సోపనిషత్కాః సేతిహాసాః సాన్వాఖ్యానాః సపురాణాః ససర్వరాః
ససంస్కారాః సనిరుక్తాః సాను శాసనాః సాను మాన్వనాః సవాక్యో
వాక్యాః”

అర్థము :— ఈ ప్రకారముగ సమస్త వేదములు కల్పములతో, రహస్యములతో, నుపనిషత్తులతో, నితి హాసములతో, అన్యాయానములతో, బుర్రాణములతో, స్వరగ్రంథములతో, సంస్కార గ్రంథములతో, నిరుక్తములతో, ననుకాసనములతో, ననుమార్జనములతో, వాక్యవాక్యములతో వికసితమైనవి.

ఇవిగాక, పాణిని తన యష్టాధ్యాయితో నిట్లు వివరించి యున్నాడు:

1. దృష్టం సామ 4-2-7 3. పురాణపోక్షేష బ్రాహ్మణకల్పేష
4-3-105

2. తేనప్రోక్తం 4-3-101 4- ఉపజ్ఞానే 4-3-115
5- కృతేగ్రంథే 4-3-116

మిథ్యాంసా నూత్రమున [12-3-17] గూడ బ్రాహ్మణములు సంహితలనుండి వేరని తలచ బడినవి —

“మంత్రోపదేశో వానభాషికస్య ప్రియోపపత్తే రాబ్ధిక శ్రుతిః ||”

భాషికములు శ్రుతులుగాని యర్థము.

“భాషాస్వరో బ్రాహ్మణే పృచ్ఛత్తః”

బ్రాహ్మణములలో భాషాస్వర ప్రయోగమున్నది. పై నుదహరింప బడిన ప్రమాణములకన్న ముఖ్యవిషయ మేమన నే విద్వాంసుడును బ్రాహ్మణ గ్రంథములను గురించిన ఋష్యాదుల యనుక్రమణికను వినలేదు. సంహితల ఋష్యానుక్రమణిక యుండినప్పటికిని శాఖల పేరుతో వ్యవహార మగుచున్న బ్రాహ్మణ భాగము, సంయక్త సంహితల యనుక్రమణికలలో గూడ బ్రాహ్మణ భాగముల యనుక్రమణికల యొక్కయు ఋషుల పేర్కొన లేదు. కేవలము ప్రజాపతిని మాత్రమే బ్రాహ్మణముల ఋషి యని పలికి యీ విషయమును వదలివేసిరి.

బ్రాహ్మణ గ్రంథములకు వేద సంజ్ఞ యేకలిగినో విచారించిన, పురోహితుడు వేదములు యజ్ఞపరములను సంప్రదాయమును వలయుంచి

తద్వారా భృతి సేర్పాటు చేసికొనెను. వేదముల గంతస్థ మొనర్చు కొనుటయే యతని పని. ఇంతేగాక వేదములకు తన దోచినట్లుగా బ్రాహ్మణముల నుండి వ్యాఖ్యల జేయజేసెను. కావుననే యతడు బ్రాహ్మణ గ్రంథములకు మహాత్వము గల్పించెను. కాశీలో విశుద్ధానందుడు దయానందునితో కాస్తూర్థమొనర్చుచున్నప్పుడొక బ్రాహ్మణపత్రికను వేదమని పేర్కొనబడెను.

పురోహితులకు యజమానుని స్త్రీ, గన, ధాన్యాది సంపదమై అధికారముండినది. మహ్యకాలమున యజ్ఞముల పేరిట హైందవ జీవనమున వ్యభిచారము తాండము సలిపినది. ఇట్టి చర్యలచే నెందరో రమణీమణులు తమ ప్రాణమానముల గోల్పోయిరి. హింసకు రాజ్యమందంతటను చొరవ గలిగి వేల పశువులు యజ్ఞము పేర వధింపబడుచుండెను.

అన్ని బ్రాహ్మణ గ్రంథముల పరిధానవిషయము యజ్ఞాదంబరమై యున్నది. ముచ్చుందు వ్రాయబడువిషయ సూచీద్వారా నిది విశేషమగును. ప్రతివేద బ్రాహ్మణము నందునొక విశేషమున్నది. ఋగ్వేద బ్రాహ్మణములలో హోతకు [ఋచలబఠించువాడు] యజ్ఞ విషయ కర్తవ్యములు వర్ణింపబడినవి. సామవేద బ్రాహ్మణములలో ముఖ్యముగ నుద్గాత [సామ వేత్త] కర్తవ్యము లభివర్ణితములు. యజుర్వేద బ్రాహ్మణములలో సప్త ర్యుని [యజ్ఞముజేయునతడు] కర్తవ్యములు నిర్దేశింప బడినవి.

బ్రాహ్మణములలోని ప్రత్యేక విషయముల స్పష్టికరణ

ఋగ్వేద బ్రాహ్మణములలో వైతరేయ బ్రాహ్మణము అన్నిటికన్న మహాత్వము గలవిగనున్నవి. ఇవి 40 అధ్యాయములు లేకవైదైదధ్యాయముల యైనవిని సందికలగనున్నవి. వీనిలో చివరి యధ్యాయములు పదియును తరువాతి రచనలవలె గనపట్టు చున్నవి. గ్రంథవిషయమును బట్టియు, నిదేవిషయమును పూర్వముగ వర్ణించు 'కాంఖ్యాయన' బ్రాహ్మణములో వీనిని గురించిన ప్రస్తావనయే లేకుండుట వలనను, నవీనములని దెలియుచున్నది. తక్కిన వాటిలో మొదటి యైదు పంచికలకన్న తరువాత మూడు పంచికలు నవీనములని తోచును, వాటిలో 'అ' కారమును క్రొత్త పద్ధ

తిలో బ్రహ్మగించి. వీటిలో బోల్చిన మొదటియంశము విశుద్ధమైన ప్రాచీన బ్రాహ్మణపద్ధతిలోనున్నది. ఈ బ్రాహ్మణములో 'సోమయాగ' మెక్కువగ వర్ణితమైనది. దీని యధ్యాయములలో నొకటినుండి పదునారువరకు—2క ది.మున పరిసమాప్తమగు "అగ్నిష్టోమ" యాగము వర్ణింపబడినది. మరల 17, 18 లలో 'గవామయన' యాగమభివర్ణితము. ఇది 360 దినము లాచరింపబడును. 19-24 వరకు ద్వాదశాహయజ్ఞము వర్ణింపబడినది. 25 నుండి 32 అధ్యాయముల వరకుగల వాటిలో అగ్నిహోత్ర వర్ణనమున్నది. చివరగల 33 నుండి 40 వరకుగల యధ్యాయములలో రాజనూయయాగము చెప్పబడినది. ఈ ప్రకారముగ నిది యన్నిటికన్న ప్రాచీనమై సంపూర్ణముగ యజ్ఞయాగముల వర్ణించు బ్రాహ్మణమై యలరారుచున్నది. దీననందందు ప్రాసంగికముగ కథానకములు, విరిహ్యములు, వేదమంత్రముల వ్యాఖ్యలును గలవు.

ముఖ్యముగ బ్రాహ్మణముల సంఖ్య యెంతవరకు గలదో మనమిప్పుడు జూడవలసియున్నది. మొత్తము బ్రాహ్మణములు 35 గలవు. వీటిలో 15 ప్రచురితములైనవి. రెండు ప్రకటింపబడనప్పటికిని లభించుచున్నవి. తక్కిన 18 బ్రాహ్మణములున్నట్లు సాహిత్యమున దెలియుచు కని లభ్యములు గావచ్చును.

ఇట్లు లభింపని బ్రాహ్మణములు :—

1. చరక బ్రాహ్మణము (యజుర్వేదీయము) విశ్వరూపాచార్య కృతమగు 'బాలక్రీడా' టీకలోనుద్ధృతము. పృథ్వీభాగపు పుట 48, 80. ద్వితీయభాగపు 86, రెండవభాగమందలి 87 వ పుటలో నిట్లు వ్రాయబడినది.

“తథా అగ్నిష్టోమాయ బ్రాహ్మణే చరకాజ్ఞామ్”

ఈ యాజుషము చరక కాఖ్యమొక్క పృథాన బ్రాహ్మణమై యుండినది. దీనికి సంబంధించిన యారణ్యకము ప్రాచీన మాస్తలిపిలో లాహోరు పుస్తకాలయమున గలదు. ఇది ఎక్కువగ సప్తప్రపాతాత్మకమగు 'మైత్ర్యుషనివత్తు'ను పోలుచున్నది.

2. శ్వేతాశ్వతర బ్రాహ్మణము (యజుర్వేదీయము) 'బాలక్రీడా' టీక ప్రథమభాగము 8 వ పుటలో సుద్వృతమగు 'శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్' దీని యారణ్యక భాగమైయున్నట్లు తోచుచున్నది.

3. కారక బ్రాహ్మణము [యజుర్వేదీయము] తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణపు గొన్ని యంతిమ భాగములకు గూడ 'కారక' లేక 'కారక' బ్రాహ్మణము లందురు. అయిన నీ 'కారక బ్రాహ్మణము' దానికన్న భిన్నమైనది. ఇది 'చరక'ముల ద్వందకావాంతర విభాగములలో నొకటి. దీని యారణ్యకముల వాగ్దేవతలుగొన్ని యైకోపాయందలి గ్రంథాలయములలో నున్నవి. క్రిందము, కాశ్మీరులలో దీనివాగ్దేవత ప్రతిగలదని ప్రతీతి ఎఫ్. ఒ. శ్రేణుగారు సంపాదించిన 'మైసర్ ఉపనిషత్' ప్రథమభాగము పు. 31-42 వరకు ముద్రితమైన 'కరకుప్రతిపది' త్రిదేబ్రాహ్మణ పుటంతిమ భాగమునో, తదన్యకా యెయిండనోపు. దీనివచనములను 'యతిసర్వ సంగ్రహము'లో - విశ్వేశ్వర సరస్వతి, అనందాశ్రమము పూనాసంస్కరణము [1909]-పుట 22 పంక్తి 26, పు. 76 పం 9 లో 'కారక' బ్రాహ్మణమును పేరుతో సుద్ధరింపబడినది.

4. మైత్రాయణీ బ్రాహ్మణము-[యజుర్వేదీయము] బోధాయన శ్రోతనూత్రములు 30, 5 లో సద్వృతములు. 'నాళిక'లోని మిక్కిలి వృద్ధ బ్రాహ్మణునొకని నీ బ్రాహ్మణమును గురించి ప్రశ్నించగా నతడు దీని యస్తిత్వపేతనకు దెలియదని నుడిచెను. వారు చెప్పినట్లుగా నా సహింకల గోనే బ్రాహ్మణము లిమిడియున్నవి. అయిన పూర్వోక్తములగు 'బోధాయన శ్రోతనూత్రము'ల పరిమాణము ముద్రితగ్రంథములలో నగుపడలేదు. కావున బ్రాహ్మణము వేరుగనే యుండవచ్చును. 'మైత్రాయణీ' యుపనిషత్తుగాడా నీ బ్రాహ్మణముండుటను దెలియచున్నది. అయిన పూర్తి గానిష్టయమగుటకు 'మైత్రాయణీయ' సంహిత మరల ముద్రింపబడుటావశ్యకమైనది. బగోడా నూచీపత్రము [1925] సం 79 లో వాటి హస్తప్రతులు ముద్రితమగు మైత్రాయణీయ సంహితకన్న భిన్నములని వ్రాయబడినది. 'బాలక్రీడా' భా. 2 పు. 27 పం. 3 లో నొక శ్రుతి యుద్వృతమైనది. కాని దానినే విశ్వేశ్వర యతి 'సర్వసంగ్రహము' పుట 76 లో 'మైత్రాయణీ' శ్రుతిపేర నుదహరించుచున్నది.

5. భాల్లవిబ్రాహ్మణము - బృహద్దేశికా 5. 23. భాషిక నూత్రిములు 3. 15. నారదశతా 9. 13, మహా భావ్యము 4.2.104లో దీని మత, నామము బుద్ధేఖింపబడినవి.

6. జాబాలబ్రాహ్మణము, [యజుర్వేదీయము] జాబాలకుతి కొంతదీర్ఘముగ 'బాలక్రీడ' భా 2, పు. 94. 95 లో సుద్ధరింపబడినది. ఇది బహుశః బ్రాహ్మణపాఠమైయుండునేమో 'బృహజ్జాబాలో పనివత్తు' క్రొత్తది. అయిన "జాబాలోపనివత్తు" ప్రాచీనమైనది. ఈ కాఖకు సంబంధించిన 'గృహ్యసూత్రము' [జాబాలీగృహ్యము] గౌతమధర్మనూత్ర 'మస్కరీ' భావ్యపు పు. 67.389 చుద్ధృతమైనది.

7. వైంగీబ్రాహ్మణము - దీనికే 'వైంగ్య'మనియు, 'వైంగాయలీ' బ్రాహ్మణమనియు మారు పేర్లుగలవు. ఇది యాపస్తంబశ్రొతనూత్రము 5. 18. 8. 5. 29. 4 లో సుద్ధరింపబడినది. శ్రీ కంకరాచార్యులవారును దీనిని 'కాంకరీకనూత్రభావ్యము'లో సుద్ధరించియున్నారు. వైంగీశ్యను గురించి మహాభావ్యము 4. 2. 66, లో వ్రాయబడియున్నది.

8. కాయ్యాయన బ్రాహ్మణము-[సామకేదీయము?] ఆపస్తంబ శ్రొతనూత్రము 10. 12. 13, 14. 21. 1604, 18. పుష్పనూత్రము 8.8.184లో సుద్ధృతమైనది. సాయనాచార్యులు తమ 'ఋగ్వేదభావ్యము' 'తాండ్యబ్రాహ్మణ' భావ్యములలో దీనిని మిక్కిలిగ సుదహరించిరి. బాలక్రీడా భా. 1. పు. 38 లో దీని కల్ప ము వాహరింపబడినది.

9. కంకితిబ్రాహ్మణము-ఆపస్తంబ శ్రొతనూత్రిము 14-20లో పేర్కొనబడినది. మహాభావ్యము 4.2. 66 'కీర్ హార్ష' సం. పు. 286 పం. 12 లో 'కాంకతాః' ప్రయోగమున్నది. దీనికలనసూడా కంకతికాఖ యున్నట్లు దెలియుచున్నది.

10. సౌంధబ్రాహ్మణము-[మహాభావ్యము] 4.2.66.4.3.105 లో దీనినిగురించి వ్రాయబడినది.

11. కాలబవిబ్రాహ్మణము - [సామవేదీయము] అపస్తంబశ్రౌతము 20. 9. 9 లో సుద్ధరింపబడినది. పుష్పనూత్రీప్రసాదకము 8- 8 1 84లో కూడ నిది యుదాహృతము.

12. తైలాలిబ్రాహ్మణము - అపస్తంబశ్రౌతము 6. 4. 7. లో సుద్ధృతము.

13. కాసకిబ్రాహ్మణము, గోభిలస్పృహ్యసూత్రము 3. 2. 5. లో నుడవారింపబడినను యిది 'ధర్మస్కంధ' 'అంతర్యామి' 'దివాకీసే', 'ధిన్వ్య' 'శింకుమార' బ్రా. లతో సమానమైన యొక బ్రాహ్మణమై యుండవచ్చు.

14. ఖండికీయ బ్రాహ్మణము - [యజుర్వేదీయము] భాషిక సూత్రము 3. 26 లో సుద్ధృతమైనది.

15. ఔఖేయబ్రాహ్మణము - (యజుర్వేదీయము) భాషికసూత్రము 3. 26 లో సుద్ధృతము.

16. హండివిక బ్రాహ్మణము	} ఈ మూడును మహాభాష్యము 4. 3. 104 లో నుల్లేఖింప బడినవి.
17. తుంబరు బ్రాహ్మణము	
18. అరుణేయ బ్రాహ్మణము	

బ్రాహ్మణముల సంకలనకాలము :

బృహవారణ్యకము 4. 6. 3 మరియు 6. 5. 4 లలోని వంశ బ్రాహ్మణముల ననుసరించి బ్రాహ్మణ వాక్యముల కాదిప్రచనకర్త బ్రాహ్మణుడే తలపబడినది. ప్రజాపతి, మన్వాది మహర్షుల నామములును బ్రాహ్మణ ప్రవచనకర్తలలో పేర్కొనబడుచున్నవి. అనేక బ్రాహ్మణాంశములు మిక్కిలి ప్రాచీనములైనను అవి యేకాలమునకు జెందినవో నిశ్చయించుట కష్టమైయున్నది. ఇట్లున్నను వీటిని మహాభారతకాలమున కృష్ణదేవప్రాయనలు — వేదవ్యాసు మరియు వారి శిష్యప్రశిష్యులు సంకలన మొనర్చిరిని చెప్పవచ్చును. కేతవధాదిక బ్రాహ్మణములలో భారత

రచనా కాలమునకు కొంత ముందున్న యైతిహాసిక వ్యక్తుల పేర్లు పెక్కు స్థలములలో వివరింపబడినవి. అవి ఇట్లు —

1. తేనెపైర్చిన భరతోదా వ్యన్తికిజే.....

అదే తద్గోధయాభి గీతమ్ —

అష్టా సప్తతిం భరతో దోవ్యన్తి నిర్వము నామను. గంగాయాం వృత్తి
శ్చేఽబధ్నాత్ పంచ పంచాశత హయాన్ ఇతి 11.

శకుంతలానాడపిత్యస్సరాభరతందధే.....13

మరియు —

శతపథము 13. 5. 4.

విలేనహవా వింద్రోణ మహాభిషేకేణ

ద్విగుతమామామతేయోభరతం దోవ్యన్తి మభిషిషేచ,

మహాకర్ణ భరతస్య నిపూర్వే నాపరేజనాః

దివం మర్త్యవివహస్తాభ్యాం । నోదాపుః పంచ మానవాః॥ ఇతి

వితరేయ బ్రాహ్మణము 8. 23.

ఈ గాథలు, యజ్ఞగాథలు, శ్లోకములలో వివరింపబడిన శకుంతలా భరతుల పేర్లు మహాభారతకాలమునకు కొంచెము ముందున్న వేయిసుట ఈ బ్రాహ్మణములు మహాభారతకాలమునాటి వసుట సయ్యక్తికి ముగ నుండును.

2. బ్రాహ్మణగ్రంథములు మహాభారతము నాటివని చెప్పుటకు మహాభారతమే సాక్షిగనున్నది. మహాభారతాదిపర్వమున 64 వ అధ్యాయమున నిట్లు వ్రాయబడినది.

బ్రహ్మణోబ్రాహ్మణా నాందరిధానుగ్రహకాంతయ'

వివాహస వేదాన్ యస్మాత్ సతస్మాత్ వ్యాస ఇతిస్మృతః 130. శ్లో॥

వేదానాధ్యాయమాస మహాభారత పంచమాన్,
సుమస్తం కైమినించైలం శుకంచైవ స్యమాత్మజం,

131.

పృథ్వీర్వరిస్తోమరదో వైశంపాయన మేవచ,
సంహితాన్తైఃపుధక్త్యైవ భారతస్యప్రకాశితాః

132.

అర్థము — వేదవ్యాసునకు సుమంతుడు. జైమిని వైశంపాయనడు, ప్రైలంబు నల్వవ శిష్యులండిరి. ఈ నల్వరి నతడు వేదాధ్యయనాదికముల పారగుల గావించెను. ఈ వ్యాసపారాశర్యుడు వ్యాసుడేగాని యన్యుడు గాడనుటకు మహాభారత శాన్తిపర్వమున 335 వ అధ్యాయములో నిట్లున్నది.

వివిక్తే పర్వతతలే పారాశర్యోమహాతపాః

వేదానధ్యాపయామాస వ్యాసః శిష్యాన్ మహాతపాః

26.

సుమన్తుంచ మహాభాగం వైశంపాయనమేవచ,

జైమినించ మహాప్రాజ్ఞం ప్రైలంచాపి తపస్వినిః

27.

వైశంపాయనునే చరకుడందురు, కాశి కావ్యత్రి 4. 3. 104 లో నిట్లు వ్రాయబడినది.

వైశంపాయ నాస్తేవానినోనవ.....

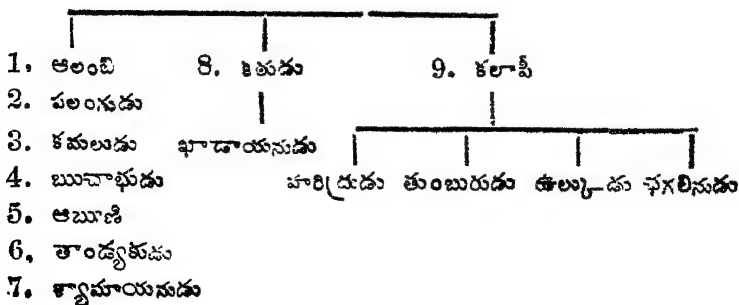
చరక ఇతి వైశంపాయన స్యాఖ్యా,

తత్ సంబంధేన సర్వతదస్తేవాని నశ్చరకా ఇత్యుచ్యస్తే,

మరల మహాభాష్యము 4. 3. 104 లో పతంజలి- “వైశంపాయ నాంతే వాసి కతః, కతాస్తేవాసి ఖాడాయనః । వైశంపాయనాంతే వాసి కలాపీ” అని వ్రానియున్నాడు.

ఈ శిష్యపరంపర నిట్లు తెలిసికొనవచ్చును

వైశంపాయనుడు (చరకుడు)

వీరిలో 1-3 ప్రాచ్యులు; 4-6 ఉదీచ్యులు. 7-9 మాశ్యములు.
మహాభావ్యము 4. 2. 138. కాశికావృత్తి 4. 3. 104 పూర్వోక్త
నామములనుండి—

1. హరిద్రవిణః, 2. తౌంబురపీణః, 3. ఆరుణిః,

ఈ మువ్వురును మహాభావ్యము 4. 2. 104 లో బ్రాహ్మణగ్రంథ
ప్రవచనకర్తలనబడిరి. మరియు సాంప్రతికములగు బ్రాహ్మణములన్నియు
మహాభారతకాలమున సంగ్రహింపబడినవని నిర్వహదముగ తెలిసినది.

3. యజ్ఞవల్క్యులును మహాభారతము నాటివారే. మహాభారత
సభాపర్వము 4 వ అధ్యాయములో—

“బకోదాల్యుః స్థూలిశిరాః కృష్ణద్వైపాయనః శుకః సుమన్తుర్జమినిం
తైలో వ్యాసశిష్యస్తథావయమ్. 17. తిత్తిరిర్యాజ్ఞవల్క్యశ్చసనుతోఽ
మహర్షణః”

ఈ మహర్షులందఱు యుద్ధిష్ఠిరుని సభలో శోభిల్లుచుండిరి.

శతపథ బ్రాహ్మణము యాజ్ఞవల్క్యప్రోక్తమైనది. దీనిని గురించి
కాశికావృత్తి 4. 3. 105 లో నిట్లు వ్రాసియున్నది.

బ్రాహ్మణేషుతావత్ భాల్లవినః,

కాయ్యాయనినః వితరేయణః,

...పురాణప్రోక్తేష్వితికిం,

యాజ్ఞవల్క్యసి బ్రాహ్మణాని...

యాజ్ఞవల్క్యదియోఽచిరకాలా

ఇత్యాఖ్యానేషువార్తా.

బయాదిత్యుని యీ వ్రాత మహాభావ్యమనకు విరుద్ధముగ నున్నది.
ఇతని యనుమానమునకేవో యొక పొచ్చినాఖ్యాయిక కారణమై యుండ
వోవు. అయిన నతని యభిప్రాయము దానినుండియు సిద్ధించుటలేదు.

బ్రాహ్మణ గ్రంథముల యవాంతర భాగములకును బ్రాహ్మణములని పేరు. శతపథ బ్రాహ్మణములోని యనేకావాంతర బ్రాహ్మణము లత్యంత ప్రాచీనములు, వాటి దృష్ట్యా యాజ్ఞవల్క్యు ప్రోక్తములగు బ్రాహ్మణములు నవీనములు. ఆఖ్యానములోని లేఖాభిప్రాయము సమగ్ర శతపథ బ్రాహ్మణ మునకు గాక దానియవాంతర బ్రాహ్మణములకు సంబధించినది. „భాల్లవి” „శాయ్యాయ” „నైతరే” యాది బ్రాహ్మణములకు ప్రవచనములు వ్రాయ బడినప్పుడే శతపథ బ్రాహ్మణమునకు వ్రాయబడినది. వీనిలో నైతరేయ బ్రాహ్మణ ప్రవచన కర్తయగు „మహిదాసు” సుమన్తాదులకన్న ప్రాచీనడు [మామూరి ఆశ్వలాయన గృహ్యసూత్రము 3. 4. 4.] యాజ్ఞవల్క్యుడును వీనికి సహకారిగ నున్నాడు. అయిన నీ యాజ్ఞవల్క్యుడు మహాభారత కాలమున నుండి శతపథ బ్రాహ్మణమును ప్రవదించెను.

వాల్మీకి రామాయణము బాలకాండ, సర్గము 71, శ్లో. 6 ననుసరించి సీత తండ్రియగు దైవరాత జనకునితో యాజ్ఞవల్క్యునకు సంవాదము జరిగియుండినది. మహాభారత కాంతిపర్వములో 315 అధ్యాయము శ్లో. 3. 4., అ 323 శ్లో 22, 23, అలో వైవిషయము వివరింపబడినది. దాని నెవరును సందేహింపరు. దైవరాతి జనకుల కేటంబుడవచ్చును. మహాభారత కాలమున నొక ప్రసిద్ధ జనకుడుండెను. అతనికి వైయాసియగు కుమనకును సంవాదము జరిగినది. దైవరాతి జనకుడే కాలము లేక కొంచెము మొదటి వాడుగ నుండియుండును. మహాభారతమున నిద్రాకిరణాంత్యమున భీష్ముడు దైవరాతియగు జనకునకును, యాజ్ఞవల్క్యునకును జరిగిన సంవాద వైజమును దైవరాతియగు జనకునదిగియే తెలిసికొనియుండెను.

భీష్ముకివాద — ఏ తన్మయాఽస్తం జనకాత్ పురస్తాత్
తేనాపీచాస్తం నృపయాజ్ఞకల్కాత్
జ్ఞాతం విశిష్టం సతథాహీయజ్ఞా
జ్ఞానేనిదుర్గం తరతేన యజ్ఞైః 109.

కాంతి పర్వపదేశ సమయమున భీష్ముని వయసు 200 సం॥ అకు కొంత తక్కువై యుండును. ఈ లెక్క ప్రకారము దైవరాత జనకుడు మహాభారత యుద్ధమునకు 150 సం॥ పూర్వనేయుండి యుండును, కావున

శతపథ బ్రాహ్మణము గూడమహాభారత కాలముననే 'పోక్త'మైనదని తలచవచ్చును.

4. శతపథ బ్రాహ్మణము తత్త్వవచనకర్తయగు యాజ్ఞవల్క్యుడును మహాభారత కాలమువారే యనుటకు శతపథబ్రాహ్మణమే సాక్షి - నున్నది.

ఇట్లు:—

„అథ పృషదాజ్యం తదుహ చరకాధ్వర్యవః పృషదాజ్యమేవాక్రేభి ధారయన్తి ప్రిణా పృషదాజ్యమితి వదన్తస్తదుహ యజ్ఞకల్యణం

చరకా- ధ్వర్యురను వ్యాజవల్క్యః..

శతపథము 3. 8. 2 24.

తాడుహ చరకాః, నానైవ మంత్రాభ్యాంజుహ్వతి ప్రాణోదానా వాఽన్యైతో నానావీర్యా ప్రాణోదానాః కుర్మ్యంతి వదన్తస్తదుత ధానకుర్యాద్—

శతపథము. 4. 1. 2. 19.

యదితం చరకేభ్యో వాయతో వాను బ్రవీత్ శ. 4. 2. 4. 1.

తదుహ చరకాధ్వర్యవో విగృహ్యంతి శ. 4. 2. 3. 15.

ప్రాజాపత్యం చరకా అలభన్తే శ. 6. 2 2. 1.

ఇతిహస్మాహ మాహిత్థిర్యంచరకాః ప్రాజాపత్యేపశావాహుః

శతపథము 6. 1. 1. 10.

తదుహ చరకాధ్వర్యవః,

శతపథము 8. 1. 3. 7.

ఇత్యాదిస్థలములలో „చరక, లేక 'చరకాధ్వర్య' అని చెప్పబడిన వారందరు వైశంపాయనుని శిష్యులే. వాయుపురాణ పూర్వాధ్యక్షున అధ్యాయము 62 లో గూడా నిది సమర్థింపబడినది.

బ్రహ్మహత్యాతుమైశ్చిన్ద్రా చరణా చ్చరకాః స్మృతాః,

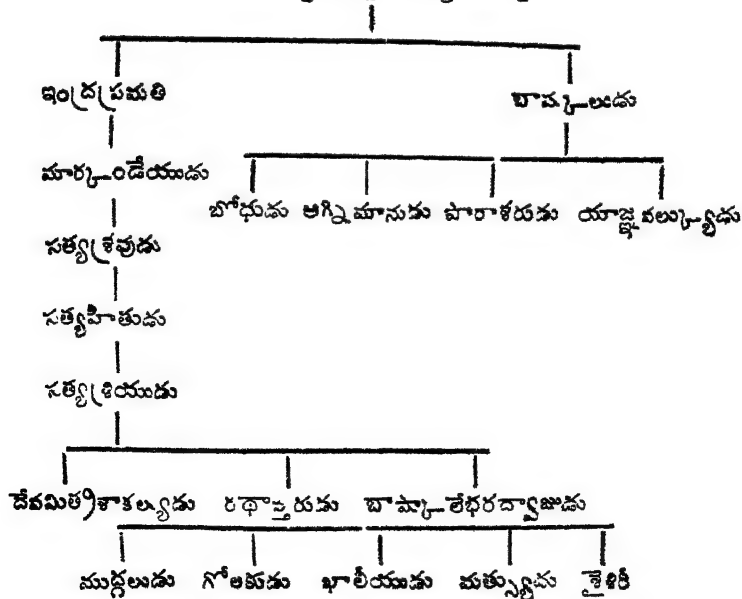
వైశంపాయన శిష్యాస్తే చరకాః సమదాహృతాః 23.

ఇదివరకు చెప్పినట్లుగా చరక- వైశంపాయనుని మహాభారతకాలము నకు సంబంధించినవారు. ఇట్లుండ నీ గురు శిష్యులను గురించి చెప్పు గ్రంథము మహాభారతమునకు చుండున్నది నుండజాలదు.

[5] యాజ్ఞవల్క్యుడు, శతపథ బ్రాహ్మణము మహాభారత కాలముననుండినట్లు చెప్పుట కింకొక ప్రమాణముగలదు.

జనకమహారాజు సభలో యజ్ఞవల్క్యునకు తదితర ఋషులకు జరిగిన గొప్ప సంవాదమును గురించి శతపథ బ్రాహ్మణమున కాండము 11-14 లో నున్నది. ఋషులలో నొకడు „విదగ్ధకాకల్యుఁ, డుండెను. 11. 4, 603. యజ్ఞవల్క్యుని యొక ప్రశ్నకు సమాధాన మొసగ కుండుటచే నతని మూర్ఖము పడిపోయినది. 14. 5, 7, 28. ఈ కాకల్యుడు ఋగ్వేదప్రసిద్ధ ఋషిగా నున్నాడు. ఇతడు పదకర్తలలోను పరవ్రక్తేష్ఠుడు. ఇతని పూర్తి పేరు దేవమిత్ర కాకల్యుడు. బ్రాహ్మణవాని సుతుడగు యజ్ఞవల్క్యుని [వాయు పు. పూర్వాంగము 60 41] తోనీ కాకల్యునకు జరిగిన సంవాదము వాయు పు. పూ. 30. 60 లో గూడ నున్నది. వాయు పురాణ పూర్వాంగము అధ్యాయ 60 యనుసార మీ దేవ మిత్ర కాకల్యుని [విదగ్ధుని] పూర్వోత్తరములందు ఋగ్వేదీయాచార్యుల గురుపరంపర యీ క్రిందివిధముగ నుండినది.

పైలుడు [ఋగ్వేదాధ్యాపకుడు]

తాండ్ర్య, దైవర, మక్షావింశ, మంత్రబ్రాహ్మణ, సంహితోపనిషత్, అక్షేపమంశ, సమవిధాన, జైమిన్యూపనిషత్, తలవకార, కాస్తూరియన, కాఠ బవి శున్నగు బ్రాహ్మణగ్రంథములు సిద్ధమయ్యెను.

(కమక్రమమున వేదములకు గల సహజమహత్వము నప్టమయ్యెను. స్వాధ్యైకవారు యజ్ఞముల వేరిట భయానకహింసలను, వృథాచారములను లగు పాపముల జేయ నారంభించిరి. కొన్నికతాబాల వరకీ యకృత్యములు సాగుచుండినవి, చివరకు జైన బౌద్ధధర్మములుబడయించెను. ఈ యుభయ ధర్మములుకు త్రితయపరములై బ్రాహ్మణులు, వారి హింసా మయములగు యజ్ఞములకు విరుద్ధముగ క్రాంతిని బయలు దీసినవి. ఈ ధర్మద్వయము వైదిక ధర్మమున కొనర్చిన యాఘాతమువలన బ్రాహ్మణులకక్తి కృంగి చిన్నాశిన్న మైనది. వారు వేదాంగముల నిర్మించిరి. శిక్షాకల్పముల సృజించిరి. బౌద్ధులను జూచి కల్పసాహిత్యమును ప్రాచీనముగ నూత్రిములుగ జేసిరి. ఇది నాలుగు విభాగములుగ జేయబడినది. శ్రౌత, గృహ్య, ధర్మ, శుల్బసూత్రములని. ఒక్కొక్కరకపు నూత్రిముల ననేకాచార్యులు రచించిరి. ఇనన్నియు నుపలబ్ధములు.

(శ్రౌత నూత్రిములలో యజ్ఞవిధులు వర్ణింప బడినవి. గృహ్య నూత్రిములలో గర్భాదానాది 18 గృహ్య సంస్కారములభివర్ణితములు. ధర్మనూత్రిములలో దైనిక జీవన పద్ధతి, ఉత్తమలోక ప్రాప్తి సాధనము. పుణ్యసాపాదకములు వివరింప బడినవి. మరియు శుల్బ సూత్రములలో యజ్ఞకాలాదకముల నిర్మించుట, తద్విధులు తెలుపబడినవి.

మూడవ వేదాంగమున వ్యాకరణమునో లాకిక, వైదిక, సంస్కృత భాషా నియమముల వర్ణన లున్నవి. నాల్గవ వేదాంగమున- నిఘంటువున- వైదిక శోక వర్ణనము [నిరుక్తమీ నిఘంటువునకుటీక]; అయిదవ వేదాంగ మగు భండమున లాకిక వైదిక భంధోవర్ణనమును; నారవదగు జ్యోతిషమున యజ్ఞసమయోచిత తారలు, నక్షత్రాదిక వర్ణనలున్నవి.

3. గోపథబ్రాహ్మణ పూర్వభాగమున 1.5 నుండియు నిజే సిద్ధమగును “యాన్ మంత్రానపథ్యత్ సప్తధర్మో వేదోఽభవత్”-

4. బ్రాహ్మణ గ్రంథములలో వేదముల యుత్పత్తి. వాయుబడివ
చోట బ్రాహ్మణముల యుత్పత్తిని గురించి కొంచెమైనను వ్రాయబడలేదు.
దీనివలన బ్రాహ్మణములు వేదములుగావని సిద్ధమగును. ఉదాహరణా
ర్థము—... “స ఏతాని త్రిణి జ్యోతిషభ్యతప్యతసో ౭ గ్నై రేవరో ౭
సృజత వాయోవ్యజ్ఞాఽప్యాదిత్యాత్ సామాని, స ఏతాంత్రయీం విద్యా
మభ్య తప్యత.....అథైతస్యా ఏవత్రయ్యై విద్యాయై తేజోరసంప్రాప్న
హత్, ఏతేషామేవ వేదానాం భివ.బ్యయై సభూరి త్యచాం ప్రాప్నహత్
.....” కాషీకీ బ్రాహ్మణము. 6. 10.

“స ఇమాని త్రిణి జ్యోతిషభ్యతతాప, తేభ్యస్తప్తేభ్యస్త్రయో వేదా
అజాయంతాగ్నై ఋగ్వేదో వాయోవ్యజ్ఞరేవః సూర్యాత్ సాహవేదః, ౩
స ఇమాంస్త్రీక్ వేదాభితతాప తేభ్యస్తప్తేభ్యస్త్రీణి మక్రాణ్యజాయస్త
భూరిత్యగ్వేదాత్... 4. శత, ౧. 8.

స ఏతాంత్రయీం విద్యా మభ్యతపత్. తస్యాస్తప్య మానాయరసాన్
ప్రాప్నహత్ భూరి ఋగ్భ్యః చాందోగ్యము.

ఉ. 4. 15.

ఈ విషయము నుండి సిద్ధమగున దేమన బ్రాహ్మణగ్రంథములు
సంహితల తోడ్తో ప్రకటితము లైనవి కావు.

5. శతపథ బ్రాహ్మణము 14. 6. 20. 6. లో స్పష్టముగ
సుపనివత్తులు వేదములకన్న భిన్నములని యుష్వకొన బడినది.—

“ఋగ్వేదోయజురేవః సాహవేదోధర్వాంగిరస ఇతిహోః పురాణం
విద్యా ఉపనివదః శ్లోకః సూత్రాన్యను వ్యాఖ్యానాని వాచైవ సమాగ్రి
ప్రజాయంతే.”

ఇంచుమించిచే పాఠమునకు సరిపోయినది శతపథమున 94. 5. 4.
10 లో గూడ వచ్చును. ఇచట సూత్రముల మొదటిభాగమునకు సమముగ
సుపనివత్తులను వేదములనుండి భిన్నములని తలచబడినది, మరియు

బ్రాహ్మణ గ్రంథములే స్వయముగ బ్రాహ్మణ భాగములగు నుపనిషత్తులను వేదములని యన నప్పుడు బ్రాహ్మణములెట్లు వేదములు గాజాలును ?

6. పాణినీయ నూత్రము :- శౌనకాదిభృశ్శృంధసి 4. 3. 106 నుండి మనకు శౌనకుడేవో కాఖ లేక బ్రాహ్మణ ప్రవచన కర్తగ నుండునని తెలియుచున్నది. చాలమట్టుకీ కాఖ అశబ్దవినిలదై యుండును. అశ్వలాయ నుడు శౌనకుని శిష్యుడు. శౌనకుని శిష్యుడగుటచేతనే అశ్వలాయనుడు తనశ్రౌత సూత్రములు లేక గృహ్యనూత్రముల యంతమున- నమః శౌన కాయ నమః, శౌనకాయ, అని వ్రాసియున్నాడు.

7. కాఖా ప్రవర్తకుడగుటచే శౌనకుడు వ్యాసునకు సమీపవర్తి. ఇదిగాక మహిదాసుని యైతరేయము గూడ కృష్ణద్వైపాయన వ్యాసునకు దగ్గరే. ఈ యైతరేయము మహిదాసుని ప్రవచన మగుట యైతరేయ బ్రాహ్మణము మహాభారత కాలమునాటిదే. మరియు నిదే మహిదాసుని యుద్దేఖమగుట ఛాందోగ్యోపనిషద్బ్రాహ్మణమును మహాభారత కాలము నాటిదే. ఉపనిషద్భాగము కొంత తరువాతవైనను గావచ్చును. ఏలన యాశ్చర్యమిచ్చుది ఋషులొకడినను బ్రాహ్మణము సంతయు నిర్వచించి యుండరు. దీని ప్రవచనమున నెన్నియో వత్సనములు బట్టియుండును. తాండ్యాది ఋషులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తుల నిర్వచించునప్పుడు మహిదాసైతరేయమును దేవాయను చాలించియుండును. తక్కినఋషులకన్న నీమహిదాసు కొలది కాలమే జీవించి యుండును.

8. శైమిశ్యుపనిషద్బ్రాహ్మణ 4. 2. 11. ను గురించి క్రింద వ్రాయబడిన వాక్యముగూడ నిదే విషయమును దెలుపును-

ఏ తద్ధి తద్విద్వాన్ బ్రాహ్మణ ఉవాచ మహిదాస ఐతరేయః.....సహ పోదశకతం వర్ణాణి జితీన.

9. ఐతరేయారణ్యకము ఐతరేయ బ్రాహ్మణపు తుంతిమభాగమే యైయున్నది. దానిలోను మహిదాసైతరేయని పేరుగలదు.

ఏతద్ధస్యై తద్విద్వానాహ మహిదాస వికరేణః 2. 1. 8.

దీనినుండి మొదట చెప్పబడిన విషయము బలపడుచున్నది.

ప్రాచీన గ్రంథకర్తలు వైజెప్పిగట్లు తమ శేష్యును గ్రంథములలో నూచించు చుండిరను మాటను లక్ష్య మందుంచలేగినది. శతబధ బ్రాహ్మణమున యాజ్ఞవల్క్యుడును, కామ సూత్రములలో వాత్సయనుడును, వేదాంత సూత్రములలో బాదరాయణును ఇదే ప్రకారము తమతమ శేష్యును ప్రయోగించిరి. పరిశోధించుటవలన వశేషములింకను గాననగును. ఇటు సరికొక విషయము గమనార్హమైనది; మహిదానైతరేయుని వయస్సు 'షోడశంవద్ధశతం' నూటపదునారుగాని 16 వందలు గాదనునది. శంకరాదులు నిదేయర్థము గ్రహించిరి. మరియు నియ్యదియే సమంజసము. మూడు సకనముల మొత్తము స.వత్సరములు గూడ $24 + 44 + 48 = 116$ అగును. కావున మహిదానైతరేయుడు 116 సం॥ లు జీవించి యుండును.

[10] సామవిధాన బ్రాహ్మణము 3. 9. 3. లో నొకవంశమిట్లు చూపబడినది.

1. ప్రజాపతి.	6. కైమిని.
2. బృహస్పతి.	7. పాష్వింష్యుడు.
3. నారదుడు.	8. పారాశర్యాయణుడు.
4. విష్వక్సేనుడు.	9. బాదరాయణుడు.
5. వ్యాసపారాశర్యుడు.	10. తాండి.
	11. శాయ్యాయని.

వీరిలో కడపటి యిరువురు తాండ్య శాయ్యా యనులు బ్రాహ్మణముల పరిచించిరి. ఈ యాచార్యులు పారాశర్య వ్యాసునకు కొం

తరువాత వారు కావున వీరి గ్రంథములును మహాభారత సమకాలికములే.
చాలామట్టుకు శతశబ్ద బ్రాహ్మణము 6, 6, 2. 25లో—

అథ మాస్నాహ తాండ్యం

తాండ్యుని గురించిన విషయ మీతనిదే.

ఈ ప్రకారమనేక ప్రమాణములనుండి బ్రాహ్మణములు మహాభారత సమకాలికములని నిర్ణయించినది. నాటి వైదిక సూక్తములు, బ్రాహ్మణము లలోని దీక్షములగు మాటలు, నాటి తారతమ్యమును గురించి యిందు కాలోచించితిమేని నాటి సాంఘిక వ్యవస్థనున కిట్టైదుకు నిలచును, కేవల మాకాకామువైపు జూచియు, నూర్వోదయమును దిలకించియు సమ్మోహితులగు నార్యులు క్రమమున జాతిని విస్తృతపరచిరి, జనపదముల సృజించిరి. ప్రజాపతి, రాజ్యము, నాగరకతకు సంబంధించిన స్థూలౌపక రణముల నెన్నిటిలో వారు నిర్మించియుండిరి. యిట్టిస్థితిలో వారెట్లు వర్షాధి దేవతయగు నింద్రుని, ప్రభాతాభిమాని యగు నుషను కేవలము నిరాడంబరముగ బూజింపగలరు? ఇప్పుడు వారిలో కొంత రూఢియు, నాడంబరమును, సా.సారి కతయు, ప్రమాదముననునవి చేరి యుండినవి. సాయంకాలార్ఘ్యముకంటె గొప్పగొప్ప విధానములతో గూడిన రాజసూయాశ్వమేధాదిక దైర్ఘ్య కాలికానుష్ఠానముల జేయసాగిరి, యజ్ఞనియమములు, చిన్నచిన్న మాటలపై గురుత్వము, హిసోద్దేశములు మానవుల స్వచ్ఛహృదయములలో— కేవలము వేదవిశుద్ధ భావనలుగల హృదయములలో— నిర్మలమగ్న జలములలో ధూలీలవములు జేరుకట్లు జేరినవి. కావుననే బ్రాహ్మణముల రచనాప్రణాళికలో నొక గొప్ప యంతర మేర్పడినది.

ఇదేదీర్ఘ నైరోహసాహిత్య చరిత్ర సాగినదనుటకు నిదర్శనములు గలవు. ముఖ్యముగ పుటితిహాసము, కల్పితగాథలు, పదునాలుగు, పదునైదు శతాబ్దములలోని సాహిత్యపు పోకిడలలో నడువలేదు. 'హ్యూమ్', 'గిబ్బిన్', 'స్కాటులు' ముఖ్యకాలపు శైలిననుకరింపరైరి. దీనికి కారణము— ఒకేకపు వర్ణన— కేవలము యాంత్రికములుగ, తోచుటయే.

మహారాష్ట్ర ఎలిజబెత్ కాలములో 'షేక్స్పియర్' మరియు ఔకన్'ల సాహిత్య వీచికల ఆనంతరమైరోపావాసులలో రచనా సామర్థ్య ముండినది. జనులలో బుద్ధివికాసము తర్క్, వాణిజ్య, శిల్పసముద్ర) ప్రియాణాదికముల యందుత్తరోత్తరాభి వృద్ధి గలగుచుండినది. ఇదియే యైరోపాసాహిత్య సృష్టిలో పరివర్తనమును జూపు నితీచాసము. ఋగ్వేద సూక్తములలో కేవలము పంజాబును గురించియే వ్రాయబడినది. అన్ని యజ్ఞములకును, సంఘ సంస్కారాదికములకును సింఘతటమో లేక దాని కాఫి సరస్వతీయో మూలస్థానమై యుండినది.

అయిన బ్రాహ్మణములలో నాధునిక 'శిష్టీ' పరిసరముల 'కురు' వంశీయులయు, 'కేటి' 'కనాజు' పరిసరముల 'పాంచాలు'రయు, ఉత్తర ఖండములోని 'విదేహుల' యొక్కయు, 'నయోస్య' లోని 'కోశలు' ల యొక్కయు, ప్రస్తుతపు 'వారణాశి' పరిసర 'కాశీయుల'యు నుల్లేఖములు లభించును. వీరు మిక్కిలి యాడంబరములతో యజ్ఞసూరగాదికముల నొనర్చి, వాటి ప్రచారముచేసిరి. వీరిలో నకాతత్వత్రు, జనక, జనమేజయల వంటి ప్రతాప శాలరగు రాజులుండిరి. బ్రాహ్మణములలో వీరి సంస్కృతి, వీరి యితీచాసములే మనకు లభించుచున్నవి. పంచనదేశ మికాలము వారికి జ్ఞాపకములేకుండినది. దక్షిణభారత మింకిను వీరికి దెలిసియుండ లేదు. లేక ఈ ప్రాంతములవారి నాటవికులని వదిలిరేమో- అయిన, తరువాత నూత్ర గ్రంథములలో దక్షిణదేశపు గొప్పగొప్ప రాజ్యములను గురించి మనకు వివరములు లభించును.

అరణ్యకములలోనిది బ్రాహ్మణముల తరువాత సాహిత్యము. వీటిని బ్రాహ్మణముల తుదియంతములని లేలచవచ్చును. ఇవి ఆడవులలో జదువ బడుటచే 'నారణ్యకము' లనియు గృహస్థులు యజ్ఞములలో ప్రయోగించుటచే 'బ్రాహ్మణము' లనియు పేర్లు గలిగిన వనియు 'సామయిలు' నిర్దించించిరి.

ప్రసిద్ధధార్మిక విశేషములతోగూడిన భండారములనబడు మనవి వస్తుల గలిగియుండుటచే నారణ్యకములకింత మహత్వముబ్బినది. బ్రాహ్మణముల తరువాత 'కపిల', 'బుద్ధు'ల ప్రాధిపత్యముల ప్రచార మొకవంక లాగుచుండ బ్రాహ్మణముల రూఢివాదసాహిత్య మెట్లు కొనసాగగలదు?

అప్పుడు భారతీయుల హృదయములలో నూత్నప్రాప్తాహము తలలెత్తుచుండెను. వారు వింగళపర్యతమునకు దక్షిణమునగల యొక క్రొత్త భూభాగమును గురించి తెలిసి కొనసాగిరి. మహాత్ముడగు 'నగన్యుడు' ఈ దక్షిణాపభమును వారికి జూపెను. పరిపూర్ణములగు భక్త్యుత్సాహవివేచనతో నుపనిషత్తుల రచించుచున్నవారు బ్రాహ్మణములదేవింపసాగిరి. మహాశత్రువు డగు 'కపి' పృథండుడగు తత్వదర్శియు, దార్శనికుడుగ నుండెను. ఇతడు తన యనర్గళపాండిత్యముచే భరత వర్షమునంతయు నజ్ఞాతలూచెను. బుద్ధుడు తన దుఃఖవాదసచుస్య నత్యచ్ఛుచుగు నాత్మవాదరూపమున, బ్రాహ్మణసర్వ, కర్మలచే విసిగి వేసారిన-జనాంగమునకు బోధింప సాగెను.

బ్రాహ్మణములలోపించుటగో దీనికి ఫలితము. అగ్రరాహిత్యము లగు విస్తృత వియమములను జనులేనగించుకొనసాగిరి. అట్టితరి అన్నిభగ్నములు, సంఘనియమములు సంక్షిప్తములుగ వ్రాయబడెను. విస్తృతములగు బ్రాహ్మణముల రచనలనుండి విముఖులగు వానికి సంగ్రహముగ వ్రాయునదొక కళగాపరిణమించెను. దీనికి ఫలితముగ గూఢములగు దాగ్ధునికి విషయముల నిర్మాణమయ్యెను. ఈ విధముగ నాడేంబరమయములగు బ్రాహ్మణములపై వివేకమయముగు కాలము సూత్రగ్రంథముల ద్వారా విజయమును బడసినది.

బ్రాహ్మణములనాటి సంఘ జీవనము :

ఈ కాలమున బ్రాహ్మణ క్షత్రియులలో పరస్పరాధీకృతను గురించి స్పర్థలేర్పడి యుండినట్లు పనిషత్తులనుండియు, బ్రాహ్మణములనుండియు వెలియుచున్నది. బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణ ప్రాప్తిక్షములగు యాగాదికర్మల దగుల్కొనినప్పుడు- క్షత్రియు లుపనిషత్తులందలి మూలతత్వముగు బ్రహ్మజ్ఞానము ప్రాపించుకొనిరి. ఈ జ్ఞానము బ్రాహ్మణుల కుపదేశింప బడకుండినది. ఇంతేగాక ఈ రహస్య మితరులెరుంగ కుండుటకై దాచబడుచుండెను. ఇట్టి యువాహరణలిపటు గానవగును-

విదేహాధిపతియగు జనకునొద్దకు అవుడప్పుడే గురుకులముల నదలి వచ్చిన మువ్వెరు బ్రాహ్మణులు పోయిరి. వారినిజూచి రాజు : "మిత్ర

అగ్నిహోత్రవిధి తెలియునా?" యని ప్రశ్నించెను. ఆ మువ్వనకు-
శ్వేతకేతాబుజేయును, నెరమనుష్కు సత్యయజ్ఞుడు, యజ్ఞవల్క్యుడు.

ఈ మువ్వనకు దమకు దోచినచందమున బదులు నెప్పిరి. వారిలో
యజ్ఞవల్క్యుని సమాధానమొకింత యధాధముగ నుండినను పూర్ణమైనది
కాదు. తక్కినవారి యుత్తరము లసమంజసములు. జనకుడు వారి సమా-
ధానముల కొప్పుకొనక రథారూఢుడై చనినను.

బ్రాహ్మణులు ఈరాజు మమ్మగౌరవ పరచెనని యనుకొనిరి.
యజ్ఞవల్క్యుడు మాత్రము రథమునై నెక్కి జనకుని వెంటదవలి తన
యనుమానమును నివారింపుకొనెను. [శతపథము 11. 4. 5] అప్పటినుండి
జనకుడు బ్రాహ్మణులకు తలదబడెను. [శతపథ. బౌ. 11. 6. 21.]

శ్వేతకేతాబుజేయుడు పాంచాలరాజు సభికిగను అందు ప్రవహణ
క్షత్రియుడతని నైదు ప్రశ్నలదుగ నాతడొక్కదానికైన నుత్తర మీ-
జాలడయ్యె. అప్పుడు రాజతనిని మూర్ఛదని తలచి గెంటివైచెను. ఋషి-
కుమారుడు వెంటనే తండ్రియొద్దకు వచ్చి జరిగిన సంగతి నిట్లు జెప్పకొనెను.
“పితృమూర్తి, నన్నారాజన్యుడైదు ప్రశ్నలడిగెను. నేనందొక దానికైన
బదులుచెప్పనైతి” ఇదివిని యతని పితృసారుడను గౌతముడు- “కుమారా!
బ్రాహ్మణులకీ బ్రహ్మవిద్య తెలియద”ని పనికి మరునాడే రాజసభకు వెళ్లి
శిష్యునివలె సమిధలగొని యతని సమ్ముఖమున గూరుచుండెను. రాజశనితో
“ఓ గౌతమా! నీవుదక్క నింకే బ్రాహ్మణుడు నీ జ్ఞానమును బడయలేదు.
కావున బ్రాహ్మణులలో మొట్టమొదట నీకు దీని నుపదేశించు చున్నా”నని
యుపదేశించెను. ఈ విద్య కేవలము క్షత్రియులదై యుండినది. గౌతముడు
బడసిన విద్యను తన కుమారునికిచ్చెను. [ఛాం. ఉ. 5. 3.]

ఈయుపనివత్తుననే వేరొకచోట నీప్రవహణుడు విద్యాగర్వితులగు
నిరువురు బ్రాహ్మణుల నిరుత్తరుల గావించి యాత్మజ్ఞాన మొసంగి పంపి-
వైచెను. శతపథ బౌ. [10. 6. 1. 1] మరియు ఛాం. ఉ. [5. 2]
లో నొక కథవివరింప బడినది. అది—అయదుగురు బ్రాహ్మణ గృహస్థులు,
నేదాంతులలో నాత్మేశ్వరులను గుఱించి జిజ్ఞాస కలిగినది. అప్పుడు

నారుచాల కాబుజేయుని చెంత కరిగి. ఈవిషయమున నాబుజికి సంవేదముండినది. కావున వారివలన అశ్వపతికైకయని కడుకు బిలదు కొని పోయెను. రాజు నీరనాదరించి నిలుపుకొనెను. మరునాడు వారందరు సమిధలగొని రాజు సమృద్ధిమున శిష్యులరీతి నుపవిష్టులైయుండ వారికత దాత్యైశ్వర భాగము ప్రసాదించెను.

కాశీతవ్యుపపత్తు [1. 1] లో ఉద్దాలకాబుజి మరియు నతని పుత్రుడు శ్వేతకేతు ఉభయులు సమిధలగొని “చిత్రగాంగాయనీ” రాజు కడకేగ నతడు వారికి బోధించెనని వ్రాయబడి యున్నది.

కాశీతికి యుపనిషత్తు [4] లో ప్రసిద్ధ విద్వాంసుడు గాద్యవాలాకి మరియు విద్వాంసుడగు కాశీరాజు- ఆజాత శత్రు)- నకును జరిగిన వాద వినాద విషయమును నొక ప్రసిద్ధగాథ వ్రాయబడినది. ఈ బ్రాహ్మణు డెన్నియో విషయముల దర్శించినను రాజునెగుట కాస్తాగ్రధమున నోసి పోయెను. అప్పు డజాతశత్రుడతనితో “నీకింతయే తెలుసు” ననగా నతడు “నెనంతయే తెలియు” ననెను. రాజపుడు “నీ కీశ్వరీయజ్ఞాన మొసగ వలెనా?” యని ప్రశ్నించి ఆతడు సర్వ వస్తువుల సృజించినవాడు. ఇదంతయు ఆతని మాయ. కేవల మతని గూర్చియే తెలిసికొనవలెనని బోధించెను.

ఆపుడు వాలాకి సమిధలగొని ‘నీ చెంతకు శిష్యుడనై వత్తునా?’ యని యడుగ నజాత శత్రుడతని కుపదేశించెను.

ఇది, మరియు శ్వేతకేతాబుజి, ప్రవహణ జైగకియల కథలును బృహదారణ్య కోపనిషత్తులో వివరింప బడినవి.

ఇవిగాక నుపనిషత్తులలో క్షుత్రియులు ధర్మబోధ జేయుటలో దిట్టలుగ నుండిరని తెలుపు వాక్యములనేకము గలవు.

వేదయుగము ముగియుచుండునో నార్యులు గొప్ప గొప్ప రాజ్యముల సాధించుకొనిరి. ఈమాట యంతవరకు జెప్పబడిన విషయమును గమనించిన

బోధపడును. గంగాయమునల మధ్యప్రదేశమున నాద్యులు వసించినవిశ్వత్సా
4, 5 వందల సం॥ వరకును వారి కేరితోడను యుద్ధములజేయు నవసర
మేర్పడలేదు. ఈ కారణముగ కృషి, శిల్ప వినిమయములలో వీరుండి
యనేక రాజ్యముల నచ్చుగట్టుగ స్థాపించుకొనిరి. వీరు స్థాపించిన రాజ్య
ముల కొంతి సందర్భములతో గూడి సర్వధా ఆదర్శములుగ నండినవి.
ఒకరాజు తన రాజ్యములోని చక్కని వ్యవస్థను గూర్చి యిట్లు వర్ణించి
యున్నాడు :—

‘నారాజ్యమున దొంగ, లోభి, త్రాగుబోతు, అగ్నిహోత్రమును
వేల్చువాడు, మూర్ఖుడు, వృథీచరించు స్త్రీ గాని, పురుషుడుగాని లేడు.
[ఛాం. 5. 2] ఇట్టి మాటలబలుకు టేరాజుకైనను గర్వకారణమే యుండెను.
అయిన నీ రాజులు అధ్యాత్మవిదులును, గురువులునై విద్వాంసుల నల్లాప
ములలో కాలముబుచ్చువారుగ నుండినప్పుడు నాటి ప్రజలన్ని రీతుల
దిద్దబడుటలో, నశ్వసతికై కయుఁబుట్టించిన ప్రకారమిసుమంతయు నను
మానము జనింపదు.

ఇటులార్యులితరులతో సంఘ్నమునూని, సువ్యవస్థితములగు రాజ్య
ముల నెల కొల్పిరి. వారిలో జాతీయమగు నిష్ఠుర నియమము, సంక్షిప్తత
లుతోన్నమగుటయే యొక దోషము. కృతువుల జేయించుట వైత్పకమగు
వ్యవసాయమైనది, అదే తరువాత ‘జాతి’ లేక ‘వర్ణ’ రూపమున మరినది.
ధార్మికరీతుల యట్టహాసము మిక్కిలిగ పెరిగినది. పురోహితులచరించి
నట్లు శ్రద్ధాస్పదలతో నొనర్చుచుండిరి. దానములిచ్చు చుండిరి. ఈ
కారణములచే వారికి పరస్పరాధారముగ మర్యాద లభింపసాగినది. వారు
పరస్పర వివాహ కార్యముల జరుపుచుండినను ఇతర కన్యల గృహ పూర్వ
కముగ స్వీకరించు చుండిరే కాని యితరుల కిచ్చుచుండలేదు. రాజుల
స్థితి యిటులే యుండినది. వారును తమదొక వర్ణము నిర్ణయించుకొని
వివాహాదిక నియమములలో వైవారికముకరించిరి. విదేహ కోసలముల
రాజులు రాజనీతి నైపుణ్యము, బ్రహ్మజ్ఞాన కారణములచే ప్రజలదృష్టిలో
దేవతాసమానులుగా భావింపబడుచుండిరి ఇట్టి స్థితిలో వారి కన్యకల
గోరటుకెవడు సాహసించును? అయినా బ్రాహ్మణులు ధన, సన్మానము

లలో వాటికి సమము లగా నుండుటచే వారి కన్యల జేబట్టుటలో తొలువొల్ల సులభమై యుండును. తరువాత బ్రాహ్మణులు త్సత్రియులపై ప్రాధాన్యతను బొందినపుడు తరు కన్నెల వారికిచ్చుట మానిరి.

ఈ కాలమున గల్గిన వర్ణభేదము విభిన్న వ్యవసాయమాలముననే యునుట స్పష్టము. వాయుపురాణములో- ఆది లేక కృతయుగములో జాతిభేదమునది లేకుండెను. కొంతకాలమైన పిదప మానవుల కార్యములం బట్టి వారిలో భేదములను బ్రహ్మ కలుగజేసెను. “వారిలో శాసిండు యోగ్యత గలవారును యోగులును, యితరుల రక్షించుటలో నేర్పుగల వారును నగు వారిని త్సత్రియులుగ జేసెను. త్సత్రియులతో గలసిమెలసి యుండి సత్యవాక్య నిరతులును, చక్కగా వేదఘోష సులుపువారును బ్రాహ్మణులైరి. బక్కపలుకగ నుండి దుర్బలులగువారును, వ్యవసాయ మును జేయువారును, వ్యావహారికులును- కృషి, వాణిజ్యములచే భృతిని సంపాదించువారును వైశ్యులునాబడిరి. గ్రామమున కుబ్రపరమచు, నుక్కోగముల జేయువారును, కొద్ది బలము లేక పరాక్రియము గలవారును సూద్రులనబడిరి.” ఇట్టి వర్ణాలే పురాణములలో పెక్కులు గలవు.

తన కేయగు నవీన సాహిత్యరూపమును రామాయణము మిక్కిలి ప్రాచీనకాలముననే యేర్పరచుకొని యుండినది. వైన జెప్పినప్రకారము ఉత్తరకాండ 14 వ అధ్యాయమున కృతయుగమున కేవలము బ్రాహ్మణులే తప మొనర్చు చుండిరనియు, త్రేతాయుగమున త్సత్రియు లున్నెన్న మైనయు అప్పడే యాధునికములగు న్నాగవర్ణములు లేర్పడినవనియు వాయించినది. ఈ కథావాఙ్మయము నైతిహాసిక భాషలో మాగ్గుకొని జూచిన నెదికయుగ ములో ఆద్యులు గలసియుండి యైతిహాసిక కావ్యకాలమున భర్మాధ్యక్షులును రాజులును విడివడి ప్రాజ్ఞేయజాతుల పాటించిరి. సామాన్య జనులును వైశ్య, కూద్రాది జాతులవారుగ విభక్తులైరి.

మహాభారతముమాడ తన కాలమున నిగ్గుజేసిన స్వరూపమును గల్గిన మిక్కిలి పురాతన గ్రంథమనుట మనము జూచితిమి. దానిలోను జాతుల యుక్తపృత్తిని గురించి ప్రత్యక్షాధారములగు వర్ణనలు పెక్కులుగలవు. కాంతి పరస్పర 183 వ అధ్యాయములో సుఖాసక్తులును, క్రోధములు నగు గౌరవ్య

ద్విజులు సాహసులై తామెనగు యజ్ఞయాగాది క్రియల మరచిరి. వారు త్రితియుగ మార్గి. పీతవర్ణులగు బ్రాహ్మణులు గోసంరక్షణ, వ్యవసాయ ములచే జీవించువారు తరు విధుల విస్మరించి వైశ్యులయిరి. అపవిత్రులను, అసత్యవాదులను, బ్రతులునగు నల్లని బ్రాహ్మణులు పలురకముల పనులుజేసి బ్రతుకువారు శూద్రులైరి. ఈ ప్రకారముగ ద్విజులు తమ కర్మల ననుసరించి వేరువడి వివిధ జాతులవారుగ నేర్పడిరి.

ఈ వాక్యములను, మఱియు నిట్టి వాక్యములను వ్రాయవారు నిస్సందేహముగ నాలుగు జాతులు బ్రహ్మశరీరములో నాలుగు భాగముల నుండి పుట్టినవను కథను దెలిసికొని యుండిరి. అయిన వారీ విషయమును స్వీకరింపక కవి వర్ణనాచాతుర్యమని తలచిరి. ఇది నిజమునకింతే. మొదట వర్ణవ్యవస్థ లేకుండినదనియు, పనిపాటలు, వ్యవసాయ భేదముచే తరువాత జాతులుగలిగి యుండవచ్చునని వారు వ్రాసియుండిరి. ఈ విషయమటుంచి ఐతిహాసిక కావ్యకాలమున జాతిభేద మెట్లుండినదో విచారితము.

మొదట గంగాతీర వాసులందే జాతిభేద మంకురించినదని యీవరికే చెప్పబడనది. అయిన హైందవుల స్వాతంత్ర్య మడుగంటువరకు నీ పద్ధతి యొక్క దుష్పరిణామమగుట కవకాశము కలుగదయ్యె. ఐతిహాసిక కావ్య కాలమునగూడ బ్రాహ్మణులు, త్రితియులు సరియగు భగ్గువిషయిక జ్ఞానమును పూర్వీకవలె పొందుట కర్హులని తలచబడుచుండిరి. మరియు బ్రాహ్మణ, త్రితియు, వైశ్యులలో కొన్ని సమయములందు వివాహములు జరుగుచుండెను, కావున పోచిన భారతేతహాసమును జడువువారి జాతిభేద పద్ధతినగురించి ఎంత చింతించినను, భారతదేశమున మహమ్మదీయులు రాక పూర్వమెట్టి దుష్పరిణామము తలయెత్తలేదను విషయమును మాత్రము జ్ఞాపక ముంచు కొనవలయును.

శుక్ల యజుర్వేదములో - నది సంగ్రహింపబడిన కాలమున - సంఘ ములోని జనులొనర్చుచున్న యనేక కృతసాయములను గురించి వ్రాయ బడినది. దీనిలో వివరింపబడిన పేర్కొన్నియు వివిధ వ్యవసాయములను గురించినవే కాని, వివిధజాతులను గురించినవి కావని స్పష్టమగును. 20, 22 ఖండికలలో పలురకముల చోరులను గురించినది, 26 లో చాతులు,

సారథులు, కాల్యాలనులను గురించియు చెప్పబడినది. ఇదే విషయము 27 వ ఖండాికలో వివరింపబడిన వడ్లవారు, రథముల జేయువారు, కుమ్మరి, కమ్మరి మున్నగువారు వివిధ కార్యముల జేయువారేగాని భిన్న జాతులవారు కాదు. అదే ఖండాికలో నివాదముల వర్ణనలు గలవు. నేటివలెనే నాడును వీరు హిందూసంఘములో క్రింది మట్టముననే యుండిరనియు బోధపడును.

ఇదే గ్రంథపు 30 వ అధ్యాయములో నీ నామావళి మిక్కిలి పెంచబడి యుల్లేఖింపబడినది. ఈ అధ్యాయము మిగుల ప్రాశస్త్యమున వాస్తవమున నిదియు పోద్భూతమనియు నీవరకే తెలిపితిమి. అయిన దీనిలో గూడ ననేక వ్యవసాయముల దెలుపు శేష్లులు గలవు. కాని వానిలో వైశ్యులనేక జాతులలో విడివడి నట్లై చతురుని పరిమాణము గానరాదు. దీనిలో నటులు, వక్తలు, సభాపతులు, రథకారులు, వడ్ల, కుమ్మరి, రత్న వ్యాపారులు సేద్యగాంధు, ఘనర్పణముల జేయువారును శేర్మొనబడిరి. మరియు కుంటి, గుడ్డి, గూని, చెవిటివారిని గురించియు, వైద్యులు, జ్యోతిష్కులు, వీనుగులు, గుప్తములు, పశువుల బెంచువారు, ద్వారపాలకులు, భృగువులు, వంటలవారు, కట్టెల జీల్చువారు, చిత్రకారులు మరియు పాత్రలు మున్నగు వానిపై శేళ్ళును జెమ్మవారు, చాకలి, వస్త్రేలద్దవారు, మంగలివారు, వివాహములు, గర్భితులు మున్నగువారి శేష్లును, స్త్రీలయు, వర్ణకారులయు వ్యాధులయు, స్వర్ణకారులు, వ్యాపారుల శేష్లును, నానావిధ రోగులయు నకిలీ వెంట్రుకల జేయువారు, కవులు, గాయకుల, శేష్లు లభించును. ఈ శేళ్ళులయు జాతులకు సంబంధించినవి కావని స్పష్టమగుచున్నది. ఇవిగాక మౌనము, నూత, భమిల మృగము, స్వనిన, దుమేదాది నామములు తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణమునను శేర్మొనబడినవి మాత్రమే యిచట జెప్పవలసి యుండును.

పై జెప్పిన శేళ్ళుండే ఆకాలపు వృత్తులు, వ్యవసాయములెట్టివో సాంఘికవ్యవస్థ లెట్టివో తెలియగను నే కాని యా నామావళిని, జాతులకు నెట్టి సంబంధము లేదని తెలియవలెను. విశిష్టాంశిక కావ్యకాలమునను, తరువాత మహమ్మదీయు లిచటికి వచ్చునంత వరకును ఆర్యులలో ననేకులు వైశ్యులుగ నుండి యనేక వ్యవసాయముల జేయుచుండిరి. శైళ్ళు,

(బ్రాహ్మణ, క్షత్రియులు గలసి ద్విజులయిరి. వారే యీ జాతివారిని స్వీయ, మరియు వైశ్యకములగు విద్యులను, ధర్మములను గరచుటకు యోగ్యులుగ జేసిరి. కేవలము పరాజితులగువారే శూద్రులనబడిరి. వీరు ద్విజుల వ్యవస్థములనుండి దూరము చేయబడిరి.

ప్రాచీన కాలపు జాతిరీతులందును, నేటి వర్ణవ్యవస్థయందును ముఖ్యభేదమిదియే. పురాతన కాలమున జాతి (బ్రాహ్మణులకును, క్షత్రియులకును కొంత విశిష్టాధికారము నొసగియుండినది. (బ్రాహ్మణ, క్షత్రియులును యితరులును దమతమ వృత్తులజేయుచు యొకేవిధముగు ధర్మశాస్త్రమును బడయుచుండిరి. వారొకే పాఠశాలలో జదువుచు, నొకే సాహిత్యము నభ్యసించుచు, నొకేరకపు నానుడులు, జాతీయములు, సామెతలనుపయోగించుచు, నొకేచోట భుజించుచుండిరి. తమలో దామన్ని విశముల సంబంధముల గలిగి యొండరులతో వివాహదులినచ్చు కొనుచు, దమచే పరాజితులగు వారికి భిక్షులై „అర్యు” అనిపించుకొనుటయే గౌరవమని తలంచిరి. అయిన ప్రస్తుతజాతి వైశ్యావ్యులను నూర్ణకొలది సంప్రదాయములచే నేర్వేరొనర్చినది. ఈ సంప్రదాయములు జాతిభేదమును విస్తరింపజేసినవి. వారిలో పరస్పర వివాహదులను, తదితర సాంఘిక సంస్కర్మములను మాయజేసి, ధర్మజ్ఞున సాహిత్యా భావమును గలుగ జేయుచు వారిని వాస్తవముగ శూద్రులుగ నొనర్చినది.

(బ్రాహ్మణములలో ననేక స్థలములందు విపరీతపబడిన వాక్యముల నలన మొదట జాతిభేదమంతగ లేకుండినట్లు దెలియుచున్నది. ఉదాహరణార్థము నితరేయ బ్రాహ్మణము [60-29] లో నొక యపూర్వావాక్య మిట్లున్నది—ఏ క్షత్రియుడయినను యజ్ఞమున (బ్రాహ్మణుని భాగమును భుజించినచో వాని సంతానము (బ్రాహ్మణుని గుణములు—“దానముపుచ్చు కొనుట, సోమరసాస్వాదనాచేత, భోజనప్రియత్వము మున్నగు గుణములు గలిగి యిచ్చానుసారము దేశముల దిరుగుటలు, గలదగును. మరియు „రెండు లేక మూడవ తరములొనది [సంతానము] పూర్ణముగ వాత్సల్య యోగ్యమగును. ఒక వేళ వైశ్యుని భాగము నతడు భుజించిన „నతనికి వైశ్యుని గుణములుగల—ఇతరరాజులకు మంకముల దెల్లించునట్టి—సంతా

నను కలుగును., మరియు ,రెండు లేక మూడు తరములలో వాగు. శైశ్వజాతి వారగుటకు యోగ్యులగుదురు., అతడు [క్షత్రియుడు] క్రూరుని భాగమే దినిన నతని సంతానములో ,శూద్రుని గుణములుండును. వారికుచ్చములగు వైమాను జాతుల సేవ జేయవలసి యుండును. మరియు తమయజమానుల యిచ్చననుసరించి తొలగింపబడుటకు, శిక్షలబొందుటకును, వారహ్యులగుదురు., మరియు ,రెండు లేక మూడుతరములలో వారు కూడత్వమును బడయుటకు యోగ్యులగుదురు.,

వేదకాలపు జనకుడు యాజ్ఞవల్క్యునకు ముందెన్న డెరుగని బ్రహ్మ ఙ్గాము నుపదేశించెననియు, నాటినుండి యుపదేవ్య బ్రాహ్మణుడగు తలప బడెననియు నీవరకే తెలిపితిమి. [శత. ప. బా. 11, 6, 2, 1] ఐతరేయ బ్రా. [2. 19] లో ,ఇబ్రాహ్మ,ని పుత్రుడు ,కవహ్మ,ని పృత్యంతము కలదు. దానిలో నతనిని, యితర ఋషులు ,బ్రాహ్మణుడు కాని యొక దాని పుత్రుడెట్లు మాతోబాటు దీక్షితుడు కాగల, డనియాగమునుండి వెడలనడచిరి. అయిన గవహ్మను దేవతలను, నతనిని దేవతలను దెలిసి యుండుటచే నతడు ఋషుల శ్రేణివాడయ్యెను. ఇదేవిశముగ ఛాందోగ్యో పనిసత్ [4. 4.] లో సత్యకామ, జాబాలల వృద్ధమగు కథలో— నాకాలమున నిజము పలుకు వారును, విద్వాంసులునగు వారినే యాదరించు చుండిరి. మరియు నట్టివారే యున్నతజాతి వారుగ దలచబడుచుండిరి. ఈ కథ సారశ్యమునను, గాఢ్యశిల్పమునను మనోహరమైనదగుట దానినిచట లిఖించుటయుక్తమని దలచెదము.

1. జాబాల పుత్రుడు, సత్యకాముడు తన తల్లితో ,అమ్మా. నేను బ్రహ్మచారిని కాదలచితిని. నా వంశమెయ్యది, యని ప్రిన్నించెను.

2. అమె యతనితో ,కుమారా! నీవే వంశము వాడవో నాకు దెలియదు. నా యావనములో. నేను దాసిగా నున్నప్పుడు, నిన్ను గర్భమున ధాల్చితిని. నీవేవంశము వాడవో నాకు దెలియదు. నాపేరు జాబాల, నీవు సత్య కాముడవు; కావున నీవు, సత్య కామజాబాలుడనని నుడువు' మనెను.

3. అతడు హరిద్రమతుడగు గౌతముని కడకేగి 'మహాశయా. మీ చెంతకు బ్రహ్మచారి నగుటకు వచ్చితిని. నేను రావచ్చునా?' యని యడిగెను.

4. అతడతనితో 'మిత్రుడా, నీవేవంశమువాడ'వని యడిగెను. అందుల కతడిట్లు నెను- 'మహాశయా, నేనే వంశము వాడనో నాకు దెలియదు. నేను మా తల్లినిడుగ నామెతన యావనదశలో, దాసిగనున్నప్పుడు, నన్ను గర్భమున ధరించెననియు, నేనే వంశమునకు జెందినవాడనో తనకు దెలియదనియు జెప్పి' తన పేరు జాబాలయనియు, నేనత్యకాముడననియు జెప్పివది. ఈ కారణమున, నో మహాశయా, నేను సత్యకాము జాబాలుడను.

5. అతడు నిజమును బ్రాహ్మణుడు దప్పు నింకెవరిట్లు పలుకజాలరు. మిత్రీమా, పొమ్ము సమిధలగొనిదెమ్ము. నేను నీకు దీక్షనొసగెదను. నీవు సత్యమునుండి తొలగ లేద' నెను,,

ఈ కారణమున నీ సత్యప్రియుడగు యువకుడు కీక్షితుడయ్యెను. మరియు నతడాకాల పద్ధతి ననుసరించి గురువుచేరి పశువుల మేపుటకై కొని పోవుచుండెను. ఇట్లుండ గౌతకాలమునకే అతడు ప్రకృతి, పశువుల నుండి నేర్వదగిన గొప్ప విషయముల నన్నిటిని నేర్చుకొనెను. అతడు మేపుచుండఁగాని కృషభములనుండియు, వేల్పుచున్న జిన్నునుండియు, సంధ్యా సమయమున తన యాలముందకు గోష్ఠమున గట్టునవుడును, సంధ్యాగ్నిలో సమిధజేసి యవట గూర్చుండినపుడును, చెంతనే యెగురుచున్న రాజహాసుల కదిలర పక్షిశ్రవులు మన్నపుడును వానినుండి క్రొత్త విషయముల నేర్చుకొనుచుండెను. ఒకనాడీ యువకుడు గురుని చెంతకేగ నతడు మిత్రీమా, నీవు బ్రహ్మచారిలైన వానినలె బ్రహ్మతేజముతో నొప్పుచున్నావు నీ కెవరీ విద్యంబు నేర్పినో నచింపు, మని యడిగెను, అందులకు శిష్యుడగు సత్యకాముడు 'మానవుడుకాదని బదులు జెప్పెను. అతడు నేర్చిన విద్యయితని హృదయమున నాటిన శబ్దములలో నేగి యుండినది. అది—నలువైపులను, పృథివ్యాకాశములను, స్వర్గ, సముద్ర సూర్య, చంద్రాగ్నులను, జీవుల యింద్రియములు, మనస్సు - సారాంశమేమన :

విశ్వమే బ్రహ్మము - ఈశ్వరుడున్నాయన్నది. దానిచే నతడు బ్రహ్మ జ్ఞానము పొందెను.

ఉపనిషత్కాలమున నున్న శిక్షయిట్టిదే, మరియు నిది యీ ప్రకారముగనే కల్పిత గానలచే వర్ణింపబడియుండినది. దీనినిశ్రవించి ముందు తెలుపబడును. ఈకథ ననుట వ్రాయుటలో తాత్పర్యమేమన నట్టిగానలు పుట్టునప్పటికి జాతిభేదము లింత కఠినముగ నుండలేదు. ఈ కథనుండి తనతండ్రి విషయమే తెలియని దానీ పుత్రుడు కేవలము సత్యము పలుకుట చేత బ్రహ్మచారి యయ్యెను; ప్రకృతి మరియు నాటి పండితులతనికి నేర్పగలిగినంత కేర్పి కడకు గొప్ప ఛర్మబోసకుడయ్యెను, అకాలపు జాతి, మత సాంప్రదాయములలో సావితంత్ర్యముండిన దనుటలో సందేహములేదు.

యజ్ఞోపవీతప్రచారమైతిహాసిక కావ్య కాలమునుండియేయైనది. శత పథ (బా. [2, 4, 2]) లో బ్రహ్మచైతకు వచ్చినదేశతలు. పితరులుగూడ యజ్ఞోపవీతముల ధరించియుండిననియు, కాశీతవ్యపనివత్తు [2, 1] లో నందరిని జయించువాడగు కాశీశక్తి యజ్ఞోపవీతమును ధరించి యుదయమున నూతన్య నారాధించుననియు వ్రాయబడి యున్నది.

ప్రాచీనకాలమున కేవలము యజ్ఞము జేయునప్పుడే బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యులు యజ్ఞోపవీతమును ధరించు చుండిరి. అయిన నా ప్రాచీన కాలమున హిందువులు సభ్యులను, శిష్టులనై యింటికిని, సంఘము నకును సంబంధించిన పనుల నెరవేర్చుకొనుటకై నూత్నములగు నీమముల శేర్పరచుకొని యుండుటను మనము పొగడుచున్నాము. రాజాస్థానములు విద్యానిలయములై యుండెను. అచటికన్ని జాతుల బుద్ధిమంతు లాహ్వానింప బడుచుండిరి. వచ్చిన వారి కాదర సత్కారములు జరుగుచుండెను. విద్యాంసులగు నధికారులు న్యాయముగ వర్తించు చుండిరి. జీవితపు బ్రతిపనియు నియమానుసారము జరుపబడుచుండెను. అందరికిని గట్టిగోడలు గల యందమగు నిండ్లు, నగరములును వెలసి యుండెను. ఆ పురములలో వ్యాయాధీశులు, దండనాథులు, పురరక్షకులు నివసించు చుండిరి. వ్యవసాయ

మభివృద్ధి పరుపబడుచుండెను. మరియు నధికారాలకు పంటల నెక్కువ పండించు విషయమున రైతులకు హితముగరవుటయేవిధియై యుండెను.

సభ్యులును, విద్వాంసులునగు రాజుల యాస్థానములు- విదేహ, కాశీ, పాంచాలరాజ సభలవలె- నాకాలమున విద్యలకాటపట్టులై యుండెను. ఇట్టి సభలలో యజ్ఞముల జేయుటకును, విద్యాభివృద్ధికిని విద్వాంసులు నియోగింప బడుచుండిరి- మనకిప్పుడు పలకెట్లపైన యశోక బ్రాహ్మణగ్రంథములాయా సాంప్రదాయముల వెలయజేసిన పండితుల చేతనే విరచితములు. గొప్పకార్యములు జరుగుపట్ల విద్వాంసులగు వారు దూరదూరములనుండి వచ్చి క్రియాసంస్కార విషయముననేగాక మహత్వములగు విషయములు- మానవుని మనస్సు, మరణానంతర మాత్మస్థానము, ఆగామి ప్రపంచ పరిస్థితులు, దేవతలు, పితరులు మరియు వివిధ జీవులను గురించియు, సర్వవ్యాపియు సర్వాంతర్యామియు నగు శీత్యరని గురించియు కాస్త్రార్థముల జేయుచుండిరి.

రాజసభలు మాత్రమే విద్యకు చోట్లనికాదు, ఉన్నతవిద్యలకు పరివత్తులు అనగా బ్రాహ్మణుల విద్యాలయములుండినవి. ఇవి నేటి యైరోపాయందలి విద్యాలయములవలె పనిజేయుచుండినవి. ఈ పరివత్తులలో జదువుటకు విద్యార్థులు వివిధ ప్రాంతమునుండి వచ్చుచుండిరి. బృహదారణ్యక. ఉ. [6,2] లో శ్వేతకేతు చదువుచునుటకు పాంచాలుల పరివత్తునకు వెళ్లెనని జెప్పబడియున్నది. ప్లోక్లెసర్ మాక్స్ మూలర్ తన సంస్కృత- సాహిత్యేతి హాసమున నుదహరించిన వాక్యములనుండి నాటి గ్రంథకర్తల యనుసారము పరివత్తులలో దగ్గన, జేదాంత, స్థూత్రి, కాత్రుముల జక్కన దెలిసిన వారగు 21 బ్రాహ్మణులుండవలయుననియు, ఈ నియమములు తరువాత యుగపు స్థూతులలో పేర్కొన బడెననియు, నైతి హాసిక కావ్యకాలమున పరివత్తులు వర్ణింపబడలేదనియు వ్రాసియున్నాడు. ఏ గ్రామమున కైకను ముద్గళో, నల్వోకో యోగ్యులును, జేద విదులునై హోమాన్ని గలవారగు బ్రాహ్మణులు పరివత్తుల జరుపవచ్చునని పారాశరు డనుచున్నాడు.

ఈ పరివత్తులేగాక యొక్కొక్క యధ్యాపకుడు ప్రత్యేకపాఠశాలను సాపించు కొనుచుండెను. ఇట్టి పాఠశాలలు ఐరోపాయందలి

ప్రైవేట్ స్కూళ్ళనుబోలి యుండినవి. ఈ పాఠశాలలలో జరుగుచున్నదేశముతో పలుదోష్టముండి విద్యార్థులు వచ్చుచుండిరి. వీరు విద్యకేర్చుకొనుకొలచున గురువులకు దాసులవలె శుక్రూల జేయుచు పదిరెండు వత్సరముల తరువాత సుచితదక్షిణాన్నిచ్చి తమయిక్కలకో, బంధువుల చెతకో బోవుచుండువారు. వృద్ధులై సంసారముల వదలి వానప్రస్థమునకున్న బ్రాహ్మణుల చెంతకునసంఖ్యాకులగు విద్యార్థులరుదెంచు చుండిరి. ఈ ప్రకారము హిందువులలో విద్య, జ్ఞానముల కెంతవీరివ యుండిననో అంత యే యితర జాతియందు ప్రాచీన నవిన కాలములందును, గలుగలేదు. హిందూ శ్రమ్యను సారము సద్ధర్మ కర్మాచరణములవలన కేవలమువిశేషలమును, జీవితమున సుఖమును గలుగును. అయిన నీశ్వర సాన్నిధ్యముచే వైకృతమును బడయుట మాత్రము సుజ్ఞానముచేతనే సిద్ధించును.

విద్యార్థులు పరివక్షులలోను, గురువులయొద్దనువారి పరంపరాగత విద్యలడసి తమతమ గృహములకువచ్చి, వివాహములజేసికొని గృహస్థస్థగ్రముల పాలించుచుండిరి. వివాహితులైనతోడనే గృహస్థశ్రమము లారంభింపగుచుండెను. గృహస్థుడగువాడేదేనొక శుభనక్షత్రమున హోమాగ్నికైజలములివ్వవలెను. ప్రాతస్నాయంసమయములందు అగ్నికైక్షీరములర్పించుటయు, నన్నిటికన్న ముఖ్యమగు సతిథి సత్కారముపహేధులకు విహితములు. హిందువుల కర్తవ్య సారాంశ మీ వాక్యములనుండి తెలియనగును —

“నిజము పలుకుడు ! మీకర్తవ్యమును బాలింపుడు ! దేవతనమును మానకుడు ! గురువులకుచితరీతి దక్షిణాలాసగిగ పిదప మీ బాలుర జీవితముల వమ్మొనర్పకుడు ! సత్యమును విడవకుడు ! కర్తవ్యమును వదలకుడు ! హితవాక్యముల నుపేక్షింపకుడు ! అలసులుగ కుడు ! దేవతన పాఠనమున నాలస్య మొనర్పకుడు !”

“దేవ పితృకార్యముల మరువకుడు ! మీ తలిదండ్రులను దేవతలుగా భావింపుడు ! మీ గురువును దేవతగా భావింపుడు ! నిష్కలంకమగు పనుల జేయుటలో బుద్ధి నిలుపుడు. ఇతరముల మానుడు ! ఏయే మంచి పనుల మేము జేసితిమి మీరును జేయుడు. !, [తైత్తిరీయ ఉపనిషత్ 1,2]

ధనవంతుల ధనము బంగారు, వెండి, ఆభరణములు, రథ, గజాశ్వములు, అవులు, వేసడములు, దాసులు, ఇండ్లు, ధాన్యములు, పొలములు వైయుండెను. [ఛాందోగ్యోపనిషత్ 5, 13, 17, 10, 19, 24; శతపథ బ్రాహ్మణము 3, 2, 48; తైత్తిరీయ ఉపనిషత్ 1, మరియు 12 మొ॥]

క్రింద వివరింపబడిన ఛాందోగ్యోపనిషద్వాక్యములనుండి యాకాలపు కొన్ని ధాతువుల సంగతి తెలియును.

“బంగారమును వెలిగారము తోడను (అణముతో) వెంపిని బంగారముతోను, సత్తునువెండిచేతను, నాగమును సత్తుతోడను, ఇనుమును నాగముతోను నతుకుదురు.” [4.17.7]

ఐతరేయ బ్రాహ్మణము [8.22]లో అత్రిమని కుమారుడు “సర్వాభరణ భూషితములును, సర్వది శాసితములు” నగు పదివేల యేనుగులను, పదివేల దాసీజనమును దానమొసంగెనని వ్రాయబడి యున్నది. ఈ విషయ మతిశయోక్తులతో నిండియున్నది.

హస్తీవాపురము, కాంపిల్య, ఆయోధ్య, మిథిలావాసుల ముప్పది శతాబ్దముల క్రింద సాంఘిక జీవనమును మన కనులయెదుట నిలుపుకొనిన నప్పటి నిగరములు కోటలచే నావరింప బడియుండెను, వానిలో నుండర భవనములు, శ్రేణులనుంపినవి. అవి నేటి యిండ్లు, వీధులను పోలక నుక్కొట్టెములుగ నుండెను. రాజభవనము తెల్లపూప నగర మధ్యమున-కొలఱుటలతో గూడిన సరదారులను, సభ్యులగు బంట్లును, పవిత్రులగు సాధుసత్తులను, విద్వాంసులు, పురోహితులు వచ్చుచు, పోవుచున్నట్టి స్థలములందే- నిర్మింపబడుచుండెను. ఘనకార్యముల సాధించుపట్ల రాజభవనముల ముందు జనులు గుమిగూడు చుండిరి. రాజును ప్రేమించుచు యతని మాటల శిరసావహించుచు, భక్తిచే నతని లూజించుచుండిరి. వారు రాజభక్తికిన్ని నితరమైనది లేదని విశ్వసించు చుండిరి. బంగారు, వెండి, ఆభరణములు, రథములు, సుప్తములు, వేసడములు దానదాసీజనము, నగర పరిసర భూములు గృహస్థులయొ, నగరవాసులయొ సంపదయై యుండెను.

వేరు ప్రతిష్ఠలుగల ప్రతియింటను పవిత్రాగ్ని వేల్పుబడుచుండెను. వార తిథుల సత్కరించుచుండిరి, దేశపు కట్టుబాట్ల ననుసరించుచు, బ్రాహ్మణుల సహకారముచే బలు లాసంగుచు, విద్యను గౌరవించుచుండిరి. ఆర్యుల ప్రతిబాలుడును పిన్నతనముననే బడికి పంపబడుచుండెను. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యులొకే పాఠశాలలో గలసిమెలసి యొకే ధర్మశిక్షణను బడయుచుండిరి. తరువాత నిలుజేరి వివాహముల జేసికొని గృహస్థులై మెలగుచుండిరి. పురోహితులు, యోధులు సాధారణ జనాంగములోనివారై యుండిరి. సామాన్య జనులతో భోజనాదికములును, కన్యలనిచ్చి పుచ్చి కోలును జరుపుచుండిరి. పలురకముల పనులజేయు శిల్పులు, కలాపకళులగు వారు సంఘమున కవసరమగు పనులు జేయుచు తమ విద్యను తరతరములకు సాగించు నుద్దేశమున తమ కుమారులకు బోధించుచుండిరి ; అయిన వారు మాత్రము వేరు జాతులుగ గోలిపోలేదు. సేద్యము జేయువారు తమ పశువులను, నాగలి మున్నగు పనిముట్లను గొని తమతమ గ్రామములో నివసించుచు భారత దేశాచార ప్రకారము తమతమ పక్షియుల వ్యవస్థను పంచాయతులద్వారా చేసికొనుచుండిరి. ఈ ప్రాచీన జీవిత విధానమును గొప్పగ వర్ణింపవచ్చును. అయిన పాఠమలే దీనిని బాగుగ నూహించుకొన గలరు. మహిమపూర్వక ప్రాచీన జీవితవిధానమును వర్ణించుట మాని యా సంఘముననున్న స్త్రీలస్థితి యెట్లుండినదో విచారితము.

ప్రాచీన కాలమున స్త్రీలకట్టి పరదా పద్ధతి లేకుండనదని యీవరకే చెప్పబడినది. హైందవ నాగరికత మొదలైనప్పటినుండి- భారత నారీ కుటుంబకు సంఘమున గౌరవస్థానము వహించి, వారు నైత్యక సంపత్తిని బడయుచు దానికి యజమానులగుచుండిరి. వారు యజ్ఞయాగాది శర్మ కార్యములలో పాల్గొనుచుండిరి, మరియు వారు మహావసరములయందు గొప్ప గొప్ప సభలకు బోవుచు నాటి శాస్త్రములు రాజనైతికవిద్యల యందారిలేరుచు, శాసనాధికారమును గలిగియుండిరి, అయిన వారు మానవ సంఘములో నేటి యైరోపాస్త్రీలవలెగాక మితముగ వర్తించు చుండిరి. వీని పరదాలతో నుంచి, బండ్లుగా జేయుట హిందువుల వర్తనకాదు.

బ్రాహ్మణ గ్రంథములనుండి యా కాలమున స్త్రీలకుగల ప్రతిష్ఠను దెలుపు నెన్నియేని వాక్యముల నుదహరింపవచ్చును. అయిన నొకటి రెండు

వాక్యములిదట వ్రాయబడుచున్నవి. మొదటిది- యాజ్ఞవల్క్యుడిట్లువ
యిదివికి బోవునాటి సాయంకాలమున నతనికి, నతని భార్యకు జరి
సుప్రసిద్ధ సంభాషణమైయున్నది.

[1] యాజ్ఞవల్క్యుడు వేరువృత్తి నవలంబించునప్పు
యెఱ్ఱెయ, నేనీ యిలువీడి నిజముగ పోవుచున్నాను. కావున నీకుః
కాత్యాయనికిని వ్యవహారము సరిపోవుకట్లు జేయదలచితి, నని పలికెను.

[2] యెఱ్ఱెయ, సంపత్సమృద్ధులుగు ప్రపంచ మంతయు నాదు
నెడల నేనమరత్వమునుబడయగలనా?, యని మైత్రేయి యనుగ యా
వల్క్యుడు బెడయజాలవు, అప్పుడు నీ జీవితము సనవంతులజీవితమున
బోలినది మాత్రమగును, ధనముచుండి జీవితమెన్నడు నచరము కాదు, !
సమాధానమొసఁగెను.

[3] అనిన మైత్రేయి అమరత్వము నొసగని పదార్థముల దీసికొ
నేనేమిజేయగలను. నాకుస్వామియగు మీరే ముక్తిమార్గమును బోధింపు
డని ప్రార్థించెను.

[4] యాజ్ఞవల్క్యుడు నీవు నాకు నిజముగ ప్రియమైనదానవు,
నీ వింపగు మాటలాడితివి. కమ్ము, ఇటుగూర్చుండుము. నే జెప్పమాటలను
సావధానచిత్తవై యాలకింపుము చెప్పెద'ననెను."

అతడుపనివత్తులతో మాటి మాటి కుష్టోపింపబడిన సర్వాంతర్యామి
యగు నీశ్వరకు పతిపత్ని సుతాదులందును, బ్రాహ్మణ క్షత్రియులందును,
విశ్వసుందంతటను నిండియున్నాడను జ్ఞానమును మైత్రేయి కుపజేకించెను.
మైత్రేయి విద్య, బుద్ధి, సుగుణములు గలదగుట నీ గొప్పసిద్ధాంతమును
స్వీకరించి, తెలిసికొనెనది. ఆమె ప్రపంచమునొకత్తుగను, నీ చిక్కుప్రబోధము
నొకత్తుగను దలంచుచుండినది.

బృహదారణ్య కోపనిషత్

విదేహ దేశపు జనకమహారాజు నాస్థాన పండితులతో సంబంధముగల
యుపనిషత్తులని రెండవ భాగమునే యిట నుదహరించుచున్నాను.

,,విదేహ దేశపు జనకుడొక యశ్వమేధయాగమును జేసెను. అందు యాజ్ఞకుల కతడసంఖ్యాక ద్రవ్యమును దక్షిణగ నొసంగెను. అచటికి వారు, పాంచాల దేశపు బ్రాహ్మణులు వచ్చిరి. వచ్చినవారిలో నధిక పాండిత్యము గలవారెవరో రాజు తెలియగోరి, అట్టి వారికిచ్చుటకై యలంకరింపబడి, కొమ్ములకు పదిపది సువర్ణనాణెములగట్టిన వేయియావులను జూపెను.

,,అప్పుడు జనకుడు సభవారితో నిట్లనెను—‘పూజ్య విప్రులారా, మీలో నిందరికన్న పాండిత్యము గలవారీయావుల వదలించుకొని పాండు’ ఈ మాటలనువిన్న బ్రాహ్మణులు సాహసింపరైరి అట్టియెడయాజ్ఞవల్క్యుడు తన శిష్యునితో ‘కుమారా’ ఈ యల మందనదలించికొని పొమ్ము,, న నతడు ‘సామవిదునను జయమగు గాక’ యని పలుకుచు బసులగొం పోయెను.,,

బ్రాహ్మణులిది చూచి మిక్కిలి కోపముచే, గర్వితుడగు యాజ్ఞ వల్క్యునిపై ప్రశ్నల గురింప సాగిరి. అప్పుడు వారి ప్రశ్నలన్నింటికి నతడొక్కడే సమాధానములనీయ సమర్థుడు, హోతయగు నశ్వలుడు, జరత్కారుడు, అరతభాగుడు, భూజ్యలాహ్వయసి, ఉషస్త చాక్రాయ నుడు, కేహల, కాషీతక్య, ఉద్దాలక, ఆరుణీ మన్నగువారు యాజ్ఞ వల్క్యుని బ్రక్షింపసాగిరి. అతడెందును లొంగకుండుటచే పండితులొక్క రొక్కరే కాంతివహించిరి.

ఇంతగొప్ప సభలో నాడువిద్యా పాండిత్యములతో నారితేరిన యొక యొకవ్యక్తి గార్ని అను స్త్రీ మాత్రమండినది. (అకాలపువారి రీతన దెలుపు నపూర్వ విషయము) అమె యీ సభలోనిది విన్న యాజ్ఞవల్క్యు! కాకి లేక విదేహదేశపు యోధపుత్రుడొకడు తన వింటికి నల్లత్రాడు బిగించి, బాణ మ్ముల రెంటిదొడగి పగతురను జీల్చుటకు నిలచుభంగి, నేను రెండుప్రశ్నల గైకొని నీతో పోరాడుటకు నిలచియున్నాను. నా యీ ప్రశ్నల కుత్తర మిమ్ము, నికతినముగ బలికెను. ప్రశ్నలు వేయబడెను, యాజ్ఞవల్క్యుడు తరమియ గార్ని [వాపవనమ్] నిరుత్తరయ్యెను.

హైందవ నారీరత్నములు తమ భర్తల బుద్ధి వివరములలోను, జీవితమున వారికి నుదము గూర్చుటయందును, శర్మకార్యములలోను భాగినులుగ దలచబడుచుండిరి. దీని ననుసరించి వారికి షేరు ప్రతిష్ఠలును గలుగుచుండినవి. వారు భర్తల యాస్తికినలె తండ్రిల యాస్తికిని యజమానులగుచుండిరి. దీనివలన వారికి గల నాటి యాదరము ప్రకటించుచున్నది.

అనేక పురాతన జాతులకు బలె హిందువుల యందును బహుభార్యత్వముండినది. ఒకని కెందఱో స్త్రీలుదురు, కాని యొక స్త్రీ కొక కాలమున ననేకులు భర్తలుండరు. [చిత్రేయ బ్రాహ్మణము 3.23.]

ఐతరేయ బ్రాహ్మణము [1.8.3.6] లో నొక యద్భుత వాక్యమున్నది. దానిలోని లెక 4 తగములవరకు ఆత్మీయ బంధువులలో వివాహమాకుట నిషిద్ధమైనది. “కావున ననుభవించువాడు [పతి] మరియు ననుభవించ బడునది [పత్ని] యొక నొకే పురుషునిసంపాది యుద్భవించును. ఏలన బంధువులు, 3 లెక 4 తగములలో, మేము మరల గలిసెదమని సంతోషపడుచు గూడియుందురు.”

వేదాంగములు

ముందఁజూపినవత్తులలో పరాపరలను ద్వివిధ భేదములతో విద్యయొప్పుచున్నది. అక్షయ బ్రహ్మజ్ఞానము నొసంగునది “పరా”, విద్యయైన, “నపరా” యుగ్మజ్ఞానానుభవజ్ఞానములును, శిక్షా కల్ప వ్యాకరణ నిరుక్త వృందో జ్యోతిషములగు గలవు. ఇవి వేదాంగములొంటి ప్రాకరైక్కలొలుత పీనిని గురించిన గ్రంథములుగాని, విశేషకాఖిలుగానిలేక కేవలము విషయము మాత్రమే యుండినది. దాని యద్యయనము వేదములతోబాటు జరుగుచుండినది. వేదాంగముల యంగంభమును గురించి బ్రాహ్మజ్ఞానరణ్యకములనుండి తెలియవచ్చును. తరువాత సమయమొదగినట్లెల్ల నీ విషయములపై గ్రంథములు వెలసి ప్రత్యేకకాఖిలుగ వేదముల సంటిపెట్టుకొని యుండినవి. అరువేదాంగములలో “కల్పము”, “జ్యోతిషము” లు

దప్పు తక్కిన నాలుగంగములును వేదముల సమ్యగుచ్చారణమునకును, విషయ గ్రహణమునకును తోడ్పడును. ధార్మికయజ్ఞములను, శాస్త్రమును, సరియగు సమయమును, జ్యోతిషమును, తెలుపుట కేర్పడియున్నవి.

శిక్షా విషయమును తెలుపుటకై యేర్పడిన శిక్షా సూత్రములు,, శాస్త్రము, అంత ప్రాచీనములు. బ్రాహ్మణ గ్రంథముల తత్తర భాగములుగ గల్గి సూత్రములున్నచో, వేదాంగశిక్షా విషయమును వేద సంహితలకు చేరువగు నుండుటయే నీరెంటి యంతరము.

శిక్షా :

ఈ వేదాంగమును గురించిన మిక్కిలి ప్రాచీనమగు వర్ణన తైత్తిరీయారణ్యకమున [7. 1], తైత్తిరేయోపనిషత్తు [1.2] నందును లభించును. దానిలో నక్షరములు, ఉదాత్తానుదాత్త స్వరములను, శబ్దవిభాగ సంఖ్య, క్రమబద్ధమగు పాఠములలో శబ్దసమూహములు శిక్షాక్రమమున నారధ్యాయములలో విభక్తమైనవి. యజ్ఞములవలెనే ధార్మికావశ్యకతల బట్టి శిక్షా, యను బుట్టినది. యజ్ఞకార్యముల పూర్ణమొనర్చుటకు వాటిని గురించికాని, యజ్ఞమును గురించికాని తెలియుట మాత్రమే సరిపోదు. అయిన వేదమంత్రముల సమ్యగుచ్చారణయు, తస్మయలేక వర్ణించుటయు నావశ్యకములు. దీనివలన శిక్షాగ్రంథములు పొందుపడియుండుట సరిగి మించినది. ఏలన ఋగ్వేదమంత్రములు తొలుతవెలువడిన రూపముననే మనకిప్పుడు లభ్యములు గావు; వాటిసంపాదకు లాశబ్దములనే మాత్రము తాదామారు సేయకున్నను వానియచ్చారణా వైశిష్ట్యము, ఉదాత్తానుదాత్త స్వరక్రమముల ప్రయత్నముగ శిక్షా పద్ధతిలో నమరియున్నవి. ఉదాహరణార్థము మనము సంహితలో నిట్లు చదువుదుము- శ్రవ్యంహ్యంగే.

ప్రాచీన సూత్రకారులు దీనిని శ్రవ్యంహ్యంగే, అనినట్లు మనము సిద్ధపరచవచ్చును. అయిన వైదిక సంహితలే శ్రేష్ఠీకులచే విరచితములు. సంహితలలోనున్న పాఠములకు విశేషముగ పదపాఠముకూడ చేయబడును. దక్షిణమున శునః, జటః, ఇత్యాది పాఠములు నాడుకలో నున్నవి. సంహిత పద పాఠముల భేదమొక యుదాహరణముచే స్పష్టమగును. ఒక ఋగ్వేదమంత్ర మిట్లున్నది-

వితరేయారణ్యకమున వర్ణింపబడిన కాకల్యుడే ఋగ్వేదమునకు పద పాఠ మొనర్చినట్లు దెలియచున్నది.

పద, సంహితా పాఠములు శిష్య సంప్రదాయపు మిక్కిలి ప్రాచీన కార్యములై యున్నవి. ఈ విషయమును దెలుపుగ్రంథములలో మిగుల పురాతనమైనది ప్రాతికాఖ్యము. దానిలో శిష్యులైన నియమముల సహాయమున సేసంహితా పాఠమునైనను పద పాఠమొనర్పవచ్చును. ఇది గాక ఉచ్చారణము, శబ్దములేర్పరచుట, వాక్యములందలి శబ్దముల యవశ్య కత, దీనికి స్వరనియమములాది సంహితయొక్క పూర్ణోచ్చారణా క్రమ పద్ధతు లేర్పరచబడినవి. వేదప్రతి కాఖ్యయందు నిట్టిగ్రంథము లుండెడివి. కావున నీ విషయము ప్రాతికాఖ్యము [ఒకకాఖ్య పఠింపదగిన పుస్తకము] అని పేరైనది. ఈ ప్రాతికాఖ్యలు పాఠిని కన్న ప్రాచీనములని తలచబడు చున్నవి. ఇట్లునుటకన్న నేటి ప్రాతికాఖ్యల ప్రయోగమొక ప్రాచీనరూప మున పాఠినిజేసి యుండెనని చెప్పుటెంతయు సమంజసమైనది. ఉదాహరణార్థము అతడెప్పుడైన నొక వైదిక సంధిని దీసికొనిన నది యసంపూర్ణముగ నతనివద్దనలో మిగిలిపోవును. ఇతర ప్రాతికాఖ్యలు విశేషముగ నధర్వణవేద ప్రాతికాఖ్యవైయాకరణుల పారిభాషికత యధీనములో నున్నవి.

అన్నిటికన్న పురాతనమైనది ఋగ్వేద ప్రాతికాఖ్యము, దీనిని శానకీయ ప్రాతికాఖ్యమనియునందురు, (ఈ శానకుడే యాశ్వలాయనుని యధ్యాపకుడని తలచబడుచున్నాడు.) ఈ గొప్పగ్రంథమున మూడు కాండములున్నవి. ఈ ప్రాతికాఖ్యలు పద్యములలో నున్నవి. ఇదియేదో ప్రాచీన గ్రంథపు రూపాంతరమైనది. అనేక గ్రంథములలో దీనిని నూత్ర మని పేర్కొనిరి.

తైత్తిరీయ ప్రాతికాఖ్య నూత్రములో ననేకాధ్యాపకుల పేర్లుండుటచే మిక్కిలి యందమైనది. దీనిలో నుహరిరవనిచుంది యాచార్యులు వర్ణింప బడిరి.

వాజసనేయ ప్రాతికాఖ్య నూత్రములు కాత్యాయనునిచే విరచితముల నుటను విశేషపరచు చున్నది. పూర్వాచార్యులలో శానకుని నిది పేర్కొ

నుచు, దీనిలో సోమిది యధ్యాయములుండి (ప్రతిశ' నూత్ర) మీ ప్రాతిశాఖ్య టుపసంహారమై యున్నది.

కౌసలని సంప్రదాయములతో సంబంధముగల అభిర్య (ప్రాతిశాఖ్యయు నిట్టిజేతున నితర గ్రంథములకన్న నధిక వ్యాకరణపూర్ణమైనదని చెప్పవచ్చును.

ఒక 'సామ' (ప్రాతిశాఖ్యము గలదు. 'పుష్ప నూత్ర'మనునది సామ వేదపుటుత్తర గణమున కొక విశమగు (ప్రాతిశాఖ్యగనున్నది. సామవేద మంత్ర గాయనములను గురించి వేరొక గ్రంథము 'పంచవిధ నూత్ర'మనునదియు కలదు. (ప్రాతిశాఖ్యముల మహత్వము రెండువిధములుగ నున్నది. ఒకటి - వీనిలో భాగతములోని వ్యాకరణమునకు సంబంధించిన పాఠముల ఇతిహాస ముడగియున్నది. ఇది మనకు దెలిసినంతవరకు (ప్రాతిశాఖ్యలకు వెనువెంటనే యారంభమగును. రెండవది - ఇవి నేడు మనకు లభ్యములగు సంహితల యథాతథ రూపములను ప్రమాణించి చూపుచున్నవి. ఋగ్వేద (ప్రాతిశాఖ్యను గురించి విచారించగా ఋక్ప్రాతిశాఖ్య సమయమున ఋగ్వేదము పదిమండలములలోనే విభక్తము గాక, దానిమంత్రములు మనకు నేడు లభించు క్రమముననే యుండినవి.

ఈ (ప్రాతిశాఖ్యలు వేదాంగ శిక్షకు సంబంధించిన మిక్కిలి ప్రాచీన రూపములు. ఇవిగాక నెన్నియోనవీన రూపములును గలవు. అవికూడ శిక్షలనవరగి భారద్వాజుడు, వ్యాసుడు, వశిష్ఠుడు, యజ్ఞవల్క్యుడి గొప్ప గొప్ప ఋషులచే విరచితములయినవి. ఇవి శబ్దసూత్రముల ననుగమించు స్వప్రతులనలెనే (ప్రాతిశాఖ్యల ననుసరించును. వీనిలో గొన్ని శిష్యుల (ప్రాచీనములై యే యొక ప్రాతిశాఖ్యతోడకో సంబంధపడియున్నవి. ఉదాహరణార్థము వ్యాసశిక్ష; తైత్తిరీయ ప్రాతిశాఖ్యతో సంబంధపడి యున్నది. అయిన నే యితర గ్రంథముల కంటె నిది మహత్వముగలది కాదు.

కల్పము :

శిక్ష తరువాత రెండవ వేదాంగము కల్పము - దీనిని గురించి తరువాతి యధ్యాయములలో సవిస్తరముగ వర్ణింపబడును.

వ్యాకరణము :

పదపాఠములనుండి వాని రచయితలు కేవలముచ్చారణ, సంధులను మాత్రమేగాక, శబ్దవ్యుత్పత్తినిగరించయు విగుల దెలిసియుండిరి. వారు రెండు సమాన భాగములను - క్రియ, ఉపసర్గలను, శబ్దప్రత్యయములను వేరుజేయుచుండిరి. ఈ విధానము వారికి మొదటినుండియు తెలియను యాస్కుడు నామ, అఖ్యాత. ఉపసర్గ, నిపాతములను తన నిరుక్తమున వర్ణించినాడు. భాషా సంబంధమయిన పరిశోధనను గురించి బ్రాహ్మణము లందును నిదర్శనములున్నవి. వానిలో గూడ విభిన్న వ్యాకరణ సంబంధములగు పారిభాషిక పదములు దొరుకును. వర్ణ, లింగ, వచన, విభక్తులు ఆరణ్యక, ఉపనిషత్ నూత్రములలో విశేషముగ గాననగును. కాని, మనము యాస్కుని నిరుక్తమునుండియే పాణినికి పూర్వపు వ్యాకరణములను గురించి బాగుగ తెలియ గలుగు చున్నాము.

యాస్కునకుముందు వ్యాకరణాధ్యయనము చాల జరిగియుండదు. అతడు తనకు ముందున్న నిరుపదుగురు వ్యాకర్తలను కేర్పొనుటయేగాక పూర్వోక్తర సంప్రదాయములను గూడ నుల్లేఖించియున్నాడు. అతడుదా హరించిన వారిలో కాకటాయన, గార్గ్య, కాకల్య లతి ఋష్యులు. యాస్కుని కాలమున వైయాకరణుల శబ్ద, రచనాక్రమములు వ్యవహారమున నుండిన. వారు పురుష, కాల, వాచకరూపముల ననువుచు కృత, తద్ధిత ప్రత్యయములనుగూడ తెలిసియుండిరి. యాస్కుడు ధాతువులనుండి పుట్టు శబ్దములను గురించి యుత్కృష్టమగు వ్యాఖ్య వ్రాసియున్నాడు. గార్గ్యుడు అన్ని శబ్దములను ధాతువులనుండి పుట్టినవను సిద్ధాంతము నంగీకరింపరని యాస్కుడు చెప్పినాడు. పాణినీయ వ్యాకరణముగూడ కాకటాయన “ధాతువులనుండి సర్వశబ్దోత్పత్తి” సిద్ధాంతము పైననే యాధారపడియున్నది. పాణినీయ వ్యాకరణమున కొన్ని వైదిక రూపములకూడ సాధింపబడియున్నను నది ప్రధానముగ లౌకిక సంస్కృత భాషకై వ్రాయబడినది. నేటి సాహిత్యము పాణినియము సాధారణముగ చేసికొని వెలసియున్నది. పాణిని చూత్రచాలపు మధ్యయుగములో నున్నది అతని కాలమును వేదానంతర కాలముగ పరిగణింప వచ్చును. పూర్వా

చార్యుల మతముల నన్నిటిని ఖండించి వ్రాయబడినదగుటచే పాణినీయుడు మిగుల ప్రామాణికమై యున్నది. పూర్వల గ్రంథములన్నియు నట్లమై పోయినవి. వ్యాకరణముగగాక నిరుక్తరూపముననున్న యాస్కని గ్రంథము మాత్రము మిగిలియున్నది. శాకటాయనుని పేరనొక వ్యాకరణము కనబడుచున్నది. కాని యంతరవకే విద్వాంసుడును దానియందు యాస్కపాణినుల ఖండన మండనములకు లోనైన మతములన్నియు నెంతవరకున్నవో విచర్చింప లేదు.

నిరుక్తము :

యాస్క “నిరుక్తము” వాస్తవముగ నొక వైదికటీక, వేదాంగమును దెలుపు గ్రంథము లన్నిటికింపై నిది చాల ప్రాచీనమై యున్నది. ఇది వైదికలోక మనదగినది. యాస్కుడు నిఘంటువును రచించెనని దంతకథలు చెప్పుచున్నవి. వేదాంగము సులభముగ దెలియుటకై ప్రాచీన మహర్షులు నిఘంటువు రచించిరనియు, దాని యాధారముచే తాను టీకను వ్రాసితి ననియు యాస్కుడు చెప్పికొనియున్నాడు. ఇందు మూడు కాండములు గలవు. మొదటి వైఘంటిక కాండమున పృథివ్యాది పదాంగములను, నైగమ కాండమున వేదమునందలి అతికఠిన శబ్దముల కిర్థములను, మూడవ దైవత కాండమునందు స్వర్గ, దేవాదులును వివరింపబడినవి. ఈ రచన వేదాంగము వైపు దృష్టి సారించుటకు చేసిన ప్రయత్నమై యున్నది. యాస్కునకు ముందెన్నియో నిరుక్తము లుండియుండును. కాని, వానిలో నొక్కటియు నిప్పుడు మిగులలేదు.

నిరుక్త ప్రథమాధ్యాయము కేవల వ్యాకరణ సిద్ధాంతములచే నిండి వేదభూమికయై యున్నది. రెండవ, మూడవధ్యాయములు వైఘంటిక కాండయు, నానవ యధ్యాయమునకు నైగమ కాండయు, పండ్రెండవ యధ్యాయము వరకు దైవత కాండయు వ్యాఖ్యానింపబడినవి. నిరుక్తమతి సుందరమై పాణినీయ భాషకంటె సులభమై యున్నది. యాస్కుని కాలము క్రీస్తుకు పూర్వ మైదువందల యేండ్లగుటచే నతడు మాతృకాల ప్రారంభమునగల యాచార్యుడై యున్నాడు.

ఛం ద న్ము :

బ్రాహ్మణములలో ఛందమును గురించిన యనేక ఉల్లేఖము లున్నవి. సాంఖ్యాయన శ్రౌత సూత్రములందును, ఋగ్వేద ప్రాతికాఖ్యమునందును, సామవేద నిదాన సూత్రములలోను కేవలచ్ఛందో వర్ణన మేగాక “ఉక్త” “స్తోమ” “గణము” లను గురించి తెలుపబడి యున్నది. “పింగళ” చ్ఛందస్సు వేదాంగములలో నొకటని యనుమండుట సరికాదు. దీని యందు కొన్ని వైదిక చ్ఛందస్సులును, ఎక్కువగ వేదోత్తరకాలపు సంస్కృతచ్ఛందస్సులును వివరింపబడి యున్నవి.

కాత్యాయనుని యనుక్రమణికలలో నొక ఖండము వేదఛందస్సును గురించి తెలుపుచున్నది. అది ఋగ్వేద ప్రాతికాఖ్య యందలి 16 వ పటలముతో సరిపోవుచున్నది. ప్రాతికాఖ్యము అనుక్రిమణికంటె ప్రాచీనమైనదని తలచుచున్నాడు.

జ్యోతిషము:

వేదాంగ జ్యోతిషమొక చిన్న పద్యగ్రంథము. దీనిని “అగధు”డను విద్వాంసుడు రచించెను. ఇందలి ఋగ్వేద సంస్కరణ భాగమున 36 ను, యజుర్వేద భాగమున 43 శ్లోకములు గలవు. ఇందలి ముఖ్యవిషయము సూర్యచంద్రుల స్థానములను గురుతించుట, 27 నక్షత్రముల చక్రమునందు పూర్ణిమా, అమావాస్యలను తెలియుటలై యున్నది. జ్యోతిషమును గురించి తెలుపు అదిగ్రంథమిదియే యెయుండును. కాని, దీని ప్రాచీనత్వమును దెలుపు నితర గ్రంథాధారములు దొరకలేదు.

అనుక్రమణికలు :

వేదములు, బ్రాహ్మణములు, వేదాంగములను గురించి యెంత తెలిపినను అనుక్రిమణికలను గురించి తెలుపక పోయినచో వైదిక సాహిత్యమును సంపూర్ణముగ తెలిపినట్లు కాదు. వీనిలో మంత్రములు, రచయితలు, ఛందస్సులు, దేవతలను గురించి సంహితలతో లభించు క్రియముననే నూచింపబడినవి.

కౌసల్యుని యేడు గ్రంథములను ఋగ్వేదముతో సంబంధము గలవి. ఇవి ఋగ్వేద పాఠితాఖ్యకు సమములగు శ్లోకములతో నొప్పచున్నవి. కాత్యాయన కర్పూరిమగు స్వరానుక్రమణిక యొకటున్నది. అర్హానుక్రమణిక 300 శ్లోకముల గ్రంథము. వీనిలో ఋగ్వేదములకుల నూచిక కలదు. „అనువాకానుక్రమణిక” కేవలం 40 శ్లోకముల చిన్న గ్రంథము. ఇది ఋగ్వేదపు 31 అనువాకముల సాంకేతిక శబ్దములను, మంత్రసంఖ్యను తెలుపును.

„పాదానుక్రమణిక” యను ననౌక మిత్రచ్ఛందముల గ్రంథము. „నూర్వానుక్రమణిక” పృథికముల యనుక్రమణికగ నుండినది. కాని, ఇది „సర్వానుక్రమణిక” ముందు వ్యర్థమగుటచే నప్తమై పోయినది. „దేవతానుక్రమణిక” ప్రత్యేకముగ లభింపకున్నను „మధ్యు” శిష్యుడు దానిని తన „అర్హానుక్రమణికా వ్యాఖ్యానము” లో పదిసారులదహరించు కొనినాడు. „బృహద్దేవతానుక్రమణిక” అన్నిటికన్న గొప్పది. దానిలో 1200 శ్లోకములున్నవి. ఇది ఋగ్వేదాష్టకములకు సమములగు నెనిమిదధ్యాయములలో విభక్తమై యున్నది. ఋగ్వేదకృతులను తెలిపి ప్రత్యేక మంత్రజేవతను చూపుటయే దీని యుద్దేశమై యున్నది. ఇది యాస్కుని „నిరుక్త”ము నాధారముగ జేసుకొని వెలిసినది. అంతేగాక దీని రచయిత యు యాస్కుడే. అతడు „భాగుటీ,” „అశ్వలాయ” నా ద్వినేక ఋషులను గురించి వాయించు „నిదాన” నూత్రములను గురించి వాకొని నాడు— అందఱు ఋగ్వేదమున కానరాని కొన్ని ఖిలభాగములను గూడ మల్లేఖించెను.

వైదాని తరువాత కాత్యాయనుని „సర్వానుక్రమణిక” నూత్ర రూపమున నున్న గొప్పగ్రంథము. ఇందు 12 ఖండములపై భూమిక కలదు. వీనిలో తొమ్మిది ఖండములలో కేవలము పాఠితాఖ్య వర్ణనతో సరిపాలు నేదచ్చందస్సుల వర్ణన కలదు. కౌసల్యుని ఋగ్వేదానము కూడ ఛందోబద్ధ గ్రంథము.

సామవేద పరిశిష్టములగు రెండనుక్రమణికలుగలవు. ఒకటి „ఆర్షము”, రెండవది, „దైవతము”. వీనిలో క్రమముగ సామవేదపు త్రైగేయ కాఖా

ఋషులను, దేవతలను గురించి తెలుపబడినది. ఆ ఋషులలో యాగ్న, శానక, ఆశ్వలాయనాదు లున్నారు.

కృష్ణయజుర్వేదపు రెండనుక్రిమణికలు గలవు. ఒకటి „అత్రేయ” కాఖితు సంబంధించినది. రెండవది „చాగాయణీయ” కాఖితు సంబంధించినది. అత్రేయ కాఖానుక్రమణిక గద్యాత్మకము, స్తోత్రాత్మకము అను రెండుభాగములు కలది. చాగాయణీయ కాఖానుక్రమణికలో భిన్నభిన్న మంత్రరచయితల లెక్కకలదు. వాని „నత్రి” అని „తౌగాఢీ” కొసగ నను ప్రతీతి యున్నది.

కాత్యాయనుని „మాన్వండినీ” కాఖానుక్రమణికలో నైదు ఖండములున్నవి. మొదటివాలగు ఖండములందును రచయితలు, దేవతలు, ఛందములను గురించి తెలుపబడినది. ఐకవదానిలో ఛందస్సుల సంక్షిప్త వర్ణనమున్నది. కాత్యాయనుని మరొకొన్ని శుక్లయజుర్వేద పరిశిష్టము లుండినవి. కాని, నేడు మూడుమాత్రమే లభించుచున్నవి. వానిలో „నిగమ” పరిశిష్టమందు శుక్లయజుర్వేద శబ్దములను గురించియు, ప్రవరాధ్యాయమునందు వివాహములలో స్మరించు కొన్ని బ్రాహ్మణ వంశములను గురించియు, „చరణవ్యూహము” నందు విభిన్న వేద సంప్రదాయములను గురించియు విపులీకరింపబడి యున్నవి. ఈ గ్రంథత్రయము తరువాత రచియింపబడి యుండును.

అథర్వ వేద పరిశిష్టములందును, నొక చరణ వ్యూహము కలదు. అథర్వవేదమునందు 70 పరిశిష్టములున్నవి.

కల్పసూత్రములు

బ్రాహ్మణములకు, వారణ్యకములకు విషయసంబంధము గలిగి మిక్కిలి పొర్రినీసులై సూత్ర గ్రంథములు వెలయుచున్నవి. ఐతరేయారణ్యకమున సూక్తిములు దప్ప మరేమియు లేవు. వాటిని ఆశ్వలాయనాదు, శానకాదు రచించినట్లు తెలియుచున్నది. బ్రాహ్మణములు కల్పములతో నేరుగ

సంబంధపడి యున్నవి. అయినను ఋషులీ విషయమును పూర్ణ మొనర్చుటకే తమ ధ్యాయమును లగ్నపరచిరి. వారీ విషయమున ననేక గ్రంథముల రచించి కల్పనూత్రిములని పేరిడిరి.

కల్పనూత్రముల మూడు విభాగములు :

శ్రౌత, గృహ్య, ధర్మనూత్రములు. శ్రౌతయజ్ఞముల వర్ణించు గ్రంథము శ్రౌత, నూత్రమనియు, గృహస్థులకు దగిన సంస్కారములు, రీతుల విధనలు గలది శ్రృగ్య, నూత్రమనియు, ధర్మ, నియమముల వర్ణించునట్టి గ్రంథము ధర్మ, నూత్రమని యన బరగెను. ఈ విషయమును బోలనట్టి సాహిత్యమింకొకటి కలదు. దానిని శుల్బ, నూత్రమని యందురు. దానిలో యజ్ఞకాలానికముల నిర్మాణమభివర్ణితము.

శ్రౌతనూత్రము :

శ్రౌతనూత్రకవనా కాలము క్రీ॥ ముందు 500-800 వర్షములై యున్నదని అధునిక పండితులనుచున్నారు.

ఋగ్వేదమునకు సంబంధించిన రెండునూత్రములు మాత్రమిప్పటికి లభించినవి. ఒకటాశ్వలాయనునిది, రెండవది సాంఖ్యాయనునిది. అశ్వలాయన శ్రౌత నూత్రములో 12 అధ్యాయములును, సాంఖ్యాయనుని గ్రంథములో 18 అధ్యాయములును గలవు. మొదటిది ఐతరేయ బ్రాహ్మణముతోడను, రెండవది సాంఖ్యాయన బ్రాహ్మణము తోడను సంబంధము కలిగియున్నది. శెబ్బర్, పండితుని యనుసారము అశ్వలాయనుడు బ్రాహ్మణకాలమునగాక, పాణినికాలమున నుండియుండును. వీలన 'అయిన' ప్రత్యయముల కలిపి పేరు బెట్టుట బ్రాహ్మణ కాలపు పరిపాటి కాదు. అశ్వలాయనుడు, అశ్వరథ్య, లైలవలీ ఋషులకు గురించి వ్రాసెను. వారి కేళ్లు పాణిని యష్టాధ్యాయలో నవసించు చున్నవి. చివరలో నతడు బ్రాహ్మణ పరివారనామావళి నొసగియున్నాడు. వారిలో భృగు, అంగిర, అతి, విశ్వమిత్ర, కస్యప, వశిష్ఠ, అగస్త్యులు గలరు. సరస్వతీ తటమున జరిగిన యజ్ఞ వర్ణన మిక్కిలి సంక్షిప్తముగ జేయబడినది. ఈ

యాశ్వలాయనుడు ద్వైతతత్వయాశ్రయ్యగు నాచార్య కాండమును రచించెను. ఇతడు శౌనకుని శిష్యుడు.

సాఖ్యాయన సూత్రము దీనికన్న కొంత పొత్తవని తెలియుచున్నది. 15, 16 అధ్యాయములలో సీమాకు సప్తమయ్యిది. ఈ యధ్యాయములు బ్రాహ్మణ పద్ధతిలో రచింపబడి, 17, 18 అధ్యాయములు దక్షవృత్త విరచితములైనవి. ఆశ్వలాయన సూత్రము మరయు ద్వైతతత్వ బ్రాహ్మణము లీ రెండును భారత దేశపు పూర్వభాగమందలి రచనలై తోచుచున్నవి. వీనికి ప్రతిగ సాఖ్యాయన సూత్రము దాని బ్రాహ్మణములు త్తర గుజరాత్ దేశరచనలుగ నున్నవి. పైరెంటియందును నొకే యజ్ఞక్రమము వర్ణింపబడినది. యజ్ఞములన్నియు చాలామట్టుక రాజాలకారకమైనవి. అ యజ్ఞముల కేళి.

వానపీఠము రాజసూయము అశ్వమేధము పురుషమేధము, సువిమేధములు. సాఖ్యాయనుడి యజ్ఞములను విస్తారముగ వర్ణించియున్నాడు. సామ వేదపు నాలుగు క్రౌత్రసూత్రములు లభించినవి. వాటిలో నొకటి, ముకతమునది, రెండవది, లాట్యాయనమునది. మూడవది, ద్రావిడ్యాయనమునది, నాల్గవది, కైమిశేయునది.

మకత సూత్రములలో ప్రపాతకములున్నవి. వానిలో మొదటి ర్తి టిలో శేకాహయజ్ఞము, శరువాతి నాల్గిటిలో విహీనయజ్ఞము, కడపటి రెంటిలో సత్రములు వర్ణింపబడినవి.

లాట్యాయన సూత్రము ప్రకౌఠము, కాపతై యున్నది. మకత సూత్రమువలె నిదియు ఛాక్షుషగ బ్రాహ్మణములతో సంబంధపడియున్నది. దీనిలో బ్రాహ్మణముల యాచార్యులు పెక్కునుండి, దీనికి, కాండి ల్యుడు,, సంబంధమును, కాండిల్యాయనకు నాచార్యులుగ చేర్చిన బడిది. వీరు మాత్రమే గాక లాట్యాయనకు పెక్కుమంది యాచార్యుల కేళ్ళను గూడ వివరించియున్నారు. “అక్షయకల్ప”, “గౌతము”, “పౌండర్య”, “క్షిత్తిలంబీ”, “కాశ్య”, “నాగ్నగణ్య”, “భాండికాయన”, “లామకాయన”, “రాజాయకపుత్ర”, “కాయ్యయనీ”, “కాల

కాయనీ" మొదలగువారు. ఈ సూత్రకాలమున శూద్రులు, నిషాదుల పరిస్థితి తరువాత కాలమున చెడినంతగ జెడియుండలేదు. అప్పుడువారు యజ్ఞవాటికలలోనికి వచ్చుచుండిరి. లాట్యాయన మాత్రములో 10 ప్రపాత కములు గలవు. వాని మొదటి 7 టిలో నన్నివిధములగు సోమ భాగముల సాధారణ నియమములు గలవు 8, 9, ప్రపాతకములలో గొంతవరకు శేకాహ యజ్ఞము వర్ణింపబడినది. 9 వ ప్రసాతకములో దక్కిన భాగమున నహీనయాగము, 10 వ దానిలో సత్రయాగ వర్ణనలు గలవు.

ద్రాహ్యాయన మాత్రము రాణాయనీయ కాఖదై యున్నది. రాణాయన వంశము వశిష్ఠుని నుండి యుత్పన్నమైతి. ఈ సూత్రమునకు వశిష్ఠ మాత్రమనియు బేరుగలదు. దీనిని గుంచి యెక్కువేమియుదెలియదు.

శుక్లయజుర్వేద సంబంధము కాత్యాయన సూత్రములతో గలదు. దీని 26 వ అధ్యాయములో శతపథ బ్రాహ్మణ యజ్ఞక్రమము వర్ణింపబడినది. 22 నుండి 23 అధ్యాయముల వరకు సామవేదయజ్ఞములు వర్ణింపబడినవి. ఈ గ్రంథరీతి, పరిష్కారములను బట్టి యిది మాత్రకాలపు చివరలో నున్నట్లూహింప వచ్చును.

కాత్యాయన శ్రౌత మాత్రముల మొదటి 18 అధ్యాయములు శతపథ బ్రాహ్మణములోని మొదటి 9 అంశముల విషయముతో పోలుచున్నవి. 9 వ అధ్యాయములో సౌతామణి యజ్ఞము, 20 లో అశ్వమేసము, 21 లో బురుషమేసము, సర్వమేస, పితృమేస యజ్ఞములు వర్ణితములు. 25లో బ్రాహ్మయజ్ఞము, 26లో బ్రహ్మయజ్ఞములు వర్ణింపబడినవి. శివబ్రహ్మ, వైజవాద శ్రౌత మాత్రముగూడ శుక్ల యజుర్వేదములోనిదని నమ్మిరి.

కృష్ణ యజుర్వేదముతో సంబంధముగల 6 శ్రౌత సూత్రములు సురక్షితములు. అయిన వానిలో గేవలము రెంటి కే బాధయులేదు. అవస్తంబ, హిరణ్యకేతులు గలవి మాత్రముల బూర్ణముగ వ్రాసిరి. వానిలో నావస్తంబుని 30 అధ్యాయములలో 24 టియందును, హిరణ్యకేశి రచించిన 29 అధ్యాయములలో 18 అధ్యాయములందును వీని శ్రౌత

నూత్రములున్నవి. బాధాయన, భారధ్వజుల నూత్రములింత వరకును బ్రకాశితములుగాలేదు. భారధ్వజుని గృహ్య నూత్రము, హాలెండులోని యొక మహిళ సంపాదించి ప్రకటింప జేసినదనికాకిడి. “వాధూల”, “వైఖానసుల శ్రోత నూత్రములను తైత్తిరీయ సంహితతో సంబంధము కలిగియున్నవి. బాధాయనని నూత్రములన్నిటికన్నను బ్రాచీనములనటుకు సందియములేదు. వాని తరువాత క్రమమున భారధ్వజ, అపస్తంబ, హిరణ్య కేకులైరి.

మైత్రాయణీ సంహితతో మానవ శ్రోతనూత్రముల సంబంధము గలదు, ఈ మానవ శాఖాగర్భ నూత్రముల నుండియే మనుస్మృతి విచిత్రమై యుండనోపు.

అశ్వర్య జేద శ్రోత నూత్రము వైతాన మాత్రమ. “వైతాన”, మను శేరు దానిలో వైతానమును క్షజ్జము మొదట నుండుటచే గాబోలు వచ్చియుండును. ఇది గోపథ బ్రాహ్మణమునకు సంబంధించి కాత్యాయ నుని శ్రోత నూత్రము ననుకరించుచున్నది.

శ్రోత నూత్రముల నుండి యజ్ఞస్వరూపము దెలియకచ్చినను అన్ని గ్రంథములలో ఋక్ష మగు విషయము వీనిలోనే గలదు. ఈ యజ్ఞములలో యజమానుడు, బురోహితుడను వారు ముఖ్యులు. యజ్ఞము జేయుచు బ్రాహ్మణులే బురోహితులు. వారి సంఖ్య 1-16 వరకుండినది. యజ మాని కొలదిపని జేయుచుండెను. వేదిక యొక్క మూడు భాగములలో నన్ని కార్యము జేయబడుచుండెను. మొట్ట మొదట అగ్ని యాధాన కార్యము, తరువాత సమిసలచే నది ప్రజ్వలించబడుట జరుగుచుండెను.

శ్రోత కావ్యముల సంఖ్య పదునాలుగు. కవులుసప్త సంఖ్య గలిగి రెండు వరుసలలో గూర్చుండి ప్రత్యేక విభాగమున కొక్కొక్క పశువు చొప్పునబలిసొంగు చుండిరి.

గృహ్య నూత్రములు :

బ్రాహ్మణ గ్రంథములలో గాన్తాశ్రయ సంస్కారములు లేని కొరతను దీర్చుట కీ నూత్రములు రచింపబడినవి. వీని కాలము శ్రోత నూత్రముల తరువాతిది.

సాంఖ్యాయ నార్యలాయన గృహ్య సామ్రాములకు ఋగ్వేదముతో సంబంధముగలదు. దీనిలో నాల్గు నాల్గభ్యాయములు గలవు. శానకుడును గృహ్య సూత్రముల రచించియు దెలియుచున్నది. అయిన నది లభించుట లేదు. సాంఖ్యాయుని గృహ్యసూత్రము 'కౌషీతీ', కాఖ్యను సంబంధ పడియున్నది ఇది పూర్ణముగ లభించు పోయినను కౌషీతకీ గృహ్య సూత్రము వేరుగ బ్రకటియైనది.

సామవేదమునకు సంబంధించిన ప్రధాన గృహ్యసూత్రము 'గోభిల', సూత్రము. ఇదియన్యైకీకన్న పొచ్చినను, పూర్ణము, ఋగ్వేదమునై యున్నది. దీనిని సామవేదోభయ కాఖ్యను ప్రయోగించుచున్నది. ద్రాహ్యాయనకాఖ్యయొక్క 'కదర', గృహ్యసూత్రములను సామవేద రాకాయనీయ కాఖ్యగూడ సుపయోగించుననుచుండినది. అయిన నిది గోభిలసూత్ర వర్ణిష్కృతరూపము. జైమినీయ గృహ్య సూత్రము గూడ సామవేదమునకు సంబంధించినదే.

శుక్ల యజుర్వేదమునకు పారస్కర, కాత్యాయన సూత్రములు గృహ్య సూత్రములు. ఈ పారస్కర, కాత్యాయన సూత్రములే వాజసేయ గృహ్యసూత్రములననుసరించి. కాత్యాయన గృహ్యసూత్రములతో దీనికి మిక్కిలి సంబంధము గలదు. కావుననే యీ రచయిత పేరుతో ననేక ప్రదేశములలో సుదాహరణము లీయబడినవి. యజ్ఞవల్క్యుని ధర్మ శాస్త్రము వైనను దీని ప్రభావమున్నది. దీనిలో ఏ కాండలుగలవు.

కృష్ణయజుర్వేదపు 7 గృ. సూ. ములలో నింతవరకు ఏ మాత్రమే ముద్రితములయినవి. ఆపస్తంబ, హిరణ్యకేళి గృ. సూ. ముద్రితములై యున్నవి. జాధాయన, భరద్వాజ గృ. సూ. విషయముమృగ్యము. మానవ గృ. సూ. మానవ క్రొత్త సూత్రములలో ఘనమగు సంబంధము గలిగి యున్నది. ఈ గృ. సూ. అనేక పర్యాయములు క్రొత్తావతరణములనే వల్లవేసినవి. ఈ సూత్రములోని వినాయక పూజ యేయితర సూత్రము లందును గానరాదు. యజ్ఞవల్క్యు శర్మశాస్త్రములో నీ యనిశములే వివరింపబడి నలుగురి వినాయకులతోకే వినాయకుని అనగా కేటి గణపతి వర్ణన గలదు. కారత గృ. సూ., మానవ గృ. సూ. ల బోలియున్నవి. దీనికి

విష్ణుస్వర్ణ శాస్త్రముతో సంబంధము కలదు. ప్రాచీన పద్ధతిలో రచింప బడినది వైఖానస గృ. సూత్రము. వారాహ గృ. సూత్రమునూడ మైత్రా యనీయ సంప్రదాయమునకు దరువాతి గ్రంథము.

ఆంధ్ర వేదముతో కాశీతక గృ. సూ. ల సంబంధముగలదు. ఇవి కేవలము గృహ్యసూత్రములే గాక నధ్యక్షవేద తాంత్రిక విషయములగొన్ని విశేషములు గలిగియున్నవి. వీనిలో నైదిక భారతీయ జీవన దృశ్యములు బూర్ణముగ జిత్రంపబడినవి.

ఈ గృ. సూత్రములలో 40 సంస్కారముల వర్ణనలున్నవి. గర్భ ధారణనుండి వివాహమువరకు 18 సంస్కారములు శాకీరిక అనబడుచున్నవి. తక్కిన 22 ఒకవిధమగు యజ్ఞరూపములై యున్నవి. వీనిలో 3 గృహ్య సంస్కారములున్నవి. ఇవి పంచమహాయజ్ఞములు, 3 పాకయజ్ఞములై యున్నవి. తక్కినవి శ్రావ సంస్కారములతో సంబంధము గలిగి యున్నవి. ఈ విషయములేగాక వర్ణ ఋత్యారంభములో నాగపూజ, గృహనిర్మాణ గృహప్రవేశ సంస్కారములు మున్నగునవి కలవు. ఇంకను, భూమిదాని నిర్మాణముల విస్తృత నియమములు గలవు. ఇంటికి పశ్చిమమునకు ద్వారముండకూడదనియు, కలపలేక పెదురుతో నిల్లుకట్టిన తరువాత పశుబలినిచ్చు వర్ణనలు గలవు. పశువులను గురించి ననేక వర్ణనలున్నవి. జాతిహితమునకై యాబోతును వదలుటయు, గృహిసంబంధ రీతులు వర్ణితములు, కృషివలన నుత్పన్నమగు ప్రసవ ఫలము నితరులకు బండుకీరియు, మన్వన్త, అపకరన, రోగాదికములు డెలుపబడినవి. శివసంస్కార విషయమున జిత్రై యావునుగాని మేకనుగాని వేసి కాల్యవలెననియు, శ్రాద్ధములనూర్చియు విస్తారముగ కెప్పబడినది. ఇవి గృహ్యసూత్రములను గురించిన సంక్షిప్త పరిచయము.

ధర్మసూత్రములు :

సూత్రసాహిత్య కాండలో ధర్మసూత్రము మూడవది. దీనిలో నిత్యజీవన నియమములు వర్ణితములు. ఇవి మిక్కిలి ప్రాచీనార్థ ధర్మములై యున్నవి. కృష్ణయజుర్వేద త్రైత్వికాఖ్యతో సంబంధముగల ధర్మసూత్ర

మును మూడు ప్రసిద్ధములు. యాస్కాచార్యుడు ధార్మిక నియమముల గురించి నూత్రపద్ధతులపై వ్రాయటచే నంతకుముందీ ధర్మనూత్రములలో నొకటిరెండు విరచితములై యుండవచ్చును. కావుననే యివి మిక్కిలి ప్రాచీనములని తలచబడుచున్నవి.

ఆపస్తంబ ధ. నూ. లింతవరకును సురక్షితములు. వీనిని ప్రాచీన సంప్రదాయములు పరివర్తించుటగాని, నేటి సంపాదకులు కొత్తవాటితో జతపరచుటగాని జరుపలేదు. ఆపస్తంబ కల్ప. నూ. ల మొదటి మూడధ్యాయములలోను, 28, 29 అధ్యాయములందీ ధర్మనూత్రమే గలదు. దీనిలో విశేషాశ్రమగ వైదిక విద్యార్థి, గృహస్థుల కర్తవ్యములు, నిషిద్ధ భోజనము, శౌచాచార ప్రాయశ్చిత్తములు, వివాహ, ఉత్తరాధికారాపరాధములు మున్నగునవి వివరింపబడినవి. ఔత్తరాశ్రమల గురించి వికృతపు మాటలిందుండుటచే దీని సంబంధము దక్షిణ దేశీయులతో గలదని యూహింపవచ్చును. ఈ నూత్రములలో భాష పాణినికన్న పూర్వముది.

హిరణ్యకేషి ధర్మనూత్రమి మి గ్రంథముతో సంబంధము గలిగియున్నది; రెండును సమానములనియే చెప్పవచ్చును. ఇట్లుండుటకొక యైతిహ్యమిట్లున్నది. ఆపస్తంబునితో గొట్లాడి కొంకణ ప్రాంతమున నొక నూతనశాఖను హిరణ్యకేషి స్థాపించి కల్పనూత్రపు 26, 27, 29, అధ్యాయములనుండి ధర్మ నూత్రముల వ్రాసెనని యొక శిలాలిపి వర్ణించుచున్నది.

మూడవది బౌద్ధాయనుని ధర్మ నూత్రము. దీనిని ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమని వర్ణించిరి. ఈ శాఖా కల్పనూత్రముల వివరము తెలియదు. ఇది మైరెండు ధర్మనూత్రములకన్న ప్రాతది. దీనిని గురించి నేడంతగ తెలియకున్నను దీని సంబంధము మాత్రము దక్షిణ దేశముతో సంబంధము చెప్పవచ్చును. ముప్పిసిద్ధ భావ్యకారుడగు సాయణాచార్యు డీశాఖాను యాయి. ఈ ధర్మనూత్రములలో నాలుగాశ్రమములయు, నాలుగు వర్ణములయు నియమములు, అనేక విధముల యజ్ఞములు శౌచాచార, ప్రాయశ్చిత్త, రాజ ధర్మాపరాధముల న్యాయము, సాత్వంల పరీక్ష, ఉత్తరాధికారుల నిర్ణయము, వివాహములు, అందు స్త్రీలకుగలస్థానము వర్ణింపబడినవి. పూర్తిగ శ్లోకములతో విరచితమగు నాలుగవ ఖండము క్రొత్తగ రచింపబడినది.

పైగ్రంథములతో బాటు గౌతముని ధర్మసూత్రము గూడ లెక్కింపదగినదే. అయిన నిది యే కల్పసూత్ర భాగముకాదు. ఇదియేదో వైదిక సాంప్రదాయముతో తప్పక సంబంధపడి యుండును. ఈ గౌతములు సామనేద రాజాయనీయశాఖయొక్క ఉపశాఖవారని తలచబడిరి; దీనిని కుమారిలుదు బుట్టికరించుచున్నాడు. ఇది ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమైనను దీని శైలిశర్మసూత్రముల గద్యరూపమున విరచితమైనది. దీనిలో వాధాయన శర్మసూత్రముల యంశము లందందుదహరింపబడినవి. ఇట్టి కారణములచే వాధాయన ధ. సూ. క్రీ. పూ. 500 సం॥ లని తలచబడుచున్నది. వైదిక కాలమునకు సంబంధించి, సూత్రపద్ధతిని వ్రాయబడిన గ్రంథము వాశిష్ఠ ధర్మశాస్త్రము. దీనిలో 30 అధ్యాయములుండి చివరి యైదిటీసల విరచితములైనట్లు దెలియుచున్నది. ఇది గద్యపద్యాత్మికము- దీనిలో నాచిస్తంబ ధ. సూ. లలో వలె వివాహపద్ధతులు స్వీకరింపబడినవి. కుమారిలుదు తనకాలమున ఋగ్వేదీయలెక్కవగ నీ వాశిష్ఠ ధర్మశాస్త్రమును జరుపుచుండిరిని చెప్పియున్నాడు. కుమారిలుని యనేక విషయములు సంస్కరింపబడి ముదితములగు బ్రతులలో గానవచ్చుచున్నవి. ఇది యాత్మరాహులకు సంబంధించిన గ్రంథము. వాశిష్ఠుడు గౌతముని యుపాహరణములనిచ్చును. ఇతని యంశములను మనుషాక ప్రాచీన సూత్రములతో సంబంధ పరచి యున్నారు. ఇదిగాక మనుస్మృతిలో గూడ ననేకాంశములు వాశిష్ఠునివి లభించుచున్నవి. గౌతముని తరువాతదే మనుస్మృతి. ఈ సూత్రగ్రంథము ఋగ్వేదముతో సంబంధము కలిగి క్రీ. పూ. మెన్నియో శతాబ్దములకు ముందు వెలసినదని చెప్పవచ్చును.

కొన్ని శర్మసూత్రముల కవతరణములు మాత్రము దొరుకుచున్నవి. అన్నిసూత్ర గ్రంథములలో మనుస్మృతి మిక్కిలి సాంప్రదైక గ్రంథము. దాని సంబంధము మానవ శర్మశాస్త్రముతో నున్నది. వాశిష్ఠములోని యనేకావతరణములనుండి సంస్కరింపబడి మనుస్మృతి యందు ప్రచురింపబడినది. ఇట్లు వివేచన యంశములే మానవ ధర్మసూత్రములు. వీనియారాధారముపై మానవ ధర్మశాస్త్రము విరచితమైనది. దీనిని గురించి ప్రత్యేకముగ జెప్పబడును.

శంఖ, లిఖితులకు సోదరులు వ్రాసిన ధర్మశాస్త్ర గద్యపద్యాత్మిక భాగములు గొన్ని లభించినవి. న్యాయ విభాగములో నివి గొన్ని సూక్ష్మ

తెనవి. ఈ గ్రంథమున్ని విషయములలో నొక గొప్ప భగ్న [Law] గ్రంథమని పొరాశకుడు వక్కాణించి యున్నాడని. ఇది వాజసనేయముతో సంబంధపడినదని కుమారాడు చెప్పెను.

నాలుగు ప్రశ్నలలో నొకటియైన వైఖానస భగ్నసూత్రము పొరచి నము కాదు. దీనిలో ధార్మిక విషయములకన్న గృహభగ్నములే వివేచముగ జెప్పబడినవి. నాలుగవ ప్రశ్నములు - వాసలో ముఖ్యముగ వర్ణితములు వానప్రస్థ నియమములు. ఈ వైఖానసము వానప్రస్థులగు నుండుటే దీనికి గారణము. ఇది తైత్తిరీయ సాంప్రదాయమున నొకచిన్న కాఖ.

ఇంక నెన్ని యిట్టిభగ్నసూత్ర గ్రంథములు కాలగర్భమున లీనమైనవో తెలియదు. నేటి స్మృతులన్నియు భగ్నసూత్రముల జ్ఞోకములను దారు మారినవి విరచితములైనవి. ఈ విషయము వశిష్ట, ఆపస్తంబ భగ్న సూత్రములను, వీని స్మృతులనుగలిపి చూచినప్పుడే తేటపడినది.

శుబ్రహ్మణ్యము :

భర్తృచరణమున సహాయ మొనర్చు నింకొక సూత్రసాహిత్యము కలదు - దానిని శుబ్రహ్మణ్యమందురు.

ఆపస్తంబ కల్పసూత్రపు 30వ ప్రశ్న యాపస్తంబ శుబ్రహ్మణ్యమై యున్నది. ఈ ప్రశ్నలలో వేదిక, యజ్ఞకుండాదికముల రచనాక్రమ ముండును. వీనిలో గేఖాగణిత [Geometry] విజ్ఞానమున్నట్లు తెలియు చున్నది. నిజముగ భౌతిక గణిత శాస్త్రములలోనిది మిక్కిలి పురాతనమైన గ్రంథము. దీని సంబంధము కృష్ణయజుర్వేదముతో గలదు.

బౌద్ధాయన కల్పసూత్రము గూడ కృష్ణ యజుర్వేద గ్రంథమే. శుక్ల యజుర్వేదమునకు కౌత్యాన శుబ్రహ్మణ్యములతో సంబంధము గలదు. హిరణ్య కేత కల్పసూత్రములలోని కడపటి రెండధ్యాయములు హిరణ్య కేత శుబ్రహ్మణ్యములు. ఇవిగాక వేరు శుబ్రహ్మణ్యము లుండవచ్చును. అవి యంతవరకు పరిజ్ఞములుగాలేదు.

పరిశిష్టములు :

ఈ విధమున సాహిత్యము తరువాత పరిశిష్టమున వచ్చును. వానిలో నూత్రములలో సంక్షిప్తముగ వ్రాయబడిన విషయములు విస్తారముగ వ్రాయబడినవి. వీనిలో గోళిల గృ. సూ. పరిశిష్టము మిక్కిలి మహత్వపూర్ణమైనది. వానిలో నొకటి గోళిల పుత్రుని గృహ్యసంగ్రహపరిశిష్టమనబడుచున్నది. రెండవది కర్ణిపరీక్షము. అధ్వ వేదపరిశిష్టములు ధార్మిక చరిత్రను చిత్రించుటలో చేర్చబడినవి. ఇవి యన్నిరీతుల మంత్రితంత్రాదికముల దెలుపుచున్నవి. మిక్కిలి ప్రాచీన పరిశిష్టములలో బ్రాహ్మిత్వ సూత్రములు ముఖ్యములు. ఇవి వైతాన సూత్ర భాగములు.

ప్రయోగాదికములు :

ఈ విషయమున నన్నిటికి దరువాత ప్రయోగ పద్ధతి, కారకము వచ్చును. ఈ యన్ని గ్రంథములు వైదిక యజ్ఞ సంస్కారాదిక విశేషముల దెలుపును. ఒకప్పుడవి విశిష్టపద్ధతుల దెలుపును. వివాహ పద్ధతి, అంత్యేష్టి కల్పము, శ్రాద్ధాదికములను దెలుపు గ్రంథములీ పట్టున జేర్చొనబడును. ఈ సాహిత్యమింకను వ్రాత రూపముననే బడియున్నది. కొన్ని గ్రంథములు మాత్రము సంస్కరింపబడి ముద్రితములైనవి.

వైదిక యజ్ఞములు

రాజకీయోద్దేశములచే వైదికయజ్ఞములారంభమయ్యెనని తోచును. ప్రాప్తమున నార్యులు భరత ఖండమున తమనాగరికతను విస్తరింప జేసి నప్పుడే చిన్నచిన్న మాండలిక రాజ్యములేపడెను. బలసాహసములతో గూడిన కొందరు తమచుట్టును గల జనులపైను, స్థానములపైను సామ్రాజ్యము నెరపసాగిరి. అయిన నిట్టి మాండలిక రాజ్యములు చాలామట్టుకు నశాంతినిలయములు, బాధ్యతారహితములునై యుండెను. వానిలో పరస్పరము స్పృహలే సాగుచుండినవి. అకాలపు మేధావులలో గొందరి సాంఘిక రీతినీతులరసి పరాక్రమవంతులగు రాష్ట్రపతులను బురికొలిపి,

అపరిమితమును, నగుమధ్యలునగువారి మండలాధిపత్యములను గైవసు మొదలు
కొనుట ధర్మకార్యమని ప్రవచించిరి. రాజనూయము మరియు నశ్యమేధ
యజ్ఞములిటునుండియే ప్రారంభమైనది. రాజనూయ యజ్ఞమున రాజు
పరిసరములలో గల రాజుల నందఱిని నిష్కారణముగ దాడిచేసి, యోషించి
తన యధీనమున నుంచుకొనును. వారినుండి కప్పములగొని, యజ్ఞముల
కాహ్వరించి, వారికినివారివారి ప్రజలకును తాను ప్రభువను విషయమును
జాటుకొనును. ఈ యజ్ఞముల పరిణామము నిన్నమొన్న జరిగిన యాంగ్ల
ప్రభువుల లార్డ్ కర్ణెక్, అయిదవ జార్జి చక్రవర్తిగారి యాజమాన్యమున
ఫిల్లీ దర్బారులలో జరిగిన పరిణామముల దోలియుండినది. వీనిలో సమస్త
రాజులును నాండ్లకు సామ్రాజ్యమున కధీశులను యొప్పుకొనక తప్పినది
కాదు. లార్డ్ కర్ణెక్ పనునార్గురు రాజులచే తన పరిధానము నెత్తించి కొని
పోవుట వెనుకటి రాజనూయమున పరాజితులగు రాజుల జ్ఞప్తికెల
యించును.

రాజనైతిక సన్నివేశముల దృష్ట్యా యజ్ఞములును, నిష్కారణ జయాప
జయములు నేర్పడినవి. ప్రతాపకాలరగు రాజులు తమకు యజ్ఞము
లొనర్చుటకెదియే కారణము. ఒకవైపిట్టి యజ్ఞములలో దుర్బలులగు
రాజుల సర్వస్వము వారింపబడిన నందే బ్రాహ్మణులకును, ఋత్విజులకును
నంతయు దానరూపముగ నీయబడుచుండెను. అనేక రాజులు సర్వస్వ
మును దానము చేసి తమయింట మట్టి పాత్రలనుంచుకొనిరి. దానమాహాత్మ్య
మధికమై సాధు జనలకు దానమిచ్చుటలో శేదవడినను దమకది గర్వకారణ
మనియే వారు దలచుచుండిరి.

వీని పరిణామముగ యజ్ఞాధికముల జేయువారును, దానముల గొను
వారును నెక్కువైరి. ఒక సంఘవేరిగి విజయవంతమగుటను జూచి యితర
కృత్రిమ సంఘలెక్కి బయల్పడునట్టి యజ్ఞములును మొదట సామ్రాజ్య
కాంక్షచే నొనర్పబడునది. కృమముగ జీవన్ముక్తి, సర్వనాశము, శత్రునాశము,
పుత్రకామేష్టి, వరుణముష్టి, రోగనాశాధికములగు నెన్నియో యజ్ఞములు
బయలుదేరెను. క్రమక్రమముగ వానిలో పశువధయుప్రవేశపెట్టి బడినది. వేద
ములలోని సంహితా భాగములందు దమకనుకూలములగు విషయములు

లేనప్పుడీ యాగముల జేయించు పురోహితులు బ్రాహ్మణ భాగములను సృష్టించుకొనిరి.

ఈ యన్ని విషయముల పరిణామముగ మానవాత్మకు సత్యమాన్విత బోధమగు పవిత్రవేదముల జ్ఞానములుప్తమైనది. ప్రజలు వేదమంత్రాధార గానమును మానివేసిరి. కేవలము మంత్రముల కంతర్థముగల్గు కొనుటయు, వానిలోని శక్తిచమత్కారములనే దెలియచు వానిని ఒకించి యజ్ఞవిధుల నెరపింప జేయుటయు మున్నగుకర్మకాండమే ప్రచురినది. జనులు జ్ఞాన మూలమున ముక్తి మార్గవేదమును బదులు కర్మకాండవలన దానిని బొందు టకు సులభములగు యత్నములజేయసాగిరి. ఈ మార్గమున భగవద్గీతల వ్యయపరచుటచే నాధ్యులకును, ప్రభువులకును ముక్తికాంత వెలయాలైనది. జ్ఞానకాండమున యాగ మార్గము సంపదయిష్టాంగముల నభ్యసించవలసి యుండినది.

బ్రాహ్మణగ్రంథములు కరించబడినప్పుడు యజ్ఞముల మహత్వము పెచ్చుపెరిగినది. అయిన నెడనెడననేక ఋషులు, జ్ఞానులు నీ కార్యములు హింసామయములనియు, ననాచార భూయిష్టములనియు దెగడిరి. యజ్ఞ కర్మలనేవగించుకొని ప్రత్యేకముగ వెలసిన సాంప్రదాయముకూడ నాడొక టుండినది.

యజ్ఞనిందా సూచకములగు శ్రుతులును గోవరించును. ఆదంబర ప్రియులగు కర్మతుల యవహేలిగములు ఋగ్వేదమున గాననగును..

[10-82-7]

“నరం వివాయ యథమాజ్ఞాన
అన్యథ యుష్మాక మంతరం బభూవ
సీహారేణ ప్రావృత జల్మ్యై
అసు తృప ఉక్త ప్రావృత చరన్తి”॥

అర్థము :—వీరు ఆ సృష్టికర్తను దెలియరు. నీకును, వీరికిని అంతర మెంతురు. మంచుచేత వీరాచ్ఛాదించ బడియున్నారు. కేవలము ద్వారగా మాత్రమున తృప్తులగుచు చరింతురు.

సాంఖ్యదర్శన కర్తయగు మహర్షి కపిలుడు తీవ్రముగ నిట్టి కర్మ
ఫలము విరోధించెను. కేవలము జ్ఞానమే ముక్తిమాధ్యమని చాటెను.

భగవద్గీత [2, 42, 43, 45] లో నీ కర్మకాండను అత్యుచుంచుకొని
వేదముల విషయమున నిట్లు చెప్పబడియున్నది.

“యామిమాం పుష్పితాం వాచంప్రవదంత్య విపశ్చితః

వేదవాదరతాః పార్థనాన్యదస్త్రీతి వాచినః॥

త్రైగుణ్య విషయావేదా నిస్త్రైగుణ్యో భవార్జన ।

వ్యామాత్మనః స్వర్గపరా జన్మకిర్న ఫలప్రదామ్ ।

క్రియావిశేష బహులా భోక్తృత్వ్య గతిప్రతి ॥”

ఓ అర్జునా ! వేద మంత్రపాఠములలో జెప్పబడని విషయములుండగ
వీనికన్న నింకేవియు లేవనట మాధ్యమేయగును. వివిధ యజ్ఞకర్మలు
చేయుటచే జలరూప ఫలమును నైశ్వర్య ప్రాప్తియు గలుగునని గొప్పగ
జెప్పుదురు. కావున నోహృద్ వేదమున త్రైగుణ్య విషయములే నిండి
యున్నవి. నీవు గుణాతీతుడవు గమ్ము.

యజ్ఞములను, వాని పద్ధతులను గురించి ఋగ్వేదమున నప్పట్ట
వివరణలయగు గలవు. యజ్ఞములువిశేషముగ ఋగ్వేదకాలమున సాగినవి.
ఋగ్వేద రచనాప్రారంభమున భరతవర్షమున జననముదాయము కొలదిగ,
సూచించిరి. ఈవరకు దెలిసినట్లు కేవలము పంచాంగప్రాంతము మాత్ర
మభివర్ణితము. దానిలో తరువాతి భారతదేశపు సంగతిలేదు. దానిలో
వర్ణియ్యదములు, సాంఘిక సంస్కారములు, యజ్ఞముల స్థానములు
కేవలము సింధు, సరస్వతుల తటములే యైయుండినవి.

యజ్ఞపరిపాటిని వర్ణించు యజుర్వేదమున-యజుర్వేదమని పేరుగాని,
పునఃకర్తవ్యముగాని కేవలము యజ్ఞములకొరకే గలిగినది. సమాజ కాస్త్ర
మును గురించి మిక్కిలిగ వర్ణించబడినది. తొలుత జెప్పబడినట్లుగ యజు
ర్వేద కాలమున సంఘము సర్వాంగ ముందరమై యుండినది. నగరము

లేర్పడి యుండినవి-వర్ణవ్యవస్థ జరుగుచుండినది. ముఖ్యముగ బ్రాహ్మణ-క్షత్రియ వర్ణములగు లేర్పడు చుండినవి.

ఋగ్వేదములో పంచాబు ప్రసక్తిమాత్రమే కలదని యీవరకు తెలుపబడినది. అయిన బ్రాహ్మణములలో నాధునికధిష్టి పరివరములందరి ప్రబలురగు కారవ్యులను, ఉత్తర ప్రాంతములందలి విదేహులను, అయోధ్యలోని కోసలలను కాశీప్రాంతమందలి కాశీయులను గురించి పయింబయి వ్రాయబడినది. నిజమునకు వీరేయిట్టి యజ్ఞాదంబరముల కివకాళ మొన గూర్చి. వీరిలో జనకుడు అజాకశిచు) పరీక్షిత జనమే జయింది ప్రతాప కారుడు, విద్వాంసులునగు రాజులుండిరి. ఋగ్వేదములో 'సుదాసు'ను గురించి తెలిపినచోట బ్రాహ్మణములలో మనకిరాజుల గురించిన విషయమే యెక్కువగ లభించును. పంచాబులోని యేరాజును గురించినయ బ్రాహ్మణములలో నుల్లేఖింప ఒడమి వారు వెనుకటి పంచాబునే మరిచి యున్నట్లు తోచుచున్నది.

యజ్ఞములకు మూలస్థంభమైన యజుర్వేద మాత్ర సంస్కరణమును జనకునాస్థాని విద్వాంసుడగు యాజ్ఞవల్క్యు వాజసనేయు దొనర్చెను. కావున నది యతనిపేర 'శుక్లయజుర్వేద వాజసనేయ సంహిత' మనబడు చున్నది. ఈ యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకుని సభలో ముఖ్యపురోహితుడుగ నుండెను. ఇతడు పురాతన క్రమమును సవరించి వ్యాఖ్యలనుండి మంత్రముల వేరుజేయుటకే ఈనూత్న వాజసనేయ సంప్రదాయమును స్థాపించెను. దీనికి ఫలితముగ నొక కొత్త సంహిత, మరియు నొక ప్రసిద్ధుడు కతపస బ్రాహ్మణము వెలసెను. యాజ్ఞవల్క్యుడు తలపెట్టిన యజుర్వేద సంస్కరణమతని జీవితకాలమున పూర్తిగాక తరువాత ననేకులచే నది పూర్ణమైయుండ నోపును.

బహుదినముల నుండి యజ్ఞము లావరించుట ఈకాలపు వారికి పరిపాటియై యుండినది. వీరి వైదిక యజ్ఞవిధానము వాస్తవమునకు ఋగ్వేదమునాటిది కాదనియు, తరువాతి కాలపుదనియు బోధపడును. సుదాసుని యుద్ధావంతరము-కురు, పాంచాలురు ధిష్ఠి, కన్నజుల వరకు పారివచ్చినప్పుడు-గొప్పరాజ్యము లేగ్గుడి యుండెను. ఈ యజ్ఞములు

రాజుల కోర్కెలనెట్లు దీర్చుచుండినవో ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున వర్ణింపబడిన వాక్యములవలన దెలియనగును.

బ్రాహ్మణుల క్రియాసంస్కారములను బెంచుచు, ప్రత్యేక క్రియలకు స్వతంత్రముగ కారణముల జూపుచున్నపుడు కఠినములగు రాజ్యవ్యవస్థల నెదుర్కొనుచున్న శ్మత్రియులు విచారకీలురును, అనుభవముగల వారగుటచే వారల సరకు గొనకుండిరి. విచారపరులు, జిజ్ఞాసువులగు వారందఱు కేవలమిట్టి క్రియా సంస్కారాధికములే విధులదెలియు జేయునాయని పుష్పించు కొనసాగిరి. అయినను వారిట్టి సంస్కారములను మాత్రము బాహాళియుగ వదలుకొనక వాని నాడంబరములుగ జేయుచుండిరి. ఇట్లున్నను వారాత్సోద్యేషమును, ఈశ్వరీయ విజ్ఞానమును గురించి పరిశీలనలొనర్చిరి. ఈక్రాంత విషయములు తెలివితేటలపై నాధారముగల్గి గర్వించుచున్న వారలను తమయోటమి నొప్పుకొనునట్లు చేసినవి. శ్మత్రియుల చెంతనున్న సీనుత్పజ్ఞానమును బడయుటకై వారువచ్చిరి. ఉపనిషత్తులీ విషయమును పుష్టికరించు రూపములే. అప్పుడప్పుడు రాజులు, పురోహతులు పరస్పరము కర్మకాండను గురించి వాదోప - వాదముల నల్పుచుండిరి. దీనికి శతపథ బ్రాహ్మణమున (||ప్ర, 4, 5, 11.6, 29)లో చక్కని యావాహరణములు న్నవి. అప్పుడప్పుడే గురుకులము వీడి శ్వేతకేతు, అరుణేయుమ, సోమశుష్కుడు, సత్యయజ్ఞి, యాజ్ఞవల్క్యులను బ్రాహ్మణులు విదేహరాజగు జనకునాస్థానమునకు వచ్చిరి. అతడు వారిని జూచి యిట్లు ప్రశ్నించెను - "మిత్ర అగ్నిహోత్రమును గురించి తెలియునా?" అందు నలువురుఁడమకుఁడెలిసిన విధమున బదులు నెప్పిరి. అయిన నెవరి యంతర్థము సరియైనది కాదు. యాజ్ఞవల్క్యుడు మాత్రము యధార్థమునకు చెరువగ నుండునట్లుత్తరమిచ్చెను. అప్పుడు జనకుడు మీకేమియు తెలియదని నుడివి యెచటికో రథము నెక్కిపోయెను, బ్రాహ్మణులందఱు రాజు తన్మృతమానించెనని తలచిరి. యాజ్ఞవల్క్యుడు మాత్రీమాతనితో రథముపై బయనించి తన కంకానివృత్తి జేసికొనెను. నాటినుండి జనకుడు బ్రాహ్మణుడనబరగెను.

వాస్తవమున నిరర్థకములై పెచ్చుపెరిగిన నగ్నిహోత్రముల వర్ణనలు క్రియాకలాపముల యాడంబరము యాజ్ఞవల్క్యునంతటి బ్రాహ్మణుని జ్ఞాపక శక్తిని రద్దించినవి. ఈ యవక తవకల మాన్పించుటకై యతడు శుక్ల యజు

శ్వేద సాంప్రదాయమును వెలయించె నేమి ! దీనికి స్వతంత్రముగ బ్రాహ్మణ శతపథమును విరిచించుటలో తనజీవితము వంతయు ధారబోయవలసివచ్చెను

పురోహితులు సరళ, తాపస జీవనముల గడపుట మారిరి, వీరి దక్షిణల అశపేయగ నారంభించెను. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు [5. 12. 17 19 .7. 21]. శతపథ బ్రాహ్మణము [3 2 48], ధైత్యరీయోపనిషత్ [1. 5. 12 ము]లలో సనము. బంగారు, వెండి, నలు, గుడ్డములు, బుడ్లు, ఆవులు, గోభరములు, దాసదాశీజనము, భూమి, ఇండ్లు, ఏనుగులను గుడించి చెప్పబడినది. యజ్ఞములలో సువర్ణ దానములైన మని తలచ బడెను. వెండి దానమునకు నిషేధింపబడెను. బ్రాహ్మణములలో దీని కొక విచిత్రముగ కారణము చెప్పబడినది.

“దేవత లగ్నికొప్పు జెప్పిన ధాతమును మరలనడకుగా నతడేడ్చెను. కానిన నతని కన్నీరు వెండిగ మారివది. ఈ కారణమువలననే, ఒకవేళ నెవరైన వెండిని దక్షిణగా నొసంగిన వారియింట గన్నీరు దప్పును.”

ఇంకొక విషయమిట్లున్నది :—

జనకుడొక అశ్వమేస యజ్ఞమును చేసెను. దానిలో యజులకు మిక్కిలిగ దక్షిణలొసగ బడెను. తరు, పొంచాల భాగములనుండి బ్రాహ్మణుల నేకులచటికి వచ్చిరి. వచ్చిన వారిలో నెవరు నొప్పు పండితులలో రాజు తెలిసికొనదలచెను. తరువాత నతడు వేయి యావులను రప్పించి ఒక్కొక్కదాని కొమ్ములకు 18 బంగారు నాణెములను గట్టించి బ్రాహ్మణులందరి తో నిట్లనెను. “మీలోనందరికన్న బుద్ధిమంతులగు వారీయావుల దోలు కొని పొందు”. దానికవరును సాహసింపరైరి. అది చూచి యజ్ఞ బుద్ధుడు తన శిష్యునితో “నతన్న! వీని మరల్చుకొని మన ఇంటికి గొంపామ్మ” నెను. అప్పుడు వాడు “సామవిదునకు జయమగుగా” అని యాలమందను మరల్చి కొనిపోయెను.

ఇది చూచి బ్రాహ్మణులు కుపితులైరి. వారు యజ్ఞబుద్ధునిపై పూర్వమును గురిపించిరి. అయిన యజ్ఞబుద్ధుడొక్కడే వారి

నెదిరింపజాలెను. హోత్రి, అశ్వలుడు, జరత్కారువు, ఉద్దాల కారుణి, అరతభాగుడు, ఉషస్తచ్చా కాయనుడు, కేహలుడు, కాశినతక్రయుడు మున్నగు వారు యజ్ఞవల్క్యుని బ్రక్షింప నాతడు వానినందరిని నిరుత్తరుల గావించెను.

అంత గార్జితేచి, ఓ బ్రాహ్మణుడా! నీవందఃకన్న విద్యాంసుడవా?'' యని అడిగెను. 'నాకావులయనసరము. డి వానిని మరల్పించితి' నని యతడు బదులుపలికెను. అప్పుడామె, కాశీ, లేక విదేహరాజకుమారులెల్లు గనన్గుల సజ్జితము గావించుకొని, తమ హస్తములలో శత్రుచ్ఛేదకములగు రెండు పదునైన బాణములగొని యుద్ధము జేయుటకు నిలుతుకో అరీతి నేనును రెండు ప్రశ్నలయ్యాని నీతో యుద్ధమొనర్చుటకు నిలువబడియున్నాను. నాప్రశ్నల కుత్తరమిమ్ము''ని యడిగెను.

ఈ వర్ణనలు ప్రాచీన మంత్రద్రవ్యలగు ఋషులకును, క్రతుకర్మల విశేషముగ జేయించు బ్రాహ్మణులకును నడుమగల అంతరమును సూచించు చున్నవి. ఈ యజ్ఞవల్క్యునకిరువురు భార్యలుండిరి. వీరిలో విద్యా యోగ్యతలేన్నను నైతికపతన మగుపించుచున్నది. వీరుగనవంతులై భోగలాలసులుగ నుండిరి.

గొప్పయజ్ఞములు వసంతఋతువున జరుప బడుచుండెనను విషయము ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున స్పష్టమొనర్పబడి యున్నది.

అనేక విద్యాంసులు, జ్ఞానులు యజ్ఞయాగాది కర్మలనుండి విముఖులగు చుండిరను విషయము పైన తెలుపబడినది. ఇది కారణముగ హుటవాదులు కొందరి యజ్ఞకర్మలనైకొని వానిలో పశువధ, మాంసము నాహుతిగ ప్రేల్చుటలను దోషకార్యముల నొనరింపసాగిరి.

ఐతరేయ బ్రాహ్మణము (1, 15) లో రాజు మహాత్ముడగు వానికి నాతిధేయ సత్కారమును జేయవలసి వచ్చినప్పుడొక ఎద్దునో, అవునో జుపవలసి యుండెను. ఆధునిక సంస్కృత కోశమున నతిథికి 'గోఘ్ను'డను నొక పేరుకూడ కలదు.

కృష్ణముహూర్తేన బ్రాహ్మణమున వనేకప్రకేశములతో చిన్నచిన్న యజ్ఞములతో ననేక దేవతలను బ్రహ్మముల నాచించుటకై పశువులు నింపబడుచుండుటయు గోపధ బ్రాహ్మణమున వాని వివిధభాగముల బలువురు పంచుకొనుటయు వాగ్వియబడినది. పురోహితులు నాలుక, గండు, స్కంధములు, తొడలు కాళ్లు మున్నగు భాగముల నైకొనుచుండిరి. యజమాని వీవును దీసికొనుచుండెను. అతడు తనభార్యకు పృష్ఠభాగముచే గృక్తిపరచుచుండెను.

“అథాతః సవనీయస్య పరోద్విభాగః వాఖ్యాస్యః, ఉద్భృత్యావదానానీ, హనుస జిహ్వోపస్తామః కిద్ధాస సఃకుడః ప్రతిహర్యః । క్షేత్రం పక్షఉద్ధాతుద్వక్షిణం పార్శ్వసాం సమభ్యంగ్యః సత్వముపగాత్రీతాం సవ్యోసం ప్రతిప్రస్థాతుద్వక్షిణాశ్లోశి రధ్యాస్త్రీ బ్రాహ్మణోకసృక్త్యం, బ్రాహ్మణ్యాపి నాః ఊరుః పోతుః సవ్యాశ్లోశి స్త్వాకురపరస కథం మైత్రాచరుణా స్త్యోరురథ వాకస్య, దక్షిణాశ్లోశి స్త్వాకురపరస కథం చానుకంబ గృహపతేద్దాస్మే పత్వాస్తాసాం బాగ్విజేత పృతిగ్రాహయతి, వనిష్ఠు హృదయం పృక్కాదాంగుల్యాచి దక్షిణే వామరాస్త్రి ధస్య సవ్య ఆత్రేపస్య దక్షిణాపాదాగృహ పతేక్షత పృదస్య సవ్యాపాదాగృహ పత్వావ్రత ప్రదాయాః”

గో. 2.18.

కతపథ బాగ్విణము [3. 1. 2. 29] లో పురోహితుడు ఎదు, ఆవులయొక్క మోంసములలో దేనిని దివలయ్యురొచర్చింప బడినది. చివరకు రెండును దివరాదని తేల్చబడినది. అయినను ఒకచో యజ్ఞవల్క్యుడు “అది మృదువుగానుండిన తివరచ్చు”ని చెప్పి యున్నాడు. [1.క].

“.....సఖేన్ద్రేవానమ హ్యశ్చనాశ్చి । యధేనవవదు హావా ఇదగుం సర్వవిభీతస్తే కదా అయవక థేనవవదు హావాఇదగుం సర్వవిభ్రితో హస్తయదశ్వేషాం వయసాం కిన్యం తథేనవవదు హయోద్ధామతి..... తదుహావాచ యాశ్చకరోగ్రాస్త్వాచ్యే వాహసగుం సలం చేద్ధవనీతి”.

[3.1.2.29]

కతపథ బాగ్విణమున [1.2.3.78] యజ్ఞములో పశుబలిని గురించి యొక యచ్చుత వాక్యమిట్లున్నది :—

అతొలుత దేవతలు మనుష్యుని బలిగానొసంగిరి. వాడు బలిగా నొసంగబడినప్పుడు యజ్ఞతత్వము వానినుండి వెడలి గుఱ్ఱములో ప్రవేశించెను. అప్పుడు వారు గుఱ్ఱమును బలిపెట్టిరి. గుఱ్ఱము బలిపెట్టుబడినప్పుడు యజ్ఞతత్వము వానినుండి వెడలి ఎద్దులో బ్రవేశించినది. అప్పుడు వారు ఎద్దును బలినిచ్చిరి. దానినుండి యజ్ఞతత్వము బయల్పడలి గొట్టెలో జేరెను. అదియు బలిగానొసంగబడినప్పుడు దానినుండి యజ్ఞతత్వము వెడలి మేకలో జొచ్చెను. అదియు బలిగానొసంగబడినప్పుడు యజ్ఞతత్వమెడలి పుడమిని జేరెను. అప్పుడు వారు భూమిని ద్రవ్య ఆ యజ్ఞతత్వమును వరి మరియు యవలలో గాంచిరి..... ఏమను జాడీకథను చెలియుకో వానికి [బీయ్యము మొదలగునవి] ద్రవ్యముల నొసంగుటలో ప్రైజెప్సిన పశువుల బలియిచ్చుటవలన కలుగు ఫలమే కలుగును". [అగ్నిమంథంతి సోమే రాశత్యాగతే].

బ్రాహ్మణముల తరువాత నూత్రకాలమున వైదిక బలివాసముల గురించిన విపుల వర్ణనలను సంక్షిప్తములుగ వ్రాయబడిన గ్రంథములు (కౌత నూత్ర)ము లనబరగెను. ఋగ్వేదమునకు రెండు, సామవేదమునకు మూడు, కృష్ణయజుర్వేదమునకు నాలుగు, శుక్లయజుర్వేదమునకు సంబంధించిన వన్నియు లభ్యములు. షాద్ధ యుగమువరకు నీ నూత్రముల రచన సాగుచునే యుండినది. [అంధానుకరణముగ యజ్ఞములలో హింసాకాండ జరుగు చున్నంతవరకు].

ఈ మాంస భక్షణ ప్రభావముపనివత్తుల వరకును ప్రబలిినది. బృహదారణ్య కోపనివత్తులో [8.4.8] "ఎవడైనను తనకొమరుడు జను కాలియు, వేదవినుకు, వివాంసుడు కావలెనని కోరునెడల నతడెద్దు మాంస మును బియ్యముతో కలిపినండి నేయితో భుజింపవలె"నని వ్రాయబడి యున్నది.

అథ య ఇచ్ఛేత్ పుత్రోమే పండితో విజిగితః సమితీగమః సుక్రాసితాం వాచం భాషితా జాయేత సర్వావేదానుబ్రవీత సర్వమాయాది యాదితి మాణసాద పాచయిత్వా సర్విష్కంత మన్నియాతామిశ్వరౌ జనయాతవా ఔక్షణేనవా ఝవగ్భణవా" బృ.ఉ. 8.4.18.

శౌర్య మూత్రములలో రెండువిధముల యజ్ఞములభివృద్ధికములు. ఒకటి హవిర్యజ్ఞము—దానిలో బియ్యము, పాలు, నేయి, మాంసాదికముల అగ్నిమియబడును. రెండవది సోమయజ్ఞము—దీనిలో సోమరసము సర్వముగ నేయబడును.

హవిర్యజ్ఞములు:— 1. అగ్నిహవనము, 2. అగ్నిహోత్రము, 3. భర్గపూర్ణమాశ, 4. అగ్నియనము, 5. చాతుర్వాస్యము, 6. విరుధ పశుబహుము, 7. సాత్రామణి యనఁచి.

సోమయజ్ఞములు:—

1. అగ్నిహోమము, 2. ఆత్మగ్నిహోమము, 3. ఉత్థ్య, 4. హేదసిన, 5. వాజపేయము, 6. అతిరాత్రము, 7. అహోరాయములు.

ఇవిగాక చలికాలములో చేయబడు నష్టకములు, శారద పూర్ణిమ నాదోనర్పబడుచుండిన పార్వణేత్యా ద్యల్పక్రియలును గలవు. శ్రాద్ధము-పితృలకు బలిదానము. మార్గశిరమున “అగ్రవాహణీ” చేయబడుచుండెనది. చైత్రీయనునది చైత్రమున నొనర్పబడుచుండినది. ఆశ్వపుగీ-ఆశ్వయుజ మాసమున చేయబడు చుండినది. వీనిలో పెక్కుధార్మిక క్రియలు, తిథులు ఇష్టము పండుగలుగ మారినవి. సర్వసామాన్యముగ జేయబడు పూజలు, యజ్ఞముల శ్రేష్ఠమగు భర్గకార్యములుగ నేడు పరిగణింపబడుచున్నవి. స్వస్థపాప్తికి కర్మలేక మాత్రదావరముగ తలపబడుచుండెను.

గౌతముడు “ఈ పవిత్రకర్మల జేయునపుటికిని అత్సలో మేలు దలపనివాడు స్వస్థమును బొందజాల”డనయు ఈ కర్మలలో నేకాన్ని టినో యధాన్యములుగ జేయుచు నాత్మలో మేలుదలచువాడు తప్పక స్వస్థ మున నివసింప జాలు”నని నుడివియున్నాడు. [3.24.25]

పూర్వమిహంసలో యజ్ఞములను గురించి మిక్కిలి వాదవివాదములు జరిగియున్నవి. వానిలో మూడు పద్ధతులు వివరింపబడినవి: పవిత్రాగ్నిని స్థాపించుట, హవన మొనర్చుట, సోమరసమును సిద్ధమొనర్చుటలు. ఈ ప్రశ్నలు, వీనికై జరుపబడిన వాదోపవాదములు ముఖ్యములైనవి.

కొన్ని యజ్ఞములలో యజమాని తనకుగల సగవస్వము నొసంగ వలసి యుండును. ఇట్టిచో రాజుకూడ తన భూమి, గ్రామక్షేత్రము, చెరువు, కుంటలు బ్రాహ్మణుల కొంగ వలెనాయను పుక్కివేయబడినది. దీనికి భూమి రాజు యొక్క అస్తి కాదు కనుక దాని సతడొసంగ జాలడ నియు, రాజు కేవలము దేశము నేలగలడు; అయిన దేశమతని సంపద కాదు. అది యటులేయగుచో తన రాజ్యమందలి ప్రజల గృహక్షేత్రాది కముల తనివే యెయ్యందవలెను. ఏరాజ్యములోనైనను అనటి భూమిని రాజొసంగ జాలడు. అయిన, రాజేయింటి నైన, భూమి నైన గొనియొందుచో దానిసతడొ సంగగలదు.

ఇదేవిధమున అగ్నిలో తన్ను బలియొసంగుటను గూర్చియు, ఇతర లకు హాని గలిగించు యజ్ఞము లొనర్చుటను గూర్చియు బ్రశ్నలు వేయబడి మిక్కిలి తెలివిలేకులతో విచారంపబడినవి.

పూర్వమిహంసలో గొప్పయజ్ఞములలో కార్యకర్తలు పదునేర్డు రుండవలెనని—ఒకయజమాని, 16 గురు పురోహితులు—అయిన కొన్ని కార్యములలో నలుగురు బ్రాహ్మణులు మాత్రమే చాలునని చెప్పబడి యున్నది. యజ్ఞము ననుసరించి బలిసంఖ్య చెప్పబడినది. అశ్వమేధ యజ్ఞమున నన్ని విధములగు ప్రాణులు—పెంపుడుజంతువులు, వన్యములు, జలచర, భేదరములు, నీటిపైనీడగలవి మున్నగునాఱునూట తొమ్మిది ప్రాణులకు తక్కువ గాకుండగ బలియొసంగ బడవలెను.

యజ్ఞములలో హింసా కాండ పెరిగిన కొలది క్రిమముగ ప్రబలు దానిని విరోధించుచు నసహనమును బ్రకటింప సాగిరని తెలియుచున్నది. మహాభారతములో—“వేదములో చెప్పబడిన ‘అజముతో యజ్ఞమొన ర్చుము’ అనుదానికి ‘అజ’మనగా బీజముగాని, మేక కాదు—అక్షర్యశ్లేష యప్తవ్యమితివై వైదికీకృతిః అజసంజాని బీజాని భాగన్నో హస్యతుర్వదః”

[మహా.అను]

“గోవులచగ్గములు వీనిని జంపగూడదు—అహ్మ్యైఇతి గవాం నామక ఏతాన్ హంతు మర్హతి.....”

„హింస ధర్మము కాదు—నహింసాధర్మ ఉచ్యతే”

పశువు జంపబడినచో ధర్మమనబడదు—తైషధ్యం సతాం దేవా
యత్రవభ్యేత వైపశుః। పశున్నిశ్చేహతః స్వర్గజ్యోతిష్ట మగమిష్యతి,
సప్సితాయజమానేన తత్రకస్మాన్నహింస్యతే”

యజ్ఞములలో పశుహింస ఎక్కువ జరుగు చున్నప్పుడు దానిని
గర్హించుట కేగిడిన చారావక సాంప్రదాయమిట్లు పరిహసించుచున్నది—
„పశువును చంపుట చేతనే స్వర్గముదొరికిన యజమాని తన తండ్రిగేల చంపి
యజ్ఞమున వ్రేల్చబాలకున్నాడు?”

మత్స్యపురాణము అధ్యాయము 143లో యజ్ఞవిషయమున నింపైన
వర్ణన లభించుచున్నది.

„స్వామ్యంభవ మను కాలమున త్రేతాయుగారంభమున యజ్ఞముల
ప్రచారమెటులయ్యెనని ఋషులడిగిరి. సత్యయుగముతో నాయుగ సంధి
కాలము ముగిసిన పిమ్మట త్రేతాయుగ మారంభమైనప్పుడు ఎట్టివ్యవస్థ
అరంభమైనది? గ్రామ, పుర, నగరాదికములేర్పడిన పిమ్మట కృషి ఫలితముగ
నోషధుల కనుగొనిన పిదప జీవనోపాయములకేకములు పనిచాటులు మొద
లైన తరువాత నావేదోక్త మంత్రములచే యజ్ఞ ప్రచారమేరితి యారంభ
మైనది?”

ఇదివిని మాతపురాణికు జటూలనెను :— „వైదిక మంత్రముల
వినియోగము యజ్ఞకర్మలనుండి చేయుచు విశ్వభుగింద్రుడు యజ్ఞప్రచార
మొనగెచ్చెను. దేవతల రావించి యజ్ఞసాధనములన్నియు నేకరింపబడి
అశ్వమేధి యజ్ఞమారంభింపబడెను. వారిలో నెందరో మహర్షులుండిరి.
పఱచినములా హవిస్సులను ఋత్విజులనేకులు వ్రేల్చుచుండిరి. శ్రావ్యముగ
సామ గాయనము లాలపింప బడుచుండినవి. పశువులచటికి తేబడుచుండనవి.
యజ్ఞభోక్తలగు దేవత లాహ్వనింపబడిరి. అప్పుడు దీన పశుగణమును
జూచి, మహర్షులులేవి ఇంద్రునితో వియజ్ఞవిధి యెట్టిదని ప్రశ్నించిరి.

ఇటు ధర్మము పేరిట గొప్ప యధర్మ మచరింప బడుచున్నది. ఈ పశువికసవవిధి యనుచితమైనది. నీవు ధర్మమును నశింపజేయు నుద్దేశముతో పశువధచేసి యధర్మ మారంభించితివి. ఇది ధర్మముకాదు అధర్మము. నీకు యజ్ఞము చేయవలసియున్న ధాన్యబిజములతో యజ్ఞ మొనర్చుము” ఈ విధముగ ఋషులు చెప్పిరి. కాని ఇంద్రుడు వినడయ్యెను.

అప్పుడు ఋషులకును, ఇంద్రునకును గొప్పవాద వివాదములయ్యెను. యజ్ఞము జంగమముల తోడనా, స్థావరములతో జేయబడవలయునా? అను ప్రశ్న యుదయించెను. ఋషులు విజితులై చింతతో వసుచక్రిరర్చి యొద్దకేగిరి.

“ఈత్తైన పాదవంశతిలకా! నీవెట్టి యజ్ఞవిధుల జూచితివో వివరింపు”మని ఋషులడిగిరి.

“ద్యౌజులకు మేధ్యములగు పశువులచేతను, ఫలములములచేతను యజ్ఞముజేయుటాప్యను. యజ్ఞస్వభావమే హింస. ఇది నేను జూచితి”నని వసురాజు బలికెను.....

“రాజుపలుకులు విని కృద్ధులై ఋషులతనికి కాపమిడిరి. నీవు పతితుడవగు” మనుటతో నతడు పతితుడయ్యెను.

కొద్దిమార్పులతో నిట్టి కథయే వాయుపురాణములో కలదు. దీని నుండి నాటి విద్వాంసులు గొందరు పశుబలి మహాపాతకమని తలంచినట్లు తెలియుచున్నది.

మహాభారతము శాంతిపర్వము [345]లో గూడ నిట్టిదే యొక మనోహరమగు గాథ కలదు. “ఇంద్రుడు” పుడమికి వచ్చియొక యాగము జేసెను. పశువు కావలసి వచ్చినప్పుడు బృహస్పతి యతనితో “పశువుకై పిండి తెండేని అనెను. ఇదివిని మాంసలాలకులగు దేవతలు పడే పడే యతనితో మేక మాంసముతో హవనమొనర్చుడని ప్రార్థించుచుండిరి.

“అప్పుడు బృహస్పతి—యజ్ఞములలో బీజములతో [ధాన్యములతో] యజ్ఞమొనర్ప వలయును. ‘యజ్ఞమ’న బీజము. మేకను జంపుట సజ్జన లక్షణముకాదు. ఇది క్రేష్టముగు కృతయుగము దీనిలో పశుకెట్లు బలికెట్లుబడును?” అని ప్రశ్నించెను.

“అప్పుడంద రుపరిచర” వసువును మన్వన్తరునిగ నొనర్చి, యతనితో నిట్లనిరి :— “ఓరాజా! యజ్ఞము మేక మాంసముతో జేయవలయునా, లేక నదివనస్పతులతో జేయబడునా? దయచేసి మీరు తీర్పుసంగుడు”. రాజుండులకు మీగోనెవరి యభిప్రాయమెట్టిదో తొలక నాకు విశదపరచు” డనెను.

“ఋషులు ధాన్యహవనము మాపక్షము, పశునిగీయవలెనను వారు జేవర” అని తెలిపిరి.

“అయిన మేక మాంసమునే ప్రేల్చవలెనని వసువనెను. ఇదివిధి ఋషులు వానినధః పతితుడగు నట్లు శపించిరి. వాడటులయ్యెను.

“వసువు యజ్ఞముచేయ తలపెట్టెను. దానిలో బృహస్పతి ఉపాధ్యాయుడుగను, ప్రజాపతి పుత్రులు సదస్యులుగనుండిరి. ఎక్రతు, ద్విశ, త్రితులు, ధనువ, రైన్య, అగ్లవసు, పరావసు, మేధాతిథి, తాండ్య, శాంతి, దేశశిరా, కపిల, ఆద్యకత, తైత్తిరీ, కణ్వ, దేవహోతృలను పశు నారుగురు ఋత్విజులుగ నుండిరి. ఈ యజ్ఞమున పశుబలి నీయలేదు. ఈ యజ్ఞమహింసతో గూడి పవిత్రమైయుండినది. దీనివలన నతని కభ్యున్నతి చేయరాదు”.
[మ.భా. శా.ప. ఆ, 336].

పశుబలి వేదకాలమున కన్న మిక్కిలి ప్రాచీన కాలములో జరుప బడుచుండెనని మహాభారతము తెలుపుచున్నది.

“ఇది కృతయుగము. దీనిలో యజ్ఞమున పశువపధ్యము. దీనిలో నాలుగు కార్తవీ భర్తమొప్పుచున్నది. దీని తరువాత శ్రేతాయుగమగును. దానిలో త్రయోవిద్యయైయుండి యజ్ఞ పశువులు ప్రోక్షింపబడి వధింప బడును”.
[మ.భా. శాంతి, ఆ, 340].

శ్రీచచ్చాగవతమున నొకచోట [4.25.7.8] ఒక యజ్ఞమును గురించి యిట్లు వ్రాయబడినది—“ఓరా! నీయజ్ఞములో మిక్కిలి నిర్ణయతో నీచే జంపబడు పశువులన్నియు క్రౌర్యమును దలపోయుదు, కోపముని తిక్ష్ణములగు కరణాలములచే నిన్ను నరకుటకెనురు చూచుచున్నవి”.

“ఈ దయానిహినమతిచే యజ్ఞములలో వధింపబడిన పశువులే కోపముచే నీ యయోగ్యుని కృత్యముల దలపోయుదు గొడ్డలిచే నీతగ్గని చిన్నాభిన్నముల జేయసాగినవి.

ఈపాప భూయిష్టములగు యజ్ఞముల నశింపజేయుటకు మహానుభావుడగు బుద్ధభగవానుడత్యంత పురుషార్థమును జాతైననుటలో సందియము లేదు. అయినను హిందువులలో బలి పెట్టు పద్ధతి పూర్తిగా మాపోలేదు. ఇప్పటికిని గొందరు అంధానుకరణముగ నిట్టి క్రూరకర్మములను యజ్ఞములని, విహితములని నమ్ముచున్నారు. కొంత కాలమునకు ముందు పూనానుండి నెలువకు ప్రశస్త “కేశరి” పత్రికలో నొక యుత్తరము ప్రకటితమైనది. పాఠకులకై యధాతథముగ దానినిచ్చట బొందు పరచుచున్నాను. ఈ యుత్తరము దాక్షిణాత్యుడగు “బాపట ధుండీరాజ గణేశసోమయాజి”చే వ్రాయబడినది.

“గడచిన ఫిప్రవరి నెలలో జౌంస సంస్థానమున అగ్నిస్తోమమును పేరనే నొక యజ్ఞమును జేసితిని. దానిలో పశువు వివిధాంగములతో క్రేల్చబడెను. వేదవిహితముగు నా పశుహవనమును గురించి వేదవాక్యముల పొటింపని నారు కొందరు పత్రికలలో నేమేమో వ్రాసిరి.

“బ్రాహ్మణాది త్రైవర్ణీయులకు విహితములగు వర్ణాశ్రమసగ్గుములలో యజ్ఞకర్మము ముఖ్యమైనది. యజ్ఞములో హవనము ముఖ్యమైనది. హవనములో ననేక దేవతలనుద్దేశించి మంత్రపఠన పూర్వకముగ వివిధ పదార్థము లాహుతి యొసంగబడును. [ఆజ్యము, చెరుపుకోడాశము, సోమరసాదిక ద్రవ్యములు] వీనితో బాటు అజ, మేసాదిక పశువుల అంగముల మాంసమును జెప్పబడియున్నది.

„భాగత యుద్ధమునకు దగువాత జైములు వైదికధర్మముల గురించి గొప్పగ బోరాడిరి. దాని మూలముగ వైదికధర్మములకు మిక్కిలి యాహూతము సూచించెను. అతరువాత గుప్తవంశీయులగు రాజులు అశ్వమేధ యజ్ఞముల గావించి (దీనిలో 300 పశువుల హననము విధింపబడినది.) వైదిక పరంపరను స్థిరీకరించిరి. జయసింహరాజు కూడ అశ్వమేధ యజ్ఞమును చేసెను. యజ్ఞములలో జేయబడినది హింసయనబడదు. ఛాంవో గోపనిషత్తులలో నిట్లున్నది.

„హింసాత్వస్య భూతాని అన్యస్మ తీగ్ధవ్యః”

„శంకర భావ్యము-తీగ్ధనామ శాస్త్రా)ఽజ్ఞావిషయ, తతోఽన్యత్రేత్యర్థః”

శాస్త్రాజ్ఞాను సారము చేయబడు కర్మయే తీగ్ధము. ఈ విశకర్మల మాని వేరుకర్మలలో హింస యొనర్చగూడదు. దీనివలన శంకరాచార్యులు గూడ యజ్ఞములయందలి హింసను విరోధించలేదని తాత్పర్యము.

„జేవతలనుద్దేశించి యజ్ఞప్రసంగములలో వేదవిధినినుసరించి చేయబడు పశుహననము „హింస” యనబడదు. తమ కడుపుల నింపుకొనుటకై మాంసము తినునిష్టముతో చేయబడు పశుహననము „హింస” యనబడును. వేదోక్త పశుహింసలో దేవతలకై మాంసపశుతుల నిచ్చుటయే ముఖ్యోద్దేశము. హుతశేవమాంసమును భక్షించుటకూడ విధివిహితమే. కావున శాస్త్రాజ్ఞాను రక్షించు నిచ్చితో నీ హుతశేవమాంసము భక్షింప బడుచున్నది.

„వర్ణాశ్రమముల దెలియుటచేత నీ యజ్ఞీయ పశుహింస చేయబడుచున్నది. సోమభాగమున పశుహింసలేకయే కర్మ పరిపూర్తి కాజాలదు. కొందరు విచార శూన్యులు వేదమర్యాదల పాటించని వారివిధములగు సోమయాగాది వైదిక కర్మలనపహసించుదురు. వారిచే యజ్ఞముల జేయువారు తక్కువ అహింసాపరులని జెప్పబడరు. „అహింస” పరమ ధర్మమనునది సత్యము, అయిన నపవాదముండును గలదు. ఊత్రియులు మృగయా, యుద్ధములలో హింసయొనర్చు నట్లే యజ్ఞకర్తలు యజ్ఞవిధినినుసరించి పశుహననము గావించుదురు.

యజ్ఞములలో జేయుటకు పశుహుగరీతి-పశువధులతోకన్న తక్కువ
దుఃఖమును కలిగించును.

పశువును తగ్గరదిక్కునకు గాల్చుచాపి పరుండ బెట్టవలెను. తరువాత
తావ్రసాది ప్రాణవాయువుల నిరోధించి ముక్కు, ముఖములను మూయవలెను.
ఇత్యాది సూచనలు శాపితులకు జెప్పబడినవి.

“ఉదీచీనాం అన్యపదోనిదధాత్

అంతరే వోష్ణాణం వారయతాత్.” [ఐ. బ్రా. 6. 7]

మరియు,

“అమాయు క్ష్యాంతం సంజ్ఞయతాత్.” (తై. బ్రా. 3. 6. 6)

అనగా :— పశువునకు చాల తక్కువ దుఃఖమును కలిగించి
వధింపవలెను.

శ్రీకృష్ణార్చనము.

ఆధార గ్రంథములు

ఋగ్వేదము

(క) భాష్యములు :

[1] సాయణ భాష్యము, శబ్దాను క్రిమణిక ప్రతీక నూచీ సహితము. మ్యూక్స్మూలర్ సంపాదితము. [1859 - 75 వ్య. సం. లండన్ 1890-92].

[2] ల్యాటిన్ అనువాదము (By Rosen 1830-38).

[3] ఫ్రెంచి అనువాదము [By Longlois 1848,51].

[4] జర్మను అనువాదము [By A. Ludwig 6 Vols పూర్ణము Prag 1876-88 [భూమిక, భాష్యము మరియు Index సహితము].

[5] జర్మనీ అనువాదము [By H. Grassman, Leipzig 1876-77].

[6] జర్మనీ అనువాదము [By K. F. Gilder Tubingan 1908].

రెండవ సంస్కరణ.—Gonttengen 1923.

[7] అనువాదము By Rudolf Roth..

[8] Roors edition of text of translation in Bible India no, 1-4 (Calcutta 1849) రెండవ అధ్యాయము వరకు.

(9) ఇంగ్లీషు అనువాదము By Wilson.

(10) Do Do By Arrowsmith Boston 1886.

[11] Do Do By R. H. T. Griffith వారణాశి 1889-92.

[12]. శ్రీ ఆనంద తీర్థుల భాష్యము (విశేషించి ఒక భాగముపై 3)

దీని పరిధమ, ద్వితీయ, తృతీయాప్తక భాష్యములకు శ్రీజయతీర్థుల
టీక కలదు. ఇది ఇండియన్ హౌస్, లండన్ పుస్తకాలయములో
గలదు.

[13] సాయణ భాష్యము Bombay Theosophical Publi-
cation fund Bombay.

[14] దయానంద సరస్వతి భాష్యము.

(తక్కిన ఆర్య భాష్యములు)

[ఖ] ఋగ్వేద బ్రాహ్మణములు :

1. ఐతరేయ బ్రాహ్మణము — సాయణ భాష్య సహితము,
సంపాదకులు కాశీనాథ శాస్త్రి, అనందాశ్రమము పూనా, సం. 1396
ఖండము 1, 2.

2. ఐతరేయ బ్రాహ్మణము సాయణ భాష్య సహితము. సత్య
వ్రీత సామశ్రమి సంపాదితము. ఏషియాటిక్ సొసైటీ, కలకత్తా సంవత్.
1952-62 ఖండములు [1-4].

3. ఐతరేయ బ్రాహ్మణమున కింగ్లిషు అనువాదము:-అనువాదకులు
A. B. Keith Harward Grialat Series vol 25. 1920.

4. ఐతరేయ బ్రాహ్మణము Martin Hang సంపాదితము
బొంబాయి ప్రభుత్వ ప్రకాశనము 1863.

5. Das Aitariya Brahman సంపాదకుడు Theodor
Anfreight Bombay 1879.

6. సాంఖ్యాయన కృతికి అంగ్లానువాదము — అనువాదకుడు
A. B. Keith Harward Oriental series Vol 25. 1920.

7. కాశీతక్కి బ్రాహ్మణము — సంపాదకుడు B. Lindner gena
1837.

8. సాంఖ్యాయన బ్రాహ్మణము — గులాబ్ శంకర్ జయశంకర్
సంపాదితము. అనందాశ్రమము సంస్కృతగ్రంథాలయ పూనా 1911.

(X) శిక్షా :

[1] జర్మను అనువాద సహితమగు ఋగ్వేద ప్రాతికాఖ్య, సంపాదకుడు మాక్స్ మూలర్, లీప్జిగ్ 1856 -69.

2. శిక్షా సంగ్రహము — చౌఖంబా సంస్కృత సీరీజ్ బెనారస్ 6.

(ఘ) కల్పములు :

1. అశ్వలాయన క్రౌతమాత్రములు. Bible India Calcutta

2. Do Do Harward Oriental series vol 25

3. సాంఖ్యాయన కౌతమాత్రము. A. Hillebrandt సంపాదితము. Bible India 1888.

4. సాంఖ్యాయన క్రౌతమాత్రము, Keith Journal of the Royal Asiatic Society 1907 P. N. 40.

5. సాం. క్రౌ. మాత్రము. Harward Oriental series vol 25 P. 50.

2. గృహ్య సూత్రములు :

1. అశ్వలాయన గృహ్య సూత్రములు సతీక, గార్గ్య వారాయణ సంపాదితము. Bible India 1869.

2. అశ్వలాయన గృ. సూ. హరదత్తాచార్యుల టీకతో గూడినది—గణపతిశాస్త్రి, త్రినేత్రం సంపాదితము [సంస్కృత సీరీజ్] సంఖ్య 78-1923.

3. అ. గృ. సూ. జర్మను అనువాద సహితము :— ఆను : A.B. Stazler, Indische Hausuagel Germany 1865-8.

4. అ. గృ. సూ. అంగ్లాను వాదము—ఆను :— H. Oldenberg, Sacred Books of the East vol. 29.

5. సాంఖ్యాయన గృహ్యసూత్రములు సంస్కృతము మరియు జర్మనీ అనువాదములు. H. Oldenberg Indische Studies, herausgegeben von Awelud.

6. అంగ్లాను వాదము (Sacred Books of the East) vol 29.

7. కాశీతక్కి గృహ్యసూత్రములు:— రత్నగోపాలభట్ట బనారస్ సంపాదితము. సంస్కృత సీరీజ్. 19, 7.

8. ఆశ్వలాయన సూత్రప్రయోగ టీకాదికములు. మంజనాచార్య భట్టకృతము. చాఖిందా సంస్కృత సీరీజ్ కాశీ.

9. సాంఖ్యాయన గృహ్యసూత్రము. వాసుదేవకృతము.

3. పరిశిష్టములు:

1. భావ్యసహితమగు చరణవ్రూహము. శౌనకీయ పరిశిష్టము.

బ. వ్యాకరణము:—పాణినీయ స్వరవైదిక ప్రక్రియా.

చ. నిరుక్తము:

1. నిరుక్తభావ్యము రెండు భాగములు. కాండ్డిగురుమలము.

2. నిఘట్టు.

ఛ. ఛందము:...పింగళి ఛందస్సాశ్రయము.

జ. జ్యోతిషము లగధ

ఝ. అనుక్రిమణిక :

1. సర్వాను క్రమణిక కాత్యాయన కృతము.

2. అర్హాను క్రిమణిక శౌనక కృతము.

3. ఛందోను క్రిమణిక శౌనక కృతము.

4. అనువాకాను క్రమణిక Do

5. పాదాను క్రమణిక Do

6. సూక్తాను క్రిమణిక Do

7. దేవతాను క్రమణిక [అనుపలబ్ధము.]

8. ఋషివానము శౌనక కృ.

యజుర్వేదము

[క] సంహితలు—భాష్యములు :

1. కారక సంహిత Edited by L.V. Schroeder, Leipzig 1900—1910.

2. కారక సంహిత Text and its interpretation S.Keith, Journal of the Royal Asiatic Society 1910—18.

3. కారక సంహిత By Caland L. D. M. G. 72. 1918.

4. కపిష్ఠ కర సంహిత—అప్రకాశితము చూడు L. V. Schroeder W. Z. K. M. L 362.

5. మైత్రాయణీ సంహిత— L. V. Schroeder Leipzig 1881—86.

6. తెత్తిరీయ లేక అపస్తంభ సంహిత [శామాయలిపి] A. Weber, industud vol 11 & 12.

7. తెత్తిరీయ సాయణ భాష్య సంహితము Bible India 1860—1899.

8, Do ఆపంద్రాశ్రమము పూనా No. 42.

9. తెత్తిరీయ లేక అపస్తంభ సంహిత సాయణ భాష్య సంహితము—అంగ్లాను వాదము. A. B. Keith, Harward Oriental series vol 18, 19. , 1914.

శుక్ల యజుర్వేదము :

10. వాజస నేయ సంహిత—మహీధర భాష్య. సంహితము. A. B. K. Berlin London 1852.

11. Do అండ్లను వాదము Griffith వారణాసి. 1899
12. Do మహిళల భావ్య సహితము Weber London, Berlin 1852.
13. Do ఉబ్బట మహిళల భావ్యము (నిర్ణయసాగర పెన్) 1899
14. తెత్తిరీయ సంహిత — భట్ట భాస్కర మిశ్రు భావ్యము [అప్రకాశితము].
15. కృష్ణయజుర్వేద సంహిత — పం. జ్వాలా ప్రసాదమిత్ర భావ్యసహితము.
16. కృష్ణయజుర్వేద తెత్తిరీయ సంహిత.
17. అజమేరు యజుర్వేద భావ్యము — స్వా. దయానంద కృతము.

భ. బ్రాహ్మణములు :

1. తెత్తిరీయ బ్రాహ్మణము — సాయణ భావ్య సహితము రాజేంద్రలాల్ మిశ్ర సంపాదితము. Asiatic Society of Bengal, Calcutta.
2. తెత్తిరీయ బ్రాహ్మణము — నారాయణకాశ్మీ సంపాదితము. భా. 1-3. అనందాశ్రమము, పూనా 1899.
3. తెత్తిరీయ బ్రాహ్మణము — భట్ట భాస్కర భావ్యము — మహాదేవకాశ్మీ, శ్రీనివాసాచార్య సంపాదితము 1908-21 మైసూరు.
4. శతపథ బ్రాహ్మణము [మాధ్యందినీయము] సంపా. A. Weber Repring 1924.
5. మాధ్యందినీయ శతపథ బ్రాహ్మణము — అజమేరు 1859.

6. శతపథ బ్రాహ్మణము—సాయణ భాష్య సహితము కాండము 1,3,5,7,9 సత్వవృత్తసామ శ్రమి సంపాదితము 1903—11 Asiatic Society of Bengal, Calcutta vol 1—VII.

7. శతపథమున కాంధాను వాదము —అను : Juliues Eggeling (Sacred Books of the East vol 12,26,41,43 & 44).

8. కావ్యీయ శతపథ బ్రాహ్మణము [లాహోరు] D. G. P. కాలేజి.

గ. శ్రితా :

1. శ్రితీరియ ప్రాతికాఖ్య సూత్రములు—అంధాను వాదసహితము. Journal of the American Oriental Society vol 1. New Haven 1871.

2. వాజసనేయ ప్రాతికాఖ్యసూత్రములు—సంపా: పి.వి. పాతక్ బనారస్ 1883-880.

3. వాజసనేయ ప్రాతికాఖ్యసూత్రములు జర్మనీ అనువాదము—Weber Indstud 4,65,160,177,33.

4. పృతిష్ఠా సూత్రములు—సంపా: Weber A.B.A.17-69.

5. కాత్యాయన శుక్ల యజుర్వేద పాఠ. కా. భాష్యసహితము.

ను, కల్పము :

(శ్రౌతసూత్రములు.

1. కాత్యాయన శ్రౌత, శుక్లసూత్రములు—వ్యాఖ్యాచార్యుని భాష్యముతో సంపా: వదనమిహన పాతక్, విద్యావిలాస ప్రెస్, కాశీ.

కృష్ణయజుర్వేద శ్రౌతసూత్రములు :

2. కాత్యాయన శ్రౌ. సూ.—సంపా: A. Weber.

3. Do Do భాష్యసహితము విద్యావిలాస ప్రెస్, కాశీ.

4. పాదాయన శ్రా. నూ.—సంపా : W. క్యాలెండ్రి Bible India 1904 26.

5. అపస్తంభ శ్రాత. నూ—సంపా : R. Gorhe Bible India 1882-1903.

6. హిరణ్యకేసీయ శ్రా. నూ - పరిశీల. అనువాదము, సం. గ్రంథావళి పూనా.

7. మానవ శ్రా. నూ—Books 1-5 Edited By F. Knauer St. Petersburg 1900.

8. మానవ శ్రా. నూ. వయనము—by J. M. VanGelder Leyden 1921.

2. గృహ్యసూత్రములు

శుక్లయజుర్వేదము :

1. పారస్కర గృహ్యసూత్రములు. కాత్యాయన సూత్రీయ శ్రాతశావ. విద్యావిలాస్ ప్రెస్, కాశి.

2. పారస్కర గృహ్యసూత్రములు హరిహర భాష్యసహితము—లక్ష్మీవేంకటేశ్వర బొంబాయి 1890.

3. పారస్కర గృహ్యసూత్రములు లధీరామశర్మ సంపాదితము, జర్మనీ అనువాదము—అనువాదకుడు : A. F. Steynet Indische, Hawregelin A. K. M. VI. 2 & 4, 1876-8.

[పారస్కర గృ. నూ. భాష్య దత్తుప్రయముతో గుజరాతీ ప్రెస్, బొంబాయి].

4. పారస్కర గృ. నూ. అంగ్లనువాదము—కర్త : H. Oldenberg S. B. E. vol 29.

కృష్ణయజుర్వేదము :

5. అపస్తంబ గృహ్యసూత్రములు—సంపా : M. Winternitz Vienna 1887.

6. అనువాదము ఆపస్తంబ పరిభాషా సూత్రసహితము—S.B.E. vol 30.

7. హిరణ్యకేశి గృహ్య సూ.—సంపా : J. Kireste Vienna 1889.

8. అండ్లాను వాదము—S.B.E. vol 30.

9. జాధాయన గృహ్య సూ.—సంపా : శ్రీనివాసాచార్యులు, మైసూరు 1908. Bibilothica Sanskrita No. 32.

10. భారద్వాజ గృహ్య సూ.—సంపా : Hewiette J. W. Salomons Leyden 1913.

11. మానవ గృహ్యసూత్రములు—సంపా : F. Kanauer St. Petersburg 1897.

12. గౌతమ గృహ్య సూత్రములు—సంపా : W. Caland D. A. V. College Lahore.

13. జైఖానస గృహ్య సూత్రములు—Leipzig 1896.

14. వారాహ గృహ్య సూ.—సంపా : R. శ్యామశాస్త్రి గారు కావ్, Oriental Series No. 18 Baroda 1921.

3. కల్ప—ధర్మసూత్రములు

1. ఆపస్తంబ ధర్మసూత్రములు

2. జాధాయన ధ. సూ.

3. వశిష్ట ధ. సూ.

4. గౌతమ ధర్మసూత్రములు.

5. జైఖానస ధ. సూ. (Leipzig 1896)

6. హిరణ్యక ధ. సూ.

4. కల్ప—శుల్పసూత్రములు (Sculpture)

1. అపస్తంబ శుల్పసూత్రములు. జర్మనీ అనువాదముతో—కర్త.
Albert Burke Zoitschribler Dentachen morgen Tandis-
chan Gesellschft Z.D.M.S. 12. 1918.

2. జాధాయన శుల్పసూత్రములు — అంగ్లానువాద సహితము
G. Thibant „సంజితుడు” vol IX.

3. కాత్యాయన శుల్పసూత్రములు—[కాశీనుండి శ్రాతసూత్రము
తో బాటుముద్రితము.]

4. హిరణ్య కేశీయ శుల్పసూత్రములు.

5. కల్పములు—శ్రాద్ధకల్పములు

1. మానవ శ్రాద్ధ కల్పము—సంపా : W. Caland Atlin-
discher Ahnencut PP 228 FF.

2. కానకీయ శ్రాద్ధ కల్పము—PP 243 FF.

3. పిష్పలాద Do Do—కొన్ని అంశములు PP 243 FF.

4. కాత్యాయన Do Do—PP 245.

5. గౌతమ శ్రాద్ధ కల్పము—S. Calandin By dragen.

6. కల్పములు—పితృమేధ సూత్రములు

1. జాధాయన పితృమేధ సూత్రములు.	} సంపాదకుడు W. Caland A. K. M. X. 3. 1869.
2. హిరణ్యకేశీ Do Do	
3. గౌతమ Do Do	

7. కల్పములు—పరిశిష్టములు

1. కర్ణప్రదీపము 2 భాగములు జర్మనీ అనువాద సహితము.
Q. S. 1889, 1900.

ఇ. అనుక్రమణికలు :

1. కాత్యాయన శుక్లయజుర్వేద సర్వానుక్రమ సూత్రము భాష్య సహితము, కాశీ.
2. నిగమ పరిశిష్టము. 3. ప్రవరాధ్యాయము.
4. యజుర్వేద చరణవ్యూహము.
5. కృష్ణయజుర్వేద ఆత్రేయానుక్రమణిక.
6. Do చారాయణీయానుక్రమణిక.

సా మ వే ద ము

- క. 1. రాణాయనీయ సంహిత — సంపా ; అను: Stenouson London 1842.
2. కాశుమన సంహిత — జర్మనీ అనువాదయుక్తము. By The Benfey Leipzig 1848.
3. కాశుమన సాయణ సంహిత—By సత్యవ్రత సామక్రమి Biblind 1871.
4. శైమనీయ సంహిత—By W. Caland (Indische for Schumgen Boreslaw 1907.
5. సామవేద సంహిత—ఆంగ్లాను వాదకుడు Griffith వార కాశీ 1893.
6. సామవేద తులసీరామస్వామి కృతము.

ఖ. సామవేద బ్రాహ్మణము

1. తాండ్య మహాబ్రాహ్మణ సాయణ భాష్యసహితము-సం. ఆనంద చంద్ర నేదాంత వాగీశ Asiatic Society of Bengal Calcutta 1870
2. దైవత వడ్వింశ బ్రాహ్మణములు సాయణ భాష్యముతో- సంపా. జీవానంద విద్యాసాగరుడు కలకత్తా 1881.
3. వడ్వింశ బ్రాహ్మణము విజ్ఞాపన భాష్యసహితము-సంపా. H. F. Ealsing Leyden 1908.
4. వడ్వింశ సాయణభాష్యయుక్తము [పు.పు.పాఠకము] సంపా. Kurt Klemn Guteslah 1898.

5. మంత్రీ బ్రాహ్మణము - సంపా. సత్యవ్రత సామశ్రమి, కలకత్తా సంవత్ 1947.

6. మంత్రీ [ప్ర. ప్రహరకము] సంపా. Heurich Stonner Halle 1901.

7. సంహితోపనిషత్తు బ్రాహ్మణ భాష్యయుక్తము. సం.పా A. C. Burnell మంగళూరు, 1876.

8. అష్టేయ బ్రాహ్మణము-సంపా. A. C. Burnell మంగళూరు 1876.

9. వంశ బ్రాహ్మణము-సాయణ భాష్యయుక్తము-సంపా. సత్యవ్రత సామశ్రమి, కలకత్తా వి. సం. 1951.

10. సామవిధాన బ్రాహ్మణము - సాయణ భాష్యయుక్తము-సంపా. వి. సం. 1951.

11. సామవిధాన బ్రాహ్మణము సాయణభాష్యయుక్తము-సంపా A. C. Burnell London 1873.

12. జైమినియ ఉపనిషత్ బ్రాహ్మణము-సంపా. Haus Oortel జేవనాగరీ సంస్కరణము లాహోరు 1921.

13. జైమినియ అష్టేయ బ్రాహ్మణము-సంపా. A. C. Burnell మంగళూరు. వి. సం. 1878.

14. జైమినియ బ్రాహ్మణము లేక తలవకార బ్రాహ్మణము. [సంపా. వేదవ్యాస M. A. ప్రకాశితము D. J. V. కాశీజి, లాహోరు].

X. శిక్షా

1. సామప్రాతికాఖ్య-సత్యవ్రత సామశ్రమిద్వారా [“ఉషా” కార్యాలయం కలకత్తా, 1890.]

2. పుష్పనూత్రము - అజాత శత్రుక్పిత టీకాసహితము-సంపా అక్షుణ్ణాశ్రమి కాశీ.

3. పుష్పనూత్రము జర్మనీ అనువాదము సంపా. R. Simon A. Bay. A 1909 PP. 48-1780.

4. పంచవిధ నూత్రములు-జర్మనీ అనువాదము By R. Simon 1903.

ఘ. కల్పములు

1. శౌత్రసూత్రములు:

1. మళక కల్పసూత్రములు. సంపా. W. Caland ; Abhand XII. 3. Leipzig 1908
2. లాట్యాయన శ్రౌ.సూ. Biblika Indica Calcutta.
3. ద్వాహ్యయణ శ్రౌ.సూ. సంపా. J. N. Renter Part I London 1908.
4. కైమినీయ శ్రౌ. సూ. [అగ్నిష్టోమాశ్వామయనము] Leyden 1906.

2. స్మృత్యసూత్రములు:

1. గోభిల శృ. సూ. సంపా. చంద్రకాంత తర్కాలంకార. ద్వి.సూ. Bible India కలకత్తా 1906.
2. గోభిల శృ.సూ.శర్మనీ అనువాదము By F. Kuner Dorpat 1884-6.
3. గోభిల శృ.సూ.అండ్లాను వాదము, Sacred booksof the East 13/29.
4. ఖదిర శృహ్య సూత్రములు అండ్లాను వాదము S.B.E.15/29.
5. కైమినీయ శృ. సూ.-సంపా; అను : W. Caland Lahore 1922. పంజాబు సంస్కృత సీరీజ్,

3. కల్పములు—పరిశిష్టములు

1. గోభిల పుత్ర శృహ్య సంగ్రహ పరిశిష్టము By M. Bloom-fino Z. D. M. Q. vol. 35.
2. గోభిల పుత్ర శృహ్య సంగ్రహ పరిశిష్టము ;By చంద్రకాంత తర్కాలంకార Bibli India 1910.
3. గోభిల్లీయ పరిశిష్టము [సంధ్యాయా ధ్యాయము, స్నాన సూత్రము, శ్రాద్ధ-కల్పాదికములు] Bibli India 1909.

జ. అనుక్రమణికలు:

1. సామవేదార్హానుక్రమణిక.
2. సామవేద జేవతాను క్రమణిక.

అధర్వవేదము

- క. 1. అధర్వ సंहిత సాయణ భాష్యము 4 vols Bombay.
 2. Do అంధ్రానువాదము By Griffith (Benaras 1895-9).
 3. Do By W.P. Whitney Edited By C.R. Laman
 (H.O.S. vol 7 & 8 Cambridge 1905).

3. క్షేమకరణ దానకృత భాష్యము:

ఖ. అధర్వవేద బ్రాహ్మణము:

1. గోపథ బ్రాహ్మణము సంపా. హరచంద్ర విధ్యాభూషణ
 కలకత్తా 1870,

2. గోపథ బ్రాహ్మణము సంపా. డాక్టర్ డింకగస్త్రా లీడెన్ 1919.

గ. శిక్షా :

1. ఆస్వరవేద పాఠికాఖ్య పృ. భా. సంపా. విశ్వబంధు విద్యాధీ
 శాస్త్రి పంజాబు విశ్వవిద్యాలయము.

ఘ. కల్పములు :

1. శ్రౌత సూత్రములు—1. వైతాన శ్రౌత సూత్రములు జర్మనీ
 అనువాదము. అనువాదకుడు R. Garbe London & Stratesburg.

1878.

2. గృహ్యసూత్రములు—2. కాశిక గృ.సూ. సంపా. M. Bloom
 Field New Haven 1890.

3. పరిశిష్టము—1. అధర్వవేద పరిశిష్టము—సంపా. G.M. Bolling
 J. Ron Negelien Leipzig 1909-10.

2. అధర్వవేద శాంతికల్పము Translation of
 the American Philological Association vols 35. 1904.
 77 FF.

4. అధర్వ పాయశ్చిత్తాని సం.—J. B. Negelium New
 Haven 1915.

చ. అనుక్రమణికలు :

1. అధర్వవేద చరణ వ్యూహము. 1

—: సంపూర్ణము :—

అందరు చదువదగిన గ్రంథములు

ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు ప్రచురణలు

—

1. ఆంధ్రుల సాంఘిక చరిత్ర—
శ్రీ సురవరంప్రతాపరెడ్డి 1 0 0
2. నైస్సురథ — శ్రీ వేమరాజు భానుమూర్తి 4 0 0
3. ఆంధ్రుల చరిత్ర—
శ్రీ డా॥నెలబూరి వెంకటరమణయ్య 1 0 0
4. గ్రంథాలయములు—
శ్రీ పాతూరి నాగభూషణం 2 0 0
5. మనరాజ్యాంగము—
శ్రీ పర్నా వెంకటేశ్వరరావు 1 8 0
6. ప్రబంధపాత్రలు—
శ్రీ కేశవపంతుల నరసింహమూర్తి 1 8 0
7. గీర్వాణరూపకము—
శ్రీ తల్లావఝుల కృత్తివాస తీర్థులు 1 8 0

ప్రచురించిన గ్రంథములు.

1.	ఆంధ్రదేశ చరిత్ర సంగ్రహము		
	శ్రీ మ. నోముచేయవచ్చు	1	8 0
2.	సవనరము	} శ్రీచేపులపల్లి రామానుజరావు	2 0 0
3.	పచ్చతోరణము		2 0 0
4.	జీవ వివాసము	శ్రీ వేమరాజు భానుమూర్తి	1 0 0
5.	చాలమిదాన చుంజూరు		
	శ్రీ బ. నీలరాజు, పెండ్లరావు	1	8 0
6.	ఎలరైలు -	శ్రీ వసుంతరావు పెండ్లరావు	1 0 0
7.	వేదివాఙ్మయము	శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాసశర్మ	1 8 0
8.	సదోచయం (పీఠాంకితం) -		
	శ్రీ జర్నా పెండ్లమేళవరరావు	0	4 0

రాదోపు గ్రంథములు.

9.	పరమాణువు	} శ్రీ వసుంతరావు పెండ్లరావు	
10.	భౌతికశాస్త్రము పట్టాభిజ్ఞానము		
11.	భౌతికశాస్త్రము -	డా॥ పుట్టపర్తి శ్రీనివాసాచార్యులు	
12.	భౌతికశాస్త్రము -	శ్రీ రావూర సర్వనారాయణ	
13.	రాజకీయ శాస్త్రము -	శ్రీ జర్నా పెండ్లమేళవరరావు	
14.	పౌర శాస్త్రము		
15.	విశవహరములు		
16.	శ్రీరామ చరిత్ర (పునరుద్ఘాటన)	} శ్రీగాడిచర్ల హరి	
17.	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు-ఆము వ్రమాలయం		
18.	రసాయన శాస్త్రము		
19.	జీవశాస్త్రము		
20.	మన స్వచ్ఛంద శాస్త్రము		

